

ESKİ/YENİ SİYASAL İLMİHAL TARTIŞMALARI

-Değişim Talepleri, İstisnâ Hali ve Organik Krizler-

Türkiye'nin içinde olduğu savaşın öncekilere hiç benzemediğini pekâlâ herkes kabul ediyor. Bilhassa geçtiğimiz bir buçuk-iki yıllık dönemde muhatap olduğumuz saldırılar dünya ölçeğinde yürütülen propaganda faaliyetleri ile beraber düşünülünce ortaya çıkan manzara, klasik muharebe mantığından yahut bildik gerilla yöntemlerinden birçok bakımdan ayrılan ilginç savaş formlarıyla karşı karşıya olduğumuzu ortaya koyuyor. Ülkemiz yeni nesil politik mücadele yöntemlerinin sınıldığı bir tür laboratuvara dönüştürüldü âdetâ. 15 Temmuz'da darbeyi püskürten ortak irade, aslında toplum üzerinde uygulamaya konan bu deneysel politikayı da sekteye uğratmış oldu. Buna karşın, hâlen aynı anda birkaç terör örgütüyle birden savaşmak gibi tarihte benzerine az rastlanır bir çatışma sürecinden geçmekteyiz. Tozun dumana karıştığı böyle bir vasatta biraz duraksayıp başımıza ne geldiğini ve nereden geldiğini ciddiyle sorgulamanın birçok yönden faydalı olacağı da aşikâr. Ayrıca bu savaşın politik koşullar itibarıyla neden tam da böyle cereyan etmek zorunda olduğunu ve hukuki alandaki mücadelenin niçin başka türlü ilerleyemeyeceğini anlamamıza yardımcı olması niyetiyle, Carl Schmitt'in "topyekûn savaş" hakkındaki yorumlarının yararlı olabileceği açıktır.

Türkiye'nin "biz"i, 15 Temmuz'da maskesi bütünüyle düşen düşmanlarının karşısında bir politik birlik hâlinde duruyor, bu durumuyla hem cephede asker tarafından verilmekte olan savaşın hem de yargıda cezalandırma, medyada ise propaganda biçiminde yürütülmekte olan mücadelenin psikolojik dayanağını oluşturuyor. Bütün düşmanlarına karşı şöyle sesleniyor: "Biz milletiz, Türkiye'yi darbeye, teröre yedirmeyiz." Yeni savaş tarzı yanında Türkiye ölçeğindeki siyasal tartışmalara da bakılması geride bıraktığımız süreçte politik aktörlerin nasıl konumlanmaya başladığını da gözler önüne serecektir.

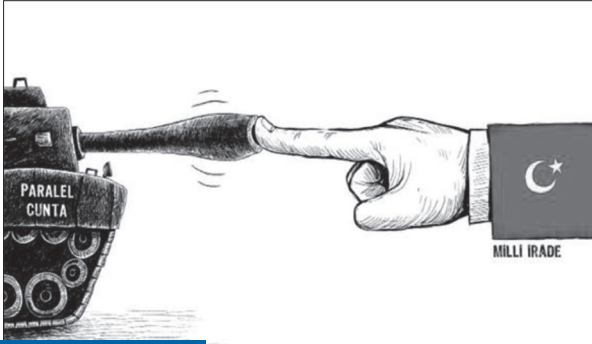
En "romantik" çevre olarak Kemalistler 27 Mayıs ve 28 Şubat'ta olduğu üzere askerle işbirliği ve hatta askere akıl hocalığı yaparak eski imtiyazlı günlerine tekrar dönme çabalarını sürdürdüler. Ama şimdi, özellikle de 15 Temmuz darbe girişimi üzerinden açık-seçik anladılar ki artık milletin desteğini almadan, ideolojik unsurlarından Halkçılıklarının gereği olan "halka rağmen halk için" anlayışının gereklerini uygulayarak iktidar olmaları; iktidardan pay kapmaları mümkün değil. Bu sebeple yeni bir strateji belirleme ihtiyacı hissetmiş olmalılar. Bunu 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında olanca açıklığıyla ortaya koydular ve "sistemin fabrika ayarlarına dönüş" çağrısı yapmaya başladılar. Ancak toplumsal hafıza "fabrika ayarlarını" unutmuş değil." Onlar "fabrika ayarları" ile de 30-40'lı yılların Türkiye'sini kastediyorlar. Bundan dolayı, kamusal alandaki çeşitli tartışmaların ortak keseni cumhuriyet nosyonunda düğümleniyor. Farklı siyasal ideolojiler farklı cumhuriyet anlayışlarına yaslanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin temsil ettiği cumhuriyet kavrayışı Frankafon laisist bir anlayıştır. Fransız te-lakkisinde Cumhuriyet demek esasen laiklik anlamına geliyor. Kemalistlerin Türkiye'de cumhuriyet tartışmasından ziyade "laiklik" merkezli bir söylem kurmalarının nedeni bu olsa gerek.

Fakat bu noktada farklı siyasal çevrelerin kimi zaman dillerine doladıkları "Kemalist hegemonya" kavramsallaştırmasının teknik olarak yanlış olduğu belirtilmelidir. Zira Kemalizm'in iktidarı sürdürme biçimi asla rıza imalatına dayalı olarak gelişmedi. Demokrat Parti'yle gelişen karşıt hegemonik stratejilerin önünün darbelerle kesilmiş olması Kemalist iktidar bloğunun rıza unsuruna esasen dayanmadığını gösterir. Türkiye'de o nedenle bir hegemonyadan söz etmek yanlıştır; hegemonyadan ziyade biz de geçerli olan hegemonya stratejileridir. Farklı siyasal partilerin bayraktarlığında ilerleyen hegemonya stratejileri (AK Parti, MHP, CHP ve HDP) asla diğerinin rızasını kazanacak biçimde genişlememektedir.

Siyasal partilerin etrafında dolaştığı parlamenter sistem, başkanlık sistemi, özerklik mücadelesinin oturduğu esas sorun "Nasıl Bir Cumhuriyet?" sorusunda düğümleniyor. Türkiye'nin organik krizlerini aşacak yöntemin bu soruya cevap olarak ortaya çıkması gerekiyor. Aksi halde organik krizleri çözmeyecek, siyaseten keyfiliklerle belirlenmiş siyasal stratejiler ülke ve toplumun yeni bir aşamaya geçmesini engelleyecektir. Bunun yanında vurgulamak gerekir ki cumhuriyet krizinin aşılabilmesi Türkiye'nin krize girmesine neden olacaktır. Karmaşık, çelişkili ve uyumsuz üst-yapılar alanında bu krizleri daha da derinleştirecek tavırlar sergilemeksizin, kılı kırk yararcasına kritikler yapmak, böylece çözümler üretmek son derece önemlidir!

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

Umran

GÜNDEM

04

Türkiye'yi Kasıp Kavuran Fitne
Burhanettin CAN

19

Ortadoğudan

24

15 Temmuz Sonrası Alternatif Araştırmaları
Öner BUÇUKCU

KRİTİK

67

AK Parti Versus Cemaat:
Sular Durulduktan Sonra...
Muhammed Enes TOPGÜL

73

Olağanüstü Günler Olağanüstü Haller
Metin Önal MENGÜŞOĞLU

DOSYA

26

Carl Schmitt:
Düşmanın Kökünü Nasıl Kazırız?
Jean-François KERVEGAN

36

-15 Temmuz'un Üzerinden-
"Fabrika Ayarlarına Dönüş"
Umutları veya Kemalizm
Celalettin VATANDAŞ

50

Organik Krizler ve
Siyasal Sistem Tartışmaları
Hüseyin ETİL

54

Bir İstisnâ Hâli Olarak İslâmcılık
Yahut Profesyonel İslâmcılara Dair
Birkaç Kelâm
Cemil ÖĞMEN

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çıgırkçı

İdare Merkezi

Bereketzâde Mah. Okçumusa Cad. Bank Han
No: 11 D. 3 Şişhane Beyoğlu-İST.
Tel: (0212) 293 90 41 - (0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com
umran@umrandergisi.com
abone@umrandergisi.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 223 24 87

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

1. Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayabilirsiniz.
  2. www.umrandergisi.com sitemize girip Abonelik sayfasındaki Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.
- Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı):
Yurt içi: 80 TL (KDV dahil)
Yurt dışı: Avrupa 60 EURO
Diğer Ülkeler: 80 USD
Birim Fiyatı: 7 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- 1- 0212 293 90 41 nolu abone hattımızı arayıp kredi kartınız ile ödeyebilirsiniz.
- 2- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak. (Posta çekine abonenin kendi adını yazmayı unutmayınız.)
POSTA ÇEKİ HESAP NO: 654482
Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- 3- Banka Hesap numaramıza, abone ücretinizi doğrudan yatırabilir veya internetten havale edebilirsiniz.
BANKA HESAP NO: 8515535-2
IBAN: TR460020500000851553500002
Kuveyt Türk Eminönü Şb.
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk
www.tekinozturk.com.tr

Baskı: Şenyıldız Yayıncılık ve Matbaacılık
Gümüş Suyu Caddesi Işık San. Sit. No:19 C Blok 102
Topkapı / İstanbul

Tel: (212) 483 47 91 - 483 48 23

Yaygın, Süreli. Ayda bir yayımlanır.
ISSN: 1303-6890

Kasım 2016 Sayı: 267

Yazıların ve ilanların sorumluluğu sahiplerine aittir.
Bu dergi basın meslek ilkelerine uymayı taahhüt eder.

DOSYA

58

İslâmî Hareketler ve İslâm Dünyasındaki Değişim Talebi
Ramazan YILDIRIM

63

Muhafazakârların Medya ve Sivil Toplumla İmtihani
Ahmet DAĞ

KÜLTÜR SANAT

78

Mutlakîyet Döneminde Yasaklanan Bir Ders Kitabı:
Muhtasar Tarih-i Osmanî
Nurmehmet ÇARBOĞA

81

Sala: Millet Kıyamına Mabet Selamı
Bülent ACUN

82

Sanat, Yanlışlarımızı Düzeltmemiz İçin Bir
Sorgulama Aslında
Fatih AKTAŞ-Hülqa YAZICI

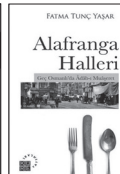
86

Derdest Belgeseli: "İçerideki 28 Şubat"
Erkam KUŞÇU

88

KİTAPLIK

TÜRKİYE'Yİ KASIP KAVURAN FİTNE

-15 Temmuz Sonrası Fitne Boqutları ve Dersler-

15 Temmuz ihanet hareketinde ana amaç, yeni sosyolojik fay hatları oluşturarak Türkiye'yi sosyolojik olarak bölmektir, Suriyelileştirmektir. Sosyolojik savaşın etkileri anında değil, yıllar sonra görülebilir, yavaş ve tedricidir. Bu nedenle bugünlerde, sosyolojik savaş amaçlı bir darbe girişimi stratejisinin izlendiği göz önüne alınarak bir tuzağa düşülmemelidir, bu süreçte Türkiye, sosyolojik savaş ajanlarına karşı teyakkuz halinde olmalıdır.

Burhanettin CAN

İçinde bulunduğumuz coğrafya, değişik güçlerin dünya hâkimiyeti için anahtar konumundadır. Değişik güçler, bu coğrafyada hâkimiyet kurabilmek için 50-100 yıllık projeler yapmışlar ve uzun vadeli bir strateji çizmişlerdir. Gerek bölgesel ve gerekse küresel güçler, bu projeler üzerinden birbirleri ile bazen doğrudan, bazen de taşeronlar üzerinden (vekâlet savaşları) hesaplaşmaktadır. *Bu hesaplaşma, bir fitne ateşini yakarak İslâm coğrafyasını kan gölüne çevirmiştir.*

Bu fitne ateşinin tüm sorumluluğunu ve suçunu, dış güçlere yükleyip *kendimizi temize çıkarma, gerçekçi bir yaklaşım değildir.* Bu nedenle, *“Siz, insanlara iyiliği emrediyorken, kendinizi mi unutuyorsunuz? Oysa siz kitabı okumaktasınız. Yine de akıllanmayacak mısınız?”* (2 Bakara 44) ayeti kapsamında, genel olarak İslâm coğrafyasının iç dinamiklerinin, özel olarak da Türkiye'nin iç dinamiklerinin, içinde yaşanan büyük kargaşa

ortamının ortaya çıkmasında payı olup olmadığı tartışılmalıdır.

Bu amaçla, “İslâm Ümmetinin Helak Şekli: Bir-biri ile Savaşma” adlı makalemiz, “*Helak*” anahtar ve odak kavram merkezli olarak kaleme alınmıştı. Burada, Ümmetin içinde bulunduğu bu durum, bir başka anahtar ve odak kavram olan *Fitne* kavramı, göz önüne alınarak değerlendirilmekte, dersler çıkarılmakta ve tekliflerde bulunmaktadır.

Fitne Kelimesinin Sözlük Anlamı

Fitne kelimesi, Arapça *ftn* kökünden türemiş bir isimdir. *Fitne* ve *ftn* kökünün Arap dilindeki anlamları, aşağıdaki gibidir:

- 1- Yakmak/yakma, bir şeyi ateşle yakmak/yakma.
- 2- Bir şeyi ateşin içerisine atmak/atma, ateşte eritmek, altın ve gümüşü ateşle eritme.
- 3- Bir şeyi sınamak, denemek, test etmek, imtihan etmek, inceleyip tetkik etmek, bir şey hakkın-

da bilgi almak, bir şeyi iyice bilmek, deneyerek öğrenmek, bir şeyi arıtop katışıksız hale getirmek, denemek için özellikle güç işlere maruz bırakmak. Daha çok belâ ve musibetle imtihan etme; zor bir teste tâbi tutma.

- 4- Öldürmek, azap ve işkence etmek, eziyet etmek, sıkıntı ve belâya sokmak, sıkıntıya düşmek.
- 5- Bir şeyin kalbe çok hoş ve sevimli gelmesi, hoşla gitmesi, çok beğenilmesi, birini büyülemek, birinin aklını başından almak, aklını çelmek, gönlünü çalmak, insanı ne yapacağını bilmeyecek derecede şaşkına çevirmek, tutkun olmak, âşık olmak.
- 6- Bir şeyi isteme de çok aşırı gitmek.
- 7- Döndürmek, vazgeçirmek, kişiyi üzerinde olduğu durumdan uzaklaştırmak, bir şeyi ortadan kaldırmak, kişiyi hedefinden uzaklaştırmak, düşünce ve inançlarından vazgeçirmek.
- 8- Birini ayartmak, azdırmak, saptırmak.
- 9- Kötülüğü istemek, kötü yola düşmek.
- 10- İnsanlar arasında kargaşa/huzursuzluk çıkarmak.

“Yakmak, bir şeyi ateşle yakmak” anlamına gelen *ftn* kökü, başlangıçta, özellikle altın, gümüş gibi “*madenlerin hâlisini sahtesinden ayırmak için ateşte eritilmesini*” ifade etmek için kullanılırken; daha sonra, bu kök anlamından hareketle ‘bir şeyi sinama ve özellikle de zor şeylerle deneme’ anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra da fitne ve türevlerinin anlam alanı genişleyerek, “*hâlisini sahtesinden ayırmak için altını potaya atıp eritmek, bir şeyi arıtmak, madeni ateşte eritmek, bir şeyi ateşte eritmek, yanmak, yakmak, bir kimseye dininden ve görüşünden dönmesi için işkence etmek, bir şeyi denemek, sinayarak öğrenmek, sinamak için güç, zor ve sıkıntılı işlere maruz bırakmak, bir kimseyi sıkıntıya uğratmak, birini ayartmak, azdırmak, baştan çıkarmak, kandırmak, saptırmak; kişiyi üzerinde olduğu durumdan uzaklaştırmak, bir şeyi ortadan kaldırmak, kişiyi hedefinden uzaklaştırmak, düşünce ve inançlarından vazgeçirmek; dalâlete düşmek, bir şeyden çok hoşlanmak; bir şeye aşırı düşkün ve tutkun olmak; âşık olmak, birini büyülemek, birinin aklını başından almak, gönlünü çalmak, aklını çelmek, insanı ne yapacağını bilemeyecek derecede şaşkına çevirmek, döndürmek, deneme ve tecrübe etme,*

imtihan, belâ, kötülük yönünden ayartma, mihnet, azap, işva, kışkırtma, azdırma, baştan çıkarma, zulüm, baskı, ayrılık, nifak, karışıklık, kargaşa, iç savaş, kanlı çarpışma, ihtilaf, çekişme, birbirine düşme, kardeş kavgası” anlamlarını ihtiva eden bir boyut kazanmıştır.²

Arapça olan fitne ve türevleri, dilimize anlam alanı daraltılmış olarak geçmiştir³: “Belâ, musibet, sıkıntı; geçimsizlik; ihtilal; dinsizlik, canilik; ceza; delilik; güzel yüz, güzel göz, güzel kadın; imtihan, deneme; ayartma, azdırma, baştan çıkarma; karışıklık, kargaşa; ara bozma, bozgunculuk, fesat, küfür, azgınlık, sapıklık; arabozan, karıştırıcı, fesat çıkaran; fitneye sebep olacak kadar güzel kadın”.

Kur’ân’da Fitne Kavramının Kullanımı

Kur’ân’da *ftn* ve türevleri, yirmi yedi tanesi Mekki, otuz bir tanesi de Medeni olmak üzere toplam elli sekiz ayette yer almaktadır.⁵

Kur’ân-ı Kerim’de fitne kavramı ve türevleri, hem sözlük anlamıyla hem de ıstılahı anlamı ile kullanılmaktadır. Ulema, müfessirler, fitne ve türevlerinin yer aldığı bazı ayetlerde bu kavramlara bazen aynı anlamı, bazen de farklı anlamları vermişlerdir. Bu açıdan müfessirler, Kur’ân’da yer alan fitne kavramının anlamı konusunda ortak bir mutabakata varamamışlardır.

Ulemanın, yaptıkları yorum ve değerlendirmelerden yararlanarak fitnenin Kur’ândaki anlamlarını, aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.⁶

- 1- İmtihan, Deneme, Sinama (2/102; 6/53; 7/155; 8/28; 9/126; 17/60; 20/40, 85, 90, 131; 21/35, 111; 22/53, 25/20; 27/47; 29/2, 3; 38/24, 34; 39/49; 44/17; 54/27; 64/15; 72/17; 74/31). Fitne kelimesi, Kur’ân’da en çok bu anlamlarda kullanılmaktadır (1).
- 2- Baskı, Zulüm, İşkence (2/93, 191, 217; 4/101; 8/39; 10/83,85; 14/110; 29/10; 60/5; 85/10).
- 3- Sapma, Saptırma ve Ayartma (3/7; 5/41, 49; 6/23; 7/27; 9/48; 17/73; 27/47; 37/162; 57/14; 68/6).
- 4- Fesat, Kargaşa, Karışıklık Çıkarma (4/91; 8/73; 9/47, 48; 33/14).
- 5- Bela ve Musibet (5/71; 8/25; 22/11; 24/63).
- 6- Azap (37/63; 51/13, 14).
- 7- Delilik (68/1-7; 15/6-7).

Fitne Kelimesinin İstilahı Anlamı

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, fitne kelimesi ve türevleri, çok anlamlı kelimeler olup çok farklı kelimelerle etkileşmekte ve bu etkileşimin sonucu bir semantik alan meydana getirmektedirler. Meydana gelen semantik alanda kelime, yalnızca sözlük anlamını ifade etmemekte, onu da merkeze alan daha geniş, biraz da farklılaşmış bir anlama bürünmektedir. Sözlük anlamının dışında ilişki zincirinden doğan bu anlama istilahi anlam denmektedir. Fitne kelimesi ve türevlerinin, genel olarak, hadislerin etkisiyle zaman içerisinde kazandığı istilahi anlam vardır. Ancak bu noktada da ulema, ittifak halinde değildir.⁷

Fitne kelimesinin tek bir tanımının yapılamamasının sebebi, kelimenin çok geniş bir anlam kümesine sahip olması ve nispet edilen varlık alanının Allah, insan ve şeytanla alakalı olmasından dolayıdır.

Fitne kelimesi; Allah ile ilgili olduğu zaman (“Allah’a nispet edildiği zaman”), “*lehlerine ya da aleyhlerine olmak üzere, kulların iyi ya da kötü şeylerle denenmeleri*”, “*sınavı*”; beşerle ilgili olduğu zaman (beşerden kaynaklandığı zaman) “her türlü kötülük”, “ayartma”, “manevi çöküntüye uğrama”, “baskı”, “dinî-siyasî, sosyal kargaşa ve keşmekeş” ve şeytanla ilgili olduğu zaman “saptırma” anlamlarına gelmektedir.⁸

Kur’ân’da, Fitne Kavramının İlgili Olduğu Diğer Kelimeler

Çok geniş bir anlam kümesine sahip olan fitne kelimesinin, hemen hemen her alt anlamına tekabül eden başka kelimeler, sözlüklerde ve Kur’ân’da mevcuttur. Kur’ân’da bu kelimeler, kendi dar anlamları ile ilgili kullanılırken; fitne kelimesi, her bir kelimeyi kuşatacak şekilde kullanılmaktadır. Bu nedenle fitne kelimesinin meydana getirdiği semantik alanda, bu kelime grupları ile kurulan ilişki, çok karmaşıktır.

Belâ-ibtîlâ, imtihan, musibet, zulüm, eza, fesat, tefrika, idlâl ve dalâlet, iğvâ, azab kavramlarının, fitne kelimesinin ihtiva ettiği anlamlarla doğrudan ilişkileri vardır. Bunların dışında, darrâ, beşâ, şer, hızy, dâire, kâria kelimelerinin bazı kullanımları, fitnenin “belâ ve musibet” anlamıyla; habâl kelimesi, fitnenin, “bozgunculuk” anlamıyla, mecnun kelimesi fitnenin “delilik” anlamıyla; ihrâk keli-

mesi, fitnenin “yakmak” anlamıyla; ricz, ‘ıkâb kelimeleri, fitnenin “azab” anlamıyla; sadd kelimesi, fitnenin “haktan saptırma, engelleme, alıkoyma” anlamıyla ilişkilidir.⁹

Vahiy Sürecinde Fitne Kavramı

Fitne ile ilgili ayetler, nüzul sürecine bağlı olarak incelendiğinde, hem Mekke’de hem de Medine’de nazil olmuşlardır. Fitne ve türevlerinin yer aldığı ve Mekke’de ilk nazil olan ayet, 68 Kalem Suresinin 6. ayetidir.¹⁰ *Fitnenin ‘imtihan, sınama’, ‘baskı, zulüm, işkence’, ‘sapma, saptırma, ayartma’ anlamları, hem Mekkî ve hem de Medenî sürelerde yer almaktadır.* ‘Fesat, kargaşa, karışıklık çıkarma’, ‘belâ, musibet’ anlamları, Medenî ayetlerde; ‘azab, yakılma, ateşe atılma’ anlamları ise, Mekkî ayetlerde yer almaktadır (1,7). Medenî ayetlerde, Müslümanlar için fitnenin çok büyük bir tehlike olduğuna özellikle dikkat çekilmektedir (17/73; 6/23; 29/2, 3, 10; 2/102, 191,193, 217; 8/25, 28, 39, 73; 3/14; 6/5; 4/91, 101; 57/14; 24/63; 22/11, 53; 64/15; 5/49, 71, 9/48, 49, 126).

Fitne kavramı Mekke’de, daha çok ferdî sıkıntı ve bunalımla ilgili olarak; Medine döneminde ise değer, iman ve zihniyet değişimi, dönüşümü ve hâkimiyet mücadelesi ile ilgili olarak kullanılmaktadır.

Fitne kelimesi, “Allah yolundan alıkoyma”, “insanları saptırmaya çalışma” anlamlarında, hem Mekkî ve hem de Medenî ayetlerde yer alırken (37/162; 5/49; 7/ 27). *‘Fesat, kargaşa, karışıklık çıkarma’, ‘belâ ve musibet’ anlamlarında fitne kelimesi, Medenî sürelerde geçmektedir* (33/14; 9/47-48; 3/7; 5/71; 8/25; 24/63; 22/11).¹¹

Fitne Kavramının Dört Boqutu

Kur’ân’da fitne kelimesi; *Allah, insan ve şeytanla* alâkalı olarak *üç varlık alanı* ile ilgili kullanılmaktadır. Üç varlıkla ilgili kullanıldığında fitnenin çok geniş olan anlam kümesi, kullanıldığı varlıkla ilgili olarak genel anlam kümesinin bir alt anlam kümesi olarak sınırlandırılmaktadır. Bu durumda fitne kelimesi; Allah’a nispet edildiği zaman “lehlerine ya da aleyhlerine olmak üzere, kulların iyi ya da kötü şeylerle denenmeleri”, “imtihan edilmeleri”, “beşerden kaynaklandığı zaman, “her türlü kötülük”, “ayartma”, “manevi çöküntüye uğramaları”, “baskı”, “dinî-siyasî, sosyal karga-

şa ve kargaşa” ve şeytandan kaynaklandığı zaman da “saptırma” anlamına gelmektedir.¹²

Fitne kelimesinin gerek sözlük anlamları, gerek Kur'an'da geçen anlamları ve gerekse ıstılahı anlamı göz önüne alındığında fitne kelimesi, Allah, insan, şeytan ve değişik imtihan konularının yer aldığı dört boyutlu bir uzayda, her boyutu birbiri ile bağlantılı bir “anlam alanı” oluşturmaktadır.

Fitne kavramının anlam alanının dört boyutlu bir yapı olduğunu göz önüne aldığımızda fitne sistemini, şöyle formüle edebiliriz:

- İmtihan eden: Allah
- İmtihan edilen: İnsan
- İmtihan konuları/araçları: Nimetler ve külfetler
- İmtihanda saptırıcı, kafa karıştırıcı unsurlar: İblis, cin ve “insan şeytanları”
- İmtihan sonucu: Ödül ve ceza
- Fitnenin son bulması: Tüm dünyanın İslamlaştırılması (2 Bakara 193, 8 Enfal 39, 72-73).

Fitne Kavramının Allah Boyutu: Allah'ın İmtihan Etmesi

Genel olarak imtihan, “kabiliyeti ölçmek için yapılan yoklama”, “kişinin manevi direnme gücünü ortaya koyan zor durum” anlamına geldiğine göre, Allah'a nispet edilen fitne kelimesi, ödül ve ceza için bir arındırma, ayırıştırma mekanizmasıdır. Kur'an'da da, en çok bu anlamda kullanılmaktadır.¹³

İnsanlık, değişik fitnelerle sürekli ve karmaşık bir denemeye tâbi tutularak, tekâmüle doğru yol alması istenmektedir. Ayırık otlarının, zehirli unsurların, hastalıklı yapıların arındırılarak, ayırıştırılarak insanlığın tekâmül etmesi, olgunlaştırılması, daha sağlıklı ve sıhhatli bir yapıya kavuşturulması ve bu imtihan karşısında takındığı tutum ve tavra göre ödüllendirilmesi için fitne bir sistem olarak ortaya konmuştur. Bu imtihan, bazen nimetle, bazen de külfetle gerçekleştirilmektedir.

Allah, her şeyi bir kanuniyete göre yaratmıştır. *Sünnetullah* diye isimlendirilen bu ilâhî yasa, değişmezdir (17 İsrâ 77; 33 Ahzâb 38; 48 Fetih 23). Kâinata her şey ve her canlı bu yasaya tâbidir. *Fitne sistemi*, bu genel sistem içerisinde, insanların arındırılması, ayırıştırılması ve bu arındırma ve ayırıştırmanın sonucuna göre ödüllendirilmesi ile

15 Temmuz ihanet hareketi sonrasında, Şer ittifakının (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm) bir taşeron örgüt olarak kullandığı Gülen Hareketi bahane edilerek dine ve dindara, cemaat ve tarikatlar üzerinden üstü kapalı, dolaylı bir savaş açılmıştır. Bu savaşta yürütülen psikolojik harekâtın ana konusu; laik ve seküler bir düzenin ne kadar doğru ve elzem olduğudur. Bu psikolojik harekâta göre; din, Allah ile kul arasında sadece ibadet boyutlu bir olgu olup, kişinin vicdanında, evinde ve mescidinde yaşamalı; sosyal hayatı tanzim etmeye kalkmamalıdır.

ilgili özel bir alt sistem, özel bir alt yasa olarak var kılınmıştır:

“Her nefis ölümü tadıcıdır. Biz sizi, şerle de hayırla da deneyerek imtihan etmekteyiz ve siz bize döndürüleceksiniz.” (21 Enbiya 35).

İmtihan bir ayırıştırma olduğuna göre imtihanın şartları; “And olsun, biz sizi bir parça korku, açlık ve bir parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabır gösterenleri müjdele.” (2 Bakara 155) ayetinde belirtildiği gibi, insan için özel anlam ve ağırlığı olan, sevgiyle bağlandığı, sevdiği onun için fedakârlık ettiği, hatta hayatını ortaya koyduğu alan ve konularla ilgilidir. İnsanın tâbi tutulduğu imtihan mal, mülk, makam, rızk, evlat, eş, dost, akraba, kavim, sağlık, ölüm, hastalık, musibet, yokluk, düşman tasallutu gibi hem nimet, hem de külfet şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fitne kapsamında insanın tâbi tutulduğu/tutulacağı alan ya da konuların bilinmesi ve göz önüne alınması, imtihanın başarılabilmesi için önemlidir.

Fitnenin İmtihan Edilen Boyutu: İnsanlar

Tevhid dinine göre, bu dünya-öteki dünya denkleminde; bu dünya, öteki dünyanın tarlası olarak vardır. Dolayısıyla bu dünyada, insanla-

rın yapıp ettiklerinin karşılığında öteki dünyada gidip yaşayacağı mekân, ya cennet, ya da cehennemdir. *İşte İlahi denklemde, Sünnetullah'da, fitne sistemi*, bir yol ayrımı olup, iman edenle etmeye-ni, samimi olanla olmayanı, sebat edenle etmeye-ni, dürüst olanla olmayanı, zalimle mazlumu, âdil olanla zalim olanı, Hak ile batılı, doğru ile yanlış, temiz ile pisi, hak yolda olanla olmayanı, ih-lâslı olanla olmayanı, kalbinde hastalık olanla ol-mayanı, dünyevileşenle dünyevileşmeyi, mutta-ki olanla olmayanı, saf altınla cürufu/posayı birbi-rinden ayıran bir kavşak noktasıdır. Bu ayrıştırma işleminde şeytan, katalizör olarak görev icra etmektedir.

Peygamber olsun olmasın, iman etmiş olsun ya da olmasın tarih boyu herkes bu temel yasa-ya tâbi olmuştur ve tâbi olacaktır (2 Bakara 214; 3 Âl-i İmran 142; 29 Ankebut 2-5). İmtihan, insan iradesinin test edilmesidir; insanın özgür iradesi ile yapacağı/yaptığı bir tercihle alâkalı olarak tâbi tutulacağı ödül ve ceza sisteminin açığa çıkmasıdır. *Allah, her türlü alternatifi yaratandır. İnsan ise yaratılanlar arasında tercih yapandır* (3 Âl-i İmran 265; 4 Nisa 79; 30 Rum 41; 42 Şura 30). O nedenle, hikmeti farklı olmakla beraber peygamberler dâhil herkes bu sisteme tâbidir.

Bu çerçevede Kur'an ayetleri incelendiğinde, Âlemlerin Rabbi olan Allah, Peygamberlerinden aşağıya insana doğru bir *arındırma sistemi* ortaya koymuştur. Buna göre Kur'an'da yer aldığı şekliyle, fitne sisteminde, imtihana tâbi olanları aşağıda-ki gibi tasnif edebiliriz:

İnsanların İmtihan Edilmesi:

Genel olarak tüm insanların imtihan edilmesi.

Özel olarak Müminlerin imtihan edilmesi.

Özel olarak Kâfirlerin imtihan edilmesi.

Peygamberlerin İmtihan Edilmesi:

Hız. Davut (38 Sâd 24-25)

Hız. Süleyman (38 Sâd 34-39)

Hız. İbrahim (2 Bakara 124)

Hız. Musa (20 Taha 40; 28 Kasas 14-28)

Bazı Toplumların İmtihan Edilmesi:

Semûd kavminin imtihan edilmesi

İsrâiloğullarının imtihan edilmesi

Firavun'un kavminin imtihan edilmesi

Hız. Musa'nın kavminin imtihan edilmesi

Din Kavramının Altı Boyutu ve Fitne Sistemi

Din, İslâmî terminolojide *anahtar/odak* kavramlardan birisidir. *Din* kelimesi, dil yönünden incelendiğinde; *baş eğmek*, *itaat etmek*, *hakkı-nı almak*, *ödünç almak*, *borç almak*, *borç vermek*, *adet edinmek*, *baş eğdirmek*, *zorlamak*, *hesaba çekmek*, *idare etmek*, *ceza veya mükâfat vermek* ve *hizmet etmek* gibi anlamları bulunmaktadır.¹⁴ Kur'an-ı Kerim'de *dinin bütün bu anlamları birbi-ri ile bağlantılı kullanılmakta ve 6 boyutlu bir yapı tanımlanmaktadır*:

1. *Yüce egemenlik sahibinden gelen üstünlük ve galibiyet: Allah.*
2. *Yüksek hâkim otoriteden gelen değerler siste-mi: Tevhidî Değer Sistemi.*
3. *Yüksek hâkim otoriteden gelen değerler sistemi çerçevesinde fıtrat üzerine inşa edilen 'fıkri ve ameli nizam'.*
4. *Yüksek egemenlik sahibinin verdiklerine kar-şı 'kendini borçlu hissedip boyun eğmek', 'O'na itaat etmek', 'tapınmak', 'hizmetkârlık yap-mak'.*
5. *Yüksek otorite sahibinden gelen değerler siste-mini benimseyip, hayata aktaran insan toplu-luğu: 'Millet'/'Ümmet'.*
6. *Yüksek otorite tarafından vazedilen nizama uy-maya ve ihlâsla bağlanmaya karşılık bu yük-sek otoritenin verdiği "mükâfat veya karşı gel-mek sebebiyle isyan etmeğe verdiği ceza": Cen-net, Cehennem.*

Kur'an-ı Kerim'de *Din* kelimesinin bu anlam boyutları ayrı ayrı kullanıldığı gibi, altı anlamı bir arada olacak şekilde de kullanılmaktadır (1 Fatiha 1-7; 3 Âl-i İmran 19,64, 85, 110; 5 Maide 44-51; 8 Enfal 39; 9 Tevbe 29-33; 16 Nahl 36; 21 Enbiya 92, 93; 36 Yasin 60, 61; 40 Mü'min 26; 10 Yunus 104-106; 110 Nasr 1-3).

Kur'an'da *Tevhid dini*, bu altı boyutu ile ta-nımlanmaktadır. Hız. Peygamber Tevbe suresinin 31. ayetini okuyup aşağıdaki şekilde yorum-larken, *din* kelimesindeki 6 anlamın nasıl bir bütünlük içerisinde olduğunun da güzel bir ör-neğini vermiştir: "*Aslında onlar(Hristiyanlar), bunlara (ruhbanlarına) tapınmadılar, ancak bun-lar (Allah'ın haram ettiği bir şeyi) kendileri için helâl kılınca hemen helâl addediverdiler, (Allah'ın helâl kıldığı bir şeyi de) kendilerine haram edince hemen haram addediverdiler*".¹⁵

Dolayısıyla bu altı boyuttan herhangi birinin inkârı, reddi, önemsiz kılınması; dini, tevhid dini olmaktan çıkarmakta, şirk dini/seküler din haline dönüştürmektedir. Dini, sadece Allah ile kul arasında namaz, oruç, hac, zekât, dua ve zikir boyutlu olarak tanımlayıp onu, ferdin kalbine, vicdanına, evine ya da mabedine hapsedmek, bireysel hayattan toplumsal hayata, ekonomik hayattan ceza hukukuna kadar her alandan tasfiye etmek, günlük hayatın her sahasını tanzim etmesine karşı çıkmak, tevhid dinini parçalayıp yeni bir din inşa etmek demektir. Böyle bir din, seküler din olup, Kur'an'a göre şirk dinidir.

İşte Allah'a nispet edilen fitne kelimesi, insanların dinin altıncı boyutu (ödül ve ceza sistemi) ile ilgili bir arındırma ve ayrıştırma mekanizmasıdır.

Hz. Davud'un İmtihan Edilmesi (Fitne)

Kur'an, bize Hz. Davud (38 Sâd 24-25), Hz. Süleyman (38 Sâd 34-39), Hz. İbrahim (2 Bakara 124) ve Hz. Musa'nın (20 Taha 40; 28 Kasas 14-28) fitne kavramı kapsamında özel bir imtihana tabi tutulduklarını haber vermektedir. Bu peygamberlerin fitneye tabi tutuldukları konular, genellikle, insanların en çok zaaf gösterdikleri alanlarla ilgilidir. Dolayısıyla Allah, bu peygamberler üzerinden bizleri eğitmekte ve yol göstermektedir. Peygamberlerin fitne kavramı kapsamında imtihana tabi tutulmalarına bu açıdan bakılmalıdır.

Hz. Davud ve İki Davacı: "Hasım Kıssası" ya da "Yargısız İnfaz" Girişimi

Hz. Davud, önemli bilgilerle donatılmış peygamberden biridir. Gençlik yıllarında Talut'un ordusunda Calut'a karşı savaşmak üzere yer almış ve düşman komutanı Calut'u öldürmüştür (2 Bakara 249-251). Allah, Davud'a "mülk/iktidar", "hikmet", "hitabet gücü" ve "Kitap (Zebur) vermiştir" (4 Nisa 163; 17 İsra 55; 38 Sâd 18-20). Hz. Davud'un düzenli zikir yapması ve yaptığı zikre, "dağların ve kuşların iştirak etmiş olması", ona has bir özelliktir (34 Sebe' 10, 38 Sâd 18-19). Hz. Davud'a, "demir madenini işleme, şekillendirme" ("askeri zırh yapma"), güç ve yeteneği verilmiştir (34 Sebe' 10-11).

Peygamber ve hükümdar olan Hz. Davud, ibadet ve zikir ile meşgulken, her türlü güvenlik duvarını aşarak yanına girebilen (38 Sâd 21) iki

kişiyi, karşısında görünce tedirgin olmuş, korkmuştur (38 Sâd 22). 38 Sâd 22. ayetinde geçen iki şahıs, sıradan iki kişi olmayıp çok özel özellikleri olan iki insan olmalıdır. Sıradan iki insana benzememektedirler. Çünkü kullandıkları ifadeler, özel, yoğunluklu, yol gösterici ve eğitici.

Calut gibi bir zalimi, gençliğinde öldürebilen bir kahraman olan Hz. Davud, çok yüksek olan güvenlik duvarını aşıp yanına gelebilen bu iki yabancidan "korkmuştur"/"telaşlanmıştır". Belki de yanına nasıl ulaşabildiklerinin şokunu yaşamıştır.

Buradan çıkarılabilecek önemli bir ders, hiç kimse, gücü, kuvveti ne olursa olsun kendini mutlak güvende hissetmemelidir. Barış dönemlerinin geçici dönemler olduğunu unutmamalıdır. Gururlanmamalı, kibirlenmemelidir. "Artık bundan sonra bu ülkede darbe olmaz diyenler", "kafanızdan komploları atın", "siz hâlâ oralarda mısınız?" diyenler", hiç beklenmedik bir anda başlayan Taksim Gezi Parkı olaylarını ve beraberinde gelen Kadife Darbe sürecini ve 15 Temmuz ihanet hareketini, bu açıdan bir kez daha değerlendirip kendi muhasebelerini iyi yapmalıdırlar.

"İki davacı" olduğunu söyleyenler, aralarındaki davanın ne olduğunu söylemeden, "birimiz diğerimize haksızlıkta bulundu" (38 Sâd 22) diyerek; "hak ile hükmetmesini", "zulme sapmamasını", "kendilerini doğru yolun ortasına yöneltip iletmesini" Hz. Davud'dan istemişlerdir. Bu ifadeleri ile bu iki yabancı adeta Hz. Davud'u uyarmakta, yol göstermekte, eğitmekte ve de imtihan etmektedirler. Aralarındaki meseleyi, bu ifadelerden sonra açıklamışlardır.

38 Sâd 23. ayete göre gelen iki yabancı, birbirinin "kardeşidir". Kardeşlerden birinin "99, diğerinin tek bir koyunu vardır". Dava konusunu anlatan, tek koyunu olan kardeştir. 99 koyunu olan kardeş, tek koyunu olan kardeşinden, bu tek koyunu da almak istemiş ve onu konuşma tarzı ile etkilemiştir. Tek koyunu olan kardeşin meseleyi, Hz. Davud'a getirmiş olmasından, kardeşinin kararından tam emin olamadığı ve kararsızlık yaşadığı anlaşılmaktadır.

Hz. Davud, tek koyun sahibi olan kardeşin dava konusu ile ilgili bu açıklamasından sonra, 99 koyun sahibini dinlemeden kararını verip hemen açıklamıştır:

"(Davud) Dedi ki: "Andolsun senin koyununu, kendi koyunlarına (katmak) istemekle sana zulmetmiştir.

Doğrusu, (emek ve mali güçlerini) birleştirip katan (ortak) lardan çoğu, birbirlerine karşı tecavüz ederler; ancak iman edip de salih amellerde bulunanlar başka. Onlar da ne kadar azdır.»... (38 Sâd 24).

38 Sâd 24. ayetinden aşağıdaki hükümleri çıkarmak mümkündür:

1- Mali gücü çok yüksek olanların, mali gücü yerinde olmayan ya da zayıf olanların servetlerini ellerinden almak istemeleri zulümdür. *Dolayısıyla tekelleşme, kartelleşme, gayrı İslâmî bir ekonomik model olup zulüm mekanizmasıdır. Bugün, Küresel sermaye ile işbirliği içerisinde olan “İstanbul sermayesi”, “Anadolu sermayesini” yok etmek istemektedir. 15 Temmuz ihanet hareketinin böylesi bir boyutu da vardır.*

2- Ayette geçen “halitlardan” ifadesi, sadece “ticari ortak” olmayıp “bir toplum içinde yaşan insanlar, dostlar, kardeşler, arkadaşlar, yoldaşlar manasına” da gelmektedir.¹⁶ Dolayısıyla bir toplum içerisinde varolan insanlar, genel olarak, “birbirlerinin haklarına tecavüz ederler”. Ancak bu genel tutum ve tavır içerisinde bulunmayan, böyle bir tavır sergilemeyen insan unsuru, “iman edip de salih amellerde bulunanlardır.” Ancak “onlar da toplum içerisinde çok azdırlar”.

3- Hz. Davud, davalılardan birini dinlemiş; diğerine hiçbir şey sormadan, ona konuşma fırsatı vermeden, iddia sahibinin doğru söyleyip söylemediğini araştırmadan, delil istemeden, acele ile kararını vererek “yargısız infaz” girişiminde bulunmuştur.

Hz. Davud, hükmünü verdikten sonra, iki davalının durumunun ne olduğu ve ne tepki verdik-

leri açık değildir. Hz. Davud’un kararından sonra olağan dışı bir şeylerin meydana geldiği söylenebilir. Nitekim olağan dışı bir şey olmuş olmalı ki ayetin devamında; “*Davud, gerçekten bizim onu denemeden (fitne) geçirdiğimizi sandı, böylece Rabbinden bağışlanma diledi ve rükû ederek yere kapandı ve (bize gönülden) yönelip-döndü.*” (38 Sâd 24) denmektedir. Seyyid Kutuba göre; “Muhakemenin bu safhasında o iki şahıs gözden kaybolmuşlardır. Bunlar Hz. Davud’u denemek için gelen iki melekti.”¹⁷

Hz. Davud iki davalı ile kendisinin bir fitneye(imtihana) tabi tutulduğunu ve yargılama da yanlış bir yol izlediğini anlayarak bağışlanma dilemiş olması; Allah’ın da, “Böylece onu bağışladık.”(38 Sâd 25) demiş olması, yanlışlığın tasdik edilmesi manasına gelmektedir. Devamında gelen ayet, Hz. Davud’un karar vermede yanlış yol izlediği olgusunu, kuvvetlendirmektedir:

“*Ey Davud, gerçek şu ki, biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. Öyleyse insanlar arasında hak ile hükmet, istek ve tutkulara (hevaya) uyma; sonra seni Allah’ın yolundan saptırır. Şüphesiz Allah’ın yolundan sapanlar, hesap gününü unutmalarından dolayı onlar için şiddetli bir azab vardır.*»” (38 Sâd 26).

Ayette; 1- Yeryüzünde onun bir halife olduğu hatırlatılıyor, 2- “İnsanlar arasında hak ile hükmetmesi” emrediliyor, 3- “Hevaya uymaması” hatırlatıldıktan sonra hevaya uymanın “Allah’ın yolundan saptıracağı” konusunda uyarılıyor, 4- Allah’ın yolundan sapmanın ana nedeninin “hesap gününü unutma” olduğu belirtiliyor. 5- Hesap gününü unutup hevaya uyup Allah yolundan sapanlar için “şiddetli bir azabın olduğu” hatırlatılarak Hz. Davud ikaz ediliyor.

“İki davalı” meselesi ile ilgili ayetlerinde devamında, “gökyüzü, yeryüzü ve ikisi arasında bulunan şeylerin batıl olarak yaratılmadığına” ilişkin daha genel ilahi kanuniyete vurgu yapılmaktadır (38 Sâd 27). Bunun anlamı, fitrat düzeninde, kâinatta hak ve adalet merkezli bir düzenin var olduğudur. Dolayısıyla yapılan işlerde, verilen kararlarda, bu düzeni bozacak hiçbir şey yapılmamalıdır. Ayete göre bu düzeni, “iman edip salih amellerde bulunanlar” korur; diğerleri ise, ifsad eder. O nedenle “İslah edicilerle” “müfsidler”, “muttakiler ile facirler” Allah indinde bir değildir (38 Sâd 28). Allah’a nisbet edilen Fitne sistemi, bu ayrışmayı, arınmayı sağlamaktadır

Bugün millet olarak çekilmek istenilen sosyolojik kaostan bu ülkeyi kurtarabilecek olanlar, “*iman edip salih amellerde bulunanlar*”dır.

İki davalı kıssasının son ayetinde muhatap, Hz. Muhammed (s.) olup kendisine indirilen Kur'an ayetleri üzerinde, “*temiz akıl sahiplerinin*” “*düşünmesi*” ve “*öğüt almaları*” gerektiği belirtilmektedir (38 Sâd 29).

Hz. Musa'nın İmtihan Edilmesi (Fitne): “Kavga Eden İki Adam”, Hz. Musa ve “Yargısız İnfaz”

Kur'an, “*erginlik çağına*”/“*yiğitlik çağına*” ulaşıp olgunlaşmış olan Hz. Musa'ya, Allah'ın “*hüküm, hikmet*” ve “*ilim vererek*” ödüllendirdiğini belirtmektedir (28 Kasas 14). Bundan sonraki ayette ise, Hz. Musa'nın şehirde kavga eden, birisi kendi kavmi İsrailoğulları'ndan, diğeri de, Firavun'un kavmi Kiptiler'den olan iki kişinin kavgasına müdahale ederek Kiptiler'den olan şahsa bir yumruk vurarak onu öldürmüştür (28 Kasas 15).

Kendisine *ilim, hikmet ve hüküm verilmiş olan Hz. Musa'nın* ilk yapması gereken iş, kavga eden tarafları ayırıp, tarafları dinlemek, sonra da kararını açıklayıp gereğini yapmak şeklinde bir arabuluculuk/hakemlik yapmak olmalıydı. Ayete göre, Hz. Musa, böyle davranmadı; hiçbir sorgulama yapmadan, kendi kavminden olana yardım ederek *Kipti'yi bir yumrukla öldürmüş*, yani “*yargısız infaz*” yapmıştır.

İlim, hikmet ve hüküm sahibi olan Hz. Musa, bir an için, muhtemelen, İsrailoğulları'nın maruz kaldığı zulme karşı duyduğu öfkenin ve “heyecanlı kişiliğinin” tesiri altında kalarak yanlış bir tutum, tavır ve davranış sergilemiştir.

Hz. Musa, yaptığı davranışın yanlış olduğunu hemen anlamış ve “*Sonra da: “Bu şeytanın işindendir; o, gerçekten açıkça saptırıcı bir düşmandır»”* (28 Kasas 15) demiştir. Yaptığı bu hatadan dolayı; “*Rabbim, gerçek şu ki, ben kendi nefsimi zulmettim, artık beni bağışla.*” diyerek Allah'tan af dilemiş (28 Kasas 16); Allah da, onu bağışlamıştır (28 Kasas 16). Allah'ın kendisini bağışlaması üzerine, Allah'a “*Rabbim, bana verdiğin nimetler adına, artık suçlu-günahkârlara destekçi olmaya çağım.*” (28 Kasas 17) sözünü vermiştir.

Bugün 15 Temmuz askerî darbe girişimi sırasında, darbecilerle ilgili başlatılan temizlik operasyonlarında, “açığa alma, tutuklama ve ihraçla”

ilgili işlemlerde Hz. Musa gibi davranılmakta; gerekli belge, delil ortaya konmadan, muhataplar yargılanmadan öfke ile cezalandırmalar yapılabilmektedir. Uyarı yapıldığı üzere, “at izi, it izine karıştırılmaktadır.”

Bir gün önce Hz. Musa'dan yardım isteyen, kendi kavminden olan şahıs, ertesi gün bir başka Kipti ile kavga ederken gene Hz. Musa'dan yardım istemesi üzerine

“Musa, ona: “*Sen gerçekten açıkça bir azgınsın.*»” (28 Kasas 18) demiştir.

Ancak, “*Sen gerçekten açıkça bir azgınsın.*»” dediği, aynı “*suçlu-günahkâra*” gene “*destekçi olmağa*” kalkmıştır (28 Kasas 19). Bunun üzerine, Kiptiler'den olan şahıs, “*Ey Musa, dün birini öldürdüğün gibi, bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Sen yeryüzünde yalnızca bir zorba olmak istiyorsun, ıslah edicilerden olmak/ara buluculardan olmak istemiyorsun.*” (28 Kasas 19) uyarısında bulunarak; yaptığı işin, adeta “*yargısız infaz*” olduğunu, “*zorbalık olduğunu*” hatırlatmak istemiştir.

Hz. Musa, ikinci günde karıştığı olayın devamını getirememiştir. Çünkü birinci gün öldürdüğü adamdan dolayı sarayda, kendisi hakkında ölüm kararı vermek üzere bir toplantı yapıldığı haberi, “Şehrin öbür yakasından koşarak gelen bir adam” tarafından kendisine ulaştırılmıştır. Haberci, şehri terk etmesinin yararlı olacağını ona söylemiştir (28 Kasas 20).

Hz. Musa, Hz. Harun ve “Yargısız İnfaz” Girişimi

Hz. Musa, kavmini Mısırdan çıkarıp Firavun'un zulmünden kurtardıktan sonra yerine vekil olarak Hz. Harun'u bırakarak Allah ile buluşmak üzere 40 günlük bir inzivaya çekilmiş ve yerine Hz. Harun'u vekil olarak bırakmıştır. Hz. Musa, Allah ile buluştuğunda kavminin Allah tarafından imtihana tabi tutulduğunu ve Samiri'nin kavmini saptırdığını öğrenmiştir. Büyük bir öfke ve üzüntü içerisinde kavminin yanına geri döndüğünde kavminin ona, “*Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik. Samiri bizi yanılttı*” cevabı üzerine; Hz. Musa, öfke ile elindeki kutsal emir yazılı levhaları bırakarak kardeşinin üzerine yürümüş, onu saçından sakalından yakalayarak; “*Ey Harun! Onların saptıklarını gördüğün zaman seni (onlara müdahale etmekten) alıkoyan neydi? Niye*

bana uymadın, emrime mi baş kaldırdın?” (20 Taha 92) diyerek suçlamış ve hırpalamıştır.

Hız. Musa, kavminin bu duruma niçin düştüğünü, neler olduğunu, vekil bıraktığı Hız. Harun’a sormadan, onun ile konuşmadan, doğrudan doğruya onu suçlayarak üzerine yürümüş, saçını başını yolmaya başlamıştır. Bunun üzerine Hız. Harun, kardeşi Hız. Musa’ya; “*Annem oğlu, bu topluluk beni zayıflattı (hırpalayıp güçsüzleştirdi) ve neredeyse beni öldürmeye giriştiler. Bari sen düşmanları sevindirecek bir şey yapma ve beni bu zalimler topluluğuyla birlikte sayma* (7 Araf 150); “*sakalımı ve başımı tutup-yolma. Ben, senin: “İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın, sözümü önemsemedin” demenden endişe edip korktum.»*” (20 Taha 94) şeklinde cevap vererek onu itidalli davranmaya davet etmiştir.

Gerçekte Hız. Harun, üzerine düşen sorumluluğu, gücü oranında yerine getirmiş fakat başaramamıştır (20 Taha 90). Taha 90. ayetinin yeminle başlamış olması, Hız. Harun’un üzerine düşen sorumluluğu gereğince yerine getirdiğinin bir ölçüsüdür. Hız. Harun’un açıklamasına rağmen kavminin cevabı; “*“Musa bize geri gelinceye kadar ona (buzağıya) karşı bel büküp önünde eğilmekten kesinlikle ayrılmayacağız.”*” (20 Taha 91) şeklinde çok sert ve kesin olmuştur.

Adaletsiz bir şekilde kardeşini suçladığını ve hata yaptığını anlayan Hız. Musa, kendisinin ve kardeşinin af edilmesini Allah’tan istemiştir (7/151). Gerçekte ilim, hikmet ve hüküm sahibi olan Hız. Musa’nın yaptığı iş, yargısız infaz girişimiydi.

Hız. Musa’nın Kavminin İmtihan Edilmesi(Fitne)

Toplumsal Değişimin Tedriciliği

İsrailoğulları, Mısır’da Firavunların zulmü altında yaklaşık 250 yıl civarında köle olarak yaşamışlardır. O dönemdeki inanç sistemleri açık değildir. Ancak Mısır’daki hayat tarzından çok etkilenmiş olmaları gerekir ki; Hız. Musa’nın verdiği mücadeledeki mucizeleri görmüş ve yaşamış olmalarına rağmen, Kızıldeniz’i geçtikten sonra, putlara tapan bir kavimle karşılaştıklarında, Hız. Musa’dan kendilerine de tapınacakları putlar yapmasını istemişlerdir (7 Araf 138). Bunun üzerine Hız. Musa, onlara geçmişte gördükleri zulümleri ve Allah’ın bahsettiği nimetleri hatırlatmış ve tekrar cahiliyeye dönmeme noktasında onları uyarmıştır (7 Araf 139-141).

Buradan çıkarılacak en önemli ders; toplumsal değişimin, tedrici, uzun vadeli ve zorlu bir yolculuk olduğu gerçeğidir. İnsanlar, yıllar içerisinde kazandıkları inançlarını, alışkanlıklarını, örf, adet ve geleneklerini ani bir şekilde bırakamaz ve değiştiremezler.

Şahit oldukları bunca mucizeye rağmen İsrailoğullarının, şuur altındaki câhilî inanç ve yaşam biçimlerini, kısa zamanda değiştirememelerinin sebebi budur.

Kavminin kısa bir müddet önce kendilerine putlar yapmasını istediklerini bildiği halde Hız. Musa, toplumsal değişimin *tedrici değişim* boyutunu göz önüne almayarak, Allah ile görüşmek için çok acele etmiştir. Nitekim Allah, buluşma anında kendisine; “*Ey Musa, seni kavminden çabucak ayrılıp gelmeye sevk eden nedir?”*” (20 Taha 83) sorusunu yöneltmiştir. Hız. Musa, kavminin durumundan emin olarak, Allah’a; “*Onlar arkamda izim üzerindedirler, benden hoşnut kalman için, sana gelmekte acele ettim Rabbim.*” (20 Taha 84) şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine Allah’ın kendisine; “*“Biz senden sonra kavmini deneme (fitne)den geçirdik, Samiri onları şaşırtıp-saptırdı.”*” (20 Taha 85) şeklinde verdiği cevap, hem kendisinin, hem de kavminin imtihana tâbi tutulduğunun ifadesidir. Hız. Musa açısından bu, aynı zamanda bir eğitimidir; dersin konusu, *bireysel ve toplumsal değişimin tedriciliği ve uzun vadede gerçekleşmesidir.*

Dikkat edilmesi gereken nokta, Hız. Musa, Allah ile görüşmek için randevu talep ettiğinde, kendisine, talebin hemen ardından randevu verilmemiş, araya 40 günlük bir sürenin konmuş olmasıdır (7 Araf 142). Bunun sebebi ve hikmeti nedir? Ne olabilir?

Bir ihtimal, Hız. Musa’nın, Allah ile konuşma anına/buluşma anına ruhsal olarak hazırlanması gerekmektedir. Verilen süre bununla ilgili olabilir. Nitekim Hız. Musa, “*Kavimimde benim yerime geç, ıslah et ve bozguncuların yolunu tutma*” (7 Araf 142) diyerek kendi yerine kardeşi Harun’u vekil tayin edip, kavminden ayrılıp inzivaya çekilmiş; ibadet ederek kendisini büyük buluşmaya hazırlamıştır (18,19). İkinci ihtimal, Hız. Musa’nın kavmi, imtihana tâbi tutulacaktır. Bu imtihanın sonuçlarının tezahürü için bir süreye ihtiyaç vardır. Üçüncü ihtimal, hem birinci, hem de ikinci ihtimalin birlikte var olmasıdır. Üçüncü ihtimalin olması, daha kuvvetlidir. En doğrusunu Allah bilir.

Yığınla taşeron örgütün kullanıldığı, vekâlet savaşlarının yapıldığı, istihbarat örgütlerinin cirit attığı, kimin elinin kimin cebinde olduğunun kolayca anlaşılamadığı, öldürülen ve öldürenin tekbir getirdiği, çok kirli, pis ve karanlık bir sosyolojik savaş ve doğru ile yanlışın harmanlanarak servis edildiği bir psikolojik harekât yürütülmektedir. Libya, Suriye, Irak, Yemen, Somali, Afganistan'da vekâlet savaşlarının neden olduğu bir iç savaş yaşanmaktadır. Mısır'da tam bir zulüm hâkimdir. Bu fitnenin diğer ülkelere ne zaman sıçrayacağı/sıçratılacağı henüz belli değildir.

Toplumsal değişimin tedriciliğinden dolayı İsrailoğulları'nın tâbî tutulduğu imtihanın sonuçlarının tezahür etmesi ve hayata fiilen yansımaları için 40 günlük bir süre yeterli olmuş olabilir. Nitekim bu sürede Hz. Musa'nın kavmi, Samiri'nin kurduğu tuzağa düşmüştür. Kavmi, Hz. Musa'nın kendilerine yaptığı tebliğin muhtevasını unutarak *"Samiri'nin altın buzağısını"* ilâh olarak benimseyip, ona ibadet etmişlerdir (7 Araf 148). Ancak, sonra yaptıklarından pişman olmuşlar ve Allah'tan af dilemeye başlamışlardır (7 Araf 149).

Görülebileceği gibi, iman dairesinden, cahiliye ya da inkâr dairesine; cahiliye ya da inkâr dairesinden, iman dairesine geçiş, ani ve sancısız olmamaktadır. Hz. Musa'nın kavminin yaptıklarından pişman olması ve af dilemesi, bunu göstermektedir. Kavim, çok ciddi bir gelgit yaşamıştır. *İster beşeri olsun, ister olmasın bütün sistemler, "hal değişiminde" "geçici bir rejim" yaşarlar. Bu bir kanuniyettir.*

O nedenle *"açığa alma, tutuklama ve ihraç etme"* işlemlerinde, toplumsal değişimin yavaş ve tedrici olacağı göz önüne alınmalıdır. Sağlam belge ve delil olmadan işlem yapılmamalıdır.

Toplumsal İçinde Yaşadığı Ortam ve Değişim

Hz. Musa, Allah tarafından kendisine verilen emirlerle dolu levhaları alarak kavminin yanına, kızgın ve üzgün olarak dönmüş ve onlara sitem ederek Allah'ın azabını hatırlatmıştır (7 Araf 150, 20 Taha 86). Hz. Musa'nın yaptığı bu sorgulamaya karşı kavmi, O'na *"verdikleri sözden kendiliklerinden dönmediklerini, Samiri'nin kendilerini saptırdığını"* söylemiştir (20 Taha 87, 88). Samiri, o günün şartlarında, olağanın dışında bir gösteri yaparak; cahiliyenin kirlerini ve paslarını kalplerinden söküp atamamış bir toplumu, etkilemiş ve onları tekrar cahiliye inanç sistemine çekmiştir.

Bu gün, üzerinde durup düşünülmesi gereken en önemli noktalardan birisi de budur. Çevresel etkilerin ve okuyup öğrenilenlerin insan üzerindeki etkileri (yaklaşık %60 oranında) önemlidir. Hz. Peygamber'in (s.); *"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne-babası onu Yahudi, Hristiyan veya putperest yapar..."*¹⁸ *hadisine ve vezirin karısının baskısına karşı Hz. Yusuf'un yaptığı duaya, bu açıdan bakılması gerekmektedir* (12 Yusuf 33).

Sade vatandaşlar, genellikle olağan üstünlüklere karşı özel bir zaaf gösterirler. Bu, Kur'an'da insanın heva cephesine ilişkin bir özellik olarak yer almaktadır. İnsanların, peygamberlerin davetine karşı verdikleri ilk tepkilerden biri, *"Mucize göstermeleri gerekmez mi"* ve *"yanında melek olması gerekmez mi?"* şeklindedir. İşte Samiri de, olağanüstü bir iş yaparak insanın bu zaafını tahrik ederek Hz. Musa'nın kavmini saptırmıştır.

CIA ve MOSSAD'ın yüksek teknolojik imkânlarını kullanarak, kendi insanını dinleten, gözleten; sonra da karşılaştıklarında kalplerini, ruhlarını okuduğu imajı veren bir liderin (F. Gülen), kendisine tâbî olanlar üzerindeki etkisi çok büyük olmuştur. Gülen hareketi mensupları, genellikle, liderlerinin *"gaipten haber verdiğine"*, *"Mehdi olduğuna"*, *"Allah ve Peygamberle sürekli görüştüğüne"* inanmakta ve liderlerinin *"söylediği her şeyi doğru"* kabul etmektedirler. Bu nedenle, 17-25 Aralık maliye-polis-yargı darbesi ve 15 Temmuz askerî darbe girişiminden dolayı bu insanların bütün inançlarını, aniden değiştirip gerçekleri görebileceğini sanmak ve buna inanmak yanlış olur.

Semud Kavminin İmtihan Edilmesi

Hız. Salih'in peygamber olarak gönderildiği Semud kavmi, Arabistan'ın kuzey-batı kısmında yer alan, günümüzde el-Hicr denilen bölgede--Hicaz ile Şam arasında- yaşamış, Arabistan'ın Âd'dan sonra en yaygın kavmi olarak bilinen eski bir Arap kavmidir.¹⁹

Kur'an Semud kavminden, Âd kavminden sonra, hemen hemen aynı coğrafi bölgenin "ovalarında", "bahçelerinde, pınar başlarında, salkımları sarkmış hurmalıklar arasında güven içinde yaşayan", "konaklar yapan" ve "dağları ustalıkla yontarak evler yapabilen", "yeryüzünde sağlamca yerleştirilen", Allah tarafından nimetlendirilen bir kavim olarak bahseder (7/74; 26/141-152). *Yalnız su kaynakları kıt olan bir bölgede yaşamaktadır.*²⁰

Kur'an'da Semud kavminin geçtiği ayetlere göre, *Semud kavminin iki temel özelliği vardır. Birincisi* halk, müstekbir ve mustazaf olarak iki ana sınıfa ayrılmış ve müstekbirler, mustazaflara zulmetmektedirler (7/75-76; 11/62). *İkincisi*, Semud kavminin çeteleşmiş olması ve toplum içinde "Dokuz Farklı Çetenin"/"Dokuzlu Çetenin" (27 Neml 48) var olmasıdır. Ayette geçen "Tis'atü Reht" kelimesinin anlamlandırılmasında, müfessirler arasında ihtilaf vardır. Bir kısmı kelimeyi "dokuz farklı çete" olarak anlamlandırırken bir kısmı da bu kelimeyi, "dokuz kişilik özel bir çete" olarak yorumlamışlardır²¹. En doğrusunu Allah bilir.

Semud kavmi'nin ismi, Kur'an'da, 7/73-79; 11/61-68; 26/141-159; 27/45-53; 54/23-31; 91/11-15; 14/9; 22/42; 25/38; 38/13; 40/31; 41/13, 17; 50/12; 51/43-45; 69/4, 5; 85/18 ayetlerinde yer almaktadır. Bu ayetlerin analizinden Semud kavminin fitne kavramı kapsamında imtihana tabi tutulma sebeplerini ve sonuçlarını öğrenebilmekteyiz.

Allah'ı ilah ve rab olarak kabul etmemekten kaynaklanan aşırı sınıfsallaşma, çeteleşme, lüks ve israf içerisinde yaşama ve kirlenmeden dola- yı Allah, Hz. Salih'i, Semud kavmini uyarmak ve doğru yola getirmek üzere göndermiştir.

Genel Olarak Topluların İmtihan Edilmesi

Peygamberlerin yoluna tabi olanlarla İblis-Tağut'un yoluna tabi olanların birbirinden ayrılması, arındırılması, saflarının berraklaştırılarak cennet veya cehenneme yollanması ile ilgili ilahi

denklemden genel bir imtihan sistemi mevcuttur. Kur'an'da imtihana tabi tutulan birçok kavmin ismi geçmekte ve imtihan sonuçları açıklanmaktadır (14/9; 22/42; 25/38; 38/13; 40/31; 41/13, 17; 50/12; 51/43-45; 69/4, 5; 85/17-8). Ancak bunlardan Semud kavminin, İsrailoğulları'nın, Firavun'un kavminin ve Hz. Musa'nın kavminin imtihan edilmesi ile ilgili kullanılan kavram, diğerlerinden ayrı olarak fitne kelimesidir. Bu dört kavimle ilgili çok geniş anlamı olan fitne kelimesinin kullanılmasının özel bir yönü olması gerekmektedir.

Peygamberler, kirlenmenin yaygınlaşıp tefesüh boyutuna geldiği, zulmün yaygınlaştığı, sömürü çarkında mağdur ve mazlumların ezildiği dönemlerde insanlığa gönderilmektedir. Peygamberlerin amacı, kalbi, nefsi, gönlü şirk bataklığında kirlenmiş, yolunu şaşırmış olan insanlığın, şirk bataklığından kurtarılacak arındırılması, sıratı müstakime çıkarılarak Allah'ın rızasına uygun bir hayatı yaşamasını sağlamaktır. O nedenle *tüm peygamberler şirke savaş açmışlar, Allah'tan başka ilah ve rab olmadığına, ibadetin yalnız ve yalnız Allah'a yapılmasına davet ederek işe başlamışlardır. Bu davetle de toplumların imtihanı başlamıştır.*

Semud Kavminin Tabi Tutulduğu İmtihan

Semud kavmine peygamber olarak gönderilen Hz. Salih, kavmini, "Allah'tan başkasına kul-luk yapmamaya", "ibadet etmemeye", "Allah'tan başkasını Rab ve İlah olarak kabul etmemeye", "Allah'tan sakınmaya", "yeryüzünde bozgunculuk yapmamaya" davet etmiştir (7/73; 27/45; 11/61; 26/141-152). Ancak Hz. Salih'in yaptığı bu çağ- rıya, kavminin "refahtan şımarıp azan önde ge- lenleri" karşı çıkmışlardır (14/9; 41/13, 17). Hz. Salih'in daveti karşısında toplum, "birbiriyle çeki- şen, düşman iki zümreye ayrılmıştır" (27/45).

Semud kavmi içerisinde meydana gelen bu kamplaşmada, "Refahtan Şımarıp Azan Önde Ge- lenleri" ile "Dokuz Farklı Çete"/"Dokuzlu Çete", Hz. Salih ve ona iman edenleri, "atalarının yolun- dan ayrılmakla" suçlayıp onlara fiziki ve psiko- lojik baskı uygulamaya başlamışlardır (7/75-76; 11/62; 26/153-154; 54/24-25). Hz. Salih'in "bü- yülenmiş olduğunu" ileri sürerek peygamber oldu- ğuna dair "delili getirmesini" istemişlerdir (7/73- 77; 26/153-154).

Allah, onlara, kıt olan su kaynaklarını kendileri ile paylaşacak olan *çok özel bir deveyi delil olarak göndermiştir*. Allah; Semud kavminin sahip olduğu kıt su kaynaklarını, “*deve ile nöbetleşe kullanacaklarını*” ve “*otlaklarda devenin rahat bir şekilde otlayacağını*”, “*ona zarar vermemelelerini, zarar verdikleri takdirde acıklı bir azapla cezalandırılacaklarını*” Semud kavmine bildirmiştir (54/27-29; 7/73-77; 11/63-65; 26/155-157; 91/13-14).

Ayetlerden anlaşıldığı kadar, delil olarak gönderilen deve olağanüstü özelliklere sahiptir. Bu olağanüstülük, su ve otlakların paylaşımı açısından Semud kavminin aleyhine olan bir olağanüstülüktür. Semud kavmi için çok önemli stratejik bir madde olan kıt suyun, deve ile Semud kavmi arasında nöbetleşe kullanılması, Semud kavminin karşı karşıya kaldığı imtihanın büyüklüğünün bir ölçüsü olup bu durum, *fitne kavramı* ile ifade edilmektedir. Bir deve ile “su ve otlakları paylaşmak”, ateşle imtihan edilmek demektir. Böylelikle “*halisini sahtesinden ayırmak için altını potaya atıp eritmek, bir şeyi arıtmak*”(fitne) bağlamında toplum saflaştırılarak ayrıştırılmak istenmiştir²².

Ancak Semud kavmi, Allah'ın deve ile ilgili koyduğu kurallara/hukuka uymamış; Allah'ın gönderdiği “deveyi, öldürerek” Allah'a isyan etmiştir (7/73, 77; 26/155-157; 54/29; 91/13-14; 91/13-14). Semud kavmi, bununla da yetinmeyecek Hz. Salih'e, “*Ey Salih, eğer gerçekten Allah'ın elçilerinden biriysen, haydi getir şu bizi korkutup durduğun azabı!*” (7/73, 77) diyerek meydan okumuştur. Allah'ın azabının gelmesini, Allah'ın elçisi olmanın bir delili olarak görmeleri, kendileri için sonun başlangıcı olmuştur.

Semud kavminin imtihanı için fitne kelimesinin kullanılmasının bir diğer sebebi, Semud kavmi içerisinde meydana gelen *çeteleşme* olabilir. İbni Kesir'e göre bu çete/çeteler, sadece topluma baskı yapmakla kalmamakta aynı zamanda da iş ve ticarette *ahlaksızlığın öncülüğünü* yapmaktadırlar. Ticarette para birimi olarak kullanılan altın ve gümüşü, “*kenarlarından kırarak*” hırsızlık yapmaktadırlar.²³ Bu hırsızlar şebekesi, Hz. Salih'in getirdiği değer sisteminin kendi düzenlerini bozacağını gördükleri için Hz. Salih'i öldürmeye karar vermişlerdir:

“Biz gece ona ve ailesine baskın verelim, sonra da onun dostuna, ailesinin yok edilişinde bulunma-

dık, şüphesiz biz doğru söylüyoruz, diyelim” diye aralarında Allah'a yemin ettiler.” (27/49).

Önce deveyi öldürmeleri, sonra da Hz. Salih'i öldürmeye kalkmalarından dolayı Allah, Semud kavmine, “*üç gün mühlet vermiştir*” (11/63-65). Sonra da, “*suçlarından dolayı onların üzerine katmerli bir azap indirmiş*”, onları “*yerle bir eden*” “*bir tek çılgılık*” göndererek “*ağıldaki çalı çırpı olan kuru ot haline çevirmiştir*” (51/43-45; 54/31; 91/13-14).

Böylelikle kurdukları tuzaklar, Allah tarafından tarumar edilip sonları, gelecek nesiller için bir ibret ve ders konusu olmuştur:

“Onlar bir düzen kurdular. Biz fark ettirmeden düzenlerini bozduk. Hilelerinin sonunun nasıl olduğuna bir bak! Biz onları ve kavimlerini, hepsini, yerle bir ettik. İşte, haksızlıklarına karşılık çökmüş bulunan evleri! Bunda, bilen bir millet için şüphesiz, ders vardır.” (27/50-52).

Sonuç:

15 Temmuz İhanet Hareketi Sonrasında Tâbi Tutulduğumuz Fitnenin (İmtihan) Boqutları

Semud kavminin helak edilmesi ile ilgili bir ayette “Bunda, bilen bir millet/toplum için şüphesiz, ders vardır.” (27/52) denmektedir. Semud kavmini ve Gülen Tehdit-Şantaj-Çeteleşme hareketini göz önüne aldığımızda; bunların her ikisi de, fitne sistemine/imtihana tâbi tutulmuştur. Gerekli dersi alamadıkları için helak olmuşlardır. O nedenle, 15 Temmuz ihanet hareketinden Müslümanlar gerekli dersleri çıkarabilmelidir. Bu yazının konusu ile ilgili olarak çıkarılabilecek dersler, şunlar olabilir:

Ders-1: İyi niyetle ortaya konan her karşı görüşü, düşmanlık ve hainlik olarak görmek, nitelendirmek ve suçlamak yanlıştır, tehlikelidir:

15 Temmuz ihanet hareketi, sadece sürecin bir parçasıdır; süreç devam etmektedir. Ana amaç, sadece siyasi iktidarı düşürmek değil; aynı zamanda da yeni sosyolojik fay hatları inşa ederek Türkiye'yi sosyolojik olarak bölmektir, Suriyeleş-tirmektir. Sosyolojik savaşın etkileri anında değil, yıllar sonra görülebilir, yavaş ve tedricidir. Farkına varıldığı zaman da “kurbağa haşlanmış” ve iş bitmiştir.

Bu nedenle bugün, sosyolojik savaş amaçlı bir darbe girişimi stratejisinin izlendiği göz önüne alınarak bir tuzağa düşülmemelidir. Bu süreçte Türkiye, gizli sosyolojik savaş ajanlarına karşı teyakkuz halinde olmalıdır.

Başta şer ittifakı (ABD-İngiltere-İsrail-Siyonizm) olmak üzere Batı dünyası, Türkiye'ye savaş açmış bulunmaktadır. Hz. Musa'yı uyarak yardımcı olmak için *“şehrin öbür yakasından koşarak gelen adam”* gibi, siyasal iktidarın dışında olup da Türkiye'nin ve İslâm dünyasının geleceği için yardımcı olmak isteyen insanlar, yapılar, hareketler vardır, var olacaktır da. Bunlar farklı görüş ve teklifler yapabilirler. Lütfen, durun ve söz söyleyenleri dinleyin ve söylenenler üzerinde tefekkür edin. Bu süreçte, iyi niyetle ortaya konan her karşı görüşü, tavsiyeleşmeyi düşmanlık ve hainlik olarak görmek, nitelendirmek ve suçlamak yanlıştır, tehlikelidir.

Ders-2: “Onlar bizim öğretmenimiz değil”, “onlar yaptı biz de yapalım” anlayışı yanlıştır:

Dini bir söylemle ortaya çıkan Gülen hareketi zamanla Şer ittifakının (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm) kontrolüne girerek *taşeron örgüt* haline gelmiştir. Devlet ricalinin kendilerine ödül verip ödül almasından yararlanarak, devletin değişik kademelerine (özellikle, üniversite, maliye, polis, yargı, ordu) yerleşmişlerdir. *Maliye-Polis-Yargı-Ordu düzleminde oluşturdukları tehdit-şantaj-çete mekanizması* ile hâkim oldukları her yerde, kendilerinden başkalarına tuzak kurarak, şantaj yaparak yok etmeye çalışmışlar; hukuklarını çiğnemişler, mal ve makamlarına *“kanunen ve cebren”* ortak olmuşlardır.

Semud kavminin *“refahtan şımarıp azan önde gelenlerinin”* *“su nimetini ve otlakları”*, Allah'ın gönderdiği deve ile paylaşmamaları gibi bunlar da, bulundukları her yerde, Allah'ın hiçbir nimetini, Allah'ın kullarından hiç kimseyle, özellikle de müslüman kimliklilerle, hiçbir şekilde paylaşmak istememişlerdir. *“İki Davalı Kıssası”*nda olduğu gibi, başkalarının *“bir koyununu”* kendilerinde varolan *“99 koyuna katmak”* için şantaj ve tehditlere başvurmışlardır (38 Sâd 24). Bulundukları yerlerde *“İnsanlar arasında hak ile hükmetmemişler”*, *“hevaya uyarak Allah'ın yolundan sapmışlar”* ve *de saptırmışlardır* (38 Sâd 26). *“Güç zehirlenmesine”* uğramışlardır.

Bütün bunlarla yetinmeyip tıpkı Semud kavmindeki *“Dokuz Çete”* gibi 15 Temmuz gecesi, ani

bir askeri darbe girişimi ile Türkiye'ye el koymak istemişlerdir. Sonra da *“Dokuz Çete”*nin, *“Onun dostuna, ailesinin yok edilmesinde bulunmadık, şüphesiz biz doğru söylüyoruz”* (27/49), dedikleri gibi bunlar da, *“bu darbe girişimi ile bizim herhangi bir ilişkimiz yok”* demektedirler.

Onlar o gece “Dokuz Çete”nin yaptığı gibi bu millete bir tuzak kurmuştu, “Allah da onlara bir tuzak kurmuştu” (27/50-52; 14/46); fakat onlar, bunun farkında değillerdi.

Bu ortamda şu hususlara dikkat edilmelidir:

- Gülen hareketinden doğan boşluğu doldurmak aşk ve şevkiyle, hiç kimse ve hiçbir yapı, başkaları için iftira, dedikodu mekanizmasını çalıştırmamalı; tuzak kurmamalıdır.
- Genel olarak herkesin, özel olarak da farklı cemaat, hareket, tarikat, teşkilat ve parti mensuplarının (ister dindar isterse dinsiz olsunlar, ister ayık isterse sarhoş olsunlar) güç ve kuvvetleri ne olursa olsun, hepsinin hak ve hukuklarını korumak esas olmalıdır.
- Nimet ve külfet adil bir şekilde paylaşılmalıdır. Bu noktada, *“Bizden olan ve olmayan”* ayrımı yapılmamalıdır.
- *“Yeryüzünü ıslah etmeyip, bozgunculuk yapan beyinsizlerin emirlerine itaat”* edilmemelidir (26/152).
- *“Yeryüzünde bozgunculuk yapıp karışıklığa yol”* açılmamalıdır (7/74).

Ders-3: Hak ile hükmedilmesi hevaya uyulmaması esas alınmalıdır:

Bugün, 15 Temmuz ihanet hareketi sonrasında *“açığa alma, tutuklama ve ihraç etme”* ile ilgili tutulan yol ve yaklaşımda *yargısız infaz yapılmamalıdır*, *yargısız infaz geleneği inşa edilmemelidir*. *OHAL'e dayanılarak yapılan birçok uygulama, gelecekte hep örnek alınacaktır. Müslüman camia, İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükûn kanunu uygulamalarını yıllarca tenkit etmiştir. 28 Şubat postmodern darbe döneminde yaşananlar unutulmamalıdır.*

Hz. Davud'a, 38 Sâd 26. ayetinde *“insanlar arasında hak ile hükmedilmesi”*, *“hevaya uyulmaması”* emredilmektedir. Sadece bir siyasal partinin, cemaatin, tarikatın, mezhebin ya da bir dinin veya bir kavmin mensupları arasında hak ile hükmedilmesi istenmemektedir. Hak ile hükmedilmesi konusuna ateistler de, komünistler de, dinliler de dinsizler de dâhildir. Bu noktada yapı-

lan adaletsizliğin, hesabı ahirette verilecektir. “Ey iman edenler, adil şahidler olarak Allah için, hakkı ayakta tutun. Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletten alıkoymasın. Adalet yapın. O, takvaya daha yakındır. Allah’tan korkup-sakinin. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberi olandır.” (5 Maide 8).

Unutmayın ki; adalet yoksa barış da olmayacaktır.

Ders-4: Liderler daha dikkatli ve itidalli bir tutum, tavır sergilemeli ve güzel bir dil kullanmalıdır:

Bugün, 15 Temmuz ihanet hareketi sonrasında “açığa alma, tutuklama ve ihraç etme” ile ilgili tutulan yol ve yaklaşım ile Hz. Musa’nın kavga eden iki adamla ilgili takındığı tavır arasında bir benzerlik vardır.

28 Kasas 15-19 ayetleri kapsamında dile getirilen hata, sadece farklı kavimlerle ilgili olmayıp, aynı zamanda farklı siyasi parti, cemaat, tarikat, mezhep ve din mensupları arasındaki adaletsiz tutum, tavır ve davranışlar için de geçerlidir.

Kendisine ilim, hikmet ve hüküm verilmiş olan Hz. Davud ve Hz. Musa, yukarıda ifade edilen hataları yapabiliyorsa; bugünkü liderler de, hata yapabilir; hata yapma ihtimalleri çok çok daha yüksektir. Bugünkü liderlere hatırlatma yaparak yardımcı olmak; Allah’a ve ahirete iman eden, “temiz akıl”, “salih amel” ve “fazilet” sahiplerinin sorumluluğudur (11 Hud 116).

Ders-5: Allah’a ve ahirete iman edenler düşmanları sevindirecek işler yapmamalıdır.”:

Allah’a ve ahirete iman eden “temiz akıl”, “salih amel” ve “fazilet” sahipleri, bu sorumluluklarını yerine getirirken suçlanmamalı, hakarete uğramamalıdır; yadırganmamalıdır!

Öyleyse, Allah’a ve Ahirete iman edenler, Hz. Harun’un Hz. Musa’ya söylediği gibi “düşmanları sevindirecek bir şey yapmamalıdır” (3 Âl-i İmran 118-120).

Ders-6: Allah’a ve ahirete iman edenler laik-seküler bir düzeni savunmamalıdır:

15 Temmuz ihanet hareketi sonrasında, Şer ittifakının (ABD-İsrail-İngiltere-Siyonizm) bir taşeron örgüt olarak kullandığı Gülen Hareketi bahane edilerek, bu ittifakın yerel işbirlikçileri/diğer taşeronları tarafından dine ve dindara, cemaat ve tarikatlar üzerinden üstü kapalı, dolaylı bir savaş açılmıştır. Bu savaşta yürütülen psikolojik harekâtın ana konusu; laik ve seküler bir düzenin ne kadar doğru ve elzem olduğudur. Bu psikolojik harekâta göre; din, Allah ile kul arasında sadece ibadet boyutlu bir olgu olup, kişinin vicdanında, evinde ve mescidinde yaşamalı; sosyal hayatı tanzim etmeye kalkmamalıdır.

Bu şekilde tanımlanan din, şirk dinidir; Kur’an ve Sünnetin tanımladığı tevhidi dinin parçalanmasıdır.

15 Temmuz sonrasında, bu şekilde yoğun psikolojik baskı altında tutulmak istenen müslümanların karşı karşıya kaldığı fitne (imtihan), laik-seküler bir hayat tarzını kabul edip etmeyecekleri ile ilgilidir.

Ders-7: “Yalnızca zulmedenlere isabet etmekle kalmayan bir fitneden korkup-sakınmak.”:

Yığınla taşeron örgütün kullanıldığı, vekâlet savaşlarının yapıldığı, istihbarat örgütlerinin cirit attığı, kimin elinin kimin cebinde olduğunun kolayca anlaşılamadığı, öldürülen ve öldürülenin tek bir getirdiği, çok kirli,

pis ve karanlık bir sosyolojik savaş ve doğru ile yanlışın harmanlanarak servis edildiği bir psikolojik harekât

yürütülmektedir. Libya, Suriye, Irak, Yemen, Somali, Afganistan'da vekâlet savaşlarının neden olduğu bir iç savaş yaşanmaktadır. Mısır'da tam bir zulüm hâkimdir. Bu fitnenin diğer ülkelere ne zaman sıçrayacağı/sıçratılacağı henüz belli değildir.

Türkiye, yaklaşık 30 yıldır, "Türkiye'nin stratejik ortağı" ve "Model ortağı olan ABD" tarafından beslenen ve desteklenen PKK ihanet hareketiyle uğraşmaktadır. Şimdi bu ihanet hareketine, Taksim Kadife darbe süreci ile ABD tarafından taşeron örgüt olarak kullanılan Gülen Hareketi de katılmıştır. 15 Temmuz ihanet hareketi, Gülen hareketinin bir taşeron örgüt/truva atı olarak kullanıldığı bir vekâlet savaşı olup, son yüzyılda, milletimizin bağrında, en büyük fitne ateşini yakmayı başarmıştır.

O nedenle;

"Sizlerden yalnızca zulmedenlere isabet etmekle kalmayan bir fitneden korkup-sakinin. Bilin ki, gerçekten Allah, (ceza ile) sonuçlandırması pek şiddetli olandır." (8 Enfâl 25)

Ders-8: "Yeniden iman ederek" "Allah'ın ipine sınıksı sarılmak, düşüp parçalanmamak":

Türkiye, başlatılan muhbirlik sistemi ile ciddi bir sarsıntı yaşamaktadır. İnsanlar bireyselleştirilerek yalnızlaştırılmaktadır. Hak ile hükmetme hususundaki zaafiyetler, acelecilikler sarsıntıyı şiddetlendirecektir.

Öyleyse; "Ey iman edenler, hepiniz topluca İslâm'a girin ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır." (2 Bakara 208)

Öyleyse; "Ey iman edenler, Allah'a, Resûlü'ne, Resûlü'ne indirdiği Kitab'a ve bundan önce indirdiği kitaba iman edin..." (4 Nisa 136).

Öyleyse; "Allah'ın ipine hepiniz sınıksı yapışın. Dağılıp ayrılmayın. Ve Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Hani siz düşmanlar idiniz. O, kalplerinizin arasını uzlaştırıp-ısındırdı ve siz O'nun nimetiyle kardeşler olarak sabahladınız. Yine siz, tam ateş çukurunun kıyısında iken, oradan sizi kurtardı. Umulur ki hidayete erersiniz diye, Allah, size ayetlerini işte böyle açıklar." (3 Âl-i İmran 103).

Henüz vakit varken; yarın çok geç olabilir.

Dipnotlar

- 1 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Yazır M.H.E., *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, c: I, II.
- 2 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Öztürk, Y.N., *Kur'an'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut, İstanbul, 1991, s: 137-140; 86-92.
- 3 *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 1986, s. 365. Doğan. D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2005.
- 4 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198.
- 5 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Akyüz, V., *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, Kitabevi, İstanbul, 1998, s: 311-339; 122-132. Ragıb el-İsfahani, *Müfredat*, (Çeviri), Pınar Yayınları, İstanbul, 2007. Yazır M.H.E., *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, c: I, II. Mevdüdi, *Tefhimü'l-Kur'an*, İstanbul, II, S: 297; 55. Ateş, S., *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, V:S: 54.
- 6 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Kemâli, H. M., "İslam'da İfade Hürriyeti: Fitne Kavramının Tahlili", *İslami Sosyal Bilimler Dergisi*, İstanbul 1993, sayı: 2, s. 41.
- 7 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Akyüz, V., *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, Kitabevi, İstanbul, 1998, s: 311-339; 122-132.
- 8 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Akyüz, V., *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, Kitabevi, İstanbul, 1998, s: 311-339; 122-132. Ragıb el-İsfahani, *Müfredat*, (Çeviri), Pınar Yayınları, İstanbul, 2007.
- 9 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Yazır M.H.E., *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, c: I, II.
- 10 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Akyüz, V., *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, Kitabevi, İstanbul, 1998, s: 311-339; 122-132.
- 11 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Akyüz, V., *Kur'an'da Siyasi Kavramlar*, Kitabevi, İstanbul, 1998, s: 311-339; 122-132.
- 12 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198.
- 13 Ünal A., *Kur'anda Temel Kavramlar*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1990, s: 295-302. Öztürk, Y.N., *Kur'an'ın Temel Kavramları*, Yeni Boyut, İstanbul, 1991, s: 137-140; 86-92. Mevdudi, *Kur'an'ın Dört Temel Terimi*, Özgün Yayıncılık, İstanbul, 1999, S:123-137. Attas N., *İslâm ve Laisizm*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, S: 69-99.
- 14 Tirmizi, *Tefsir, Berâe*, (3094).
- 15 Yazır, E.H., *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, cilt 6, s: 464-467; S: 147.
- 16 Kutup S., *Fizilâli'l-Kur'an*, Hikmet Yayınları, İstanbul, cilt 12, s: 383-387.
- 17 Buhari, Cenâiz 80; Müslim, Kader 22; Ebu Davut, Sünnet 17; Tirmizi, Kader 5.
- 18 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198. Mevdüdi, *Tefhimü'l-Kur'an*, İstanbul, II, S: 297; 55. Esed, M., *Kur'an Mesajı*, III, 929.
- 19 Yazır, E.H. *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, C: 4, S: 551.
- 20 Yazır, E.H., *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul, cilt 6, s: 464-467; S: 147.
- İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1985, c10, s: 5259-5266.
- 21 Keskin, H., *Kur'an'da Fitne Kavramı*, Rağbet Yayınları: 19-36; 198.
- 22 İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1985, c10, s: 5259-5266.

Halep Rusya'nın Musul ABD'nin

Abdulbari ATWAN

Itiraf etmeliyiz ki Arap bölgesindeki konuları ve gelişmeleri ele alırken hiçbir çekince ortaya koymadan 'komplo' teorisine olan inancımızı açıklamakta tereddüt etmiyoruz. Hiçbir araştırma yapmadan yargılarda bulunmaktan kaçınmıyor, aynı zamanda hâlâ bu komploların ağır bedelini kanımızla, ülkelerimizin istikrarı, toprak ve coğrafik bütünlüğüyle ödüyoruz.

Bu girişi Halep'te hali hazırda yaşanan elim insani durum, "Su-

riye Halkının Dostları" da dâhil uluslararası toplumun bu kenti yalnız bırakması, 250 binden fazla evladının boğucu abluka altında yaşıyor olması münasebetiyle yaptım.

Birçok defa Halep'in düşmesine izin vermeyeceği ve halkını savunacağı sözü veren Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Rus mevkidaşı Vladimir Putin'le yaptığı telefon görüşmesinde Fethu's-Şam veya Nusra savaşıçılarının Halep'ten çekilmesi konusunda anlaştıklarını açıkladı. Ankara'da 400 muhtara yaptığı konuşmada "Bu konuda gerekli talimatları dostlarımıza verdik" diye de ekledi. Erdoğan "Fethu's-Şam cephesinin çekilmesi Halep'te halka barış getirecek" dedi.

Peki, Arap müttefikler nerede? Vaatleri, sözleri ve televizyon istasyonları nerede? Herkes gizlendi, Arapları, askerlerini ve başka gruplardan müttefiklerini kendi kaderleriyle baş başa bıraktı. Bu durumda hava bombardımanının sürmesi kentin ve binlerce evladının tamamen yok olması demek.

Fethu's-Şam'ın Erdoğan ile Putin arasındaki bu anlaşmayı kabul edip etmeyeceğini bilmiyoruz ancak tek bildiğimiz önünde bu anlaşmayı kabul etmek ve Halep'in doğusundan çıkmak dışında bir seçenek olmadığıdır. Zira bu anlaşmayı kabul etmemesi güçlerinin ortadan kaldırılmasına gerekçe vermesi anlamına gelir.

Riyad ve İstanbul'daki Suriye muhalefeti yönetimi bir iki hafta önce benzer bir girişimde bulunan BM Suriye Temsilcisi De Mistura'ya ateş püskürmüştü. Mistura Fethu's-Şam'ın güçlerinin güvenli yere çıkışlarına onay vermeleri halinde şahsen kendisinin eşlik edeceği sözünü vermişti. Bu onay kuşatma altındaki sivillerden ablukanın kaldırılmasına ve hava bombardımanının durmasına yol açacak. Mistura bir dizi hakaret, ihanet, Şam'daki rejim uşaklığı suçlamaları yanı sıra görevine son verilmesi talepleriyle karşılaştı.

Bu muhalefet liderlerinin bu suçlamaların aynısını ve hatta yüzde birini Erdoğan'a ve başta ABD olmak üzere herkesin bildiği sebeplerden dolayı 'Suriye dostları' grubuna yönelteceğini düşünmüyoruz.

Bu makaledeki komplo teorisi gayet açık... Halep Ruslar ve müttefiklerinin, Musul Amerikalılar ve müttefiklerinin. Bunun dışındakiler ise üzerinde çalışılarak hazırlanan tiyatronun perdeleri. Önümüzdeki günler, haftalar ve aylar sürprizlerle dolu yeni ve korkunç perdeleri ortaya çıkaracak.

(Re'yü'l-yevm gazetesi, 20 Ekim 2016)

Arapça yayımlanan gazetelerdeki yazar farklı eğilimdeki gazetecilerin yazılarından seçtiğimiz yazıları her ay Ortadoğu'dan başlığıyla yayımlıyoruz. Burada yayımladığımız yazılarda ortaya konulan tüm analizlerin gerçek/doğru olduğunu veya bunların tümüne katıldığımızı söyleyemeyiz. Yazılardaki amacımız olayların yorumlanmasında ortaya konulan bakış açısı farklılıklarını görünür kılarak meseleler karşısında ortaya konulan analizlerin hangi argümanlardan hareketle yapıldığını okurlarımızın fark etmesini sağlamaktır. Yazıların/yorumların bu perspektifle okunmasının Ortadoğu'daki dolayısıyla dünyadaki gelişmeleri kavrama sürecine önemli katkıların olacağını düşünüyoruz. Yazılar Harun Ersoy tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Umran)

Dünya Bizim İçin Ölmez

Abdurrahman ER-RAŞİD

Türkiye Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş Musul savaşıyla ilgili anlaşmazlıkların tehlikesine dair uyarısını yaptı ve Üçüncü Dünya Savaşı'nın gerekçesi olabileceğini belirtti. Irak'ta Şii-Sünni mezhep ve Arap-Kürt-Türkmen etnik çekişme sebebiyle bir sorun var ancak Musul savaşı bir dünya savaşına ve hatta kapsamlı bölgesel bir savaşa dahi sebep olmayacaktır. Ne Halep'teki savaş ne de Suriye ve Irak'taki savaş büyük bir savaşa yol açacaktır. Dünya savaşının yaklaştığına dair tüm söylenenler bölgemizdeki tartışmaların hararet derecesinin yükselmesinden dolayıdır, stratejist planlayıcılar ve bölgemizden binlerce mil uzaklıktaki ABD ve Rusya'da klimalı odalarda oturan karar organlarıyla ilgili yoktur.

Dünya savaşlar ve anlaşmazlıklarla dolu ancak İkinci Dünya Savaşı gibi kapsamlı ve yıkıcı savaşlara götürmez. Yıkıcı bir dünya çatışmasına götürmesi çok zayıf bir ihtimal... Zira İkinci Dünya Savaşı çoğunluğu Batıda 60 milyon insanın canını aldı. Üçüncü Dünya Savaşı ise korkunç olacaktır. 1 milyar insanı öldüreceği tahmin edilmektedir. Zira 'zafer

getirecek silahlar yani nükleer ve kimyasal kitle imha silahları kullanılacaktır. Yani ABD, Avrupa ve Rusya'nın çoğunluğu ortadan kaybolacak, aktif nüfus bölgeleri kalmayacaktır. Galip gelen olmayacak ve tüm dünya taş devrine dönecektir. Dünya insanlığın yaşamasına uygun olmayabilir. Bu yüzden uluslararası çekişmelerin zirvesinde doğrudan savaşlar, ABD ve Sovyet blokları arasında soğuk savaş patlak vermez. Amerikalılar Vietnam-Kamboçya savaşında 140 bin asker kaybetti ancak bununla birlikte nükleer silah kullanmadılar ve yenilgi sonrası çekildiler. Irak'ta 5 bin asker kaybettiler ve çekildiler. Rusların imparatorlukları çöktü ve parçaları olan 15 ülkeyi kaybettiler. Topraklarının dörtte üçünü ve nüfuslarının yarısını kaybettiler. Buna rağmen Üçüncü Dünya Savaşı'nın lafını etmediler. Tek bir nükleer füze atmadılar. Aksine rakipleriyle nüfus ve bölge çekişmesinde klasik satranç oyununu oynamayı sürdürdüler.

Gelecekte çılgın bir liderin yükselmesi ve elindeki nükleer silahları kullanması imkânsız değil. Bu senaryo İkinci Dünya Savaşı'ndan beri dünyanın uyku-

sunu kaçınıyor. Bu çılgınlık noktasında gelmemek için birçok disiplin ve protokol konuldu. Böyle bir gelişme yaşanırsa nükleer butona basmanın sebebi Musul, Halep veya bölgedeki başka yan savaşlar olmaz. Süper devletler bizim savaşlarımızın kendi ülkelerini imha edecek intihar savaşı açmayı hak etmediğini düşünüyorlar. Arap ve İran medyasında Rus lider veya Henry Kissinger gibi dünya şahsiyetlerine Üçüncü Dünya Savaşı'yla ilgili dayandırılan açıklamalar doğru değildir.

Peki, süper devletlerin nükleer savaş ahmaklığında bulunacağı durumlar nedir? Sadece kendi güvenlikleri doğrudan tehlike altına girer ve ülkeleri yok olmaya maruz kalırsa böyle bir savaş mümkündür. Bu senaryo da düşünülmemektedir.

Bizler dünyanın güvenliğimiz veya istikrarımız için kararlı olduğumu düşünüyoruz. Aslında dünya bizimle ilgilenmiyor. Tüm ilgisi teröristlerimizin ve sığınmacılarımızın kendisine ulaşmaması, enerji kaynakları olan petrol kuyularımızı imha etmememizdir. Bunun dışında hiç kimse önem vermiyor. Savaşların ve barışın tek sorumlusu bölgemizdeki ülkelerin hükümetleridir. Zira Ortadoğu bölgesi yarım asırdır süregelen siyasi başarısızlık hali yaşıyor. Birlikte yaşamakta ve çizilen sınırlara dayalı tam bir anlaşmaya varmakta aciz kalmıştır. Bugün bizler hâlâ ormanda yaşıyoruz. Bu ormanda tüm işi yağmalamak ve çalmak olan yırtıcı hayvanlar gibi rejimler var. Hâlâ eski çağları yaşıyoruz. Yatağınıza girdiğiniz zaman kimin size saldıracağını bilemiyorsunuz.

(Şarkulevsat gazetesi, 21 Ekim 2016)

İran: Biz ve Amerikalılar Bölgeyi Devletçiklere Bölceğiz

Mazin HAMMAD

Safevi kendi hevasından konuşmuyor. Bu yetkili dini lider Ali Hameney'in danışmanı Yahya Rahim Safevi. Bu isim ayrıca Devrim Muhafızları eski komutanı.

Tahran'da düzenlenen 'İslâm Dünyasında Japo-politik Krizler' konferansında verdiği oldukça önemli ve tehlikeli bilgiler, İran'ın Arap dünyasının zayıflatılması ve bölünmesine verdiği desteğe dair uzun zamandır düşündüklerimi doğruluyor.

İran'ın İntihab analiz sitesine göre General Safevi ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgalinin İran'ın doğuda ve batıda iki ezeli düşmanını ortadan kaldırdığına, İran'ın bölgedeki siyasi ağırlığının düzeyini büyük oranda yükselttiğine işaret etti.

Safevi Bin Ladin'in 2001'de New York saldırısı ve ardından gelen Afganistan ve Irak işgallerinin Washington'u Irak'ı üçe bölemezse kuzey ve güney diye ikiye bölmek için çalışmaya sevk ettiğini belirtti. İranlı general bu tür Amerikan planlarında iki ülke arasında bir işbirliği olduğunu dile getirerek Amerikalıların Suriye'nin kuzeyindeki Fırat

bölgesinde bir Kürt devleti kurma planı yaptıklarını, Yemen'in güney ve kuzey diye ikiye bölünmeye aday olduğunu ve Amerikan planının Libya'yı da ikiye bölmeyi kapsadığını ilave ediyor.

General Safevi sıranın Suudi Arabistan'a geleceği ve Washington'un bunu hayata geçirmeye çalışacağını iddia etmekte tereddüt etmiyor. Tabiatıyla Hamaney'in danışmanının sözleri kaçınılmaz bir kader olarak görülemez. Aksine bu sözler İran'ın kötü ve saldırgan niyetlerini, Amerikalılarla muhtemel işbirliğiyle Büyük Ortadoğu'yu kontrol altına

alma eğilimini gözler önüne serse de tam bir propaganda ve istihbarat çalışmasıdır. Stratejistler

Amerikalıların Arapları ve Sünnileri kaybettiklerini, Irak, Suriye ve Yemen'de yaşadığı gibi İranlılar ve Şiiilerin arkasında saf tuttuğunu ifade ediyorlar.

Safevi'nin, Washington'un bölge ülkelerini etnik ve mezhep temelinde bölme girişimlerini eleştiren tek bir söz sarf etmemesi gözleniyor. Aksine Bu komplocu plandan ve Tahran'ın ortaklığından mutlu olduğuna dair yeterli bir intiba veriyor.

Safevi, bahsi geçen konferanstaki konuşmasının büyük kısmını Arap ülkelerinin bölünmesi konusuna ayırıyor. Suriye'deki askeri durum veya ülkesinin yıkıcı rolüne dair önemli hiçbir şey söylemiyor. Fakat verdiği bilgileri aktarma özgürlüğünün oldukça gizli ve hassas olması gerekiyor. Zira bu bilgiler İran'ın aylar önce Suriye ve Irak'taki askeri rolünü itiraf-la başlayan ahlak dışı yönteminin bir parçasını oluşturuyor. Şimdi ise komplocu İran ve ABD'nin niyetlerine dair önemli işaret içinde bölücü çözümler konusuna geçiliyor. Tabi tüm bunlar Safevi'nin söylediklerinin uygulanabilir bir kader olacağı anlamına gelmez.

Zira bu bilgiler İran'ın aylar önce Suriye ve Irak'taki askeri rolünü itiraf-la başlayan ahlak dışı yönteminin bir parçasını oluşturuyor. Şimdi ise komplocu İran ve ABD'nin niyetlerine dair önemli işaret içinde bölücü çözümler konusuna geçiliyor. Tabi tüm bunlar Safevi'nin söylediklerinin uygulanabilir bir kader olacağı anlamına gelmez.

uygulanabilir bir kader olacağı anlamına gelmez.

(Katar gazetesi *el-Vatan*, 21 Ekim 2016)

Malik Bin Nebi, “Sömürülebilirlik” ve Gelişmemişlik

Kasım KASIR

Geçen hafta bir İsviçre heyeti Beyrut'taydı. Sünni ve Şii kurum, cemiyet ve şahsiyetlerle bazı siyasi, insani ve hukuki dosyalarda işbirliği şekillerini ele almak üzere bir araya getiren görüşmeler yaptılar. Katılımcılardan bir kısmının, İsviçre heyetinden bu toplantılarda hakemlik yapmalarını ve İslâmi kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonu izlemelerini istedikleri gözlemlendi.

Katılımcılar İsviçre'nin tarafsız tutumunu övmüş, bu tür görüşmelerde İsviçreli isimlerin veya kurumların varlığının, istenen hedefleri gerçekleştirmesine destek olacağını ifade etmişlerdi.

Bu atmosfer bana İslâmi deneyimimizin başlarındayken okuduklarımızı ve öğrendiklerimizi hatırlattı. Cezayirli düşünür Malik bin Nebi'nin kitaplarında 'sömürülebilirlik' şeklinde bir kavram vardır. Bu kavramın özeti şu: Emperyalizm veya sömürgecilik, Arap, İslâm veya üçüncü dünya ülkelerindeki hedeflerini, bu ülkeler veya halklar sömürülmeye elverişli veya sömürgeciyle işbirliğine hazır olmadıkça gerçekleştiremezler. Her hangi bir ülkenin halkı direniş iradesine sahipse, çevresinde ve toplumunda direniş için uygun şartları sağlıyorsa bu ülke emperyalizme boyun eğmez, özgürlük, bağımsızlık ve egemenlik mücadelesinde başarıya ulaşır.

Toplumun bireyleri ile ülke arasında iç birliğin sağlanması ve işbirliği yanı sıra mücadele ve

direniş iradesinin varlığı sömürgeciyle mücadelenin şartlarındandır.

Doğal olarak İsviçre'nin, İslâmi kurumlar ve şahsiyetler arasındaki diyalogları, mezhepci, etnik ve dini gerginliklerin hafifletilmeye çalışması yönünde oynadığı rol ile süper devletlerin oynadığı emperyalist rol arasında bir karşılaştırma yapmıyoruz. Yalnız Arap ve Müslüman halklarda kendi sorunlarını çözmek veya diyalog toplantılarına uygun havayı sağlamak yahut despotluk gibi farklı sorunlarla mücadele etmek için bir dış güce ihtiyaç duyma düşüncesi hâlâ varlığını sürdürmektedir. Tüm bunlar halkların hâlâ “sömürülebilirlik” sorunu yaşadığını, kendi ülkelerini yönetme ve kendi sorunlarıyla mücadele etme olgunluğu taşımadıklarını gösteriyor.

Bu sorunun açık kanıtı; hepsi olmasa da kendi ülke sorunlarını çözmeye çalışan Arap, İslâmcı, liberal veya milliyetçi güçlerin çoğunluğunun askeri, siyasi, diplomatik ve güvenlik alanlarında dışarıdan destek almaya çalışmasıdır. Ayrıca bazı Arap ve İslâm ülkelerinin yaşadığı sorunların ve krizlerin çözümünde gerçekçi ve pratik girişimlerde bulunacak Arap ve İslâmi kurumların rolü de bulunmamaktadır.

Keza Arap ve İslâm ülkelerinde uluslararası örgütler, kurumlar veya Batılı sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve rolleri de dikkat çekmektedir. Bu kurumlar bölge halkları, kurumları,

İslâmi, milliyetçi, solcu ve liberal hareketlerden destek ve kolaylık da görmektedir.

Tabi bu durum uluslararası kurumlarla işbirliğinin topyekûn reddi, Arap ve İslâm dünyasındaki sorunlarımızın çözümünde bu kurumların deneyim ve imkanlarından istifade edilmemesi anlamına gelmez. Yalnız her daim üzerinde düşünülmesi gereken soru şu: Kendi sorunlarımızın çözümü için uluslararası destek ve deneyimlerden istifade etmeyi ne zaman bırakacağız? Niçin bazı Arap ve İslâmi kurum ve birliklerin yaptığı girişimler başarısız oldu?

Arap ve İslâm dünyasının gerçeğini yakından takip edenler, bizdeki “sömürülebilirliğin” 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındakinden daha büyük ve güçlü hale geldiğini görürler. Bunun basit kanıtı süper devletlerin ülkelerimizi işgal etmek ve geçmişte yaşandığı gibi hiçbir itirazla karşılaşmaksızın askeri üsler kurmak için gelmiş olmaları. Hatta bizler bu ülkelerden birbirimize karşı bizimle birlikte savaşmaları için dilenir hale geldik. Bu ülkelere kendi sorunlarımızın çözümünde ve aramızda diyalog kurulmasında destekçi olmaları çağrısında bulunuyoruz.

Allah Teâla Cezayirli düşünür Malik Bin Nebi ve sömürgecilerle mücadele için çalışan diğer düşünür, âlim ve direnişçilere rahmet eylesin. Umarım olgunluk ve bilince varacağımız, sömürülebilirlik veya İranlı düşünür Dr. Ali Şeriati'nin 'bilinç ve eşekleştirme' diye adlandırdığı sorununun son bulacağı günlere kavuşuruz.

(Arabi21.com, 19 Ekim 2016)

Musul Savaşında Taşları Yerine Koyma Gereği

Yaser EZ-ZEATİRE

Musul savaşını başlatma kararını İbadi, Süleymani ve hatta Hamaney'in kendisi değil Obama'nın verdiğini başta söylemek gerekiyor. Dolayısıyla başkanlık görevini hatırı sayılır bir başarıyla bitirmek istiyor. Görevi sırasında özellikle de dış politikadaki başarıları sınırlıydı. Gerçi İran'la nükleer anlaşma önemli görüldü.

Yani savaşta en büyük rol ABD liderliğindeki koalisyonundur. Uçakları olmasa Irak ordusu yanı sıra milisler DAİŞ'in çetin direnişi karşısında sahada ilerleyemez.

İran'a bağlı medyanın savaşta Amerikan rolüne işaret etmesi de dikkat çekici. Nihayetinde bu role işaret etmeleri "tekfirci" dedikleri kesimlerin ABD'ye uşaklık yaptıkları etrafındaki zaıf söylemlerini ifşa edecektir. Keza İranlı siyasetçilerin ve medya organlarının hiçbir inandırıcılığı kalmayan Amerikan emperyalizmiyle mücadele söylemleri de değerini yitirecektir.

Musul savaşı bir analize ihtiyaç duymamaktadır. Pratik açı-

dan öncekiler gibi bitirileceği kesin. Gerçi bir zaman takvimi belirlemek zor... Savaş uçaklarının varlığı Irak her şeyi yakıyor. DAİŞ'in sahadaki Iraklı güçler ve milisler yanı sıra Kürt güçleriyle mücadele etme imkanı yok.

Savaşa mezhepçi söylem hâkim. Oysa Sünni Araplar tamamen savaşa karşı değiller. Zira içlerinden bir oran savaşın yanında yer alıyor ve DAİŞ'in bilinen siyasetiyle Sünni kentleri tek tek yıkmak dışında bir şey yapmadığını düşünüyorlar.

İnsanları bu umutsuz ikilem arasında toplamanın hiçbir faydası yok. Ya İran ABD piyonlarının arkasında saf tutuyorlar ya da DAİŞ'çi diye sınıflandırılıyorlar. Oysa gerçek böyle değil. Bugün Musul'a sevgi besleyenlerin çoğunluğu, mezhepçi İran düşmanlığı dolayısıyla örgüte yakın duruyor. İntikama maruz kalacak kent halkı için endişeleniyorlar. Tıpkı aynı deneyimden geçen diğer kentlerdeki akrabalarıyla dayandığı üzere...

Bu doğrultuda savaş Irak'ta ağırlığını koyacak ve DAİŞ bite-

cek denebilir mi? Bu sorunun pek bir anlamı yok. Çünkü bu sefer daha tehlikeli bir gelişme olacak ve tıpkı 2010 öncesinde yaşandığı gibi çete savaşlarına dönüşecek. Daha da önemlisi sonrasında Kürtlerle çekişme ciddi boyut alacaktır. Kürtler Kerkük'ün yanı sıra Musul'dan bazı bölgeleri kormaya ve Irak'tan ayrılma arzusundaki oluşumlarına katmaya çalışıyorlar.

Sonuçta ne İran'ın kontrolü altında ve Kürt liderlerin boş emelleri gölgesinde Irak istikrar bulur ne de Suriye ve hatta Yemen. Hepsi de İran'ın bölgede tarih ve coğrafyanın gerçeklerini değiştirme kuruntuları çerçevesine giriyor. Çoğunluğu razı edecek bir çözüm olmadıkça çekişme farklı şekillerde devam edecektir. Taki Hamaney olgunlaşıp dengeli bir çözümü kabul edene kadar.

(Ürdün *Düstur* gazetesi, 23 Ekim 2016)

23

~BİR GÜZEL İNSANIN ARDINDAN...~

Araştırma ve Kültür Vakfı'mızın mütevelli heyeti üyesi, çok değerli kardeşimiz Cemil Özer 27 Ekim 2016 Perşembe günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Son birbuçuk ay içerisinde rahatsızlanan, hastalığının teşhis edilmesiyle bir hafta önce tedavisine başlanan kardeşimiz, bu dünyadaki vadesini tamamlayarak gerçek hayat olan ahiret yolculuğuna çıktı. Hepimizin sahibi olan Rabbimiz'in öğrettiği üzere ne bir an ileri alınabilen ne de bir an geciktirilebilen ömür vadesi gelen Cemil kardeşimiz Kur'an'da övgüyle bahsedilen mü'minlerin vasıflarını nefsinde müşahhaslaştıran iyi bir kuldu.

"Onları rükûda, secdede, hep Allah'ın lütf ve hoşnutluğunu ararken görürsün. Yüzlerinde de secde izi vardır." misali yüzünden tebessümüm, gönlünden muhabbetin, lisanından tebliğin eksik olmadığı, her şeyiyle Allah'ın dostluğu için çabalayan, samimiyet abidesi, dava adamı bir güzel insan, muhsin Cemil kardeşimiz. Ne ticareti, ne meşgaleleri onu Rabbinin yolundan, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in izinden alıkoynamamıştı. O güzel insan, Allah'a verdiği kulluk ahbine/misakına sadık kalanlardandı.

Rabbimizin cennetle müjdelediği ve sonsuz nimetlerini ikram edeceği gerçek müminlerden olacağı inancımızla Cemil kardeşimizin ahiret yurdu cennet olsun. Başımız sağolsun...

Umran

15 Temmuz Sonrası Alternatif Araştırmaları

Türkiye'nin transatlantik ilişkileri oldukça sorunlu durumda. Bu durum, 15 Temmuz'un bir nihayet değil bir aşama olduğunu göstermesi bakımından önemli. Türkiye'de bir iktidar değişikliği istendiği çok net. Bu iktidar değişikliği sonrasında Türkiye'nin transatlantik ittifak içerisindeki konumu yeniden değerlendirilecek. Kısacası oldukça sıkıntılı bir tablo var ortada.

Öner BUÇUKCU

15 Temmuz üzerine yazılacak çok şey var. Cevaplanamayan çok sayıda soru var. Belki de bunlar arasında en önemlisi bu darbe girişiminin ardından neden uluslararası basında Türkiye'de yaşananların görülmediği, politika çevrelerinde bambaşka bir havanın hâkim olduğudur. Bu sadece merkez ülkelerde değil Batı Avrupa ve ABD'nin politik periferisindeki ülkelerde de cari bir durum.

Türkiye Hakkında Kurulmakta Olan Söylem

İlginç örneklerinden birisinden Güney Afrika'daki bir arkadaşımız sayesinde haberdar olduk. *You News* gazetesi 15 Temmuz sonrası yaşananlara hiç temas etmeden şöyle bir başlıkla çıktı Ağustos ayındaki sayılarından birisinde: "Erdoğan'ın Lüks Yaşamı." Haberde kullanılan görseller hayli enteresan. Cumhurbaşkanı ile eşi hanımefendinin bir uçak seyahatinden çekilmiş bir fotoğraf, hanımefendinin tek başına bir fotoğrafı, Cumhurbaşkanlığı külliyesinin giriş holünden gösterişli bir fotoğraf, Cumhurbaşkanlığı yerleşkesinin havadan çekilmiş bir fotoğrafı. Alt tarafta ise Osmanlı saraylarından temsili resimler. Oluşturulmak istenen imaj Tunus'un devrik lideri Bin Ali'yi çağrıştıran bir imaj. Tabii ki Osmanlı sultanlarını ve hilafeti de çağrıştıracak bir biçimde.

15 Temmuz'da yaşananlar ise daha çok politik istikrarsızlık olarak sunulma eğiliminde. Özellikle Avrupa'da öyle bir Türkiye imajı oluşturuldu ki, Irak'la ya da Suriye ile eşdeğer. Bu imaj Avrupa'da Türkiye'nin üyeliği tartışmalarını da yeniden hareketlendirdi. Avrupa Birliği'ne girecek bir Türkiye ile Irak ve Suriye'deki vahşet görüntülerinin Avrupa'ya taşınacağı dile getiriliyor. Kısacası 15 Temmuz'la birlikte Türkiye hakkında birkaç yıldır kurulmakta olan söylemin tahkimi dönemine girilmiş gibi gözüküyor. Peki, bu noktaya nasıl gelindi?

Türkiye'nin Suriye'deki siyasal konjonktürde ön alması ile başlayan uluslararası çevrelerdeki memnuniyetsizlik, Türkiye'ye yönelik politikaların sertleşmeye başlaması neticesini de beraberinde getirmişti. Emevi Camii'nde namaz kılmak gibi söylemler belli çevrelerde hassasiyet yaratmış gibi gözüküyor. Tabii İsrail'e karşı Türkiye'nin sertleşen politikalarının Arap kamuoyundaki yansıması da tedirgin edici bir durumdu. Bu çerçevede Suriye'de önceleri Türkiye ile yaklaşık pozisyonu benimseyen müttefikler yavaş yavaş Türkiye'nin bulunduğu pozisyonu terk ederek Türkiye'yi bir "idare-i maslahat" çizgisine çekme; böylece bölgede yükselen söylemsel gücünü dengeleme arayışı içerisine girdiler.

Türkiye'nin Suriye ve Filistin/İsrail üzerinden bölgeye yönelik kurduğu dili tahrip etme stratejisinin en önemli ayaklarından birisi Türkiye içerisinde devreye sokuldu. Gezi Parkı olayları esnasında uluslararası medyanın önemli kurumlarının ve figürlerinin yaptıkları canlı yayınlar Türkiye'nin bölgeye yönelik demokratikleşme söyleminin ters yüz edilmesi amacı taşıyordu. Polis ve göstericiler arasında yaşanan olayların uluslararası medyaya yansımaları ile Türkiye'nin bölgede kullandığı politik dil birbirini nakzediyordu. Gelişmeleri sadece uluslararası medyadan seyreden bir analistin çıkaracağı sonuç Arap Baharının Türkiye'de başlayan kısmının devlet tarafından sert bir biçimde bastırıldığı olabildi.

İmaj Bozma Operasyonları

Oluşturulan algıya göre İslâmcı ve otoriterleşmiş AK Parti Gezi Parkı'ndaki demokratik güçleri şiddet kullanarak bastırıyordu. Elbette ki bu AK Parti'nin demokratikleşme eğilimindeki Arap ülkelerine söyleyebileceği çok fazla şey olamazdı. Bu sü-

reçte en fazla dikkat çeken *Today's Zaman* adlı gazetenin yaptığı yayınlardı. Aynı gazetenin Türkiye uzantısı Gezi Parkı'ndaki vandalizme tavır koymuş gibi gözükürken *Today's Zaman* tamamen aksi istikamette yayın yapıyor, Türkiye'yi dışarıya şikâyet eden bir tavır içerisinde bulunuyordu. Gezi Parkı olayları esnasında yapılan yayınların Türkiye'nin dışardaki profilini önemli ölçüde zayıflatmış kesin.

AK Parti'nin bölgede inşa ettiği politik dilin bir diğer ayağı olan adil yönetimin tahrip edilmesi girişimi ise 2013 yılı sonunda geldi. Gezi Parkı olaylarında el altından taşeronluk yapan Fetullahçı örgüt 17-25 Aralık sürecinde Emniyet içerisindeki hücrelerini uyandırarak AK Parti'nin imajını sarstı. AK Parti'nin en ciddi destek topladığı yolsuzluklarla mücadele alanından AK Parti'ye yönelen meydan okumanın dışarıya yansımaları da oldukça farklı oldu. Gezi Parkı olaylarından ve 17-25 Aralık süreci saldırılarının ardından AK Parti'nin demokratikleşme alanında çitayı bir kademe aşağı çektiği, çekmek durumunda kaldığı söylenmelidir. Bu mecburiyetin Türkiye'nin dışa dönük profilinde yarattığı sarsıntı mecburiyetin çapını çok çok aşan boyuttaydı. Özellikle Tayyip Erdoğan üzerinden bir şeytanlaştırma söylemi oldukça dikkat çekiciydi. Erdoğan'ı Hitler'le benzeştiren karikatürler, yazılar Türkiye'de yaşananların tersyüz edilmesinden de öte çarpıtılmış politik bir tercih tutumuydu.

Açıkçası daha Gezi Parkı olayları devam ederken İsmet Özel Konya'daki bir toplantıda "Ankara'nın bombalanabilmesi için Tayyip Erdoğan'dan bir Saddam üretilmesi gerekiyor" gibi bir cümle kurduğunda bunu biraz şairane, biraz da dengesiz bir değerlendirme gibi görmüştük. 15 Temmuz gecesi yaşanan hadiseler, Gazi Meclis'in, Cumhurbaşkanlığı külliyesinin bombalanması, sivil insanların üzerine ateş açılması İsmet Özel'in yaklaşık üç sene önce kurduğu cümleleri anlamlı hale getirdi. Suriye'de mücadelenin derinleşmesi sonrasında başlayan Tayyip Erdoğan'ın şeytanlaştırılması üzerinden Türkiye'nin dizayn edilmesi çabası 15 Temmuz akşamı ileri bir noktaya ulaştı.

15 Temmuz sonrasında başarısız darbe girişimine karışanları cezalandırmak için atılan adımları "karşı darbe" olarak yorumlamaya başlayan AB Ülkeleri ve ABD'deki bazı çevreler 15 Temmuz'un bu süreçte sadece bir aşama olduğunu, nihai nokta olmadığını düşündürüyor. Prof. Birol Akgün'ün tespitiyle Birinci Büyük Savaş sonrasında kurulan Lozan düzeninde revizyon isteyen Türkiye'ye yeni bir Sevr Antlaşması dayatmanın koşulları yaratılıyor. Bu koşulları yaratmak içinse DAESH ve PKK ile ona

bağlı unsurları içeren iki uçlu bir strateji izleniyor. 2013 sonrasında giderek artan AK Parti ile DAESH'i bir veya aynı imiş gibi gösterme çabası Türkiye'nin bölgeye dönük medeniyet söyleminin altını dinamitlerken PKK eliyle Türkiye'de *de facto* bir durum yaratılmaya gayret ediliyor.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin transatlantik ilişkileri oldukça sorunlu durumda. 15 Temmuz sonrası yaşanan gelişmeler ise 15 Temmuz'un bir nihayet değil bir aşama olduğunu göstermesi bakımından önemli. Türkiye'de bir iktidar değişikliği istendiği çok net. Bu iktidar değişikliği sonrasında Türkiye'nin transatlantik ittifak içerisindeki konumu yeniden değerlendirilecek. Kısacası oldukça elverişsiz bir tablo var ortada.

Bu tablo, belli çevrelerde bir hamasetin, bir dış politika edebiyatının da yeniden tedavüle girmesine sebep oluyor. Her şeye rağmen Türkiye NATO'dan çıkmalı gibi bir söylemin pratiğe dönüşmesi çok ciddi sorunlar doğuracaktır. Daha da açığı Türkiye'nin kısa ve orta vadede NATO dışında bir geleceği olduğuna inanmıyorum. Şangay İşbirliği Örgütü'ne dair yapılan spekülasyonlara da çok kulak kabartmamak yerinde olur. Çünkü ŞİÖ, NATO'ya alternatif olabilecek bir örgüt değil. Rusya ve Çin arasındaki uzlaşmazlık alanlarını yönetmek üzere oluşmuş, daha sonra bölge ülkeleri arasında sınırlı bir ittifaka dönüşmüş ancak NATO gibi bir örgütlenme olmaktan çok uzak olan ŞİÖ'ye realiteden uzak anlamlar yüklemek doğru olmaz.

Bu çerçevede çeşitli çevrelerde üretilen İslâm ordusu hamasetine de dikkat edelim. Kimden oluşuyor bu İslâm ordusu? Suudi Arabistan'daki rejimin geleceği belirsiz, Katar'ın büyük kısmı ABD'de bazı bankaların finansmanına harcanan petro-dolarlar dışında reel bir gücü söz konusu değil. Mısır-Türkiye ilişkileri kısa vadede ne olacak belirsiz. Bu İslâm ordusu içerisinde İran olabilir mi? Orta Asya ülkeleri ne olacak? Makedonya-S. Bosna bu ordu içerisinde olabilir mi? Her şeyden daha önemlisi bu sık sık bahsedilen Müslüman dünyası neresidir, kimlerden oluşur? Dış politika spekülasyon kaldırı ama hamaset kaldırmaz.

Kısacası 15 Temmuz'da ABD her ne kadar cürm-ü meşhud olmuş olsa da bu vaziyet ABD ve Transatlantik ittifakın sorgulanması neticesini doğurmamalı. Türkiye, NATO ile ilişkilerini koparmaya başladığı anda bu cürm-ü meşhudun yarattığı politik kazanç noktalarını berhava edecektir.

Carl Schmitt: Düşmanın Kökünü Nasıl Kazırız?

Darbe girişimi karşısında oluşan bir politik birlikten, savaşın bir yeni biçimi olarak terörizmden, dost ile düşmanı birbirinden ayırmaktan söz ettiğimizde, Carl Schmitt'in, politik olanın ontolojisine ilişkin derinlikli düşünme çabasını göz önünde bulundurmakta fayda var. Carl Schmitt'in "topyekûn savaş" hakkındaki yorumları etrafında Jean-François Kervegan ile yapılmış "Düşmanlarımızın Kökünü Nasıl Kazırız?" başlıklı radyo söyleşisinin yazılı hâlini dikkatinize sunuyoruz.

JEAN-FRANÇOIS KERVEGAN

Türkiye'nin düşmanlarından söz ediyoruz bugünlerde. Terör örgütü sıfatlarının altını ısrarla çizdiğimiz, mücrim olduklarını ve cebren cezalandırılmayı hak ettiklerini dünya kamuoyuna ilan ettiğimiz PKK, DAESH yahut FETÖ gibi oluşumların, Türkiye'nin coğrafi bütünlüğünü parçalamak, ihtilal yoluyla iktidarı ele geçirmek yahut ülkeyi iç savaşa sürüklemek gibi yıkıcı politik niyetlerle hareket ettiklerini biliyoruz. Düşman güçlerinin faal askeri varlıklarını ortadan kaldırma-yı hedefliyor ve devlet yapısı, sivil toplum yahut medyadaki uzantılarını etkisizleştirmek üzere fiili bir mücadele yürütüyoruz, buna mukabil olup bitmekte olanın mahiyetini konuşmaya yeterince fırsatımız olmadı.

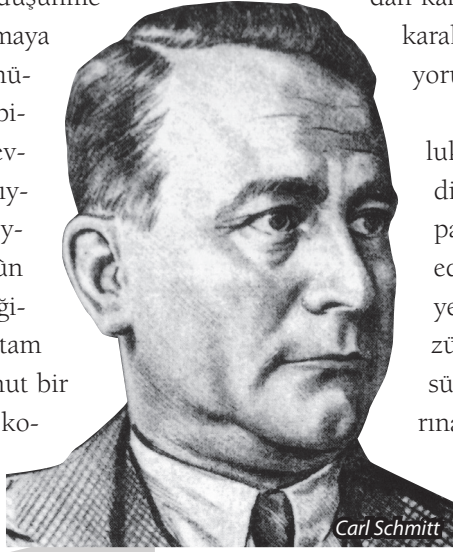
Bu savaşın öncekilere hiç benzemediğini pekâlâ herkes kabul ediyor. Bilhassa geçtiğimiz bir buçuk yıllık-iki yıllık dönemde muhatap olduğumuz saldırılar dünya ölçeğinde yürütülen propaganda faaliyetleri ile beraber düşünüldünce ortaya çıkan manzara, klasik muharebe mantığından yahut bildik gerilla yöntemlerinden birçok bakımdan ayrılan ilginç savaş formlarıyla karşı karşıya olduğumuzu ortaya koyuyor. Ülkemiz yeni nesil politik mücadele yöntemlerinin sınıldığı bir tür laboratuvara dönüştürüldü âdeta. 15 Temmuz'da darbeyi püskürten ortak irade, aslında toplum üzerinde uygulamaya konan bu deneysel politika-

yı da sekteye uğratmış oldu. Buna karşın, hâlen aynı anda birkaç terör örgütüyle birden savaşmak gibi tarihte benzerine az rastlanır bir çatışma sürecinden geçmekteyiz. Her ne kadar hayat normal akışına dönmüş gibi görünse de, olağanüstü bir hâlin tam ortasında yer almaya devam ediyoruz. Söz konusu yeni hesaplaşma biçimlerinin doğasını tahlil etmekle bu çetin savaşta galibiyet elde etmek arasında doğrudan bir ilişki kurmak belki abartılı olacaktır, fakat tozun dumana karıştığı böyle bir vasatta biraz duraksayıp başımıza ne geldiğini ve nereden geldiğini ciddiyetle sorgulamanın birçok yönden faydalı olacağı da aşîkâr.

Buraya kadar "biz" şahıs zamiri ile Türkiye'nin dostu olan herkesi içine dâhil eden bir mutabakat adına konuşmuş olduk. Bu "biz", 15 Temmuz'da maskesi bütünüyle düşen düşmanlarının karşısında bir politik birlik hâlinde duruyor, bu duruşuyla hem cephede asker tarafından verilmekte olan savaşın hem de yargıda cezalandırma, medyada ise propaganda biçiminde yürütülmekte olan mücadelenin psikolojik dayanağını oluşturuyor. Bütün düşmanlarına karşı şöyle sesleniyor: "Biz milletiz, Türkiye'yi darbeye, teröre yedirmeyiz."

Darbe girişimi karşısında oluşan bir politik birlikten, savaşın bir yeni biçimi olarak terörizmden, dost ile düşmanı birbirinden ayırmaktan söz ettiğimizde, Carl Schmitt'i ve onun politik olanın

ontolojisine ilişkin derinlikli düşünme çabasını göz önünde bulundurmaya mecburuz. Schmitt, savaşın günümüzde geçerlik kazanan yeni biçimlerini ele alırken modern devlet formunun ortadan kalkmasıyla birlikte düşmanın bütünüyle imhasını öngören “topyekûn savaş”ın kaçınılmaz hâle geldiğini belirtir. Bu minvalde bugün tam da herhangi bir uzlaşmanın yahut bir müzakere zemininde karşılıklı konuşmanın söz konusu olmadığı düşmanlar karşısında, ancak bir tarafın diğerini yok etmesiyle sonuçlanacak mutlak bir yengi-yenilgi gerilimi içerisinde bulunuyoruz. “İnlerine gireceğiz!” ifadesiyle dile getirilen düşmanın kökünü kazıma vaadinin politik anlamda niçin kaçınılmaz bir hedef olduğunu yahut hasımla diyalogu öngören “çözüm süreci”nin neden başarısızlığa mahkûm bir proje olarak akim kaldığını anlamak için Schmitt’in bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni politik mücadele biçimlerinin analizini yapmak amacıyla geliştirdiği “partizan teorisi” etrafında dikkatle düşünmek gerekiyor. Buna göre, içerisinde bulunduğumuz “post-devlet” durumunda politik olan kendisini artık lokal politik birlikleri temsil eden devletler arasındaki mücadelelerde değil küresel bazda bir asayiş problemi şeklinde kuruyor. Devletin karar verici gücünün günden güne azalmasıyla yeni politik figürlerin belirlediğini (ve belireceğini) haber veren bu düşünme çabasının bugün bizi yakından ilgilendiren bir diğer hususiyeti ise klasik savaş hukukunun orta-

Carl Schmitt'i okumak niçin çekicidir? Birçok sebeple: Evvela, geliştirdiği bu siyaset teorisinden ötürü ve ayrıca savaş sonrasına ait metinlerinde Carl Schmitt'in kendisini, benim “post-devlet siyaseti” diye adlandırdığım hâli düşünmeye adanması sebebiyle. Devlet, siyasetin içerisinde anlaşıldığı, siyasetle birleşik olduğu ve onunla sınırlandığı en aşikâr ve gerekli form olmaktan çıkınca siyaset neye dönüşür? Bu bakış açısından yaklaşıldığında 1960’ların başına ait bir metin olan Partizan Teorisi son derece ilgi çekicidir, zira siyasetin yeni figürleri olan partizanları –günümüz için teröristler de diyebiliriz– ve devletin enkazı üzerinde geliştiğini söyleyebileceğimiz bütün gayrinizami savaş ve siyaset formlarını incelemektedir.

dan kalkmasıyla düşmanın kriminal bir karakter kazanmasına ilişkin izah ve yorumlarıdır.

Küresel bir asayiş düzeninin kolluk kuvvetleri ile bu düzenin kendisini suçlu ilan eden cezalandırıcı partizan figürleri arasında cereyan eden bu yeni savaş tarzının Türkiye ölçeğindeki izdüşümlerini çözümlmek için geride bıraktığımız süreçte politik aktörlerin muarızlarına yönelttikleri hukuki suçlamaları kısaca hatırlamakta fayda var: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı Gezi olaylarının ardından *katil*, 17-25 Aralık sürecinden sonra da *hırsız* sıfatıyla tanımlayan muhalefetin dili, birkaç seneden bu yana özenle kriminalize ettiği bu düşmana karşı her türlü mücadele yönteminin meşru olduğu fikrini *-demokrasi sandıktan ibaret değildir!* bir süredir açıkça dile getiriyordu. Muhalefet partileri de bu doğrultuda akli dengesini yitirdiğini ve ülkeyi uçuruma doğru sürüklediğini her fırsatta vurguladıkları bir “diktatör” karşısında açık bir cephe siyaseti yürüttüler. 7 Haziran seçimlerinin ardından oyunu arttırarak barajı aşma başarısı gösteren HDP Eş Başkanı zafer konuşmasında seçimden birinci çıkan iktidar partisi yöneticilerine korkmamaları gerektiğini, onları asmayacaklarını söylüyor, hatta *adilce yargılanacaklarının* teminatını veriyordu. Bir

yandan Amerika’da devam eden Reza Zerrab soruşturmasının ucunun Türkiye’deki siyasilere uzanacağı ima edilirken, öbür yandan MİT tırlarının Suriye’deki radikal gruplara silah taşıdığını

belgeleyen “suç üstü” haberleri yapılıyor, bu işe karışmış savaş suçlularından bir gün Lahey’deki Uluslararası Savaş Suçları mahkemesinde *hesap sorulacağı* dile getiriliyordu. Kürt bölgelerindeki gerilimin artması durumunda PKK’nın müracaatı üzerine NATO’nun istikrarı sağlamak için güneydoğuya müdahale edebileceği dahi ifade edildi. (Ali Bulaç, *Zaman*, 14 Eylül 2015) Bu sırada dünya medyası Türkiye’nin İslamcı teröre destek veren bir ülke olduğu verisini işleyen analizlerle dolup taşmaktaydı. Bütün bu suçlamalarla kanaati belirginleşen uluslararası kamuoyu, bu otoriterleşmiş, yolsuzluk batağına saplamış ve savaş suçlarına bulaşmış mücrim iktidarın darbe yoluyla indirilmesine ses çıkarmayacak ve böylece adalet tecelli edecekti. Birkaç yıllık sürecin finali -yahut giyotin’in düşüş anı- olarak tasarlanan darbe teşebbüsü esnasında TRT ekranlarında okunan Yurtta Sulh Konseyi bildirisinde, siyasi iktidarın iç ve dış politikadaki kabahatleri sıralanıyor ve müdahalenin meşruiyeti bütün bu suçları cezasız bırakmama vaadiyle sağlanmak isteniyordu.

15 Temmuz’da Türkiye’yi imha etmeye yönelik bu düşman harekâtının bastırılmasının hemen ardından, ülkelerini darbeye ve teröre yem etmeyeceklerini ilan eden ve tehlike geçinceye kadar meydanlarda nöbet tutan kitleler müsterek duruşlarıyla politik iradelerine yönelen bu tehdidin yok edilmesini ve mümkünse idam cezasıyla düşmanın fiziki düzeyde im-

hasını talep ettiler. Açığa almalar, gözaltılar ve tutuklamalarla ilerleyen devasa bir adli süreç bu istihbarat organizasyonunu ve destekçilerini devlet yapısından temizlemeyi öngörüyor. Bunun yanı sıra söz konusu “topyekûn savaş” konsepti içerisinde PKK’ya ve DAES’e karşı fiili askeri müdahaleler de devam ediyor. Dört bir cephede cereyan etmekte olan çetrefil bir savaşın tam ortasında bulunduğumuz şu günlerde, yaşadıklarımızın etrafında bir muhasebesini yapabilmek için dikkatimizi gündelik tartışma düzeyinin hararetinden bir nebze uzaklaştırarak savaşın mahiyetine ilişkin kökensel bir sorgulamanın adımlarını atmaya muhtacız. Bu savaşın politik koşullar itibarıyla neden tam da böyle cereyan etmek zorunda olduğunu ve hukuki alandaki mücadelenin niçin başka türlü ilerleyemeyeceğini anlamamıza yardımcı olması niyetiyle, Carl Schmitt’in “topyekûn savaş” hakkındaki yorumları etrafında Jean-François Kervegan ile yapılmış “Düşmanlarımızın Kökünü Nasıl Kazırız?” başlıklı radyo söyleşisinin yazılı hâlini dikkatinize sunuyoruz.¹ (*Umran*)

Adèle van Reeth: *Savaşta olup olmadığımızı ya da “savaşa gitmeli mi gitmemeli mi”yi sorgulamadan evvel, savaşın ne olduğunu, tanımının ve pratiğinin günümüzde savaşa atfen konuştuğumuzda bizleri neden bahsettiğimizden bihaber kılacak denli nasıl değiştiğini kendimize sormaya giriştik. Siyasetin esasını savaşçı olmak mı teşkil ediyor? Bu sorunun cevabını, sizleri Carl Schmitt’in çokça tartışılan dünyasına daldıracak Paris I Üniversitesi felsefe profesörü ve IUF (L’Institut universitaire de France) onur üyesi Jean-François Kervegan’a soracağız.*

Carl Schmitt’ten söz ettiğimizde karşılaşacağımız ilk zorlukla yüzleşerek başlayalım.

Resmen Nazi ve Hitler’e yakınlığıyla bilinen bir isim olması Carl Schmitt düşüncesinin alımlanışını günümüzde son derece nazık bir mesele haline getiriyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Jean-François Kervegan:

Bu çok doğru. Aslında Carl Schmitt ilk andan itibaren bir Nazi değildi. 1932’ye kadar parlamenter sağa

Jean-François Kervegan

ve Hitler'in atanmasından önce cumhuriyeti yöneten son Bakanlar Kurulu'na çok yakın olan bu muhafazakâr hukukçu, bir anlamda Hitler'in iktidara gelmesini engellemek için çalışmıştır. Hatta 1932 tarihli *Kanunilik ve Meşruiyet* adlı metninde Komünist Parti ve Nazi Partisi'nin aynı anda kapatılmasını teklif etmiştir. Fakat Hitler'in iktidara gelmesiyle Carl Schmitt tavrını bütünüyle değiştirmiş, birkaç ay sonra Nasyonal Sosyalist Parti'ye üye olmuş ve bu andan itibaren var gücüyle geçmişini unutturmaya çalışmıştır. Buna karşın daha radikal Naziler onun bir son dakika müttefiki olduğunu asla unutmamıştır. Bu nedenle yeni rejimin lehine olağanüstü bir tavır ortaya koymuştur. Kimilerinin bazen savunduklarının aksine nasyonal sosyalizme bu dört başı mamur intisabı sonuna kadar sürdürmüştür. Fakat Almanya'nın yenilgisinin kaçınılmaz olduğunun farkına varılmasından sonra bu intisabın tezahürlerinin daha ihtiyatlı bir hale büründüğü söylenebilir.

Devletler Çağının Sona Erişi ve Sonrası

Adèle van Reeth: *Bir araştırmacı ve felsefe profesörü olarak siz Carl Schmitt'in bu biyografisiyle kendinizi nasıl bağdaştırıyorsunuz? Sizce işin -detaydan ibaret olmayan- bu kısmını bir kenara bırakıp düşüncelerini ciddiye alabilir ve bugün içinde bulunduğumuz şartları anlamak üzere felsefi anlamda istifade edebilir miyiz?*

Jean-François Kervegan: Bana bunu yapabiliriz gibi geliyor, yoksa bu yazar üzerine -bütünlüklü ya da kısmi- birçok çalışma yapmazdım. Carl Schmitt niçin ilgiye değer bir yazardır? Bunu açıklamak için birazcık geriye, bu yazarı okumaya nasıl başladığıma dönmek istiyorum. Schmitt'i 1970'lerin ortasında keşfettim. *Siyasal Kavramı* ve *Partizan Teorisi* dışında çok az metninin Fransızcaya çevrildiği bir dönemdi. Almanca okuyabiliyor olmam işleri kolaylaştırıyordu. Schmitt'i okumaya ve ona ilgi duymaya başlamamın basit bir nedeni vardı. O vakte dek içinde devindiğim ortalama solcu düşünce ve Marksizm'in entelektüel ufkuna bana siyaseti düşünmeye yetecek anahtarlar sunmuyordu. Carl Schmitt'in eserlerinde siyaset düşüncesinin çok ilginç unsurları mevcut gibiydi. Böylece onu okumaya, genel olarak yazdıklarından ve bilhassa siyaseti açıklamak için, "siyaset dost ve düşman arasında bir ayırım yaptığımız

andan itibaren mevcuttur" şeklindeki ölçütü teklif ettiği en tanınmış eseri *Siyasal Kavramı*'ndan nelerin çıkarılabileceğini anlamaya çalıştım. Carl Schmitt'i okumak niçin çekicidir? Birçok sebeple: Evvela, geliştirdiği bu siyaset teorisinden ötürü ve ayrıca savaş sonrasına ait metinlerinde Carl Schmitt'in kendisini, benim "post-devlet siyaseti" diye adlandırdığım hâli düşünmeye adanması sebebiyle. Devlet, siyasetin içerisinde anlaşıldığı, siyasetle birleşik olduğu ve onunla sınırlandığı en aşikâr ve gerekli form olmaktan çıkınca siyaset neye dönüşür? Bu bakış açısından yaklaşıldığında 1960'ların başına ait bir metin olan *Partizan Teorisi* son derece ilgi çekicidir, zira siyasetin yeni figürleri olan partizanları -günümüz için teröristler de diyebiliriz- ve devletin enkazı üzerinde geliştiğini söyleyebileceğimiz bütün gayrinizami savaş ve siyaset formlarını incelemektedir. Çünkü Schmitt'in bu savaş sonrası metinlerinde yer alan kanaatlerinden birisi, 1963'te *Siyasal Kavramı*'nın önsözünde söylediği üzere, devletler çağının artık sona erdiği ve bunun üzerine söylenecek tek bir söz dahi kalmadığıdır. Fakat devletin ölümü yahut devletin zevali siyasetin ölümü anlamına gelmemekte, tam tersine siyaset devletsele olmayan muhtelif formlara -bilhassa endişe verici formlara- bürünmektedir.

Post-Devlet Siyasetinde Endişe Verici Olan

Adèle van Reeth: *Devlet ve politik olan arasındaki özdeşimi parçalama arzusu, Schmitt'in perspektifini anlamak için çok temel bir husus. Öyleyse söyleyin bize, devlet olmadığında siyasetten geriye ne kalır?*

Jean-François Kervegan: O halde önce şunu soralım: Henüz hâkimiyet sahibiyken devletin siyasetten nasibi neydi? Özellikle *Siyasal Kavramı*'nda ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yayınladığı en büyük kitap olan *Yeryüzünün Nomosu*'nda Carl Schmitt'in yaptığı izaha göre, modern dönemde devletin siyaseti bütünüyle tekeline almayı başarmasıyla -mesela XIV. Louis'nin ve hatta Napolyon'un mutlak devleti- bir çeşit mucize vuku buldu. Bunu ifade etmek için çarpıcı bir formülü vardır. Şöyle der: "Esasında klasik devlette uluslararası siyaset yahut dış siyaset dışında bir siyasete yer yoktu, orada yalnızca polis'in yeri vardı." Yani muhalifler bir şekilde tasfiye edi-

liyor, hapsediliyordu vs. 18. yüzyılda “büyük siyaset” denilen gerçek siyaset, uluslararası siyasettir ve Carl Schmitt siyasetin bu devletsel formunun dost-düşman ayrımına -bu onun teorisidir- ve düşmanla savaşmaya dayandığını belirtir. Fakat bu devlet çağında “düşmanla savaşmak”, onu yok etmeye çalışmak anlamına gelmeyip, Schmitt’in de dediği gibi daha ziyade düşmana “haddini bildirmeyi” ifade ediyordu. Mesela muzaffer bir savaşın ardından bir vilayeti almak yahut bütün bir krallığı fethetmek -Napolyon’un fetihlerini düşünelim-. Buna karşın post-devlet siyasetinde endişe verici olan, düşmanlığın sonsuz biçimini mümkün kılmasıdır. Carl Schmitt bunu “topyekûn savaş” olarak adlandırır. Yekûn bir düşmana karşı verilen topyekûn bir savaşta düşmanı toptan yok etme ihtimali her daim mevcudiyetini korur. Carl Schmitt bu topyekûn savaş teorisini savaş sonrasında geliştirmiş olsa dahi, kendisinin de mensubu olduğu rejim düşünülünce konu daha da açıklık kazanır. Carl Schmitt’te bana enteresan ve garip görünen şeylerden birisi de analizlerinin uzunca bir müddet inandığı şeye, yani nasyonal sosyalizme tıpatıp uygulanabilmesidir. Topyekûn savaş, toptan yok etme siyaseti ona göre ki haklı olduğunu düşünüyorum, siyasetin yersizleşmesinin (déterritorialisation) bir neticesidir. Siyasetin devletsel formu siyaseti belli bir coğrafi bölgede alıkoüyordu, lakin artık siyasetin ne bölgesi ne de sınırı var.

Adèle van Reeth: *Fakat bundan üzüntü duyan var mı?*

Jean-François Kervegan: Mesela *Yeryüzünün Nomosu*’nda bundan üzüntü duyduğunu ifade eder. Kitabı nostaljik bir kitap olarak takdim eder. “Ben” der, “Modern Avrupa üzerinde iki ya da üç asır boyunca hüküm sürmüş klasik insanların hukukunun son düşünürüyüm.” Nostaljik bir üslupla konuşur fakat aynı zamanda post-devlet siyasetinin formlarına çokça ilgi duyar. Özellikle *Partizan Teorisi*’nde devrimci savaşa ayrılmış uzun ve çok ilgi çekici bir bölüm bulunmaktadır. Lenin’in büyük bir okurudur, bu metninde onu ele alır. Fakat bununla birlikte Vietnam savaşından, Hô Chi Minh ve Nguyen o Phap’ın önce Fransızlara ve daha sonra Amerikalılara karşı örgütlediği savaştan da bahseder ve zafere düş-

manın kendilerini yok etme ihtimalini yok etmeye yönelik -topyekûn- bir siyaset izleyerek ulaştıklarını söyler.

Adèle van Reeth: *Savaşın amacını düşmanı ortadan kaldırmak değil de ona kendi otoritesini dayatmak olarak gören Clausewitz’in farkı da tam burada ortaya çıkıyor. Carl Schmitt ise, bu gerçekten arzulanсын yahut basit olarak imkân dâhilinde olsun, düşmanın imhasını yahut düşman tarafından imha edilmeye karşı tedbirli olma durumunu hesaba katıyor.*

Jean-François Kervegan: Clausewitz üzerine sadece bir cümle sarf edeyim: Carl Schmitt’in kendisi de Clausewitz’in büyük okurları arasında yer alır ve 1960’lı yıllarda onunla ilgili son derece ilgi çekici bir metin yayınlamıştır. Düşmanın imhasına gelince, Schmitt düşmanın kökünün kazınmasını düşünülebilir kılan siyasetin totalizasyonu olgusundan üzüntü duyduğunu -bu konuda ona büsbütün inanmak zorunda değiliz-, oysa ki klasik devlet siyasetinde böyle bir şeyin düşünülebilir olmadığını belirtir. Schmitt’in mutlak ve derin bir anti-komünist olduğunu söylemek gerekiyor. Dolayısıyla 1945’ten itibaren yazdığı bütün bu metinler *küresel iç savaş* tehlikesinin muhakkak bertaraf edilmesi gerektiğini göstermeye matuftur. Bu durumdan ötürü icat ettiği bir ifadedir bu: Uluslararası komünist hareket tarafından tetiklenen küresel bir iç savaş. Temel hasmı haline gelen bu harekete karşı aldığı tavırla, bu düşmanın siyasetinin bizi mutlak bir düşman şeklinde tanımlamaktan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Böylece topyekûn siyaset, topyekûn savaşa ve topyekûn savaş da toptan imha ihtimaline varır.

Carl Schmitt: *Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılabilecek özgül siyasal ayrım, dost-düşman ayrımıdır. Dost-düşman ayrımı salt kavramsal bir ölçüt sunar; nihai bir tanım olmadığı gibi, içeriğe ilişkin bir şey de söylemez. Düşman kavramı, gerçek bir mücadele olasılığını gerektirir. Tıpkı düşman kavramında olduğu gibi mücadele kavramı da varoluşsal kökeni dikkate alınarak kavranmalıdır. Dolayısıyla mücadele kavramı, rekabet, “saf düşünsel” tartışma, insanların bir biçimde hep sürdüre geldiği simgesel “mücadele” anlamına gelmez; çünkü tüm insan yaşamı bir “mücadele” ve her insan “mücadelecidir”. Dost, düşman ve mücadele kavramları hakiki anlamlarını, fiziksel öldürmeye dair gerçek olasılıkla kazanır.*

“Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılabilecek özgül siyasal ayırım, dost-düşman ayırımıdır. Dost-düşman ayırımı salt kavramsal bir ölçüt sunar; nihai bir tanım olmadığı gibi, içeriğe ilişkin bir şey de söylemez. Düşman kavramı, gerçek bir mücadele olasılığını gerektirir. Tıpkı düşman kavramında olduğu gibi mücadele kavramı da varoluşsal kökeni dikkate alınarak kavranmalıdır. Dolayısıyla mücadele kavramı, rekabet, “saf düşünsel” tartışma, insanların bir biçimde hep sürdüregeldiği simgesel “mücadele” anlamına gelmez; çünkü tüm insan yaşamı bir “mücadele” ve her insan “mücadelecidir”. Dost, düşman ve mücadele kavramları hakiki anlamlarını, fiziksel öldürmeye dair gerçek olasılıkla kazanır. Düşmanlık, ötekinin varoluşsal olumsuzlanması olduğundan, savaş da düşmanlıktan doğar. Savaş düşmanlığın en uç noktada somutlaşmış halidir. Savaşın gündelik, normal bir şey olması, ideal ya da istenen bir durum olarak algılanması gerekmez. Ancak düşman kavramının bir anlamı olduğu sürece, savaşın gerçek bir olasılık olarak varlığını sürdürmesi gerekir. O halde siyasal varoluşun kanlı bir savaştan ibaret olduğu, her bir siyasal eylemin askeri bir mücadele eylemine karşılık geldiği, her halkın başka bir halk karşısında sürekli biçimde dost-düşman ayırımı yapmaya zorlandığı ya da siyaseten doğru olanın bazı durumlarda savaştan kaçınılması olamayacağı şeklindeki tasavvur doğru değildir. Siyasal kavramının buradaki tanımı ne askeri ya da savaşla ilişkili, ne emperyal ne de pasifisttir.

Düşmanlık, ötekinin varoluşsal olumsuzlanması olduğundan, savaş da düşmanlıktan doğar. Savaş düşmanlığın en uç noktada somutlaşmış halidir. Savaşın gündelik, normal bir şey olması, ideal ya da istenen bir durum olarak algılanması gerekmez. Ancak düşman kavramının bir anlamı olduğu sürece, savaşın gerçek bir olasılık olarak varlığını sürdürmesi gerekir. O halde siyasal varoluşun kanlı bir savaştan ibaret olduğu, her bir siyasal eylemin askeri bir mücadele eylemine karşılık geldiği, her halkın başka bir halk karşısında sürekli biçimde dost-düşman ayırımı yapmaya zorlandığı ya da siyaseten doğru olanın bazı durumlarda savaştan kaçınılması olamayacağı şeklindeki tasavvur doğru değildir. Siyasal kavramının buradaki tanımı ne askeri ya da savaşla ilişkili, ne emperyal ne de pasifisttir.²

Politik Olanın Nitelendirilmesi

Adèle van Reeth: Siyasal Kavramı’ndan alınıldığımız bu kısımda Carl Schmitt’in teorizasyonunun tam içindeyiz. Bugün meşgul olduğumuz bu metni iyi anlamak için birkaç soru: Dost ve düşman ayırımı politik olanda hangi anlamda kurucudur? Bu savaşın ya da daha ziyade mücadelenin, bu metinde ele alındığı gibi, insan tabiatıyla müş-

terek bir öze sahip olduğu anlamına mı gelir? Başka bir ifadeyle, insan tabiatı gereği savaşçı mıdır?

Jean-François Kervegan: Size cevap verebilmek için evvela politik olanın nitelendirilmesine ve meşhur dost-düşman ölçütüne geri döneceğim. Politik olanın bu şekilde tavsif edilmesinde bana bereketli ve ilgi çekici görünen, tabiatı gereği politik olan bir alan ya da şeyin olmayışıdır. Her şey potansiyel anlamda politiktir ve onu bir öze yahut cevherle tasvir etmek mümkün değildir. Bu, felsefi olarak bana çok enteresan geliyor, fakat hiç şüphesiz politik olan meselesine yaklaşım tarzı itibarıyla politik anlamda da ilgi çekici. Politik olan bir alan, bir şey, bir obje değildir. Tam da bu, yani politik olanın devletsel olana indirgenmesi, -her ne kadar belli bir dönem boyunca somut durum böyle tezahür etmişse bile- siyasetin aslında ne olduğunu anlamamıza izin vermemektedir. Öyleyse politik olanla neyi kast eder?

Adèle van Reeth: Çünkü Schmitt siyasetten değil politik olandan bahseder. Politik olan ifadesi ise siyasetin bir öze sahip olduğunu çağırıştırıyor.

Jean-François Kervegan: Öyle olsa bile 1928’de verdiği bir konferansta politik olanın kendisine has bir öze sahip olmadığını, özünün

Schmitt'te bana ilgi çekici görünen şeylerden birisi de, Yeryüzünün Nomosu'nda geliştirdiği düşman ile suçlu arasında bir ayrım yapmanın çok önemli olduğuna ilişkin düşüncedir. Düşman bir suçlu değildir. Düşman savaşılan birisidir, suçlu ise cezalandırılan bir kimsedir. Fakat Schmitt, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren, "adil savaşın dönüşü" diye adlandırdığı, karşıtlık ilişkilerinin artık yalnızca klasik terimlerle düşünülmediği –buna göre birbirleriyle savaşan hasımlar, devletler vardır, birisi galip gelir; lakin öbürü insanlığın düşmanı değildir, mağluptur– bir sürecin işlemeye başladığını söyler.

ne olduğuna ilişkin basitçe bir tanımlama yapılamayacağını ve fenomenal belirlemeye dayanan bir ölçütün yardımı olmaksızın teşhis edilemeyeceğini sarahatle söyler. Bir mesele radikal karşıtlıklar meydana getirdiği andan itibaren politik hâle gelir. İş alanında rakipler vardır; siyaset alanında düşmanlar vardır. Fakat iş yahut ekonomi alanı, somut bir çatışma ihtimalinin ortaya çıkmasıyla son derece politik bir alan hâline gelebilir ve öyle de oldu. Öyleyse, sorunuza geri dönüyorum, bu düşünce bir antropoloji üzerine mi inşa edilmiştir? İnsanın tabiatı gereği savaşıcı olduğuna ilişkin bir teori falan mı söz konusudur? Schmitt bu soruya doğrudan bir cevap vermez. Buna biz cevap vermek durumundayız. Şunu söyler: sahici politik teorilerin tamamı...

Adèle van Reeth: ...ahlaksız bir insan tasavvur eder.

Jean-François Kervegan: Aynen. Kötü bir insan tasavvur eder. Kimdir bu gözde yazarlar? Makyavel, Hobbes, Hegel. (Fakat işin Hegel ile ilgili kısmı çok daha çetrefildir, bununla uzun uzadıya alakadar oldum.) Tüm sahici politik teoriler iyi olmayan bir insan tasavvur eder, diyoruz. Yani esasında insan varoluşuna yön verenin (dostluk) olduğu fikrini reddederler. Buna karşın Schmitt'in kendisi şunu da söyler: "Filozof değil hukukçuyum, bu yüzden insan tabiatına ilişkin teorilerim yok. Fakat bu hep böyle olmuştur, insanlar kötülüğe yönelmiş ve her halükârda birbirlerini yok etme ihtimalini hiçbir zaman hesap dışı bırakmamışlardır." Hobbes'un dediği gibi: "Neden evinizden çıkarken kapıları kapatıyorsunuz? Çünkü başkaları sizin için bir tehdit teşkil ediyor." Carl Schmitt, "siyaset vardır, insan politik bir varlıktır,

çünkü insan hep herhangi bir meselede başka bir insanla çarpışabilecek bir varlıktır" diyerek bir bakıma bu prensibi genelleştirir.

Adèle van Reeth: İnsanın tabiatının özü itibarıyla savaşıcı olup olmadığını bilmek neden önem taşıyor? Çünkü Schmitt en yalın haliyle dost ve düşman arasında bir ayrım olduğu andan itibaren siyasetin mevcudiyet kazandığını varsayıyor ve bu ayırmadaki düşman ifadesi ise muhtemel bir mücadeleye, gerçek bir ihtimale, yani bir insanın fiziki ölümüne sebebiyet verme ihtimaline atıf yapıyor. Ve böylece, insanın mecburen hâlihazırda var olmayan, neredeyse sanal bir boyutunu hesaba katmış oluyor. Bir hukukçunun basitçe ilgilenmesi gereken vakalarla yetinmek yerine bir ihtimali göz önünde bulundurması, bu şekilde tasavvurda bulunması...

Jean-François Kervegan: Tam da bu sebeple kendi ifadelerine rağmen Carl Schmitt asla saf bir hukukçu olmayıp bir dizi felsefi ve belki de antropolojik varsayıma yaslanan birisidir. Fakat enteresan olan, bu söyleşimizin de eksenini oluşturan meşhur dost-düşman ölçütüyle Schmitt, denilebilirse, politik olanın kökensel elastikiyetine işaret etmiştir. Politik olan elastiktir, politik olan akışkandır ve bu yüzden onu ancak yoğunluk terimiyle düşünebiliriz. (Bu bakımdan çok çağdaş tarafları vardır, Deleuze düşüncesiyle olan bazı yakınlıkları söz konusudur.) Politik olan bir ilişkinin yoğunluk derecesini belirtir. Bu ilişki ziyadesiyle yoğun bir hal aldığı anda, yani ortadan yarılmış bir karşıtlığa sebebiyet verdiğinde, o zaman politik olan kendi hakikatine yahut gerçekliğine erişir.

Adèle van Reeth: *Carl Schmitt'in üzerinde durduğumuz dost-düşman yaklaşımı veya politik olanı bir birliğin yoğunluk derecesi şeklindeki tarifi, normal çerçevelerin dışına taşan fenomenleri -mesela terörizmi- düşünmek için işimize yarar mı? Carl Schmitt doğrudan doğruya terörizmden bahsetmiyor ama partizan diye adlandırdığı şey üzerine kafa yoruyor. Bugün terörizmi düşünmek için Schmitt'in fikriyatının ve partizan düşüncesinin ne gibi katkıları olur?*

Jean-François Kervegan: Az önce de demiş olduğum gibi söz konusu partizan düşüncesi savaş sonrasında ve aynı zamanda bin yıllık Reich'a yürekten inanmış, inandığı şeyin çöküşünü görmüş ve politik olanın yeni formlarını düşünmeyi deneyen Schmitt'in hayal kırıklığı içerisinde olduğu soğuk savaş bağlamında ortaya çıkar. Partizan, ama ben bugün için terörist diyeceğim.

Partizanların Mücadelesi

Adèle van Reeth: *Aynı anlama geliyor mu?*

Jean-François Kervegan: Hayır elbette gelmiyor. Partizandan bahsettiğinde neyi kastediyor? Vietnamlı ve Cezayirli partizanların Amerikan ve Fransız ordusuna karşı mücadelesinden bahsediyor, burası ilk bakışta çarpıcı gelebilir, fakat çok ilginç, OAS'ten ve Salan'dan da bahsediyor.³ Salan'la ilgili de uzunca bir değerlendirmesi vardır. Neden Salan kaybetmek zorundaydı? Neden OAS kaybetmek durumundaydı? OAS'in yenilgisine iki düşmana sahip olmasının sebep olduğunu, iki düşmana sahip olunamayacağını, bir savaşta, özellikle amansız bir savaşta sadece temel bir düşmanın olması gerektiğini söyler. Tek bir düşman, iki değil. Buna karşın OAS'in iki düşmanı vardı: Cezayirli savaşçılar ve De Gaulle yönetimindeki Fransız hükümeti. Bu yüzden kaybetmek zorundaydı. Meseleyi birazcık daha üstten ele alacak olursak, partizan teorisinin ötesinde Schmitt'te bana ilgi çekici görünen şeylerden birisi de, *Yeryüzünün Nomosu*'nda geliştirdiği düşman ile suçlu arasında bir ayrım yapmanın çok önemli olduğuna ilişkin düşüncedir. Düşman bir suçlu değildir. Düşman savaşılan birisidir, suçlu ise cezalandırılan bir kimsedir. Fakat Schmitt, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren, "adil savaşın dönüşü" diye adlandırdığı, karşıtlık ilişkilerinin artık yalnızca klasik terimlerle düşünülmediği -buna göre birbirleriyle savaşan hasımlar, dev-

letler vardır, birisi galip gelir; lakin öbürü insanlığın düşmanı değildir, mağluptur- bir sürecin işlemeye başladığını söyler. Politik ve muharip karşıtlıkların moralleşmesi -Birinci Dünya Savaşı'nın ardından önce Cemiyet-i Akvam'ın sonra Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşunu uzun uzun inceleyen- düşmanın en nihayetinde yalnızca bir hasım olmayacağı fikrini açığa çıkarır. Onun yerine savaşılması, mağlup edilmesi fakat aynı zamanda -moral bir kusurla lekelendiği için- cezalandırılması gereken birisi konulmak istenir. Doğrudan doğruya terörizmden bahsetmese de, terörizmin yeni formlarının düşmanın bir suçlu olarak kurulmasının son noktasını temsil ettikleri fikri çok ilginçtir. Bu günümüzde karşı karşıya olduğumuz terörist hareketlerin tipik muhakeme tarzıdır. Düşman -yani bizler- eziyet edilmesi ve cezalandırılması gereken bir suçludur. Tamamı kabahatlidir. Artık siviller ve askerler arasında bir ayrım yoktur.

Adèle van Reeth: *Moral olarak mahkûm edilebilir olduğu için düşmanın yok edilmesi gerektiği fikri, Carl Schmitt'in diyeceği gibi yalnızca post-devlet toplumuna has bir durum mudur? Bu din savaşlarının da özünü oluşturunuyordu. İntikam yahut cezalandırma tarzında bir davranış görmek için Versay Antlaşması'na kadar beklemeye gerek yok.*

Jean-François Kervegan: Evet, bu noktada din savaşlarına atıf yapmak bilhassa aydınlatıcı. Çünkü *Yeryüzünün Nomosu*'nda Carl Schmitt modern devletin zaten din savaşlarına bir çözüm olarak doğduğunu söyler. Bir ülkenin nüfusunun üçte ikisinin üzerinde herhangi bir uzlaşmaya varılamayacak sebeplerden ötürü çarpışarak yok olmasını -Otuz Yıl Savaşları'nda Almanya'da olan budur- nasıl önleriz? Tüm modern Avrupa devletlerinin yaptığı gibi, bu meseleleri bir kenara koyan, nötralize eden; tamam siz Katolik, siz Protestansınız, siz Hristiyan siz Müslümansınız, fakat bunları bir yana koyuyoruz, bunları siyasi meseleler haline getirmiyoruz diyen bir devlet tesis ederek. Modern devlet bunu yapmıştır.

Adèle van Reeth: *Burada hukuk devletini mi anlamalıyız?*

Jean-François Kervegan: Evet, hukuk devleti ya da hüküm devleti. Belli karşıtlıkları nötralize edecek ve bu karşıtlıkların politik bir karaktere sahip olmadığına karar verecek güce sahip bir devlet. Bu yüzden artık birbirleriyle fiziki bir şe-

kilde çarpışmaları imkânsızdır. Fakat modern devletin bu “performansı”, neyin politik olup neyin olmadığını bütünüyle belirlemeyi terk ettiğinden beri tesirini gittikçe kaybediyor. Bu, Carl Schmitt’in çok az sözünü ettiği sebeplerden ötürü doğrudur. Bugün küreselleşme dediğimiz şey, insani meselelerin büyük kısmının devletlerin –en güçlülerinin bile– nüfuzundan doğrudan doğruya çıkmasına yol açtı. Bunun sonucu olarak karşıtlıkların ve muhtemel ekonomik, dinsel vb. çarpışmaların sahnesi devletin gücünden bağımsız biçimde şekilleniyor. Öyle ki terörizm, Avrupa’nın esasını teşkil eden devletlerarası düzenin bozulmasının bir neticesi olarak siyasetin yersizleşmesinin abartılı bir tecellisi olarak incelenebilir.

Adèle van Reeth: *Schmitt bunu uluslararası toplumun devlet işlerine müdahil olmasının ve devletin mutlak egemenliğinin çözülmesinin başlangıç noktası olarak Versay Antlaşması’na dayandırıyor.*

Jean-François Kervegan: Esasında bu çıkarıcı bir değerlendirmedir. Konuşan bir Alman milliyetçisidir. Ama şu bir gerçek ki Versay Antlaşması’nda mağlup edilmiş devletin lideri olan II. Wilhelm’in yalnızca bir mağlup değil aynı zamanda bir suçlu olarak sunulması, Almanya’yı basitçe mağlup değil ama suçlu ilan eden ve kabahatinin bedelini ödemesi gerektiğini belirten antlaşmanın sonuç kısmı, Schmitt’in “adil savaşın dönüşü” dediği şeyin bir delilidir. Adil savaşta (*jus in bello*) iyiler ve kötüler vardır. Bence bu şemayı genelleştirmeyi en iyi becerenler bugün karşı karşıya olduğumuz –dinsel değil politik hareketler olan– teröristlerdir. Düşmanı suçlu olarak tasarlayan, suçlunun da cezalandırılması ve yok edilmesi gerektiğini öngören bu mantığı son raddeye değin işletirler.

Siyasetin Totalizasyonu

Adèle van Reeth: *Sırayla gidecek olursak, devlet işlerine müdahil olan ve devlet sınırlarının gözeneklerine kadar nüfuz eden bir uluslararası toplum biçiminin oluşması belki de devlet yahut modern devlet diye bildiğimiz şeyin çözülmesiydi. Bu bir tür total bir devletin ortaya çıkmasına sebep olacak ve dost-düşman ayrımı dağıldığından dolayı bu totalizasyon da terörist hareketleri meydana getirecek. Böyle anlayabilir miyiz?*

Jean-François Kervegan: Aynen öyle. Carl Schmitt aynı zamanda total devletin yani siyase-

tin totalizasyonunun teorisyenidir. Nazi ya da Stalin totalitarizmi siyasetin totalizasyonunun neticesidir. Fakat daha sonra siyasetin bu totalizasyonu yok olmayıp farklı ve bir bakıma çok daha endişe verici olan formlara büründü. Onu yerelleştiremediğimiz ölçüde siyasetin totalizasyonu bütünüyle öngörülemez ve neredeyse geri dönüşü olmayan mücadele biçimleri üretti. Çünkü mutlak düşmanla, şeytanla savaştığınızda elbette anlaşmanın da imkânı yoktur.

Adèle van Reeth: *Somutlaştıracak olursak, Carl Schmitt’in muhakemelerini içerisinde bulduğumuz mevcut duruma uyarladığımızda, özellikle geçtiğimiz hafta Paris’te gerçekleştirilen terörist saldırıların (DAEŞ’in 13 Kasım 2016’da gerçekleştirdiği Bataclan baskını - ç.n.) sorumlusu olarak karşımıza devlet-üstülük (supra-étatique) adına devletin güçten düşmesine neden olan Avrupalı siyasetçiler topluluğu çıkıyor. Tam bu noktada devletlerin zayıflaması, uluslararası toplumun güçlenmesi ve bu terörist eylemlerin meydana gelişi arasındaki bağlantıyı yakalamak zorlaşıyor.*

Jean-François Kervegan: Tabii ki bunun sorumlusu onlar değil. Fakat karşılaştığımız ve cebelleştirdiğimiz gelişmelerin -DAEŞ, El-Kaide gibi hareketler- siyasetin dönüşümüyle bağlantılı olduğunu düşünmek son derece makuldür. Irak’a yapılan ilk müdahale esnasında dönemin Fransız Milli Savunma Bakanı Pierre Joxe’in -çok saygıdeğer bir insan- bir radyo demeci esnasında vuku bulmakta olan bir savaş değil, uluslararası emniyet güçlerinin bir kovuşturması olarak tarif ettiğini çok iyi hatırlıyorum. Çünkü Birleşmiş Milletler Örgütü kendisini Saddam Hüseyin adlı suçluyu doğru yola getirmekle vazifelendirmişti. Uluslararası toplumun -bunun Somali gibi bir dizi örneği mevcuttur- karşımızdakini hasım değil cezalandırılması gereken suçlu olarak gören bu mantık içerisinde hareket etmeye başlamasından itibaren bu akıl yürütmenin “Aslında kabahatli olan biz değil, sizsiniz ve dolayısıyla siz cezalandırılacaksınız” diyen birileri tarafından tersine çevrilmesi rahatlıkla anlaşılabilir. Schmitt düşüncesinin bazı unsurları çağdaş duruma uygulandığında, az evvel bahsettiğim siyasetin totalizasyonu ve yersizleşmesi hareketinin bir yakasında güçlü hasımlarıyla mücadele edecek bir silahlı gücü olmadığından ötürü doğrudan kendisiyle doğrudan savaşamayan rakibine karşı -elbette zor kullanarak- asimetrik sa-

vaş veren büyük küresel güçler, diğer yakasında ise kullanabildiği her türlü yöntem vasıtasıyla -tabii bunlar gaddarca yöntemler- mutlak düşmanıyla çarpışan bir hasım bulunur.

Adèle van Reeth: *Birinci durumda eylem hukuk adına gerçekleştiriliyordu, ikincisinde intikam için.*

Jean-François Kervegan: Ya da daha üst bir hukuk adına?

Adèle van Reeth: *Meselenin savaşçı boyutunu kabul etmek gerekiyor. Yani savaşıyorsak adli bir vakayı hukuken mahkum etmek için değil bir savaş olduğu savaşıyoruz.*

Jean-François Kervegan: Savaşçı boyutu ve belki bununla birlikte bizlerin de kurbanı olduğumuz politik olanın totalizasyonuna bir son vermeyi de kabullenmemiz lazım. Topyekûn siyaset yekûn düşmanı ve topyekûn savaşı da içerir, bu durum her iki yönden de yeterince düşünülmemiştir. Kendi adıma siyasetin bir anlamda yeniden yerleşmesine umut bağlıyorum. Yani siyaseti, hep son derece tehlikeli olan yüce ufukları içine karıştırmaksızın olması gereken şey -yani insani meselelerin idaresi- olmaya zorlamak gerekiyor. İnsani meselelerin idaresi aynı zamanda -şüphesiz bir çarpışma ihtimali her zaman hatırdan tutulmakla birlikte (düşman hep orada olabilir ve düşmanla her daim savaşıyor olabilir)- siyaseti yalnızca mutlak düşmana karşı verilen bir kavgaya dönüştürmek anlamına da geliyor.

Adèle van Reeth: *Söylediğinizden çıkan mantıklı sonuç terörizmin basit şekilde ideallerin örtüsünün kaldırılması değil, tam tersine dünyanın mevcut halinin belli bir tezahürü olduğu.*

Jean-François Kervegan: Böyle olduğuna inanıyorum. Endişe verici olan da tam olarak bu. Sonu gelmiyor. Bin Laden'i öldürerek problemi

ortadan kaldıracığımıza inandık fakat Arap dünyasında, Afrika'da değişik formlara bürünerek yeniden zuhur etti. Ve maalesef başka formlarda yeniden ortaya çıkacak. Terörizmin, -bir yönüyle bizim mesul olduğumuz- politik olanın kontrolsüzce yayılmasının bir semptomu olduğuna inanıyorum. Biz dediğimde Avrupa ve Batı dünyasını kast ediyorum. Bir yönüyle mesulüz fakat aynı zamanda mağdur olan da yine bizleriz.

Adèle van Reeth: *Schmitt'ten çerçevede DAES'in kendisini İslâm devleti olarak sunması da fazlasıyla ironik. Pek de post-devlet mantığına dayanıyor gibi değil.*

Jean-François Kervegan:

Evet ama aynı zamanda geleneksel biçimleriyle bir devleti devlet yapan vasıflardan hiçbirine de uyulmuyor. Arapça bilmediğimden DAES kısaltmasının tam olarak ne anlama geldiğini bilmiyorum. Ama liderleri istediğinin hilafeti yeniden tesis etmek olduğunu ilan etti. Hilafet bir devlet değildir. Hilafet inananların ülkesidir. Bunun gibi başka formlarda başka yerler de olacaktır. İslam'ın medeni dünyanın düşmanı pozunu takınmak gibi spesifik bir eğilimi yoktur. Siyaseti totalize eden bir görüş adına dünya üzerinde nüfuz kurmaya yatkın başka formlar, başka özelemler de olacaktır. Buna karşı mücadele vermemiz gerekir.

Çeviren: Hâbil SAĞLAM

Dipnotlar

- 1 France Culture radyosundaki "Savaş Nedir" adını taşıyan bir program dizisi kapsamında gerçekleştirilen söyleşi. « Qu'est-ce qu'une guerre ? (2/4) : Carl Schmitt : comment éradiquer nos ennemis? », *Les Nouveaux chemins de la connaissance*, yayım tarihi: 24.11.2015. <http://www.franceculture.fr/emissions/les-nouveaux-chemins-de-la-connaissance/qu-est-ce-qu'une-guerre-24-carl-schmitt-comment>
- 2 Program esnasında Carl Schmitt'ten yapılan bu kolajın tercümesi *Siyasal Kavramı* kitabından (çev. Ece Göztepe, Metis yayınları, İstanbul, 2006) alınmıştır.
- 3 Cezayir bağımsızlığına karşı silahlı mücadele veren OAS (Gizli Ordu Örgütü) ve Charles de Gaulle'a karşı darbe girişiminde bulunan lideri General Raoul Salan. (ç.n.)

“Fabrika Ayarlarına Dönüş” Umutları veya Kemalizm’e Dair

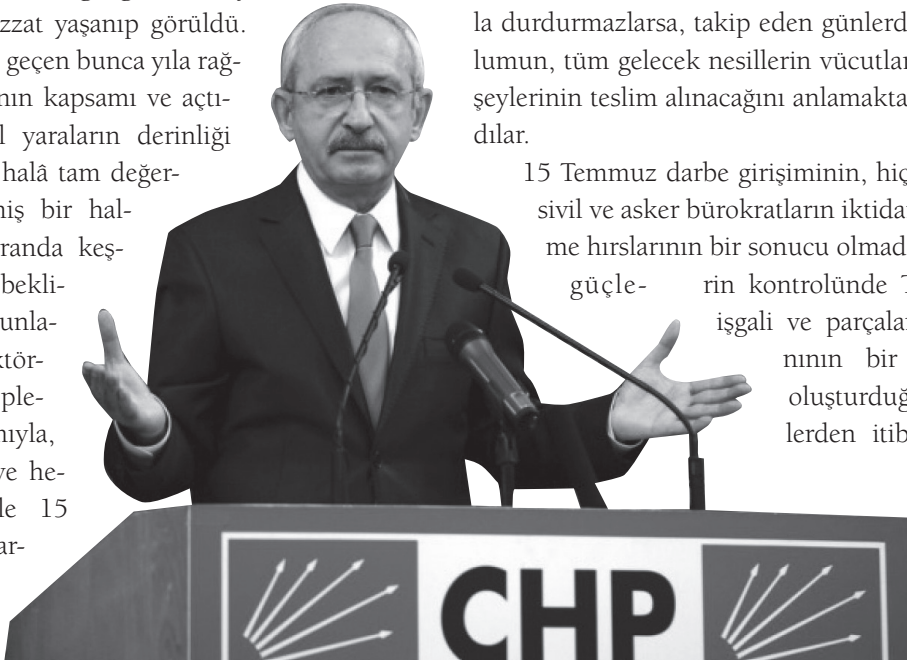
Bu yazı bağlamında kendilerini kısaca Kemalist olarak niteleyeceğimiz kişiler, 15 Temmuz darbesinin veya muhtemel benzeri girişimlerin önlenmesinin; güçlü, güvenli, huzurlu ve zengin bir Türkiye’nin inşasının ancak “fabrika ayarlarına dönüşle” mümkün olabileceğini dillendirmeye başladılar. “Fabrika ayarları” ile de 30-40’lı yılların Türkiye’sini kastediyorlar.

Celaleddin VATANDAŞ

Türkiye, birçok askeri darbeye ve darbe girişimine tanık olmuş bir ülke. Gerçekleşen darbelerin her biri Türkiye’nin siyasal, askeri, ekonomik, yasal, kültürel durumunda veya gidişatında birbirlerine oranla farklı düzeylerde derin izler bıraktı; kapanması uzun zaman alan yaralar açtı; hatta kapanmaz yaralar açtı. Hukuksuzluk, keyfilik, baskı, işkence, gözyaşı tüm darbelerin değişmeyen sonuçları oldu. Etkilerinin derinliği ve sürekliliği açısından 27 Mayıs’ın veya 12 Eylül’ün diğerlerine oranla daha özel, daha önemli ve daha derinlikli sonuçları olduğu geçen on yıllar içinde bizzat yaşanıp görüldü. 28 Şubat ise, geçen bunca yıla rağmen, yıkımının kapsamı ve açtığı toplumsal yaraların derinliği bakımından halâ tam değerdendirilememiş bir halde büyük oranda keşfedilmeyi bekliyor. Tüm bunlara karşılık aktörleriyle, sebepleriyle, kapsamıyla, yöntemiyle ve hedefledikleriyle 15 Temmuz darbe girişiminin, ger-

çekleşmiş tüm darbelerden ve darbe girişimlerinden çok farklı bir yerde durduğu daha ilk günde anlaşıldı. 15 Temmuz’da gerçekleşen darbe girişiminin, önceki tüm darbelerin omurgasını oluşturan asker ve bazı sivil bürokratların Türkiye’nin yönetimini ele geçirme ve kurallarını kendilerinin oluşturduğu bir yönetim gerçekleştirme arzularını çok fazlasıyla aşan bir amaca sahip olduğu, bizzat 15 Temmuz gecesi sokaktaki insanlar tarafından bile açıkça görüldü. Gördükleri için de tanklara karşı vücutlarını siper etmekte tereddüt etmediler. Çünkü o tankları tek silahları olan vücutlarıyla durdurmazlarsa, takip eden günlerde tüm toplumun, tüm gelecek nesillerin vücutları dâhil her şeylerinin teslim alınacağını anlamakta zorlanmadılar.

15 Temmuz darbe girişiminin, hiçbir şekilde sivil ve asker bürokratların iktidarı ele geçirme hırslarının bir sonucu olmadığı, küresel güçlerin kontrolünde Türkiye’nin işgali ve parçalanması planının bir aşamasını oluşturduğu ilk saatlerden itibaren açıkça anlaşıldı. Söz konusu kalışma-

Kemal Kılıçdaroğlu

nın, özelde Ortadoğu'yu, genelde ise Müslüman dünyayı dizayn etme çabalarının bir aşamasını teşkil ettiği yine daha ilk günde herkes tarafından ayan beyan görüldü. Böyle olunca, kendisinin ve çocuklarının geleceğini kadim değerleriyle barışık, irade sahibi, güçlü bir Türkiye'de gören; Türkiye'ye ilişkin dertleri ve umutları olan siyasilere, sivil ve asker bürokratların, sosyal bilimcilerin, iletişimcilerin... 15 Temmuz ile kendisini açığa vuran kirliliği ve gizli plan ve projelerin sebep ve sonuçlarına ilişkin ciddi değerlendirmeler yapıp, geleceğe daha umutla bakmayı haklı kılacak adımlar atmayı amaçlamaları gerekiyor. Ama ne var ki, tüm bu yaşanan ve başarıyla sonuçlanması durumunda yaşanması kuvvetle muhtemel olumsuz durumları, kendi özel çıkarlarının malzemesi kılmaya çalışan bazı kesimler bir anda TV ekranlarında, gazetelerde, konferanslarda boy göstermeye başladılar. Bir süredir pek duyulmayan sesleri bir anda üst perdeden duyulur hale geldi. Bir yandan 15 Temmuz gecesi “ucuz savuşturulan” felaketten bahsederken, bir yandan da bir misyoner edasıyla kitlelere umut aşılamaya; umutların gerçekleşmesinin olmazsa olmaz yol ve yönteminin ne olduğunu dile getirmeye başladılar. Bu halleriyle de, başarıya ulaşamamış bir darbe girişimi üzerinden kendi özel planlarını uygulamaya koyma çabasını sürdürdüklerini açığa vurmuş oldular.

Kendilerini bazen “Atatürkçü” veya “Kemalist”, çoğu zaman da “aydın”, “çağdaş”, “modern”, “ilerici”, “demokrat” olarak niteleyen, bizim ise bu yazı bağlamında kısaca Kemalist olarak niteleyeceğimiz bu kişiler, 15 Temmuz darbesinin veya muhtemel benzeri girişimlerin önlenmesinin; güçlü, güvenli, huzurlu ve zengin bir Türkiye'nin inşasının ancak “fabrika ayarlarına dönüşle” mümkün olabileceğini dillendirmeye başladılar. “Fabrika ayarları” ile de 30-40'lı yılların Türkiye'sini kastediyorlar. 30-40'lı yılların yönetim anlayışının, yönetim tarzının, dönemin egemen ideal ve amaçlarının, uygulama ve anlayışlarının yeniden yürürlüğe konulmasının “bütün dertlere derman olacağını” savunuyorlar.

Acaba öyle mi? Söyledikleri tarihsel olarak doğru mu? İdealleştirdikleri dönemin anlayış ve uygulamalarına dönüş gerçekten her derde deva olacak mı? Tüm bu ve benzeri soruların cevabını vermek görünüşte zor ise de esasen hiçte zor değil. Artık hiçbir şekilde gizlenemeyen tarihsel gerçekler üzerinden söz konusu soruları cevaplamak

Kemalist merkez 27 Mayıs ve 28 Şubat'ta olduğu üzere askerle işbirliği ve hatta askere akıl hocalığı yaparak eski imtiyazlı günlerine tekrar dönme çabalarını sürdürdüler. Ama şimdi görüyorlar ki özellikle de 15 Temmuz darbe girişimi üzerinden açık-seçik anladılar ki artık milletin desteğini almadan, ideolojik unsurlarından Halkçılıklarının gereği olan “halka rağmen halk için” anlayışının gereklerini uygulayarak iktidar olmaları; iktidardan pay kapmaları mümkün değil. Bu sebeple yeni bir strateji belirleme ihtiyacı hissetmiş olmalı. Bunu 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında olanca açıklığıyla ortaya koydular ve “sistemin fabrika ayarlarına dönüş” çağrısı yapmaya başladılar. Ancak toplumsal hafıza “fabrika ayarlarını” unutmamış değil.

son derece kolay. Bunun için modelleştirilen 30-40'lı yılların karakteristik özelliklerini hatırlamak, “fabrika ayarlarına dönüşün” gerçekleşmesi durumunda nasıl bir Türkiye'nin inşa edileceğini anlamak için fazlasıyla yeterlidir. Bu yazı ile yapmaya çalışacağımız da bu olacaktır.

Kemalist Zihniyet Otoriterdir

Muhallif oldukları yöneticileri “diktatör”, bir ideolojik grup olarak sahip oldukları istek ve arzularının gerçekleşmediği dönemlerdeki yönetimi “otoriter” olmakla suçlamaktan pek hoşlanan Kemalistler, kendilerinden olmayanlara ilişkin bu iddia ve yaklaşımlarında ne oranda gerçek dışı ve ölçsüzlerse, kendilerini demokrat, farklı düşünce ve inançlara toleranslı, özgürlükçü kesimler olarak tanımlamakta da o oranda gerçeklerden uzak ve ölçsüzler. Hâlbuki diktatörlük ve otoriterlik modelleştirdikleri “altın çağlarının” en karakteristik özelliklerinden birisidir. Esasen bu durum sadece Tek Parti İktidarı dönemine özgü olmayıp, Kemalist olmanın değişmeyen bir yönü olması sebebiyle her dönem Kemalistlerinde en küçük fırsatta kolayca açığa çıkan karakteristik bir özelliktir. Bunun yakın döneme ait somut karşılığı 28

Şubat dönemindeki tutum ve tavırlarıdır. Milletin oylarıyla seçilmiş bir milletvekilini sırf başörtüsü nedeniyle Meclise sokmak istemeyen ve “*bu kadına haddini bildirin*” çağrısını yaparak milletvekillerini bir linç girişimine davet eden anlayış tipik Kemalist anlayıştır. Dolayısıyla kendilerini tanımlamakta kullandıkları demokratlıkları, farklı düşünce ve inançlara toleransları, özgürlüklerden yana olmaları sadece kendi zihinlerinde karşılık bulan, tarihsel gerçeklerle ve gerek geçmişteki ve gerek bu güne kadar uzanan dönemdeki temsilcilerinin söz ve uygulamalarında hemen hiçbir zaman somut karşılığı olmayan tamamen asılsız bir iddiadan öteye geçmemektedir.

Bugün hem hâlâ yaşayan son temsilcilerinin şahitliğiyle ve hem de her türlü özel ve resmi delilin şahitliğiyle biliyoruz ki otoriter anlayışın en sistematik uygulamaları Tek Parti İktidarı döneminde gerçekleşmiştir. Esasen kavramsal açıdan “Tek Parti” anlayışı bile başlı başına otoriter bir zihniyetin ve totaliter uygulamaların gereği olarak açığa çıkmıştır. Her şeyden evvel “Tek Parti” ifadesinin kendisi otoriterliğe şahitlik yapmaktadır. Zira “parti” parça, kısım, bölüm gibi anlamlara gelir. Fakat parti “tek” olunca, bu, ülkenin siyasi, yasal, ekonomik, kültürel... unsurlarının üzerinde başka anlayış ve tecrübelerle itibar edilmediği; her alanda “tek” iradenin geçerli olduğu anlamına gelmektedir. Bu aşamada Raymond Aron’un totaliter rejimlere ilişkin tespitlerini hatırlamak yararlı olacaktır: “Totaliter sistemde politika yapma tekeli bir partiye mahsustur, bu tekceli parti bir ideolojiyi devlet ideolojisi (resmi ideoloji) haline getirmiştir. Devlet bu resmi ideolojiyi yaymak için kuvvet vasıtaları ve kamuoyu araçlarını tekeline tutar. Ekonomi, bilim ve kültür gibi işler de devletin elinde olduğundan bu işlere tamamen resmi ideoloji gözlüğü ile bakılır. Böylece her şey devletin işi ve her şey ideolojiye bağlandığından ekonomi, bilim, kültür ve diğer mesleki işlerdeki bir hata aynı zamanda ideolojik

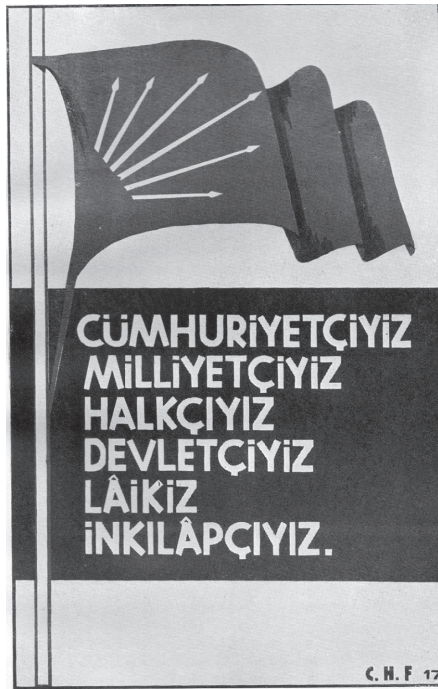
bir sapma ve devlet partisine (dolayısıyla devlete) bir meydan okuma gibi algılanır. Sonuçta tam bir asker-polis-istihbarat denetimi ve kontrolü başlar ki, bu bir ideolojik ve totaliter terördür”¹. Zaten Türkiye’nin Tek Parti İktidarı döneminde gerçekleşenler de bundan başkası olmamıştır.

Kemalist kadrolar Tek Parti İktidarı ile otoriter bir sistem kurarlarken ne yaptıklarının ve terahhizlerinin neleri gerektirdiğinin bilgisine ve bilincine sahiptiler. Çünkü inşa ettikleri otoriter ve totaliter sistemi, değişmeyen modelleri durumundaki Avrupa’dan bilinçli bir şekilde Türkiye’ye aktarmışlardı. Bu da beklenebilecek bir şeydi. Zira “uygarlığı” sadece Batının şahsında tanıyan

Türkiye’nin Kemalist elitleri, her ne kadar zamanla modellerinde ufak değişimler yap-salar bile, sonuç itibarıyla batılılaşma sürecinin her döneminde bir Batı ülke ve toplumunu kendileri için ideal bir model olarak kabul etmiş ve onun gibi olma gayreti içerisinde bulunmuşlardı. Bu durumu, bilhassa siyasal sistemin özelliğinin ne ve nasıl olacağına ilişkin soruların daha yoğun olarak gündeme geldiği 1930’lu yıllarda olanca açıklığıyla görmek mümkündür. 1920’li yıllarda oldukça önemli bir değişim süreci yaşamış ve bunu teorik planda sırf batılılaşma gayesi doğrultusunda gerçekleştirmiş olan Türkiye, 1930’lu

yıllarda Batılılaştırıcıların “*halka rağmen*”ci zihniyetlerinin siyasal sisteme yansıyan yüzüyle tanışmıştır. Sivil ve asker seçkinler, her fırsatta aşağılayıp, eleştirdikleri “*geçmiş*”in otoriterliğinden daha katı sistemi batılılaşma adına gerçekleştirmişlerdir. O günün şartlarında, arzularına uygun model bulmakta ise hiç zorlanmazlar. Karşılarında üç tane model vardır: İtalya, Almanya ve Sovyetler Birliği. Acaba hangisi esas olmalıdır?

Dönemin elitleri olan Kemalistlerin temel problemi, otoriter bir sistem kurup-kurmamak değil, otoriter bir sistemi hangi modele uygun

1 Raymond Aron, *Demokrasi ve Totalitarizm*, M.E. Basımevi, İstanbul, 1976, s.284,285.

olarak kurmakla ilgiliydi. Konuya ilişkin tartışmaların ürünü olan tarihsel malzeme pek çoktur. Burada sadece örnek mahiyetinde bir-iki tanesini hatırlatmak istiyoruz. Örneğin Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)'ye göre yaşanan tecrübeler dikkate alındığında Sovyetler Birliğinde uygulanmakta olan rejim, Türkiye için model olmaya en uygun rejimdir. “*Emperyalist âlem*” olan Batının, bu ülkenin rejimini “*birtakım boş yaygalarla, çılgınlıklarla bozmak*” istemesi Türkiye'yi yanıltmamalıdır². Dönemin ünlü kâlemlerinden ve Kemalist ideologlardan Fatih Rıfki (Atay)'ya göre; “*İnkılap fırkasını komünist ve faşist, yani eski nizamdan yeni bir nizama geçen memleketlerin fırkalarından örnek alarak [yeniden] kurmak*” gerekmektedir³. O, bu teklifiyle doğrudan doğruya ve açıkça komünist veya faşist partilerin yönetim biçimlerinin Türkiye'de uygulanmasını ister. Sovyetler Birliği'ndeki uygulamayı bazı sınırlandırmalarla ve “*bizim fırkamız devlet idaresine karşı komünist fırkasının vaziyetini alamaz. Bu büsbütün başka ve bizim için aykırıdır. Fakat halk yığınlarına karşı komşu fırkanın inkılâpçı metotlarından istifade edilebilir*”⁴ diyerek görüşünü açıklar. Sovyetler Birliği ve İtalya'ya yaptığı geziden sonra görüşlerini daha da netleştirir: “*Rusya'dan ben bir ders getiriyorum... Rusya'dan komünist değil fakat şuurulu olarak geliyorum: Türkiye'nin iktisat ve inşaa planını yapmak, İnkılâp Fırkasını komünist ve faşist, yani eski nizamdan yeni bir nizama geçen memleketlerin fırkalarından örnek olarak kurmak. Bürokrasi yerine ihtilâlcı metotlar almak, hiç durmaksızın büyük yığının terbiyesine geçmek [gereklidir]*”⁵.

Falih Rıfki'nın altını çizerek ifade ettiği “*hiç durmaksızın büyük yığının terbiyesine geçmek*” gerektiği konusu esasen yaklaşık on yıldır gerçekleşen uygulamaların yetersiz bulunduğu ile ilgili bir hatırlatma, bir an önce daha yoğun ve sistematik bir şekilde totaliterliği hedefleyen otoriter uygulamalara geçmek gerektiğine yönelik bir çağrıdır. Belki de “*çağrı*” olmaktan ziyade, totaliterliği hedefleyen otoriter uygulamalara geçişin haberiştir. Zira Tek Parti İktidarı döneminde planlanan bir uygulamaya başlamak için, sanki o durum/konu toplum tarafından isteniyormuş gibi gaze-

tecilere o bağlamda yazı yazdırmak yaygın bir uygulamaydı.

Otoriter rejime geçişte Birinci Meclis'in feshe-dilmesi, tamamen yasal olan Terakkiperver Fırkasının kapatılması, Takrir-i Sükûn kanununun yürürlüğe konulması önemli tarihsel eşikleri oluşturur. Fakat otoriter sistem en sistematik haliyle Serbest Fırka denemesinden sonra uygulamaya konur. Serbest Fırka tecrübesi, Cumhuriyet kadrolarına otoriter bir sistemin temellerini atmanın fırsatını sağlar. İktidar Partisi'nin ideologları otoriter bir rejimin inşasını gerçekleştirebilmek için, Serbest Fırka denemesini oldukça büyük bir başarıyla kullanırlar. Serbest Fırka denemesinin yanı sıra, Menemen olayının kanlı yüzü, otoriter rejimin inşasına yönelik girişimlerin “meşruiyeti” için önemli imkânlar sunar. Rejim, Menemen olayıyla daha da sertleşmenin “*meşru*” gerekçesini elde etmiş olur.

Otoriter ve totaliter sistemin inşasında gazetecilere büyük görevler düşer. İktidar yanlısı gazeteciler, Serbest Fırkanın kapatılmasından ve Menemen olayından sonra gerçekleştirilen hukuk dışı, keyfi, toplumsal gerçekliklerle örtüşmeyen uygulamalara meşruluk zemini hazırlamada büyük çaba sarf ederler. Bu arada, tek parti idaresinin “*gerekliliğini*”, çok partili siyasetin “*sakıncalarını*” dile getirmeyi adeta asli görevleri telakki ederler. Örneğin Menemen olayını takiben Mehmet Asım (Us) şöyle yazar: “*Serbest Fırka tecrübesi ile Menemen hadisesi şunu gösterdi ki bu aziz emanetin (Cumhuriyetin) muhafaza vazifesi karşısında Türk gençliğine daha uzun bir zaman Cumhuriyet Halk Fırkasının rehberlik etmesi lâzımdır*”⁶. Açıktır ki, Mehmet Asım'ın yazısında dile getirdiği arzusun açılımı totaliter sistemin zorunluluğu ve aciliyetidir. Yine aynı şekilde Yunus Nadi de devrimlerle ulusal toplum haline gelindiğine göre ayrı ayrı kuruluşlarda toplanmanın ulusal bütünlüğe aykırı olacağını yazar⁷. Takip eden dönemde uygulamalar da bu anlayışa uygun şekilde gerçekleşir. Kısmen farklı düşünenlere yaşama hakkı tanınmaz; dernekler kapatılır, gazeteler susturulur, aydınlar itibarsızlaştırılıp bir paçavraya dönüştürülmeye çalışılır...

2 *Hakimiyet-i Milliye*, 7 Kânunuevvel 1930.

3 Atay, Falih Rıfki, *Yeni Rusya*, Ankara, 1931, s. 172.

4 *Hakimiyet-i Milliye*, 19 Teşrinisani 1930.

5 Atay, *Yeni Rusya*, s. 170,172.

6 *Vakit*, 13 Nisan 1931.

7 *Cumhuriyet*, 28 Mart 1931.

Kemalist Zihniyet Tek Tipçidir

Otoriter ve totaliter bir zihniyetin uygulamadaki doğal/zorunlu sonucu şekilcilidir. Şekilcilik ise tek tipçi olmayı gerektir; zira idealleştirilen şekil bazı durumlarda tüm toplum için veya genellikle kategorize edilen kesimler için alternatif-siz bir tercih olarak takdim edilir. Ancak buradaki tercih iradesi, topluma veya toplum kesimlerine değil, genel anlamda iktidar kadrolarına, özel anlamda da şefe/lidere aittir.

Kemalist zihniyet, tarihte yer alan sözleriyle ve en önemlisi de uygulamalarıyla tek tipçi özelliğini her fırsatta ortaya koymuştur. Günümüzdeki yaygın anlayışa uygun olarak bugünün Kemalistleri farklılıklara hoşgöründen, çok sesliliğe taraftarlıktan, çok kültürlülüğün erdeminden... bahisle kendilerinin farklı olan anlayış, inanç, kültür ve görünümlere ne kadar hoşgörülü olduklarını ifade ediyorlarsa da, idealleştirdikleri dönemin zihniyeti ve uygulamaları gerçeğin hiçte böyle olmadığını olanca açıklığıyla ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ilk hatırlanacak şey, devlet sisteminde güçler ayrıcalığına atıfta bulunmayı çok seven günümüz Kemalistlere karşılık “Ebedi Şef”in ve “Milli Şef”in anlayış ve uygulamalarıdır. Ebedi Şef’in ve “Milli Şef”in iktidar yıllarında kendilerini denetleyecek yargıdan veya yasamadan bahsetmek mümkün değildir; daha da önemlisi onlar ve yanlarındaki kadrolar bunu ideal bir sistem olarak savunmuş ve savunduklarının gereğine uygun olarak davranmışlardır.

Biraz daha somut bir örnek hatırlanacak olursa; Birinci Meclis’teki İkinci Grup mensupları ısrarla kuvvetler ayrılığını savunmasına karşılık, liderliğini Mustafa Kemal’in yaptığı Birinci Grup mensupları sürekli denebilecek sıklıkta kuvvetler ayrımının “olumsuzluklarını” gündeme getirmişlerdir. Bunlardan İzmir mebusu Mahmut Esat (Bozkurt), bir konuşmasında, kuvvetler ayrımının uygulandığı ülkelerin hiçbirinin başarıya ulaşmadığından ve kısır kaldığından söz etmiştir. Mahmut Esat, görüşünü desteklemek için, solidarist korporatizmin ideologlarından Duguit’den bir aktarma yaparak görüşünü desteklemeye çalışmıştır: “*Hukuk ulemasından Duguit diyor ki, kuvvetler ayrımı tabiatla Hristiyanlığın teslisi gibi hayal kabilindendir. Teslis nasıl mümkün olmayan bir hayal ise, kanun alanında ve uygulamada kuvvetler ayrımı da öyle mümkün olmayan hayal ol-*

muştur”⁸. 1 Aralık 1921 tarihli toplantıda söz alan Mustafa Kemal’de, kuvvetler ayrılığı ilkesini şiddetle eleştiren çok uzun bir konuşma yapar⁹. Mustafa Kemal bu konuşması sırasında, yanlış bir şekilde Jean Jacques Rousseau’ya atfettiği kuvvetler ayrılığı görüşünü şöyle eleştirir: “*Jean Jacques Rousseau’yu baştan nihayete kadar okuyunuz. Ben bunu okuduğum vakit hakikat olduğuna kail olduğum bu kitap sahibinde iki esas gördüm. Biri si ıstırap, diğeri cinnettir. Merak ettim. Ahval-i hususiyetini tetkik ettim. Anladım ki, hakikaten bu adam mecnundur ve hal-i cinnette bu eserini yazmıştır. Binaenaleyh, çok ve çok isnat ettiğimiz bu nazariye (meşrutiyet nazariyesi) böyle bir dimağın mahsulüdür*”¹⁰.

Tek tipçi anlayış farklılığa olumlu bakmaz; farklı olanı tehlikeli bulur. Bu sebeple farklı olanı yok etmek ister; isterse o farklı olan kendisinde çıkmış bir yapı, anlayış veya uygulama olsun. Bunun Tek Parti İktidarı dönemindeki önemli karşılılıklarından birisi başta Türk Ocakları olmak üzere birçok derneğin kapatılmasıdır. Türk Ocağı, İkinci Meşrutiyet Devri’nde faaliyet yürüten “Türk Derneği” (Kuruluş: Kasım 1908) ve “Türk Yurdu” (Kuruluş: Ağustos 1911) isimli derneklerin üçüncü halkasını teşkil eder. Türk Ocakları, rejime bağlılığı ve rejimin kültürel temellerini oluşturup, geliştirme faaliyetlerindeki çabaları nedeniyle siyasi otoritenin ekonomik desteğini her zaman yanında bulur. Ancak, batılılaştırıcı projeleriyle jakoben karakter sergileyen rejim, 1931’de uzun süredir meşruluğunun en önemli fıkri dayanaklarından birisi olan Türk Ocakları’nı kapatma ihtiyacı hisseder. Acaba neden? Bu sorunun, bir değil birçok cevabı verilmiştir. Bunlardan en önemlisi, Türk Ocakları’nın gittikçe siyasallaşmasıyla ilgilidir. Üstelik CHF’na muhalif olan bir siyasallaşmadır bu. Eskiden olmayan bir şekilde “sistem” eleştirileri, Ocaklılarının konuşmalarında duyulmaya başlanır. “Türk kalarak batılılaşmak” isteyen Ocak ileri gelenleri, temel manevi değerlerin devrimler arasında zedelenmemesi gerektiğini dile getirirler. Bu da dernek olarak kapatılmalarına ve kişiler olarak itibarsızlaştırılmalarına yol açar.

Siyasi otoritenin iradesi dışında ifade olunmuş her tür düşünce ve girişimi yasaklama biçiminde

8 TBMM Zabıt Ceridesi, C.14, s.378.

9 TBMM Zabıt Ceridesi, C. 14.s. 423-443.

10 TBMM Zabıt Ceridesi, C. 14, s.440.

gerçekleşen gelişmelerin bir uzantısı olarak, sadece Türk Ocakları kapatılmakla kalınmaz; esasında siyasî bir iddiası olmayan Türk Kadınlar Birliği de kapatılır. Anlaşıldığı kadarıyla, Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasında da, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan beri adeta gelenekleşen bir uygulamaya yer verilir. Bu, kapatılması istenen parti veya derneği kendi kendine feshettirme uygulamasıdır. Hatırlanacağı üzere Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na Fethi Bey aracılığıyla “kendinizi feshedin” teklifi götürülmüş ancak Parti yönetimi bunu kabul etmediği için Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası İstiklâl Mahkemeleri'nin maharetiyle kapatılıp, yöneticilerinin büyük çoğunluğu çeşitli gerekçelerle yargılanmış ve mahkûm edilmişti. Ancak bu direniş, siyasî otoriteden icazetli Serbest Fırka'da yaşanmaz. Mustafa Kemal'in artık taraf-sız olmayacağı mesajı, Serbest Fırka'nın siyasî faaliyete son vermesi için mahiyeti kolay anlaşılan bir mesaj olur. Başkanı Hamdullah Suphi'nin açıklamalarından anlaşıldığı üzere Türk Ocakları da kendisini feshetmek zorunda bırakılır. İşte bu gelenekleşen uygulama Türk Kadınlar Birliği'nde de uygulanır ve siyasî otorite bu kadın kuruluşunu kendini feshetme yönünde etkiler. Türk Kadınlar Birliği 10 Mayıs 1935'de son toplantısını yapar. Başkan Latife Bekir, Birlik'in kapatılma gerekçesini siyasî otoritenin arzuladığı yönde açıklar; “Kadın Birliği ülkelerine kavuşmuştur. Türk kadınlığına bütün hakları tanınmıştır. Bundan sonra Kadın Birliği'ne ihtiyaç yoktur. Birliğin feshini talep ediyorum”¹¹. Ve dernek kapanır.

TBMM'nin 15 Ağustos 1931 günü toplantısında gündemi basın oluşturur. Basın'a verilecek çeki-düzenin mahiyeti görüşülür. 25 Temmuz 1931 günü oturumda da Matbuat Kanunu kabul edilir. Bu kanunun en önemli özelliği, siyasî otoritenin iradesine aykırı yayın yapıldığında hükümetin gazete kapatma yetkisini elde etmiş olma-

sıdır. Matbuat Kanunu ve özellikle de 50. maddesi “Yıllar boyunca gazete ve dergilerin yazarlarının tepesinde Demokles'in kılıcı gibi sallanacak” ve “tam anlamıyla güdümlü”¹² bir basın oluşturulacaktır. Bunu gelecek yıllar en açık biçimiyle gösterecektir. Zira “bu kanun muhalif basını yasaklamak ve hükümetin yaptığı her şeyin sözbirliğiyle alkışlanıp onaylanmasını sağlamak için”¹³ kullanılır. Hatta öyle ki, Yazar Kerim Korcan'ın ifadesiyle “polis “yiyecek ekmek bulamıyorum, aldığım ücretle geçinemiyorum” diyeni “doğruca nezarete atacak”¹⁴ kadar her şeyi kontrol altına alır.

Gerçi tahmin etmek zor değil, ancak yine de sormakta yarar var; “Siyasî otoritenin izin verebileceği basın türüyle ilgili olarak Matbuat Kanunu ile güdülen amaç nedir?”

Bu sorunun cevabı yetkili bir ağız olan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından yıllar sonra şöyle açıklanır: “*Matbuat yaşadığı muhitin siyasî rejimine de intibak eder. Her rejim kendisine muvafık bir vatandaş tipi aradığı gibi bir matbuat tipi de arar.. Dâhili ve haricî siyasette inkılâp ülküsünü elbirliği ile ilerletmeğe çalışan veyahut o gayeye imal edilen matbuatın son misalleri Rusya'da, İtalya'da ve çok yakın zamanlarda Almanya'da görülmektedir... Devletin matbuatla alakadar olmasını kabul etmemek muasır devletçilik nazariyesi ile*

telif olunamaz. Bu alanın en makul ve makbûl ve bugünkü ihtiyaca en iyi cevap verecek tarzı, matbuatın devletle teşriki mesaisidir”¹⁵.

Tek tipçi anlayış ve uygulamaların devlet sistemindeki karşılığı olan Şeflik sistemine ve uygulamalarına dönmek gerekirse; Tek tip bir toplumun inşası için önemli adımlardan birisi 1935 yılında atılır. Almanya'daki Nazi örneğini izleyen CHF¹⁶,

11 Son Posta, 11 Mayıs 1935.

12 Kabacalı, Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.153.

13 Keyder, Çağlar, *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995, s. 137.

14 Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, s 142.

15 1934 yılı Matbuat Almancağı'nda çıkan “Gazete” başlıklı yazı.

16 Ahmad, Feroz, 1995, “*Modern Türkiye'nin Oluşumu*”, Trc:

Refik Saydam, İsmet İnönü

1935 yılında parti ile devletin birleştirilmesini öngören bir tasarıyı kabul eder. Kabul edilen tasarıya göre, Parti Genel Sekreteri İçişleri Bakanlığı görevine getirilirken, Parti'nin il örgütlerinin başkanları kendi illerine vali olarak atanırlar. Tasarının kabul edilişinden yaklaşık iki yıl sonra, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya arzulan ve gerçekleşmesi için gerekli girişimlerin yapıldığı ideali şöyle özetler: *“tek bir kalp gibi çarpmak gerekir”*¹⁷. Başbakan Refik Saydam ise 28 Mayıs 1939'daki CHP'nin 5. Kurultayı'nda şunları söyler: *“CHP demek, Türk milleti demektir ve CHP demek, Türk Devleti demektir; bu mefhumlar birbirine o kadar sıkı bir şekilde bağlıdır ki, birini diğerinden ayırmak imkânsızdır”*¹⁸. İşte bu anlayış çerçevesinde olmak üzere, İsmet İnönü'nün 1 Haziran 1936 günlü genelgesiyle *“Parti Devleti”* biçiminde şekillenen tek tip bir toplum için gereken totaliter sistem resmen inşa edilmiş olur.

Kemalist Zihniyet Dincidir

“Dinci” olmak, Kemalistlerin belirli toplum kesimlerini ve hatta bazen de neredeyse toplumun tamamına yakınına ötekileştirmek ve aşağılamak için kullandıkları kavramlardan birisidir. Bu kullanımlarda “dinci oluşun” “ayrıştırıcı”, “ötekileştirici” yönüne vurguda bulunulduğu gibi, “din” “bilim ve teknoloji çağındaki” “ilkel”, “eğreti”, “saçma” duruşuna da vurguda bulunmaktadır. Yine Kemalistlerin “dinciliğin” ülke için, devlet için ve hatta insanlık için ne kadar büyük tehlike olduğuna yönelik yargılar dile getirmekten pek hoşlandıkları kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bizim de

kanaatimiz dini bir nesneye dönüştüren ve nesneye dönüştürülen din üzerinden her türlü keyfiliği, ölçüsüzlüğü, şiddeti, insan dışılığı kolaylıkla uygulamaya dönüştüren “dinciliğin” son derece olumsuz, kötü ve tehlikeli olduğuna yöneliktir. Bunu ise özellikle İslam'ı referans alarak ifade ettiğimizi belirtmeliyiz. Çünkü İslam'ın “dincilerden” çıktığının haddi hesabı yoktur. Bu dincilerin en önemli kesimini ise Kemalistler oluşturmaktadır. Zira tüm söylemlerinin aksine Kemalist zihniyet dincidir. Üstelik onların bu dinciliği, mevcut dinlerden birisi adına değil, kendi inşa ettikleri din adınadır. Bir diğer ifadeyle dincilik yaparak din inşa etmişlerdir. Malzemesi son derece bol olan bu durumun mahiyetini ortaya koymak için birkaç örneği hatırlamak yararlı olacaktır. Bunun için de Tek Parti İktidarı döneminde, şahısların bizzat kendilerinin yaşadıkları bir zamanda dile getirilen “dini” anlayış ve inançlara bakmak yeterli olacaktır.

Cumhuriyet gazetesi 5 Ağustos 1935 günü Mustafa Kemal'i “yarım ilah” ilan etmiştir. Bunu ise Mustafa Kemal'in hayattayken dikilen heykellerinin sayısının Mussolini, Hitler ve Stalin'in heykellerinden daha fazla olmasına dayandırmıştır. Daha da önemlisi, zamanın sözlüklerinde¹⁹ “Türk'ün dini” olarak tanımlanan Kemalizm için “Amentü” yazılmış olmasıdır. “Türk'ün Amentüsü”nün özü ise şudur: *“Kahramanlığın örneği olan ve vatanın istiklâlini yoktan var eden Mustafa Kemal'e, onun cengâver ordusuna, yüce kanunlarına, mücahit analarına ve Türkiye için ahiret günü olduğuna iman ederim. İyilikle fenalığın insanlardan geldiğine, büyük milletimin medenî cihanda en büyük mevkii kazanacağına, hamaset destanlarıyla tarihi dolduran kudretli Türk ordusunun birliğine ve Gazi'nin Allah'ın en sevgili kulu olduğuna, kalbimin bütün hulusıyla şehadet eylerim”*²⁰. Bu arada şunu hatırlamak da gerekmektedir; tüm bunlar yapılırken Mustafa Kemal hayattaydı ve daha da önemlisi “Türk'ün Amentüsü” kitabı Mustafa Kemal'in gazetesi *Hâkimiyet-i Milliye*'nin matbaasında basılmıştır. 1920 ve 30'lu yıllarda Kemalizm'i dinleştirmek için çok çalışılmıştır. Bu “yeni dinin” önündeki en büyük engel olarak İslam görüldüğünden, İslam'a yönelik reform önerileri sıklıkla dile getirilmiştir.

Yavuz Alogon, Sarmal Yayınları, İstanbul, s.94.

17 Kaya, Şükrü, “Halkevlerinin 5. Açılış Yıldönümündeki Söylevi”, *Ülkü* C.9, S. 48, Mart 1937, s.4.

18 *Ülkü*, c.13, S. 76, Haziran 1939, s.VII.

19 *Türkçe Sözlük*, TDK, 1946, “Kemalizm” maddesi.

20 Safi, *Türk'ün Yeni Amentüsü*, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, 1928, s.1.

Tek Parti İktidarı döneminde yeni bir Tanrı ve Din inşası için özel çaba sarf edilmiştir. Örneğin Yusuf Ziya Ortaç “Atatürk Ekber!” diye başlayan bir şiir yazmıştır²¹. Halil Bedii Yönetken’in Mustafa Kemal’i tanrı ilan ettiği “Atatürk Marşı” bes-telenmiş ve bazı törenlerde hep bir ağızdan okun-muştur. Behçet Kemal Çağlar, “İzinde” isimli uzun şiirinin bir yerinde söyle diyecektir: “Kaç yıldır Türkçeydi, Tanrı’nın dili/ İnsana ne ilah, ne de sev-gili/ Ne de ana-baba aratıyordu/ Her an yaratı-yor, yaratıyordu/ Birlikti gönüller ona imanda/ O ateş yanardı, her damla kanda”. Dönemin önem-li şahsiyetlerinden ve bu sebeple milletvekillerin-den birisi olan Aka Gündüz ise sürecin noktasını koymuştu: “Atatürk’ün tapkınıyız! [...] Her şey-de Atatürk, Yerde O! Gökte O! Denizde O! Var da O! Yok da O! Her şeyde O! Atatürk! [...] Yerde-dir, göktedir, sudadır, alandadır, dikedir, pusuda-dır. Görünmezi görür! Bilinmezi bilir! Duyulmazı duyar! Sezilmezi sezer! Ezilmezi ezer! Her şeyde Atatürk! Elimizi yüzümüze, gönlümüzü özümü-ze kapıyoruz. Biz sana tapıyoruz! Biz sana tapı-yoruz! [...] Varsın, Teksin, Yaratansın! Sana bağ-lanmayanlar utansın!”²². Daha da önemlisi bu anlayış ve inancın sadece Mustafa Kemal’in ya-şadığı yıllarla sınırlı kalmamış olmasıdır. Osman Nuri Çerman 1959 yılında *Dinde Reform: Kema-lizm* isimli dergi çıkarmış ve derginin bir sayısın-da “Atatürk’ün Nutukları Kur’an’a aykırı olmadı-ğı için Kur’an gibi kutsaldır” başlığı altında şun-ları yazmıştır: “Atmosferde rüzgar, denizlerde dal-galar, akarsularda çağlayanlar, Arz’da volkanlar ve lavlar, nasıl bir Tanrı kudretiye, vatan kurtar-an Atatürk’ün ağzından çıkan sözler de bir Tan-rı buyruğudur. Türkçe Kur’an okur gibi, onu da oku!.. Tekrar oku ve herkese okut!.. Öğret!.. An-lat... Yaz, yazdır, yay, yayınla!.. Kutsal kitapların ruhundan ayrı olmayan kemalizm prensipleri, va-tansever Türk’ün inanı, ibadeti, medeniyeti, istik-lali ve istikbalidir!..”²³. Tüm bunlara ilaveten İsmet İnönü için dile getirilen tespit ve kanaatlerin örneklerinden birisi ise şöyledir: “Hayatında yıl-lar önce bir kez gördüğü bir kimseyi, hemen herke-si, örneğin; bir küçük çocuğu, ordunun tüm subay-

21 Necatigil, Behçet (derleyen), *Atatürk Şiirleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1963.

22 Aka Gündüz, “Yürekten Sesler”, *Hakimiyet-i Milliye*, 4 Ocak 1934.

23 Osman Nuri Çerman, *Dinimizde Reform: Kemalizm*, İstanbul, Ocak 1959, s. 24, s. 23.

larını adlarıyla çağıra-bilecek bir hafızaya, yaratılıştan yüksek bir zihin ve düşünce yete-neğine sahiptir”²⁴.

Yeni bir “tanrı” ta-savvuru özellikle şef-lilik sisteminin anaya-sal bir zemine kavuş-tuğu yıllarda gerçekleşmiştir. Dönemin “aydın” ve “yazarlarının” inanç ve kanaatlerine göre Şef, “ulu-sun babası”dır²⁵. O, bir “mürebbi”dir; onun ger-çek özelliği budur; tüm çabası ulusu yetiştirmek içindir²⁶. Şef, ders verir²⁷; milli şefin sözleri herkes için bir derstir²⁸. “Milli Şef demek, milli hayatımı-zın uyanık başı demektir. O, maddî ve manevî cep-heleriyle milli hayatı bir bütün olarak yalnız tem-sil etmez, güder ve yeder (peşi sıra götürür)”²⁹. Bu sebeple şef toplum için değil, toplum şef içindir: “Milli şeflerin hükümlerine candan uyan ve inanan disiplinli bir cemiyet kurmak sevdasıdayız”³⁰. Cüneyt Arcayürek’in gazeteciliğe başladığı yıllarla ilgili tespitleri ise, dönemin totaliter nitelikte olu-şunun şahitliklerinden sadece birisidir: “Egemen bir parti vardı, partinin üstünde İsmet Paşa Tanrı-nın bir parçası idi. Halk, İnönü’nün yüzünü göre-

24 R. Şemsettin Sirer, “Unutulmaz Bir Yolculuk”, *Ülkü*, 1 Haziran 1942.

25 Kunter, Halim Baki, “Milli Şefimizin Gençliğe Öğütleri”, *Ülkü*, S. 17, 1 Haziran 1942, s.13.

26 Sirer, Reşat Şemsettin, “Unutulmaz Bir Yolculuk”, *Ülkü*, S. 17, 1 Haziran 1942, s.9.

27 Tecer, Ahmet Kudsi, “Halkevleri Yıldönümünde”, *Ülkü*, S. 11, 1 Mart 1942, s.1.

28 Sirer, “Unutulmaz Bir Yolculuk”, s.7.

29 Tecer, A. Kutsi, “Dünden Bugüne”, *Ülkü*, S. 3, 1 İnkiteşin 1941, s.19.

30 Peker, Recep, “Disiplinli Hüriyet”, *Ülkü*, c.1, S. 3, Nisan 1933, s.179.

mezdi. İnönü yerine, egemen CHP'nin elleri dilediği zaman halkı okşar, yerine göre sıkardı... O yıllar, İsmet Paşa'yı kimse sevmezdi. Bizin gezindiğimiz ortamda İnönü adı, korku verirdi... Demokrat parti hareketi ortaya çıkıncaya değin, 'Paşa' herkes adına düşününen, milletine doğru yolu gösteren, hemen her konuda uygulamaya geçilmesi gerekli buyrukları veren 'tek' insandı"³¹

Kemalist Zihniyet Darbecidir

Sözleriyle kendilerini, toplum tarafından olumlu bulunacak darbe karşıtı bir konuma yerleştiren günümüz Kemalistleri, özellikle 27 Mayıs'a ve 28 Şubat'a fiilen verdikleri destekleri de unutup, darbelerin olmadığı bir Türkiye'nin inşasının ancak 30-40'lı yıllar Türkiye'sine dönüşle mümkün olabileceğini iddia ediyorlar. Bunu yaparken de modelleştirdikleri dönemin tepeden turnağa irili-ufaklı askeri, siyasi ve özellikle de yasal darbelerle dolu olduğunu hiç gündeme getiriyorlar. Böyle yaparak 27 Mayıs ve sonrasındaki bütün darbelerin büyük oranda o gelenekten beslendiğini de ustalıkla gizlemiş oluyorlar.

Kemalistlerin iddiaların aksine, Tek Parti İktidarı yılları darbelerle tıka basa dolu bir dönemdir. Bu da beklenecek bir şeydir. Çünkü yeni bir zihniyet, yeni bir birey, yeni bir toplum, yeni bir hayat tarzı inşa etmeyi hedeflemiş iktidar kadrosu, söz konusu inşanın yöntemi olarak da tepeden inme/jakobenist yöntemi tercih etmiştir. Tepeden inme yöntemi ise güç kullanmayı, zorla değiştirmeyi, şiddeti kutsamayı, değişimi bir anda gerçekleştirmeyi gerektirir. Bunun tesadüflerin sürüklediği bir sonuç olmadığını, bunun başlangıçta açık-seçik belirlendiğini bizzat Mustafa Kemal'in sözlerinden anlıyoruz. Mustafa Kemal, 28 Aralık 1920'de Ankara ileri gelenleriyle gerçekleştirdiği bir sohbette "değişimin" "yukarıdan aşağıya" olması gerektiğini belirtir³². Zaten 1918'de gazetele-re verdiği beyanatta da düşüncelerini olanca açıklığıyla dile getirmiştir: "*Ben her vakit söylerim, burada bu vesile ile arzedeğim, benim elime büyük selahiyet geçerse, ben hayat-ı içtimaiyemizde arzu edilen inkılâbı bir anda, bir "Coup" [darbe/ihtilal] ile tatbik edeceğimi zannederim. Zira ben, bazıları gibi efkâr-ı avâmı, efkâr-ı ulemâyı yavaş yavaş*

*benim tasavvuratım derecesinde tasavvur ve tefekkür etmeğe alıştırmak suretiyle bu işin yapılacağı-nı kabul etmiyor ve böyle harekete karşı ruhum isyan ediyor"*³³.

Tek Parti dönemindeki daha çok siyasi ve yasal biçimde vücut bulan çok sayıdaki darbelerle ilgili ilk planda akla gelebilecek ve hatta gelmesi gereken örnek Milli Kurtuluş mücadelesini yürüten Birinci Meclisin feshedilmesi darbesidir. Halâ kapalı kapılar ardında neler yaşandığı hemen hiç bilinmeyen, galip Türkiye'ye mağlup muamelesinin uygulandığı Lozan'ın kabulü ve kişi egemenliğine uzanan sürecin inşası için Birinci Meclis feshedilmiştir. Birinci Meclis'in hiçbir şekilde Lozan'ı onaylamayacağını anlaşılmaması üzerine ustaca uygulamaya konan siyasi taktiklerle, Gümüşhane temsilcisi Zeki Kadırbeyoğlu hariç diğer tüm üyeleri merkezden belirlenen ve "kız gibi"³⁴ bir meclis olan İkinci Meclis teşkil edilmiştir. İkinci Meclis, 23 Ağustos 1923'teki ilk toplantısında Lozan onaylamıştır. Ayrıca ve daha da önemlisi bu Meclis sayesinde Birinci Meclis'in üyelerinden Hüseyin Avni Ulaş ve Ali Şükrü Bey tarafından sıklıkla dile getirilen "eğer kişi egemenliğine dayanan bir rejim kuracak idiysek saltanatı niçin kaldırdık"³⁵ söylemine hak verecek bir geleceğin temelleri atılmıştır.

Dönemin birçok gazetecisi, sivil bürokratu, hukukçusu ve askeri, saltanat rejiminin sonlandırılması ve takiben halkın iradesinin üzerinde kişi veya bir kesimin egemenliğine imkân tanımayan cumhuriyet rejimine geçilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Hüseyin Cahit Yalçın ve Ebuzziyazade söz konusu gazetecilerden sadece ikisidir. Bunlar, cumhuriyet rejiminin söylemlerde karşılığı olan işlevlerini tam yerine getirebilmesi için yasal-siyasi zeminin sağlam oluşturulması gerektiğini savunu-

33 İnan, Afet, 1983, "M. Kemal Atatürk'ün Karsbad Hatıraları", TTK Yay. Ankara, s.43.

34 Sevil, İsmail Habip, *Atatürk İçin*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, C.I, s. 274.

35 TBMM *Zabıt Ceridesi*, Birinci Devre, C.1-29, TBMM Matbaası, Ankara 1942-1981, C. 19. s. 379-383, C.21, s. 285.286; Tunaya, Zafer Tanık, *Türkiye'de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1952, s. 534; Demiralay, Tahsin, *Arkada Bıraktığım Küçük İşaret Taşları (1948-1950 Makaleleri)*, Türkiye Yayınları, İstanbul 1955, s.102, 103; Orbay, Rauf, *Cehennem Değirmeni (Siyasi Hatırlarım)*, Emre Yayınları, İstanbul 1993, C. II, s. 213; Kandemir, Feridun, *Hatıraları ve Söyledikleri ile Rauf Orbay*, Yakın Tarihimiz Yayınlar, İstanbul 1965, s. 124; Cebesoy, Ali Fuat, *Siyasi Hatıralar*, Temel Yayınları, İstanbul 2002, C.I, s. 27.

31 Arcayürek, Cüneyt, *Demokrasinin İlk Yılları 1947-1951*, Bilgi Yayınları, Ankara 1983, s.28-30.

32 Atatürk, Mustafa Kemal, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara, 1961, C.II, s.11.

yor, olması gereken yasal-siyasi yapının teorik zeminini son derece hassas bir şekilde inşa çabası yürütüyorlardı. Rejimin ismini “Cumhuriyet” yapmanın “işleri düzeltmeyeceğini” sürekli denebilecek sıklıkta dile getiriyorlardı³⁶. Ancak tüm bu gazeteciler, bürokratlar, hukukçular ve askerler mükemmel işleyen bir cumhuriyet sistemine geçişin hazırlıklarını yürüttükleri bir günde cumhuriyetin ilan edildiğini ve cumhurbaşkanının da seçildiğini duydular. Şaşırdılar. Şaşırmakta da son derece haklıydılar. Zira Meclis tatildeydi ve milletvekillerinin önemli bir kesimi memleketlerine gitmişlerdi. Ancak birileri tamamen bir oldu-bittiye getirip, sadece 158 milletvekilinin oyu ile birkaç saat içerisinde rejimin ismini Cumhuriyet yapmış, ilk cumhurbaşkanını da seçmişti. Peki, “işler düzeldi mi?”; kişi egemenliğine dayanmayan bir rejim kurulabildi mi? Bu anlamak için örneğin bir yıl sonrasına (1924) bakmak yeterli olacaktır. Mevcut yönetim kadrosu, toplumu değiştirip dönüştürmede kendilerinden sadece yöntem konusunda farklı düşünen siyasi/askeri arkadaşlarına mevcuttakinden ayrı bir parti (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) kurdukları için hayatı çekilmez kılmaktan çekinmeyeceklerdir. Mevcut anayasaya ve kanunlara uygun, bu itibarla son derece yasal olan parti kapatılır; her biri Milli Kurtuluş savaşının lider kadrosuna mensup kuruculara (Ali Fuat Cebesoy, Rifat Bele, Kazım Karabekir vs.) siyasetin kapıları sınıksız kapatılır. Partinin kapatılmasındaki yasal gerekçe ise Terakkipervercilerin “dinlere saygılı olmalarıdır”. Hâlbuki “devletin dini İslam’dır” maddesi yürürlükteki anayasanın temel maddelerinden birisidir.

Bununla da kalınmaz, tamamen kişisel bir husumete dayanan ve ilk günlerde gazetelere verilen beyanatlarda bu yönü açıkça ifade edilen İzmir suikast planı bir cadı avının gerekçesi kılınır. İzmir suikast planı bahane edilerek “tek adam” egemenliğini inşaya engel olabilecek tüm siyasi, bürokratik muhalifler ya katledilirler ya da etkisiz hale getirilirler. Üstelik “darbe mahkemesi” gibi çalışan İzmir’deki İstiklal Mahkemesinin haklarında kısa süreli mahkûmiyet kararı verdiği Erzurum Milletvekili Rüştü Paşa ile Sivas Milletvekili Halis Tur-

gut “yargı kararının” gereğine uygun olarak cezaevine gönderilmeleri gerekirken, idam sehпасına gönderilirler.

Geçmişi ve hafızası olmayan bir kitle inşa edebilmek için alfabe değiştirilerek tüm toplum bir günde tüm kültürel mirasından mahrum hale getirilmiştir. Bunu yaparken sosyolojik gerçeklere en küçük şekliyle bile itibar edilmemiştir. Millet in alfabesini, medeni hukukunu, kılık ve kıyafetini anlık kararlarla değiştirip, “efendi” ilan edilen ve mevcut nüfusun yaklaşık %80’ini oluşturan köylüleri günlük kıyafetleriyle Ankara’ya sokmayan, milletin kadim bir geçmişi olan müziğini yasaklayıp türkü dinlemeyi “suç” haline getiren uygulamalar sistematik bir şekilde işletilen bir “darbenin” ürünü değilse nedir!?

Gerilimi azaltmak için milletin önüne ikinci bir tercih olarak yine kendilerince idare olunan Serbest Fırka konulmuş, Serbest Fırka uygulamasından milletin kendilerinden kurtulmak için “binlerce kurban vermeye hazır hale geldiğini”³⁷ anlayınca farklı düşünen siyasetçiler, iktidarın sesi olmak istemeyen gazeteciler susturulmuş, iktidara itaatte kusur gösterebileceği düşünülen dernekler kapatılmış, İtalya-Almanya-Rusya örneklerinden esinlenerek³⁸ şeflik rejimi kurulmuştur. Şefler kutsanmış ve “tanrısal” bir kimliğe kavuşturulmuşlardır³⁹.

37 Aydemir, Ş. Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1969, C.III, s. 397, 398; İnönü, İsmet, *Hatıralar*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1987, C.II, s. 229; Okyar, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam*, (Yayına hazırlayan: Cemal Kutay), Tercüman, İstanbul 1980.

38 Bu ülkelerdeki rejimler gönderilen heyetler tarafından incelenmiş ve Türkiye’ye özü bir şeflik rejimi kurulmuştur. Bu inceleme ziyaretlerinin ürünü olarak bkz: Atay, Falih Rıfki, *Moskova-Roma*, Muallim Halit Kütüphanesi, Ankara, 1932; Atay, Falih Rıfki, *Yeni Rusya*, Ankara, 1931.

39 “Ey Türkün yaratıcısı... Ey büyük Ata! Ey Tanrı’nın oğlu! On yedi milyon yetiştirdiğin, yokken var ettiğin Türk gençliği senin yurdum için her zaman canını vermeye hazırdır”, “Tanrı sözüne benzer bir sihir var sesinde; Onları dinledikte işte kurtulduk Atam!” (Cumhuriyet Halk Partisi, *Şeref Kitabı* XV, Cumhuriyet Matbaası, Ankara 1938, s. 17,28).

36 Bu konuda Ebuzziyade’nin 31 Ekim günü Tevhid-i Efkâr’da yayınlanan “Efendiler! Devletin adını taktınız, işleri de düzelterek misiniz?”, Hüseyin Cahit Yalçın’ın 31 Ekim 1923 tarihli Tanin gazetesinde yayınlanan “Yaşasın Cumhuriyet” başlıklı yazıları önemli örneklerdir.

10 Kasım günü Cumhurbaşkanı aday adayları arasında bile ismi geçmeyen İsmet İnönü'nün 11 Kasım günü gerçekleştirilen seçimde milletvekillerinin tamamının oyunu alarak cumhurbaşkanı seçilmesi ve "Tek Adam" dâhil hiç kimsenin isminin ve iradesinin siyasette, hukukta ve bürokrasi- de kendi isminin ve iradesinin yanına ve önüne geçmesine izin vermediği otoriter ve totaliter bir yönetimi inşa etmesi, millete rağmen gerçekleştirilmiş darbelerin ürününden başka bir şey midir?

Kemalist Zihniyet Şekilcidir

Kemalist zihniyet şekilcidir ve karakteristik özellikleri arasında yer alan şekilciliği uğrunda kan akıtmaktan, can almaktan çekinmez; çekinmemiştir. Savaşta yeni çıkmış; açlık, hastalık ve sefalet günlük hayatının değişmeyen özelliği haline gelmiş bir toplumun temel problemleriyle ilgilenmek ve çözümler üretmek yerine toplumun tüm erkeklerine şapkayı dayatması ve itiraz edenler veya ihmali olanlar için idam sehpalarını hazırlaması bunun tarihsel delilidir.

Kemalist zihniyet şekilcidir ve Tek Parti İktidarı şekilciliğin uygulamada egemen olduğu dönemi temsil etmiştir. İnsanlar, mahkûm olmamak ve hatta idam edilmemek için Avrupa'dan getirilen gemiler dolusu şapkayı, kadın veya erkek şapkası olup olmadığını dahi dikkate almadan kafasına geçirmek zorunda kalmıştır. Şapka, ele aldığı davalarda idam kararı vermekte hiç zorlanmayan ve tercihinin çoğu zaman bu yönde kullanan İstiklal Mahkemelerinin temel konusu haline gelmiş, kitlesel bir linç devreye sokulmuştur. "Birçok fırsatlarla sokakta, vapurda, gösteri salonlarında "şapka"lar "fes"e hücum etti. Fes daima yenildi, yani parçalandı, ayakaltına alındı ya da denize atıldı... Hemen yürürlüğe giren bu kanuna aykırı her türlü davranış için tedbirler alındı. İstanbul'da komiserler kendilerine bağlı memurlarla birlikte İstanbul'u Galata'ya bağlayan büyük köprü'nün başını ve şehrin başlıca yollarını tuttular. Fes ya da kalpak giyinmiş olan herkesi tutuklayarak, başlıklarını ellerinden alıyorlar ve karşılaştıkları sarıklıların ise ellerindeki belgeler kontrolden geçiriliyordu [Müftü, İmam olup olmadığını anlamak için]. En küçük karşı koyma, suçlunun tutuklanmasına neden oluyordu..."⁴⁰.

40 Gentizon, Paul, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, Ankara 1983, s.99, 100,105.

Dönemin uygulamasıyla şapka önemlidir ama şekilciliğin ulaştığı aşamayı göstermesi açısından bir tespitte bulunmak gerekirse şapkanın biçimi çok daha önemlidir. Şapkanın güneşliği olmak zordur⁴¹. Tercih edilen fotr şapkadır; başkası olmaz.

Şekilciliğin nasıl işlediğini, şekilcilik ile totaliter anlayışın birlikte nasıl uygulamaya konulduğunu anlamak için şapka önemli ve tipik bir örnektir. Fakat şapka örneğinden hareketle çoğu zaman Kemalist zihniyetin topluma belirli bir biçimi, görünümü, giysiyi dayatmayı amaçladığı zannedilmektedir. Bu uygulamadaki görünümüyle böyle ise de gerçek çok daha başkadır. Esasında Kemalist zihniyetin şekilciliği belirli bir biçimi, görünümü, giysiyi idealleştirme biçiminde işlemememiştir. Onun için önemli olan belirli bir biçim, görünüm veya giysi değil, kendi tercihinin kabul edilip edilmemesidir. Dolayısıyla Kemalizmin şekilciliği, otoriter ve totaliter zihniyetinin bir tezahürü olarak işlev görmüştür. Bunu ise Şevket Süreyya Aydemir'in şahitliğiyle⁴² bizzat şapka üzerinden tespit etmek mümkündür. Şapka devriminin henüz gerçekleşmediği bir dönemde haber araştırması için Mahkeme binasına gelen gazeteci Hikmet Şevki'yi sırf şapka giydiği için küfredip, tekme tokat merdivenlerden yuvarlayan Ankara İstiklal Mahkemesi Reisi Ali Çetinkaya, kısa bir süre sonra şapka giyme kararı alınınca başında hasır şapkasıyla oturduğu kürsüden şapka giymeye itiraz eden İskilipli Atıf Efendi hakkında idam kararı vermekte bir sakınca görmemiştir.

Kemalist zihniyetin şekilciliğinin tek örneğinin şapka olduğu zannedilmemelidir. Cumhuriyet balolarından dans ve güzellik yarışmalarına, çocuklara bile bira içirme törenlerinden dilde devrim uygulamalarına kadar her alanda "şekilcilik" uygulamaların karakteristik özellikleri arasında yer almıştır. Uygulamaların hiç birisi birbirinden bağımsız değildir; hepsi de otoriter ve totaliter bir zihniyetin arzularına göre şekillenmiş ve o arzusunun mutlak irade olup-olmadığının göstergesi olarak uygulamaya konulmuştur. Böyle olduğu için de şapka için idam sehpaları kurmakta en küçük tereddüt göstermezlerken, toplumun sefaletine son verecek en önemli işlerden birisi olan top- rak reformu hiçbir şekilde uygulamaya konulma-

41 Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, s. 96.

42 Aydemir, Ş. Süreyya, *Suyu Arayan Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974, s. 399,400,404.

mıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'da egemen olan toprak ağalığı konusu hiçbir şekilde problem olarak, batılılaşmanın engeli olarak, medeni olmanın göstergesi olarak görülmemiştir. Böyle olduğu için de toplumun gerçek ihtiyaçları, acil çözüm bekleyen temel problemleri dikkatlerini çekmemiştir.

Şekilcilığe takılıp kalan Cumhuriyet seçkinleri, sözleriyle yüceltikleri köylüyü uygulamalarıyla yüceltemezler. Şekilcilikleri, sözlerine yansıyan halk severliklerinin önüne geçer. Anadolu insanın sosyo-ekonomik hayatı “on yılda on beş milyon yaratılan” günlerde de savaş günlerinkinden herhangi bir farka sahip olmaz. Bu açıdan gazeteci Ahmet Cevdet'in 1926 yılındaki tanıklığı önemlidir: “Ben Ankara'da iken sabahleyin köylülerin kapımızın önünden geçtiklerini görüyordum. Bir merkebin üstüne bir kucak çalı makulesi yüklemiş, mahalle mahalle geçen bu adamlar ne sefil-di. Sekiz saatlik yerden bu çırpıları getirdiklerini söylüyorlardı. Bu adamların istihsaldeki acizlerini gördüğüm zaman içim ağladı. Köylülerin üstlerini, başlarını, mintanlarını, tumanlarını görmeli idi. Hayatlarını, o sayede maîşetlerini kazanmak için müthiş bir mahrumiyet içinde, sekiz saatlik mesafeden bir merkep yükü çalı getirmeğe mecbur oldukça refah görülmez”⁴³.

Acaba dönemin liderlerinin bu düğümü çözmeleri için güçleri mi eksikti? İradeleri mi yetersizdi? Elbette hayır! Eksik olan, yetersiz olan sadece şekilcilığe teslim olmamış bir önder kadroydu. Ve bu 1923-1950 arasında daima böyle kaldı. İsmet İnönü kendisiyle yaptığı röportajda Abdi İpekçi'nin “O devirlerde arzu edilen bir toprak reformu, bu günden daha kolay gerçekleştirilemez miydi?” sorusuna somut, açık ve anlaşılır bir cevap vermekten kaçınacaktır⁴⁴. Şevket Süreyya'nın konu dâhilinde dikkatleri çektiği soruları ve soru niteliğindeki cevapları ise önemli ve anlamlıdır: “Toprak Reformuna yöneliş... Köylünün toprak sahibi kılınması... Hicret eden Ermeni ve Rum mallarının fakir halka mal edilişi... mesela kara ve köy yollarının tıpkı demiryolu siyaseti gibi, milli gücü bir İstiklâl Savaşı ruhu içinde seferber etmek suretiyle ele almış... Yahut köyde iktisadi düzenin teşkilâtlandırılması; meselâ Köy Koopera-

tifleri, İstihsal ve satış birlikleri, Köy Birlikleri... Hülâsa köyde hayatı dalgalandıracak, her biri bir ihtilâl mahiyetinde, ama hiç biri bir ihtilâl istemeyen köklü ziraî ıslahat tedbirlerine niçin gidilmiştir? Bu niçin böyle oldu? Bunun sebebi kısaca, 1923-1938 arasında hükümetin; halka, partiye ve devlete mal edilmiş açık, sağlam, ana prensipleri ile belli ve hangi istikametlerde nasıl yürünerek tamamlanacağı açıklanmış düzenli bir ziraî siyasetinin olmayışı ile izah etmek mümkündür. ...”⁴⁵.

Kemalist Zihniyet Seçkincidir

Kemalist zihniyet seçkincidir. Kendisini seçkin kabul etmesi, genel toplum kesimleri karşısında psikolojik bir duruşla kendisini farklı kabul etmesi biçiminde değil, tüm toplum kesimlerine karşı özel ve ayrıcalıklı kabul etmesi biçiminde gelişmiştir. Bu konuda düşüncelerini örneğin şöyle dile getirmişlerdir: “Neden, ben bu kadar senelik tahsil-i âlî gördükten, hayat-ı medeniye ve içtimaiyeyi tetkik ve hürriyeti tezevvuk için sarf-ı hayat ve evkat ettikten sonra, avâm mertebesine ineyim. Onları kendi mertebeme çıkarayım, ben onlar gibi değil, onlar benim gibi olsunlar”⁴⁶. Bu sebeple de sınırını yine kendilerinin belirlediği hak ve yetkileri olduğuna inanmışlardır. Sınırını kendisinin belirlediği hak ve yetkileri esasen sınırsızdır. Sözlerinde değilse bile uygulamada hak ve yetkileri sınırsız olduğu için de gerekli bulduğunda potansiyel politik muhalif olarak gördüğü kişileri idam sehпасına göndermekte; tüzüğünü, üyelerini ve ekonomik kaynağını kendisinin belirlediği partiyi herhangi bir yasal süreci işletmeden kapatmakta; insanların neyi nasıl düşüneceklerini belirlemek; bir toplumun tüm hafızasının sıfırlamakta... herhangi bir tereddütleri olmaz. Bilime, dine müdahale etmeyi yetkisi dâhilinde görürler. Dünya çapında tarihçi (Prof. Dr. Zeki Velidi Togan) veya şair (Yahya Kemal Beyatlı) karşısında bile kendilerini dengi olmayan bir tarih otoritesi veya şiir otoritesi olarak görürler. Her şeyin en iyisini ve en doğrusunu sadece kendileri, daha da önemlisi kendilerini temsil eden şef bilir: “Şef, Türk milletinin insan şeklini alan timsalidir”⁴⁷. “Şef nüfuzu ol-

43 Ahmet Cevdet, “İş Görmenin Çaresini Bulmak”, *İkdam*, 1 Şubat 1926.

44 İpekçi, Abdi, *İnönü Atatürk'ü Anlatıyor*, Cem Yayınları, İstanbul, 1981, s. 39. 40.

45 Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, C.2, s.315,316.

46 İnân, Afet, 1983, “M. Kemal Atatürk'ün Karsbad Hatıraları”, TTK Yay. Ankara, s.43.

47 Sadri Ethem, “İnkılâpçı Terbiye”, *Vakit*, 28 Teşrinisani 1930.

maksızın hiçbir toplulukta dirlik, düzenlik ve güler yüzlülük olmaz”⁴⁸.

Kendini seçkin kabul etmek bir his veya düşünce olmayıp, “tartışılmaz bir gerçek olduğu” içindir ki, sınırsız hak ve yetkilerine dayanarak gerçekleştirdikleri veya bir milletin kaderiyle oynamaları sebebiyle herhangi bir sorumluluk hissi-ne sahip değildirler. Daha da önemlisi bu yaptıklarının kendisinde vicdani bir karşılığı yoktur. Örneğin toplumun günlük diline müdahale ederler; dili değiştirirler; kimse kimseyi anlayamaz hale gelir. Kendileri de bunu fark eder; ama hiçbir şekilde “yanlış yaptık” bile demezler; nasıl süreci ani bir kararla başlatılırsa yine ani bir kararla sona erdirirler; kırılan kırılmıştır, çürüyen çürümüştür; hiç önemli değil.

Bunlardan hareketle seçkinli zihniyetin sadece iktidar piramidinin en üstünde yer alan birkaç kişide karşılık bulduğu zannedilmemelidir. İktidar olmanın sağladığı yetkiden çapına göre pay olan herkes seçkinlikten nasiplenmiştir. Bu açıdan günümüz Kemalistlerinin idealleştirdikleri Tek Parti İktidarı dönemindeki memurların durumları önemli bir göstergedir. “Heyhat! Dünkü kahraman inkılap önderleri bile bugün ipekli ropdöşambırlarına bürünmüş, fağfur banyolu kâşanelerinden dışarıya başlarını uzatmak istemez oldular”⁴⁹ sözleriyle içinde bulunduğu seçkinlerin durumunu özetleyen Yakup Kadri, bu seçkinlerin dünyasını şöyle tasvir edecektir: “Bu saatte hükümet dairelerinden veya boşalan başka devlet müesseselerinden ileri sınıf memurlar küme küme, Taşhan’ın otobüs duraklarına doğru seğirtirler. Bunların kimi, Bahçelievler’de oturur; bazıları da Kavaklıdere’de, Güven’de, Küçük ve Büyükesat’ta köşkleri vardır. Bunların hepsi de pırıl pırıl asrî mobilyalarla döşeli yepyeni evlerdir. Kilerler, balık yumurtasından taze havyara kadar en nadide mezelik erzaklarla tıklım tıklımdır. Bir Altınbaş rakı şişesi buzdolabında buğulanmaktadır. Salonda bayanlar, şimdiden “vidolu” bezik oyununa başlamışlardır”⁵⁰. Ankara’dakiler böyledir de, peki taşradaki “seçkinler” ne halledir? Yakup Kadri’nin tanıklığıyla öğreniyoruz ki, onların durumu da Ankara’dakilerden farklı değildir:

“‘Lüküs Vali’ güya memlekette halledilmesi gereken başka bir mesele yokmuş gibi, yol paralarını vererek getirttiği birtakım yabancı ustabaşılara, bezgicilere oturduğu binaya lüzumsuz yere birtakım süsler yaptırmakla ve Avrupa’dan mobilyalar getirtmekle meşguldür” . Seçkinliğin ulaştığı aşamayı dile getirmesi açısından gazeteci Cüneyt Arcayürek’in döneme tanıklığı ayrıca önemlidir: “Egemen bir parti vardı, partinin üstünde İsmet Paşa ‘Tanrının bir parçası’ idi. Halk, İnönü’nün yüzünü göremezdi. İnönü yerine, egemen CHP’nin ‘elleri dilediği zaman halkı okşar, yerine göre sıkardı... O yıllar, İsmet Paşa’yı kimse sevmezdi. Biz’in gezindiğimiz ortamda İnönü adı, korku verirdi... Demokrat parti hareketi ortaya çıkıncaya değin, ‘Paşa’ herkes adına düşünen, milletine doğru yolu gösteren, hemen her konuda uygulamaya geçilmesi gerekli buyrukları veren ‘tek’ insandı”⁵¹.

Tek Parti İktidarı yıllarındaki Kemalist seçkinlerin durumu bu idi. Daha da kötüsü, seçkinlerin birçoğu, yaşadıkları dünyanın dışını göremedikleri için, halkı da kendileri gibi zannediyorlardı. Bu nedenle de halka “bahsettikleri nimetler” sebebiyle hiç zorlanmadan övünüyorlardı. Bir Bakan Meclis kürsüsünden rahatlıkla şunları söyleyebiliyordu: “Ordumuzu kuş sütüyle besliyoruz, Cumhurbaşkanının sofrasında ne yeniyorsa, köydeki sığırtmac da onu yiyor. Bu bize Cumhuriyet’in sağladığı bir nimettir. Bunu tarihe karşı görev olarak söylemeliyim”⁵². Hâlbuki halk aklıla, sefaletle ve hastalıklarla mücadele etmektedir. Dönemin tek ve devrimlerin partisi Cumhuriyet Halk Fırkası’nın Genel Sekreteri ve aynı zaman da İçişleri Bakanı olan Şükrü Kaya’nın “seçkinler”le halk arasındaki kopukluğu bizzat kendisi gibi “seçkinler”e açıklayan sözleri gerçeğin ifadelerinden sadece birisidir: “Anadolu ortasında bir māmure içinde bulunuyoruz. Fakat bundan beş kilometre uzakta kendi ırkımızdan, kanımızdan -tertemiz bir cevher gibi- olan Türk çocuklarının ne halde olduğunu görürsünüz... vatandaşlarımızın köylerdeki hali, maddî hayatı bizim hayatımızın ve bilgilerimizin çok dünündadır...”⁵³. Üstelik “Ebedî Şef” bile Serbest Fırkanın kapatılmasını takiben trenle çıktığı Anadolu gezisi sonrasında

48 Peker, Recep, *İnkılap Dersleri*, İletişim Yayınları, İstanbul 1984, s. 63.

49 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Panorama*, İletişim Yayınları, İstanbul 206, s. 33.

50 Karaosmanoğlu, *Panorama*, s.39.

51 Arcayürek, Cüneyt, *Demokrasinin İlk Yılları*, s.28-30.

52 Barutçu, Faik Ahmet, *Siyasî Anılar 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977, s. 261, 262.

53 Ülkü, C.XIX, sayı 49, Mart 1937, s. 4,5; Halkevlerinin 5. açılış yıldönümünde Halkevindeki söyleviden.

da gördüklerini dile getirmekten kendisini alıkoymayacaktır: “*Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum! Görüyorsun ya, her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddî manevî perişanlık içinde*”⁵⁴.

Kemalist zihniyet seçkincidir; seçkinciliğini ise ideolojik bir sisteme kavuşturmuştur. Halkçılık, Kemalist zihniyetin ürettiği seçkinci ideolojinin ismidir. Türkiye’de ilkokul kitaplarında veya popüler halk kitaplarında “halkı sevmek”, “halka değer vermek” olarak tanımlanan halkçılık gerçekte seçkinciliğin ideolojik karşılığıdır. En kısa anlamıyla, “iyi”nin ve “doğru”nun ne olduğunu bilen “eğitilmiş” *“aydınlar”*ın *“halka doğru”* giderek cahil halkı aydınlatmasını ifade etmektedir. İdeolojik temelleri Jön Türkler döneminde atılan *“halkçılık”* ideolojisi, demokratik ve özgürlükçü bir boyut taşımaktan çok, seçkinlerin halkı aydınlatmaları, daha doğrusu seçkinlerin kendi *“iyi”*lerini halka benimsetmeye çalışmalarını ifade etmektedir. Bu benimsetmede ise idam sehpaları, mahkûmiyetler, şiddet ve baskı uygulamaları, yasaklamalar, sürgünler değişmeyen enstrümanlardır.

Sonuç

Kemalist devletçi seçkinler, Tek Parti iktidarı döneminde sosyal değişimin itici gücüdürler. Zihniyet, hayat tarzı, toplumsal kurumlar ile ilgili düşündükleri değişimi ise *“tepeden inmece”* yöntemlerle gerçekleştirmişlerdir. Süreç içinde *“zorla değişim”* söz konusudur ve hayatın her alanında yoğun bir *“devrim”* gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte toplumsal/siyasal *“merkez”*i oluşturan sivil ve asker seçkinlerle, halkın teşkil ettiği *“çevre”* arasındaki ayrılık ve gerilim gün geçtikçe artmıştır. Aralarında, özellikle *“çevre”*yi *“merkez”*in hisşından koruyacak hiç bir toplumsal/siyasal yapı/kurum yoktur. Merkez için Çevre *“yontma taş devrinden kalma mağara insanı”*, Çevre için Merkez ise *“yaban”*dır. *“Merkez”* ile *“Çevre”* arasındaki mesafe kapanmayacak kadar büyüktür. Zamanın tanıdığı Yakup Kadri’nin ifadesiyle; *“Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında aynı uçurum var mıdır? Bilmiyorum! Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark, bir Londralı İngiliz ile Pen-*

caplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür”⁵⁵. *“Merkez”*e karşılık, *“Çevre”*yi teşkil eden halkın sesini duyurabileceği, duygu ve düşüncelerini dile getirebileceği aygıtlar yoktur; her şeyi içine atar ve bekler. *“Merkez”* ile *“Çevre”* arasındaki ilişkilerin 1950’ye kadar devam eden kısmında, *“Çevre”*nin iktidarı ele alma istek veya gayesine rastlanmadığı gibi, *“iktidar”*ı elinde bulunduran *“Merkez”*i siyasal, ideolojik, yasal açılardan etkileme isteğine sahip olduğundan bahsetmek de son derece güçtür. Çünkü *“Çevre”*yi teşkil eden toplumsal kesim (sayısal olarak küçük bir elit kesim hariç toplumun tamamı), iktidarı ele geçirme ve ele geçirdiği zaman egemenliğini sürdürme veya iktidarı elinde bulunduran *“Merkez”*i etkileme imkân ve potansiyeline sahip değildir; ne toplumsal sistemi değiştirecek veya ne de etkileyecek bilgi birikimi ve gücü vardır. *“Çevre”*, Cumhuriyetin bu ilk yıllarında, can verip mal harcadığı savaşlar nedeniyle fiziksel ve ekonomik gücünün son aşamasına dayanmış bir toplum özelliği arz eder: % 90’ı okuma-yazma bilmeyen; bütün çabası biyolojik varlığını sürdürme gayesine odaklanmış; yoksulluğu, hastalığı, sefaleti kader olarak kabullenmiş; tamamına yakını yaşlı, çocuk veya orta yaş eğitimsiz kadınlardan oluşan, eğitilmiş gençlerin savaşlar nedeniyle son derece azaldığı bir toplum.

“Merkez” ile *“Çevre”*nin konumları arasındaki değişimin ilk aşamasını 14 Mayıs 1950 seçimleri oluşturur. Süreç Demokrat Parti iktidarı ile devam eder ve bu güne kadar gelir. Artık Kemalist bir Merkez’den bahsetmek mümkün değil. Fakat özellikle 27 Mayıs ve 28 Şubat’ta olduğu üzere askerle işbirliği ve hatta askere akıl hocalığı yaparak eski imtiyazlı günlerine tekrar dönme çabalarını sürdürdüler. Ama şimdi görüyorlar ki özellikle de 15 Temmuz darbe girişimi üzerinden açık-seçik anladılar ki artık milletin desteğini almadan, ideolojik unsurlarından Halkçılıklarının gereği olan *“halka rağmen halk için”* anlayışının gereklerini uygulayarak iktidar olmaları; iktidardan pay kapmaları mümkün değil. Bu sebeple yeni bir strateji belirleme ihtiyacı hissetmiş olmalılar. Bunu 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında olanca açıklığıyla ortaya koydular ve *“sistemin fabrika ayarlarına dönüş”* çağrısı yapmaya başladılar. Ancak toplumsal hafıza *“fabrika ayarlarını”* unutmış değil.

54 Soyak, Hasan Rıza, *Atatürk’ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul 1973, C.II, s.405

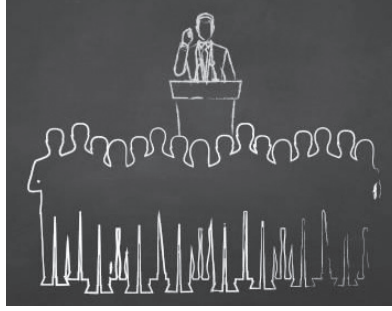
55 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 53.

Organik Krizler ve Siyasal Sistem Tartışmaları

Parlamentar sistem, Başkanlık sistemi ve Özerklik mücadelesinin oturduğu esassorun “Nasıl Bir Cumhuriyet?” sorusunda düğümleniyor. Türkiye’nin organik krizlerini çözmeyecek, siyaseten keyfiliklerle belirlenmiş siyasal stratejiler ülke ve toplumun yeni bir aşamaya geçmesini engelleyecektir. “Türkiye” ile “Cumhuriyet” sorunu o kadar içiçe geçmiştir ki nasıl bir cumhuriyet önerileri Türkiye’nde dağılıp dağılmaması sorusuna cevap niteliğindedir.

Hüseyin ETİL

Türkiye siyasal alanının alacağı muhtemel biçimler üzerine tartışma yürütmek gerçekten zor bir mesele. “Türkiye” isminin altında duran maddenin plastisitesi sosyal bilimlerin verili kabullerini oldukça sarsıyor. Hiç kimse bu maddeselliği kavrayacak teorik teçhizata hâlihazırda sahip değil. Öznenin aldığı ateşli halleri de hesaba kattığımızda işimiz iyice çetrefilli hale gelecektir. Akli karışıklık için kılavuz olacak metinler, yazılar, makaleler, görüşler bulmak olası değil. Bu ahvalde, peki, yapılması gereken kamusal tartışmayı bırakıp sinikleşmek ya da kinikleşmek midir? Mevcut teorik araçlarımızın çalışmadığından dem vurarak işi gücü bırakmak gerekmez. Aksine performatif teorik tartışmaları, siyasalın etkisinden azade kılarak yürütmek gerekmektedir. Modernleşme süreci içinde Batı toplumları da benzer süreçlerden geçtiler. Toplumlarda derin kriz dönemleri içinden geçerler; önemli olan bu dönemlerden onları çıkaracak bir zeminin yaratılmasıdır. Bu zeminin yaratılması için ise akli başında kamusal tartışmalara ihtiyacımız var.

geliştirdiği bu kavram egemenlik ilişkilerinin sadece “zor” unsuruna (mahkemeler, polis, asker, zabıta vb.) bağlı olmadığı, iktidarın en önemli kurucu diğer bileşeninin “rıza” olduğunu vurgulamaya çalışır. Farklı siyasal çevrelerin kimi zaman dillerine doladıkları “Kemalist hege-

monyaya” kavramsallaştırması o nedenle teknik olarak yanlıştır. Kemalizm’in iktidarı sürdürme biçimi asla rıza imalatına dayalı olarak gelişmedi. Demokrat Parti’yle gelişen karşıt hegemonik stratejilerin önünün darbelerle kesilmiş olması Kemalist iktidar bloğunun rıza unsuruna esasen dayanmadığını gösterir. Türkiye’de o nedenle bir hegemonyadan söz etmek yanlıştır; hegemonyadan ziyade biz de geçerli olan hegemonya stratejileridir. Farklı siyasal partilerin bayraktarlığında ilerleyen hegemonya stratejileri (AK Parti, MHP, CHP ve HDP) asla diğerinin rızasını kazanacak biçimde genişlememektedir. Bütün bu parçalı yapı *Devlet* aygıtının organik bütünlüğünün parçalanmasına neden olmakta, buna bağlı olarak farklı bürokratik kadrolaşmalar gündeme gelmektedir. Bürokraside farklı kadroların varlığı siyasal aktörleri daha çok ittifaklar döngüsüne itmektedir. Yani Türkiye’nin siyasi-toplumsal durumunda dengeli, parçalı, iktidarlar göze çarpmaktadır. Bu *denge durumu* ikili hatta üçlü iktidar yapılarına sebebiyet vermektedir. Denge durumuna siyasal aktörlerin vereceği tepkiler, Türkiye’nin geleceğini be-

Organik Krizlerin Ortasında “Türkiye”

Türkiye’nin şu an yaşadığı sorunu çok net bir şekilde tanımlamak gerekiyor. Toplumsal ve siyasal güç dağılımına bağlı olarak gelişen bu krizin adını Gramsci’ye atıfla koyabiliriz; *üst-yapısal organik kriz*. Türk siyasal hayatında galiba en çok yanlış kullanılan kavram “hegemonya”dır. Gramsci’nin

lirleyecektir. Verilecek tepkilere gelmeden önce üst-yapısal organik kriz üzerinde biraz duralım.

Türkiye siyasi ve toplumsal tarihi kültür savaşlarıyla geçmiştir. Kemalizm'in sınıfsız imtiyazsız-kaynaşmış toplum inşasının yanısıra uygulamaya koyduğu batılılaşma politikaları, sınıf siyasetinin önünü tıkamış, bu nedenle siyasal-ekonomiden daha çok "kültür" eksenli bir mücadele yaşanmıştır. Teorik-entelektüel ufkumuzun Fransız-Alman geleneğine yaslanmasını "kültür" merkezinde anlamak bu açıdan daha kolay. Modern dönemde iki siyasal kavrayışı en genel anlamıyla birbirinden ayırmak olasıdır; *bios* eksenli İngiliz siyasal anlayışı ile *ethos* temelli Almanya ve Fransa özelinde şekillenen Kıta Avrupası geleneği. Jean Jacques Rousseau gibi isimlerin güçlü kamusalılık ve kültür vurgusuyla şekillenecek Cumhuriyet tartışmaları ethos-politik bir düzlemde seyretmiştir. Ethos-politiğin laisist hattını temsil eden Fransız çizgisinde gelişen batılılaşma dönemi belli kesimlerin daha Alman çizgiye kaymasına neden olmuştur. Güçlü bir halk vurgusu, nomotetik bir siyaset dili zaman içinde gelişmiştir. Tüm bu kimlik kavgalarının zemini Türkiye'dir, aracıları ise Devlet'tir. *Hayat tarzı* mücadeleleri iktidar mücadelesinin temelini oluşturmuştur. Hayat tarzı mücadelesinin ve devletin nasıl ve neden iç içe geçtiğini anlayabilmek için siyaset ve toplum hakkında kısa bir tartışma yapmamız gerekiyor.

Siyasal Olanın Toplumsal Olan Karşısında Ontolojik Önceliği

Siyasi tarih içinde zamanın hızlı aktığı devrimci anlar vardır; zaman hızla akar, olaylar olaylar üstüne gelir. Türkiye epeydir devrimci bir durumun içinde. Toplumsal düzlemde yürüttüğümüz analizlerin güdüklüğünün nedeni hızla akan bu dinamiktir. Bir başka sorun ise siyase-

tin Türkiye'de oynadığı belirleyici rolün küçümsemesi. Türkiye'de siyasetin kendine özgü kurucu bir gücü bulunmaktadır. Bourdieu'nün siyasal sermaye dediği sermaye biçimi alandaki aktörlerin elde etmeye çalıştığı ana sermaye biçimini ifade etmektedir. İktidar kavgalarının ekonomik alandan ziyade bürokratik-idari kapasitenin ele geçirilmesi şeklinde tezahür etmesi anlamlıdır. Söz konusu mücadele kimlik ekseninde şe-

killeniyorsa şayet, devletin kurucu anlamı daha da belirginleşecektir. Bu bizi Türkiye'nin bir diğer önemli dinamiğine götürür. İkinci dinamik ise siyasetin cemaatsel kimlik siyaseti ekseninde şekillenmesidir. Bu iki dinamik iç içe birlikte yürümektedir. Bu dinamikleri iktisadi yaklaşımlarla, (Marksist) statü (Weberci) tartışmalarıyla açıklamak verili durum itibarıyla mümkün değil. Bu yaklaşımlarda siyasal olan her zaman toplumsal olana, veya iktisadi olana indirgenerek açıklanmaktadır. Ve siyasi olgulara daha derinde yattığı düşünülen açıklayıcı süreçlerin yansıması olan gölge-olgular muamelesi yapılır. Örneğin, hayat tarzları politik etkilerini kültürel alanda prestij mücadeleleri veren statü gruplarının veya piyasa süreçlerindeki mücadelede güç dağılımından hareketle kazanabiliyordur. Siyasal hayatın aktif ve kurucu boyutlarının esas alındığı Türkiye'de böyle bir bakış açısının elverişli olmadığı ve paternalizm ve hayat tarzı arasında varolan ba-

ğın yeterince açığa çıkartılamayacağı ileri sürülebilir. Bu yaklaşım toplumsal olanın ontolojik olarak önce olduğu düşüncesine (toplumsal alandaki eğilimlerin belirleyici olduğuna) dayanır. Önce hangisi var?

Türkiye'deki "siyasal modernleşme" (ki bençe şimdilerde "toplumsal modernleşme" yaşıyor, yani toplum özerkleşiyor, farklılaşıyor, sivil toplum güçleniyor) devletin toplumu kurucu

gücüne yaslanmaktadır. Devlet burada çok daha önemli bir *kuvvet* olarak kendini gösteriyor. Devlet modernleşmenin en temel aracı olarak kurgulanmış ve buna paralel hukukta devletin arzusunun yön verecek, gerek duyulan sınırlandırmaları tesis edecek şekilde donatılmış, işlevlendirilmiştir. Hukuki zorlamalarla devletin ihtiyaç duyduğu toplumsal yapının, yurttaşların üretilmesi hedeflenmektedir. Devletin hedefleri hukuksal müdahalelerle stratejikleştirilmiştir. “Hukuk” yoluyla toplumu dönüştürme, veyahut “emir”, “buyruk” yoluyla dönüşüm hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Siyasetin odağındaki konuyu bu nedenle “üretim tarzları” değil, “tarzların üretilmesi” oluşturuyor. Şimdi geldiğimiz noktada şu sonuçtayız; Türkiye’de bir özgüllük var, o da siyasalın ontolojik önceliği ve buna bağlı olarak gelişen tarzların üretilme süreçlerinin öne çıkması. Bireylerin tercihlerini belirleyen süreçler siyasal modernleşme içindeki yapısal faktörlerce belirlenmektedir. Tanzimattan günümüze uzanan devlet merkezli modernleşme süreci içinde idealler doğrultusunda makbul vatan-
daşın yaratılmasına çalışılmış, batılı zevk ve tercihlerin toplumsallaşmasına çaba sarf edilmiştir. Bu nedenle hayat tarzı temel siyasal mücadele alanı olagelmıştır. “Devlet” güçlü sermaye biçimi olarak açığa çıktığı için *güçlülük* ona yakınlık uzaklıkla tanımlanmaktadır. Batılı eğitim veren okulların çok daha değerli olmasında bunun anlamını görüyoruz. Bu nedenle farklı sermaye türlerinden biri olan “siyasal sermaye”, başka bir ifadeyle “kurumsal sermaye” öne çıkmakta, kurumsal sermayesi fazla olanlar “güçlü yurttaşları”, az olanlar ise “zayıf yurttaşları” ima etmektedir.

Bugün ise oluşan yeni denge durumunda zayıflar ile güçlüler arasındaki eskinin asimetric yapısı simetrikleştirdi. Herkesin güçlendiği durum aynı zamanda herkesin zayıf olduğu bir durumu da kriz olarak içermektedir. Çünkü orta sınıf düzeyinin kendi içinde farklılaşması çeşitli kurumlarda dengeye dayalı bunalım durumlarına neden olmaktadır. Yazının ilk bölümünde üst-yapısal organik krizden bahsetmiştik. Bununla şunu kastediyoruz; klasik Marksist tanımlamayla üst yapısal öğeler olarak sayılan devlet aygıtının, sözceli mi yargının, polis, askeriyenin ve çeşitli kurumların kadrolarının kimlik planında parçalı bir yapı arzemesi. Devlet alanındaki bu egemenlik mücadelesi kısa vadede bir sonuca bağlanacakmış gibi gözüküyor. Devlet iktidarını ele geçiren farklı

güçlerin kadro mücadelesi istikrarsız bir tablo ortaya çıkarıyor. İktidar değişiklikleri bürokrasi ve memurluk alanında giderek genişleyen kadrodan çıkarmalara neden oluyor. Ve bu işten çıkarmaların önemli bir dinamiği kimlik politikaları ve kültür savaşlarıdır. Hegel modern dönemin en önemli özelliğinin *hukuk* ile *moralite* arasındaki ayrım-
da ortaya çıktığını söylüyordu. Farklı moralite-
lerin üstünde bir evrensel hukuk çatısının oluşması modern toplumsal yapının kararlılığı için çok önemli. Baştan itibaren bir moralitenin egemenliğinde kurulmuş Türkiye’deki hukuk sistemi (devlet aygıtının kendisi aslında) bugün yine benzer biçimde farklı bir moralite ekseninde temellendirildiğinde aynı istikrarsız durumla yapı karşı karşıya kalırız.

Türkiye Cumhuriyetini Arıyor!

Üst-yapının çelişkili karmaşık yapısının normal bir sonucu hegemonik sabitleme işleminin zayıflığı ve kıran kırana bir mücadelenin cariliğidir. Bu karmaşık yapı içinde hareket eden siyasal partiler kendi hegemonya stratejilerini bir takım cumhuriyet modelleri etrafında kurmaktadır. Halihazırda siyaset yürüten aktörlerin “Türkiye” planında bir istek ve talepleri mevcut değil. İçinde olduğumuz süreçteki siyasal konfigürasyonun ana dinamiği “cumhuriyet” konseptindedir. Kamusal alandaki çeşitli tartışmaların ortak keseni cumhuriyet nosyonunda düğümleniyor. Farklı siyasal ideolojiler farklı cumhuriyet anlayışlarına yaslanmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin temsil ettiği cumhuriyet kavrayışı Frankafon laisist bir anlayıştır. Fransız telakkisinde Cumhuriyet demek esasen laiklik anlamına geliyor. Kemalistlerin Türkiye’de cumhuriyet tartışmasından ziyade “laiklik” merkezli bir söylem kurmalarının nedeni bu olsa gerek. Örneğin, bugünlerde gördüğümüz çeşitli sol dergiler (*Praksis*, *Ayrıntı-Dergi*, *Birikim* vb) laiklik dosyaları oluşturuyorlar. İkinci cumhuriyet nosyonunu AK Parti temsil ediyor. Onun temsil ettiği cumhuriyet anlayışı Fransa’ya kıyasla oldukça muhafazakârdır. Amerika’da cumhuriyetçi demek muhafazakâr demektir. AK Parti’yle birlikte Türkiye, laisist cumhuriyetçilikten muhafazakâr cumhuriyetçiliğe doğru dönüşmeye çalışmaktadır. Bunun yanında daha sosyalist bir içerikle Halkların Demokratik Partisi “demokratik cumhuriyet” önerisini ileri sürmektedir. Bunun yanısıra sosyalist gruplarında “sosya-

list cumhuriyet” önerilerini burada anmak gerekiyor. Bu yazının ana iddiası şu: Parlamenter, Başkanlık, Özerklik mücadelesinin oturduğu esas sorun “Nasıl Bir Cumhuriyet?” sorusunda düğümleniyor. Yukarıda açmaya çalıştığım gibi Türkiye’nin organik krizlerini aşacak yöntemin bu soruya cevap olarak ortaya çıkması gerekiyor. Aksi halde organik krizi çözmeyecek siyaseten keyfiliklerle belirlenmiş siyasal stratejiler ülke ve toplumun yeni bir aşamaya geçmesini engelleyecektir. Bunun yanında vurgulamak gerekir ki cumhuriyet krizinin aşılamaması Türkiye’nin krize girmesine neden olacaktır. “Türkiye” ile “Cumhuriyet” sorunu o kadar içiçe geçmiştir ki nasıl bir cumhuriyet önerileri Türkiye’nin dağılıp dağılmama sorusuna cevap niteliğindedir. Sorunun iyi ve yerinde tespiti bu nedenle önemlidir.

Organik Krizler ve İdari Sistemler

Cari durumdaki siyasal sistem tartışmalarının üzerine yükseleceği tarihsel blok sistem tartışmasından daha önemli ve gereklidir. Çünkü siyasal sistemlerin performansları tarihsel blokun nasıl inşa edileceğine bağlı olacaktır. Organik üst-yapısal kriz ortadayken ve tarihsel blokun eklemlenme kapasitesi düşükken yürütülecek olan siyasal-yönetsel sistem tartışması içeriksiz ve boştur. O nedenle siyasi ve toplumsal yapının eklektik karakteri böyleyken parlamenter, yarı-başbanlık ya da başkanlık tartışmalarının ufuk açıcı olduğunu düşünmek mümkün değil. 1923’ten sonra kurulan cumhuriyet rejiminin eklemlenme kapasitesi düşüktü ve bu düşüklüğün bedelini tüm toplum olarak ödedik. Aynı öykünün başka bir versiyonunu yaşamamak için ortada olan sorunların çözücü bir şekilde ileriye doğru hamleler yapmak gerekmektedir. Kısa vade- li ölçeklerde düşünerek ve reflekslerle ilerleyerek devlet aygıtının ne restorasyonu ne reformasyonu sağlanır. Organik krizlerimiz çerçevesinde yönetsel sistemi tartıştığımızda alternatif idari yapıların performansları kuşku götürür hale gelir. Örneğin, başkanlık sisteminin gelmesini isteyenlerin temel argümanı istikrar, kararlılık, verimlilik, etkililik. Organik krizin varlığı çözülmediği takdirde hiçbir idari yapının istikrar, verimlilik, etkililik getirmeyeceği açıktır. Çünkü tarihsel blokun içindeki karmaşık ve çelişkili siyasal ve ideolojik örüntüler bütününe dikkate almayan analizlerin hatalı sonuçlara yol açması kaçınılmazdır. Üstelik sı-

Türkiye’de bir özgüllük var, o da siyasetin ontolojik önceliği ve buna bağlı olarak gelişen tarzların üretilme süreçlerinin öne çıkması. Bireylerin tercihlerini belirleyen süreçler siyasal modernleşme içindeki yapısal faktörlerce belirlenmektedir. Tanzimat’tan günümüze uzanan devlet merkezli modernleşme süreci içinde idealler doğrultusunda makbul vatandaşın yaratılmasına çalışılmış, batılı zevk ve tercihlerin toplumsallaşmasına çaba sarf edilmiştir. Bu nedenle hayat tarzı temel siyasal mücadele alanı olagelmıştır.

nıfsal güç dağılımının yeni bir tarihsel blok kurmak için yeterli olmadığını dikkate aldığımızda yeni bir öznenin öncülüğünde yeni bir tarihsel hegemonya kurma çabaları sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Uzun dönemli istikrarlı yapıların kurulmasından ziyade kısa dönemli çıkarların korunmasına yönelik çabaların bir ters rüzgarla ortadan kalkması son derece kolaydır. Tarihsel blokun yapısı ile üst-yapılar arasındaki birliğin görece zayıf kaldığı bir ülkede siyasal istikrarı sağlayacak aracın ne olduğu sorusunu önceleyen başka sorunlar vardır. Karmaşık, çelişkili ve uyumsuz üst-yapılar alanında bu krizleri daha da derinleştirecek faaliyetlere girmeden önce iyi düşünmek, kılı kırk yararcasına hesaplar yapmak son derece önemlidir. Aksi halde devlet krizi derinleşir ve farklı tipte rejimlerin doğmasına kapı aralanır. Ortaya konulan idari yapı modelleri organik krizi çözmeye matuf olarak ileri sürülmelidir. Organik kriz koşullarında parlamentarizmden başkanlık sistemine geçilmesini öngören siyasal strateji krizden çıkış adına belli hamleler yapmalıdır. Yoksa hamleler varolan krizin daha da derinleşmesine yol açacaktır. Üstelik hegemonik kriz koşullarında parlamenter sistem başkanlık sisteminden çok daha esnek bir kapasiteye sahiptir. Teklif edilen başkanlık modelinin o nedenle esnekliği genişletecek bir karakter arz etmesi lazımdır. Türkiye’nin sorunu başlı başına idari bir siyasal sistem sorunu değildir; temel sorun üst-yapısal organik krizdir. Bu kriz orada kaldığı müddetçe hangi siyasal sistem gelirse gelsin düzeni tesis etmesi asla mümkün değildir.

Bir İstisna Hâli Olarak 'İslâmcılık' yahut 'Profesyonel İslâmcılar'a Dair Birkaç Kelâm

Bugün bilim gittikçe radikalleşerek kitleler hâlinde birbirlerine göz kırpan son insanları üretmektedir. Gerçeklikle olan temasları kökensel biçimde güç istemiyle koşullanmıştır. Bu doğrultuda her şeyi anlaşılır ve bilinir kılmaya yazgılıdır. Bu durum bugün başta kamusal alanda söz almaya talip profesyonel İslâmcılarınki olmak üzere "din" üzerine söylem üretmeye yönelik her türlü çabayı da belirlemektedir.

Cemil ÖĞMEN

"Nasıl ki yer yuvarlağında her taraf yukarıdadır; işte tüm yaşantıların biçimi de Şimdiki Zamandır..." (Arthur Schopenhauer, *İstenç ve Tasarım Olarak Dünya*)

Yaşadığımız olağanüstü olay ve bu olayı takip eden gelişmeler ara ara üzerine düşündüğüm bazı meseleleri yeniden gözden geçirmeme ve bazı kanaatlerimin pekişmesine vesile oldu. Bu, içinde bulunduğumuz zamanda zamansal tecrübe-lerin hakikatini örtmekle yazgılıymışçasına davranan, asla kökensel kaygıya talip olmadığını düşündüğümüz profesyonel "meslekten İslâmcılar" için ahlak ve dinin ne anlam ifade ettiği üzerine bir deneme çabası. Aynı zamanda bu başka bir garabeti, memleketin varoluşsal din düşmanlarıyla meslekten İslâmcılarının aynı yerde aldıkları mevzileri, izhar ve ifşa etme çabası olacak.

Ortak noktaları sadece bilim yapmak, bilime biçtikleri itibarlı konum, kültürel faaliyette bulunarak kültür endüstrisinin parçası olmak değil. Yazılarında, konuşmalarında tarafsız bir poza bürünmeleri, kaygılıymışçasına objektiflikten, "adaletten" bahsetmeleri, politik olmak istemeyişleri yahut aktivist ya da sanat takıntılı konformist bir romantizm peşinde olmaları da. Burada kimileri daha çok kendilerini söz sahibi kılmak için, kimileri de varoluşsal düşmanlıklarından dolayı her

türlü analizlerinde İslâm tarihine, Müslümanların tarihine atıf yapmaktadır. Sorunların kaynağı olarak gördükleri bu tarihsel süreci merceğe alarak nihai çözümler sunulabileceğini vaat etmektedirler.

Meslekten İslâmcı profesyonellerin en sevdiği şeylerden biri de Müslümanların tarihiyle İslâm tarihini ayırıştırma madrabazlığıdır. Onları çok üzecek, ama bu tutum hiç de "bilimsel" değil. Bir yerden devamlı şiddetin doğduğundan bahsederken, aynı zamanda onun her daim yanlış anlaşıldığını söyleyerek işin içinden sıyrılmazsınız. Bir şeyin kendisiyle onun temsilcilerini bu kadar ayırştırmak ancak derin bir platonizmle mümkün olabilir. Havada yüzergezer bir İslâm, bir hakikat anlayışı var ve de bununla hiçbir ilgisi olmayan Müslümanlar. Onun için biz en iyisi bu iki "entiteyi" birbirinden ayırarak her şeyi çözmüş olalım! Ne güzel, ne konforlu... Keşke ben de böyle düşünebilseydim. Neyse. Konuya dönelim. Daha bilimsel bir dile evrilelim.

İslâm tarihine vurgu, sosyo-kültürel açıklama vurgusundan ziyade stratejik bir hamledir. Problemlerin kaynağı ne kadar teolojik olursa, meslekten İslâmcı profesyoneller de kendilerinin daha fazla konuşmaları gerektiğine, bu olayları yalnız kendileri gibi dini bir enformasyona sahip insanların anlayabileceklerini ileri sürecekler. Tam bu

esnada memleketin varoluşsal İslâm düşmanları bütün kötülüklerin anası olarak dinlere, özellikle de kültürel kodlarımızda hatta “genlerimizde” olan derin Sünniliğe işaret etme fırsatı yakalayacaklar. Her şey bu kadar basittir bir anlamda; kültürel kodlarımızdaki din, derin Sünnilik ya da yanlış, uydurulan, vahyin ışığında inşa edilemeyen din anlayışı vs. Ne yani, birkaç asırdır bütün dünyayı koşullayan Aydınlanma tecrübesinin, Müslümanlar olarak maruz kaldığımız modernitenin, küreselleşmenin, kapitalizmin ya da hepsinden daha önemlisi tekniğin hüküm sürdüğü bu medeniyetin içinde bulunduğumuz hâl üzerine hiçbir tesiri yok mu?

Yeni Çağın Tahakkümü

Bugün bizler tek tek insan tekleri olarak Batılı varoluş tarzına doğuyoruz. Yeni Zamanlarda karasal küreselleşmenin, yeni çağın etkisi altında oluşan seküler, liberal, demokratik, kapitalist ve daha da önemlisi rasyonalist ilkelerinin belirlediği teknik medeniyetin tahakkümü altındaki bir toplumsallıkta yaşıyoruz. 16.yüzyılda başlayan Rönesans ve Reform hareketleri, hümanizmin dirilişi, coğrafi keşifler gerçekleşmiş, bu kültürel ve ekonomik dönüşümlerin paralelinde gelişen doğa bilimlerinin yanı sıra Descartes’le birlikte kartezyen felsefe hükmünü ilân etmemiş gibi konuşmak ne kadar sahicî? Bu gelişmeleri müteakip 18. yüzyıl sonlarında Fransa’da yaşanan politik süreçlerin ardından artık yeni bir dönemin başladığının farkına vararak kimsenin uzak duramadığı tarihsel anın coşkusu karşısında Kant, *insanlık tarihindeki böyle bir olgu, olayların şimdiye kadarki akışından hiçbir politikacının akıl edip de çıkaramadığı, insan doğasının içindeki bir iyileşme yetisi ve kapasitesini ortaya çıkardığı için artık unutulmaz*, demişti. Tüm bunlar ve bunların akabindeki gelişmeleri içinde taşıyan çağın adı kısaca Aydınlanma Çağı. Kendisini özgürlüğün fai-

li olarak gören Aydınlanma da bir düşünürün ifadesiyle *matematiksel doğa biliminin ve ... genelde rasyonel düşünmenin tahakkümü altındaydı* ve modernitenin nihilizmine giden yolun bir aşamasıydı. Ama Aydınlanmanın yanı sıra sanayi kapitalizm ve uluslaşma süreciyle daha önce hiçbir insanın maruz kalmadığı bir durumla karşılaştık. İnsanlar daha önce birtakım geleneklere, mitlere, dinsel yapılara inanıyordu fakat Aydınlanmayla birlikte aklın iktidarını keşfederek onun önder-

liğinde, ideal dünya tasavvuru ile toplumsal hayatı dizayn etmek için yola çıktılar ve daha önce insanlığın başına gelmeyen bir kitlesel eğitim sürecine girildi. Böylece seçkin bir zümrenin imtiyazında olan eğitim artık aklın hareket kabiliyetini arttırmak için tüm insanlığa yayılmıştı. Bu faaliyetlerin hepsine aslında ehlileştirme, uysallaştırma faaliyetleri de diyebiliriz.

Bizler de geç kalmış bir şekilde, ama son derece ceberut ve kararlı bir biçimde kitlesel eğitime tabi tutularak Aydınlanmanın bilimsel rasyonalizminden, soyut bireyciliğinden ve en temelde de evrensel hümanizminin nasiplenmiş olduk. Bu noktada, bu satırlara hak vermekle birlikte ama diyerek itirazda bulunacak çıkabilir. Zira dünyada yaşanan iki büyük savaş sonrası insanlık ciddi bir hayal kırıklığı yaşamış, Aydınlanma ve Aydınlanmanın büyük harfli aklı ile bilim ciddi eleştiriler almış, postmodernizm neşvünema bulmuştur. Postmodernizmle

sosyal bilimlerden doğa bilimlerine tüm disiplinlerde kırılma yaşanmış, Aydınlanmanın aklın ışığında, kesinliği konusunda kendinden emin olduğu evrensel totalleştirici ahlak ve hakikat anlayışına karşın “antiözcü” pozisyonlar gelişmiş ve her türlü büyük anlatının karşısında yer alınarak evrensel ve rasyonelleştirici projelere karşı çıkılmıştır. Böylece modernist Batının ön kabulleri radikal eleştirilerden geçerek yara almıştır vs.

Türkiye’de bugün İslâmcılar dünyaya son derece neo-Kantçı bir perspektiften bakmaktadır. Bu bakış açısına göre değerler ve doğa birbiriyle çatışmayan iki kategori halinde bulunmaktadır. Doğa bilimleri söz konusu olduğunda, kanunların ve nedenselliklerin ardında sünetullah’ı görmeye çalışırlar. Değerler söz konusu olduğundaysa faydalı kurgulardan, yaşamsal ödevlerden ve ahlaki sorumluluklardan bahsederler. Bu minvalde hakikat riayet edilmesi ve gözetilmesi gereken bir sosyal ilke mesabesine indirgenir ve esasında varoluşsal bir tecrübe olan din en başından yanlış anlaşılma-ya mahkûm edilir.

Hakikaten, acaba, böyle mi olmuştur ve şimdi gerçekten böyle bir dönemde mi yaşıyoruz? İçinde yaşadığımız zamansallık içinde gördüğümüz şey sahiden bu mudur? Kartezyen felsefeyle radikal bir hal alan özne-nesne dikotomisi artık geçersiz midir? Aydınlanmanın temel nosyonu olan insanlığın özgürlüğünün koşulu olarak görülen aklın ilkeleri anlamsızlaşmış mıdır? İnsanı tecrübeyi kadavralaştıran bilimin nesneleştirici etkisi sona mı ermiştir? Aydınlanmanın bilimsel rasyonalitesinin iktidarı sonlanmış mıdır? Hayır. Tüm bunların aksine bugün bilim gittikçe radikalleşerek kitleler hâlinde birbirlerine göz kırpan *son insanları* üretmektedir. İnsanlar, kendi iradeleriyle “ayıklayıcı” bir rol almaktadırlar. Gerçeklikle olan temasları kökensel biçimde güç istemiyle koşullanmıştır. Bu doğrultuda her şeyi anlaşılır ve bilinir kılmaya yazgılıdırlar. Bu durum bugün başta kamusal alanda söz almaya talip profesyonel İslâmcılarınki olmak üzere “din” üzerine söylem üretmeye yönelik her türlü çabayı da belirlemektedir.

İslâmcı Figürlerin Jestlerinin Temeli

56

Türkiye’de bugün İslâmcılar dünyaya son derece neo-Kantçı bir perspektiften bakmaktadır. Bu bakış açısına göre değerler ve doğa birbiriyle çatış-

Bugün bizler tek tek insan tekleri olarak Batılı varoluş tarzına doğuyoruz. Yeni Zamanlarda karasal küreselleşmenin, yeni çağın etkisi altında oluşan seküler, liberal, demokratik, kapitalist ve daha da önemlisi rasyonalist ilkelerinin belirlediği teknik medeniyetin tahakkümü altındaki bir toplumsallıkta yaşıyoruz. 16. yüzyılda başlayan Rönesans ve Reform hareketleri, hümanizmin dirilişi, coğrafi keşifler gerçekleşmemiş, bu kültürel ve ekonomik dönüşümlerin paralelinde gelişen doğa bilimlerinin yanı sıra Descartes’le birlikte kartezyen felsefe hükmünü ilân etmemiş gibi konuşmak ne kadar sahici?

mayan iki kategori halinde bulunmaktadır. Doğa bilimleri söz konusu olduğunda, kanunların ve nedenselliklerin ardında *sünetullah*’ı görmeye çalışırlar. Değerler söz konusu olduğundaysa faydalı kurgulardan, yaşamsal ödevlerden ve ahlaki sorumluluklardan bahsederler. Bu minvalde hakikat riayet edilmesi ve gözetilmesi gereken bir sosyal ilke mesabesine indirgenir ve esasında varoluşsal bir tecrübe olan din en başından yanlış anlaşılma-ya mahkûm edilir. Bugün epistemolojik problemlerin sahiplenilmesi yine öznenin “bilme”ye dair iddiasının kabulüne işaret etmektedir. Özne “insani yapılabirlik” altındaki bir tarihsel gerçekliğin bilgisi iddiasını taşımaktadır. İlk işi de tarihi tekrar yoluna koymaya çalışmasıdır. Özne, kendi özneleşme sürecinde dinini bir rezerve dönüşürecek. Özne, düşünen bir özne olarak kendine eşit mesafede kaldığı tarih, kitap ve din hakkında içsel tutarlılığını sağlamaya çalışacaktır. Elbette bu tutarlılığın alanları da yine öznenin kurmacasıdır. Özne henüz sapmamış bir tarihsel kesit bulup bize oradan kaynaklar aktardıktan sonra bizim üzerimizde tahakkümünü ilan edecektir.

Birey artık söz sahibi olmalıdır. Onlara sorarsanız, bu sınırları aşındırma süreci aktörlerin ihtiraslarının ayartmasıyla (güç istenci) değil, mantıklı çıkarlar (maslahat) ve haklı nedenlerle vuku bulmaktadır. İnsanın sınırsız olan yorumlama ve kendine meşruiyet yaratma becerisi eyleminin sonundan ziyade başında her türlü ihtimali göze alarak, olumsuz durumlarda dahi, mazur göstermeyi yaratır. İnsanın meşruiyet yaratma kabiliyeti her daim kendini sorumluluktan alıkoyarak kendi eylemini haklı kılar.

Sahip oldukları formasyonlar, kullandıkları jargonlar ve hâlihazırda sürdürmekte oldukları varlık tarzı itibarıyla son derece modern bir tecrübenin içerisinden konuşmakta olan profesyonel İslâmcılar, bu gerçekliği görmezden gelerek maslahatları gereği tartışma eksenini teolojik bir boyuta hapsedmekte ve referanslarını İslâm tarihine dayandırmaktadırlar. Mevcut durumun Müslümanların tarihinden neşet eden ve günümüze kadar uzanan din anlayışları tarafından belirlenmekte olduğu varsayımından hareketle, konunun uzmanları olarak kamusal alanda söz söyleme ehliyetini kimseye kaptırmamayı amaçlarlar. Sosyolog, siyaset bilimci, uluslararası ilişkiler uzmanı gibi çeşitli bilimsel uzmanlık pozisyonlarını işgal ediyor olmanın prestijinden memnuniyet duymakla beraber, üzerine konuştukları konula-

rın esasen teolojik bir karaktere sahip olduğunun altını çizmeyi de çok severler.

Başlı başına modern fenomenler olan bu profesyonel İslâmcı figürlerin jestlerinin temelini anlamak için politiğin ontolojisini yapan Carl Schmitt'in -biraz araçsallaştırmak pahasına- bir kavramına başvuracağız: İstisna hâli. Bu kavram Schmitt'in Soren Kierkegaard'dan esinlenerek egemen olan ve egemenliğin tanımını açıklamak üzere geliştirdiği düşüncelerinin temelini oluşturur. İstisna hâli, Schmitt'e göre hukukun kurucu momentidir. Hobbes, Locke gibi siyaset teorisyenlerinin fiktif ve normatif yaklaşımlarının aksine, hukukun kökeninin hiç de hukuki olmadığına farkında bir düşünür olan Schmitt hukuksal düzenin esasında istisnai bir hâle dayandığını söyler. Bu düşünceye göre istisna hâline karar verendir egemendir. Modern öznelere olan profesyonel İslâmcılar da aynı mantığı sonuna kadar işletirler. Onlara göre günümüzde İslâm'ın yaşanmasının önünde büyük engeller vardır. Selefî ve modernist eğilimlere sahip olanlar mevcut egemenlik düzeninde Allah'ın hükmüne riayet edilmediğini, İslâm şeriatının hâkim olduğu bir dünyada yaşamadığımızı söylemekte, daha geleneksel yaklaşımların temsilcileriye şeriatın tatbikini içerisinde bulduğumuz kaotik ahir zaman evresini nihayete erdirecek bir kurtarıcının geleceği güne tehir etmektedirler. Fakat bu yaklaşımlardan pesimiz değil ilginç bir vitalizm doğar: Özne buradan kendine paye çıkarır, İslâm'ın hükümlerinin yeniden yürürlüğe konabileceği bir düzeni tesis etmek adına kendisine mevcut durumu istisnalaştıran bir "egemen" pozisyonu biçerek bu hükümleri bizzat kendisi askıya alır. *Hukukun dışındaki egemen olarak, hiçbir şeyin hukukun dışında olmadığını ilân etmektedir.* Yani Schmitt'e göre istisna hukuk düzenin dışında değil, düzenin bir parçasıdır. Giorgio Agamben'in deyişiyle, istisna kendisini kuraldan dışarı çıkarmaz; bunun yerine, kural kendi kendisini askıya alarak istisnaya yol açar ve kendisini istisna olarak sürdürmek suretiyle kendisini kural olarak tesis eder. Schmitt'te devleti kuran ve meşrulaştıran unsur olan istisna, Hobbesyen anlayışta karşımıza çıkan ("insan insanın kurdudur") bireysel düzlemin de esasını teşkil eder. Özgür irade sahibi bireyler olarak profesyonel İslâmcılar da bu minvalde istisna olanın ne olduğuna karar verir, *yaşamın her anı zaten ibadettir* gibi son derece basit bir akıl yürütmeyle hü-

kümleri askıya alırlar. Agamben şöyle der: "İstisnai durumda yasanın ihlali yasanın uygulamasından ayırmak imkânsızdır; öyle ki bir kuralı ihlal eden şeyler ile bu kural doğrultusunda yapılan şeyler tamamen birbirine geçiyor." Bu doğrultuda İslâmcılığın, modern ve geleneksel eleştirmenleri de buna dâhil olmak kaydıyla, istisnai bir varoluş tarzı olduğu söylenebilir.

Bugün meslekten İslâmcılar, hangi çevreye mensup olursa olsun gelenekçisinden modernistine kadar herkes, Hz. Peygamber'in sözleri üzerine saatlerce konuşabilmelerine imkân veren kültürel bir faaliyet kabiliyetine sahip. Kimse düşümenin kaygısını taşıyor. Bu durum karşısında İslâmcıların en entelektüel figürleri dâhil işitebileceğiniz yegâne yakınma kamunun düzensizliğine işaret etmekten ibarettir. Kamunun düzleştirici gücü karşısında hiçliğin her şeyi kuşatacağı endişesine kapılarak, *hayatının başka bir kıymeti olmasa bile gündelik gazetelerin kati surette ahlaksızlaştırıcı varlığını keşfetmiş olmaktan dolayı hoşnut olduğunu* söyleyen Kierkegaard'dan ziyade bugün meslekten İslâmcı profesyoneller, iyimser, naif bir Aydınlanmacı olan Jürgen Habermas gibi kamusal alanı demokratikleştirici bulmakta, kamusal alanı insanın kendi hayatının, yaşam alanlarının ve yönetiminin tarafsız bir şekilde tartışılması ve kurumsallaşmasıyla işleyen rasyonel alanlar olarak kabul etmektedir.

İslâmî Hareketler ve İslâm Dünyasındaki “Değişim Talebi”

Özünde siyasi hareketler olmalarına rağmen siyaset yapma ve iktidara gelme yollarından mahrum bırakılan İslâmî hareketler, varlıklarını dinî bir yapı olarak devam ettirmek zorunda kaldılar. Arap devrimleriyle birlikte önlerindeki engeller kısmi olarak ortadan kalktığı için hızla partileşerek siyasal hayattaki yerlerini aldılar. Çok güçlü toplumsal destekleri vardı bu hareketlerin.

Ramazan YILDIRIM

İslâm dünyasında başlayan değişim ve dönüşüm hareketleri hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılıyor.* Gerçekten de Arap dünyası 2011 yılından itibaren

sahici bir toplumsal hareketlilik yaşamıştır. Kimileri bunu “bahar” olarak isimlendirdi ancak işin sahibi olan halklar, bu durumu bir devrim olarak isimlendirdi. İsmi her ne olursa olsun bu süreç köklü bir toplumsal değişim talebinin dile getirilmesini temsil etmektedir.

Tunus’ta başlayıp kısa bir süre içerisinde Mısır, Libya, Suriye, Yemen, Bahreyn ve Ürdün gibi ülkelere sıçrayan bu değişim dönüşüm talebi, onlarca yıldır birikmiş bir öfke patlamasıdır. Hem rejimlerin hem de onlara muhalefet eden geleneksel tüm aktörlerin tahmin edemediği bu hareketin öncüleri gençlerdi. Farklı ideolojik ve siyasi eğilimleri olan tüm kesimleri kuşatan değişim hareketlerinde dile getirilen taleplerden hareketle sebepleri anlamak mümkündür. Tüm gösterilerde göze çarpan özgürlük, adalet, onur ve ekmek sloganları değişim dönüşüm hareketlerinin gerçek sebeple-

rinin birer ifadesidir. Her türlü baskıya karşı özgürlük, her türlü haksızlığa karşı adalet, her türlü itibarsızlaştırma ve yok saymaya karşı onur ve her türlü yoksulluğa

ve sefalete karşı makul bir yaşam düzeyi yani iş ve ekmek. Barındırdığı zenginliklere rağmen fakirleşen, en önemli ilkeleri adalet ve özgürlük olan bir dine mensup olmasına rağmen haksızlıklara, baskılara, dışlanmışlıklara maruz kalmış bu dünyanın halkları kendilerini idare edenlerden özgürlüklerini istiyor, adil, şeffaf, onurlu ve yaşanılabilir bir gelecek inşa etmenin gereğine inanıyor.

İktidardan Mahrum Bırakılan Hareketler

Arap Baharı sonrasında Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan yeni durumu İslâmî hareketler açısından değerlendirmek gerektiği de açıktır. Başta Ortadoğu ve Kuzey Afrika olmak üzere İslâm dünyasında ortaya çıkan İslâmî hareketler, mezhep ve tarikat gibi geleneksel yapılardan farklı bir olgu olarak ortaya çıkmışlardır. İslâmî hareketler, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra farklı bir

evreye giren ve ulus devlet süreciyle yüz yüze kalan Müslümanların kendi değerleriyle hayatta var olma taleplerinin bir ifadesidir. Ortadoğu'da dili, ırkı ve dini bir olan Araplar bir sabah uyandığında yirmiden fazla devlet, bayrak, millî marş ve cetvelle çizilmiş sınırlarla karşılaştılar. Siyasi iktidarlar bu durumu fazlasıyla ciddiye aldı ve kurgu ile gerçeklik arasındaki dengeyi tutturamadılar. Kendi büyük evlerinin odaları arasında do-laşmaları vizeye, pasaporta bağlandı. Bağdat'tan Şam'a, Kahire'den Beyrut'a, Kudüs'ten Mekke'ye giden yollar birden sarp yokuşlara dönüştü. İşte böylesi bir ortamda ortaya çıkan İslâmî hareketler, bu suni sınır ve engelleri aşan bir dil kullanarak toparlanmanın ve tekrar buluşmanın umudunu diri tuttular.

Özünde siyasi hareketler olmalarına rağmen siyaset yapma ve iktidara gelme yollarından mahrum bırakılan İslâmî hareketler, varlıklarını dinî bir yapı olarak devam ettirmek zorunda kaldılar. Arap devrimleriyle birlikte önlerindeki engeller kısmi olarak ortadan kalktığı için hızla partileşerek siyasal hayattaki yerlerini aldılar. Çok güçlü toplumsal destekleri vardı bu hareketlerin. Mısır, Tunus ve Libya'da şeffaflaşan siyasal katılım süreçlerinden başarıyla çıktılar. Ancak iç ve dış dinamikler bu yeni duruma hazır değildi. İçerde çatırdayan eski dinamikler dış desteklerle tekrar sahnedeki yerini aldı ve devrimlerle birlikte ortaya çıkan yeni umutları bastırmaya çalıştı. Oysa yeni dönemle birlikte İslâmî hareketler kendi iç bünyelerinde büyük bir özeleştirici süreci başlatmışlardı ve hem kullandıkları dili hem de başvurdukları geleneksel yöntemleri terk etme yönünde bir irade beyanında bulunmuşlardı. Dinî bir cemaat olmak ile siyasi bir parti olmak arasındaki ince çizginin farkına varmışlardı. Bulundukları ülkenin sorunlarına rasyonel cevaplar üretmeye çalışıyorlardı. Diğer toplumsal kesimlerle birlikte iş yapma imkânlarıyla yüzleşiyorlardı ve tüm bölge için umut olabilecek bir modele doğru gidiyorlardı. Özellikle de Mısır'daki askerî darbe tüm bu filizlenmenin üzerinden tanklarla geçerek siyaset yoluyla toplumsal değişimi-dönüşümü sağlamak isteyen hareketleri tekrar baskı altına aldı ve onları eski geleneksel yöntemleriyle baş başa bıraktı.

Ortadoğu'daki halk hareketleri üzerinde etkili olan yapılar hiç şüphesiz İslâmî hareketlerdir. Zaten İslâmî hareketler 1960'lı yıllarda başarısızlığa

İçerde çatırdayan eski dinamikler dış desteklerle tekrar sahnedeki yerini aldı ve devrimlerle birlikte ortaya çıkan yeni umutları bastırmaya çalıştı. Oysa yeni dönemle birlikte İslâmî hareketler kendi iç bünyelerinde büyük bir özeleştirici süreci başlatmışlardı ve hem kullandıkları dili hem de başvurdukları geleneksel yöntemleri terk etme yönünde bir irade beyanında bulunmuşlardı. Dinî bir cemaat olmak ile siyasi bir parti olmak arasındaki ince çizginin farkına varmışlardı. Bulundukları ülkenin sorunlarına rasyonel cevaplar üretmeye çalışıyorlardı. Diğer toplumsal kesimlerle birlikte iş yapma imkânlarıyla yüzleşiyorlardı ve tüm bölge için umut olabilecek bir modele doğru gidiyorlardı.

uğrayan sosyalist ve milliyetçi hareketlere bir alternatif olarak yükselişe geçmişti. Özellikle yakın dönem Arap-Müslüman bilincine 'nekba/felaket' olarak kazınan 1967 yılındaki İsrail karşısındaki yenilginin ardından Nasır sosyalizmi ve Arap milliyetçiliği düşünsel bir krizin içine girmişti. O yıllarda İslâmî hareketin önemli liderlerinin idam edilmesi, mensuplarının tutuklanması, sürgün edilmesi ve baskı altına alınması politikaları sonucu halk, bu hareketlerin mazlumiyetinin farkına vardı. Ayrıca bu hareketler, aynı zamanda büyük halk kesimlerinin ilgisine ve sevgisine mazhar olmuştu. Arap baharı sonrası bu coğrafyada yapılan tüm seçimlerde halk İslâmî hareketin farklı eğilimlerinden gelen siyasi partileri ve liderleri destekleyerek bu teveccühünü göstermiştir. Arap devrimlerinden sonra bu coğrafyada var olan tüm ideolojik ve siyasi guruplar geleneksel ezberler yerine yeni bir söylemle kendilerini ifade etmek zorunda kalmışlardır. Statükodan yana veya değişimden yana. Mesela Mısır'da İslâmî hareket havzasından gelen bazı Selefî gruplar, milliyetçiler, liberaller, solcular askerî darbenin yanında yer alarak statükocu olmuşlardır. Teorik düzeyde bir-

İslâm dünyası Batı'nın ortaçağında yaşanan din ve mezhep savaşlarını yaşamamıştır ama maalesef 21. yüzyılın temel belirleyici aktörü olmaya doğru ilerleyen İslâm dünyası bu çetin imtihanla karşı karşıya kalmaktadır. Eğer siyasetçiler sağduyuyu ve feraseti elden bırakmadan bu dünyanın sorunlarına geniş toplum kesimlerini memnun edici çözümler getirirlerse bu imtihandan fazla örselenmeden çıkabiliriz. Mezhepçi ve etnik politikalar diğer ırk ve mezhep mensuplarını tedirgin etmekte ve onları etnik ve mezhep kimliğine sınıksız sarılmalarına ve kendilerini bunun üzerinden ifade etmelerine zorlamaktadır. Oysa tevhit, adalet, özgürlük ve erdem gibi değerler üzerinden kendimizi ifade etsek ve sorunlarımızı bu temelde çözmeye çalışsak ortada ne mezhebî ne de etnik bir çatışma olurdu.

birleriyle yan yana durmaları dahi düşünülemeden gruplar çok rahat bir şekilde aynı statükocu pratik içerisinde bulunmuşlardır.

İslâm dünyasında ortaya çıkan birtakım hareketlerin Selefilik düşüncesinden etkilendiği hatta neoselefilik şeklinde birtakım isimlendirilmelere de rastlamaktayız. Oysa şu tespiti yapmak gerekiyor her şeyden evvel: İslâm tarihinin hiçbir döneminde Selefilik, bağlamından kopuk bir şekilde bu kadar konuşulmadı ve tartışılmadı. Bir düşünme biçimi veya dinî metinleri anlama hususunda kendine özgü bir zihniyet olan Selefilik, son yüzyılda bir hareket olarak ete kemiğe bürünmüştür. İslâm dünyasının içinde bulunduğu sorunların çözümünü asr-ı saadete dönüştürme ve bunu da şekilsel bir dindarlık biçimine indirgeyen günümüz Selefilik hareketi, diğer İslâmî hareketler gibi Mısır'da ortaya çıkmış ve birbirinden farklılaşarak diğer coğrafyalarda varlığını sürdürmüştür. Bugünkü Selefi kökenli hareketleri toplumsal değişimi sağlamak üzere benimsedikleri yöntemler açısından farklı gruplara ayırmak mümkündür. Daha çok tebliğ ve davet faaliyetleri üzerinde yoğunlaşan Selefi grupların içinden çıkan bir akım, cihat fikrini ön plana çıkararak bu doğrultuda fiili eylemlerde bulunurken bazı gruplar da daha çok iyi bir dindar nasıl olmalı üzerinde yoğunlaştı ve kılık kıyafet özelinde şekilsel bir dindarlık çağrısı yaptı.

İslâm Dünyasının Çetin İmtihani

Arap devrimlerinden sonra diğer tüm hareketlerde olduğu gibi Selefiler de kendi içlerinde büyük bir dönüşüm yaşadılar. Her türlü siyasal katılımı, partileşmeyi, parlamentoda yer alma-

yı küfür sayan ve bu yöntemleri benimseyen diğer İslâmî hareketlere ağır eleştirilerde bulunan Selefilerin büyük bir kısmı çok pragmatik davrandılar ve hızla partileşerek seçimlere katıldılar. Benimsedikleri yöntemlerin farklılığına rağmen kendisini Selefi olarak isimlendiren tüm grupların dini anlama ve yorumlama biçimi, dinî metinlerin literal yorumu, şekilsel dindarlık, farklı toplumsal örf ve âdetleri din adına dışlama, her türlü yeni dinî fikir ve yorumu bidat sayma gibi hususlarda ortak bir tutum ve davranış içinde yer almaktadırlar.

Ortadoğu; farklı din, mezhep ve etnik kimliklerin içi içe, yan yana yaşadığı ender coğrafyalardan biridir. İslâmiyet açısından baktığımızda hem Sünniliğin hem de Şiiiliğin tüm tonlarıyla burada yaşadıklarını görürüz. Ortadoğu'da mezhepler üzerinden özellikle Sünni-Şii çatışması ekseninde birtakım hareketlerin karşı karşıya geldiğini görüyoruz. Mezhepler, tarikatlar ve cemaatler değişik yorumların birer ürünü olarak ortaya çıktıkları için özleri itibarıyla farklı etnik kökenlere, toplumsal yapılara ve anlayışlara sahip olan Müslümanların bir zenginliğidir. Yani Müslümanların farklılıkları onların zenginlikleridir aynen gökkuşağındaki renkler gibi. Müslümanlar arasındaki bu farklılıkları zenginlik olmaktan çıkaran ve birer çatışma unsuru hâline dönüştüren husus, siyasi iktidarların hırs ve beceriksizliklerinden kaynaklanmaktadır. Yaşanan gerilim ve çatışmaların İslâm ve Müslümanlar açısından sebep olduğu parçalanmalar son derece trajiktir.

Siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumak veya genişletmek isteyen iktidarlar ister istemez ötekiyle bir çatışma içine girecektir. Bu çatışmasını rasyonel temellerle izah edemeyince farklılıkları körükleyerek onlar üzerinden kitleleri çatışma-

nın içine çekmeye çalışmaktadırlar. İslâm dünyası Batı'nın ortaçağında yaşanan din ve mezhep savaşlarını yaşamamıştır ama maalesef 21. yüzyılın temel belirleyici aktörü olmaya doğru ilerleyen İslâm dünyası bu çetin imtihanla karşı karşıya kalmaktadır. Eğer siyasetçiler sağduyuyu ve feraseti elden bırakmadan bu dünyanın sorunlarına geniş toplum kesimlerini memnun edici çözümler getirirlerse bu imtihandan fazla örselenmeden çıkabiliriz. Mezhepçi ve etnik politikalar diğer ırk ve mezhep mensuplarını tedirgin etmekte ve onları etnik ve mezhep kimliğine sınıksız sarılmalarına ve kendilerini bunun üzerinden ifade etmelerine zorlamaktadır. Oysa tevhit, adalet, özgürlük ve erdem gibi değerler üzerinden kendimizi ifade etsek ve sorunlarımızı bu temelde çözmeye çalışsak ortada ne mezhebî ne de etnik bir çatışma olurdu. Ortadoğu'da oluşturulan kargaşa ve savaş durumundan yeni bir kimlik haritası çıkarılma gayretleri olduğunu söyleyebiliriz. Ortadoğu'daki siyasi iktidarların beceriksiz politikalarının ve mevcut sorunları çözmekten çok yeni sorunlar üreten icraatlarının faturasını maalesef halklar ödüyor.

Arap devrimleriyle birlikte bu coğrafyada yüz yıldır üstü örtülen ve çözülemeyen tüm sorunlar birden ortaya çıktı. Batı dünyası, elbette ki bu sorunları istismar edecek bazı girişimlerde bulunmakta ve kendi çıkarlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak Cezayirli sosyolog ve düşünür Malik b. Nebi'nin adına 'sömürgecilğe elverişlilik' (colonizability) dediği bir ortamın da bulunduğunu hesap etmek gerekiyor. Kendi evimizin düzenini biz kendimiz sağlamadıkça karıştıranlar çok olacaktır. Din, mezhep ve etnik temelde yeni bir haritanın çıkarılmak istendiği çok aşikâr. İçinden geçtiğimiz kargaşa ve çatışma ortamı henüz tasavvur aşamasında olan bu haritanın sınır çizgilerini belirginleştirmekte ve fay hatlarını hareketlendirmektedir. İslâmî hareketlerin büyük bir kesimi bunun farkındalar ama hiçbirisi çözüm makamında olmadığı için inisiyatif alamamaktadır. Aşırı siyasallaştırılmış Şiilik ile fanatizme varmış Selefilik maalesef bu kargaşa ve çatışma ortamına negatif katkı yapmaktadır. Mezhep kimlikleri üzerinden bir mağduriyet oluşturarak diğer toplum kesimlerini işin içine çekmeye çalışmaktadır. Her iki grup da çatışmacı bir dil kullanıyor, aynı yöntemlere başvuruyor, farklı argümanlarla aynı tahribatı yapıyor. Ancak bunlar kargaşa ve şiddet ortamının

ürünleri olup bu coğrafyada düzen kurucu ve kalıcı olamazlar. Müslümanların siyasal tarihi bunun örnekleriyle doludur. Adil bir paylaşım, özgür bir siyasal katılım, onurlu bir yaşam standardı sağlandığı takdirde kargaşadan beslenen ve şiddete başvuran yapılar kendiliğinden eriyip gidecektir.

İslâmî Hareketlerin Yeni Halleri

İslâm dünyasında ortaya çıkan durumu ifade etmek sadedinde yeni İslâmî hareketler kavramından bahsedildiğini görüyoruz. Oysa yeni İslâmî hareketler tanımlaması yerine İslâmî hareketlerin 'yeni hâlleri'nden bahsetmek mümkündür. İslâmî hareketler, birer sosyal ve siyasal oluşumlardır. Bulundukları ülkelerde legal yollarla siyaset yapma imkânı bulamadıkları için dinî bir hareket veya cemaat hüviyetinde varlıklarını devam ettirmek zorunda kalmışlardır. Bu süreçte dinî irşat ve tebliğ faaliyetlerinin yanı sıra sınırlı sosyal ve eğitim faaliyetlerinde bulundular ancak fırsatlar elverir vermez hızla partileşerek siyaset arenasında boy gösterdiler. Bu hareketlerden bazıları Sudan, Ürdün ve Kuveyt gibi bazı ülkelerde partiler kurarak seçimlere katılmış, parlamentolara girmiş ve koalisyon hükümetlerine iştirak etmişlerdi. Tunus'ta siyasal katılımın yolları tamamen kapalıyken Mısır'da bağımsız adaylıklarla parlamento tecrübesi yaşanmıştı. Ancak Arap devrimlerinden sonra Müslüman Kardeşler Hareketi Mısır'da, Nahda Hareketi de Tunus'ta siyasi birer parti kurarak seçimlere katıldılar ve büyük başarılar elde ettiler. Mısır'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinin galibi oldular. Ancak 2012 yılının Temmuz ayında gerçekleştirilen askerî darbeyle Mısır'da başlayan bu siyasi süreç akamete uğratıldı. Sisi cunta-

sının yönetime el koymasının ardından seçilmiş cumhurbaşkanına verilen yirmi yıllık hapis cezası onaylandı. Tunus'ta ise başarılı bir şekilde süreç devam etmektedir. İslâmî hareketler, artık aktif siyasetin içine girmişlerdir. Özellikle bu hareketlerin içinde yer alan genç kuşaklar, siyaset yapmanın gereğini ve farklı yöntemlerini keşfetmiş durumdadır. An itibarıyla İslâmî hareketler havzasından doğan siyasi yapılanmalar, ülkelerinin en büyük muhalefet hareketleri konumunda bulunmaktadır. Ülkelerinin sorunlarını çözmeye aday aktörler olarak toplumsal desteğe sahipler. Siyasetin doğal mekanizmaları devrede olduğu müddetçe onlar da birer siyasi aktör olarak varlıklarını sürdürecekler. Ancak Mısır'da olduğu gibi siyaset dışı müdahaleler karşısında fazla yapabilecekleri bir şey yok. Ancak bu bir süreçtir ve devam etmektedir. Yenilgilerin toplamından büyük zaferler de çıkabilir. Bazı zaferler yenilgi yenilgi büyüyebilir. İslâmî hareketlere siyaset yapma fırsatı tanınmadığı sürece, yasal yollarla iktidara gelmelerine şans verilmediği müddetçe bu hareketler sürekli bir alternatif olma özelliğini devam ettireceklerdir.

Siyasal hayata yeni yeni katılma teşebbüsünde olan İslâmî hareketlerin Türkiye üzerinde bir etkiye sahip olmaları çok zor. Aksine Türkiye'deki siyaset yapma ve partileşme tecrübesi diğer İslâm

ülkeleri için bir ilham kaynağı olmaktadır. Çünkü ülkemizin bu konuda çok iyi ve olumlu aynı zamanda başarılı bir tecrübesi var. Yarım asır öncesinde İslâm dünyasındaki tüm İslâmî hareketlerin fikir ve düşünceleriyle Türkiye'deki 'İslâmî hareketler' üzerinde etkili olduğu bir gerçekliktir. Ancak geline bu süreçte Türkiye, diğer İslâm ülkelerindeki hareketlerden etkilenme yerine onları etkileyecek ve tecrübelerini onlarla paylaşacak bir konumdadır. Aslında ülke olarak yaşadığımız bu yeni süreçte Türkiye'deki dinî yapılar veya cemaatlerin de kendilerini sorgulamalarını, faaliyet alanlarını yeniden gözden geçirmelerini, söylem ve eylem düzeyinde şeffaflaşmalarını zorunlu kılmaktadır. Medeniyetimizin tüm dünyaya armağan ettiği vakıf müessesini kişisel ihtiras ve arzuların üzerinde tutarak, bireylerin veya grupların siyasi ve ekonomik çıkarlarına alet etmeyen bir bakış açısıyla yeniden bir dirilişe ihtiyaç vardır.

Devletin eski reflekslerine göre haklı olarak kendisini konumlandıran dinî yapıların, cemaatlerin ve tarikatların artık eski reflekslerinden vazgeçen, ülkenin tüm değerleriyle bütünleşme uğrunda adımlar atan, milletin önündeki engelleri kaldıran, onları merkeze alan bir politika benimseyen devletin 'yeni hâli' karşısında eski reflekslerini terk etmeleri gerekiyor. Faaliyet alanlarını ve bakış açılarını yeniledikleri takdirde varlıklarını daha kalıcı ve sahici hâle getirebilirler. Siyaset kendisini nasıl şeffaflaştırıyorsa her türlü dinî faaliyetlerin, gönüllü sosyal ve eğitim hizmetlerinin de şeffaflaşmaya ihtiyacı vardır.

* Bu metin, yazarın *Diyanet* dergisine verdiği röportajın gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur.

Cezayirli sosyolog ve düşünür Malik b. Nebi'nin adına 'sömürgeciliğe elverişlilik' (colonizability) dediği bir ortamın da bulunduğunu hesap etmek gerekiyor. Kendi evimizin düzenini biz kendimiz sağlamadıkça karıştıranlar çok olacaktır. Din, mezhep ve etnik temelde yeni bir haritanın çıkarılmak istendiği çok aşikâr. İçinden geçtiğimiz kargaşa ve çatışma ortamı henüz tasavvur aşamasında olan bu haritanın sınır çizgilerini belirginleştirmekte ve fay hatlarını hareketlendirmektedir. İslâmî hareketlerin büyük bir kesimi bunun farkındalar ama hiçbirisi çözüm makamında olmadığı için inisiyatif alamamaktadır.

Muhafazakârların Medya ve Sivil Toplumla İmtihanı

2000’li yıllardan sonra İslâmî kesimin kurduğu sivil toplum ve medya yapılarında ciddi sorunların olduğu görülebilir. Medyadaki “galip gelme hissi, zaaf ve ayıpları araştırma metodu, reyting kaygısı, helal-haram zemininin ortadan kaldırılması ve her türlü iktidarı elinde tutma kaygısı vs.” bu kesimin alternatif bir medya dilini ve ahlakını ortaya koyamama durumunu doğurmuştur.

Ahmet DAĞ

Tam on bir yıl önce *Umran*’da yayımlanan “Şafaktaki Son Çılgılık Politika” adlı yazımda siyaset-toplum ilişkisinin sorunlarına değinmiştim. Bu yazıda Tanzimat’tan bu yana yani yaklaşık 200 yıllık sosyal-politik durumun krizinin Kalemiye erbabının eliyle olduğunu yazmıştım. Özetle önce İttihat Terakki Partisi sonrasında ise bu partinin selefi ve praksi olan dönemin tek partisi CHP döneminde sosyo-kültürel-siyasi sorunlara değinmiş, arkasından gelen DP, AP ve ANAP geleneğinden hareketle siyasette sağın ya da ülke Müslümanlarının son temsili olan AK Parti’nin siyasi geleneği de olan Milli Görüş geleneğinden kopmasının ne gibi sorunlara yol açacağına yer vermiştim. AK Parti’nin “*post-fordist modern politika tarzıyla*” İslâmî kesimin dünyevileşme ya da protestanlaştırma sürecini hızlandıracağı tehlikesine değinmiş, bu tehlikeden liberal ve reel politik söylemlerden kendini muhafaza ederek koruyabileceğini önermiş, “*hikmet*” ve “*hakikat*” derdi olan fikirlerden ve mütefekkirlerden beslenmesi gerektiğini salık vermiştim.

Yine imaj ve karizma üzerinden oluşturulan parti-lider düzlemine dayanan bir yapının sıkıntılara yol açabileceğini ve bu durumun da üretkenlik sorunu doğurabileceğini yazmıştım. Medya-

siyaset ilişkisinin sağlıklı inşa edilememesinden ve medyanın siyasete bulaşmasından dolayı siyasetin büyük darbeler yiyeyeceğini bununla kalmayıp kendi insanlarını yiyen bir mekanizmaya döneceğini ifade etmiştim. Hem dünyevileşmenin hem de siyasetin varolan halinin hem siyasetin

içinde bulunanları hem de muhatabı olan toplumu epistemolojik ve ontolojik olarak İslâmî duyarlılık ve yaşantıdan koparacağını yazmıştım.

İktidar ve Söylem

Foucault “*doğru söylem*” ile iktidar arasında kırılmanın iktidarın gücü nispetinde artacağını ifade eder. *Doğru söylem*, adaleti bildiren ve herkesin payını dağıtan hükmü olan bir söylemdir. Fakat doğruluk söylemi, iktidarın gücü ve baskısı neticesinde hakikatini ve nüfuzunu kaybedebilir. Zaman ilerledikçe, en yüce doğruluk artık söylemin iktidarından çıkmakta, etkin ve adil sözceleme eyleminden, sözcelemin kendisine, anlamına, biçimine, nesnesine, başvuru kaynağıyla olan ilişkisine doğru yer değiştirmektedir. Doğru söylem yerini daha pragmatik ve yüzeysel olan söyleme bırakarak çıkarla ilişkili işlevsellik kazanabilir. İktidarın gücü karşısında söylem artık ikti-

dara hizmet eden bir enstrümandır. İktidar, söylem aracılığıyla ele geçirilmek istenen güçtür. İktidarın yalnızca söylem üzerinde etkisi yoktur. Aynı zamanda öznenin üzerinde de tahakküm kurma süreci içerisine girmesi söz konusudur. İktidar, öznenin kendisi hakkındaki hakikatini dillendirmede ve bunun nasıl olduğunun kavranmasında bir çözümleme unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda O, boyun eğdiren ve boyunduruk altına alan bir iktidar şeklini telkin etmektedir. İktidar sadece kendi çıkarlarını hayata geçirmek için bir aktörler kümesi tarafından sahip olunan bir şey değil, bir etkileşim tarzıdır. Bu nedenle Foucault'ya göre iktidardan çok, iktidar ilişkileri üzerinde durulmalıdır.¹

Bourdieu ise, söylem üretiminin temelinde iktidar uygulayanların, gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, yönetmenler, akademisyenler gibi “sembolik seçkin” denilen grubun olduğunu söylemiştir. Sembolik seçkinlerle iktidar seçkinleri, haber içerikleri ve yapılarında söylemin üretim ve denetimini elinde bulunduranlar olarak söylem seçkinlerine dönüşürler.² Bu manada *söylem seçkinlerinin* (o dönem için iş adamı, asker, siyaset ve medya seçkinleri diyebiliriz) hâkimiyetinin olduğu yıllarda kendi medyasını ve sivil toplum örgütlerini oluşturamamış mütebedeyyin-dindar kesim 28 Şubat sürecinde söylem üretiminde kendinin eksik olduğunu gözlemlemiştir. Söylem seçkinlerinin üretmiş olduğu siyasi ve enformatik gücün önemli olduğu düşüncesiyle kendisine “*söylem üretimi*” sağlayacak medya ve sivil toplum ayağı oluşturmuştur.

Bu tür tepkisel oluşumlar gerekli olduğu kadar eğer sofistik ve hissi olarak sağlıklı inşa edilmezse sorunlar doğurabilir. Nitekim 2000'li yıllardan sonra İslâmî kesimin kurduğu sivil toplum ve medya yapılarında ciddi sorunların olduğu görülebilir. Medyadaki “galip gelme hissi, zaaf ve ayıpları araştırma metodu, reyting kaygısı, helal-haram zemininin ortadan kaldırılışı ve her türlü iktidarı elinde tutma kaygısı vs.” bu kesimin alternatif bir medya dilini ve ahlakını ortaya koyamama durumunu doğurmuştur. Mevcut yapıların ve tecrübenin her türlü zafiyetinden beslenerek yanlış temsilleri kendine model alan, “*hayatın gerçekleri vardır*” söyleminden “*medyanın gerçekleri böyleymiş*” söylemine geçen dindar kesim medyada “hakiki bir temsili” söylem ve yapıyı meydana getirememiştir.

Ahlaki zafiyet gösterme ve ölçsüz dil kullanma konusunda laik veya liberal kapitalist kesimi bazı hususlarda geride bırakmıştır. Medyada göstermiş olduğu benzeri tepkisellik sonucu oluşan hataları sivil toplum kuruluşlarında da göstermiştir. Bu tepkisellik “*akli*” ve “*kalbi*” bir yapılanma yerine “*aceleci, şuurdan ve samimiyetten uzak*” bir sivil toplum yapılanmasını meydana getirmiştir. Yeni kurulan sivil toplum yapıları sağlıklı bir zemin üzerine inşa olurken önceden kurulmuş olan sivil toplum yapıları da “*güç ve kemiyet*” üzerine odaklanmıştır. Manevi korunma ve güçlenme yerine maddi korunmayı, güçlenmeyi ve sınırları genişletmeyi tercih etmişlerdir. Makam, para ve insan kaynaklarının niceliği üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu zeminde de helal-haram, erdem-erdemsizlik, adalet-adaletsizlik vb. hassasiyetlere dikkat edilmemiştir. Sermaye toplanmasında ve kazanılmasında helal olması hassasiyeti göz ardı edilmiştir. Sermayenin kaynağının ne olduğundan daha çok sermayenin miktarı önemli hale gelmiştir. Bu dengesizlikte medya ve sivil toplum alanında varlık göstermeye çalışan cemaat ya da oluşumlar dini çerçeve içinde olan sorunlu bir süreç yaşamışlardır.

Yıllardır metodik bir şekilde kendini bir virüs olarak milletin ve ümmetin içine yerleş/til/en FETÖ, diğer oluşumlar için bir rekabet modeli olarak alınmıştır. Medya (TV, gazete, dergi vs.), hastane, kolej, dersane ve şirket sahibi olmak cemaat olabilmenin en önemli koşulu gibi algılanmıştır. Sonradan kurulan sivil toplum örgütleri ise öncekileri model alarak manevi olmaktan daha çok maddi temelli bir yapı oluşturmuşlardır. Asıl maksadı cemiyete ve ümmete insan yetiştirmek amacıyla olması gereken cemaatler -istisnasız- ne yazık ki yıllardır düşünür veya mütefekkir yetiştiremediler. Farklı düşünme, okuma ve konuşma gibi refleksleri yok edilerek sünnetullah'a da aksi bir şekilde tek tip adam yetiştirme yanlısına dönüşmüştür. Cemaatlerin bir an önce bu tür tek tip adam yetiştirme ya da misyonu vazgeçilmez ideolojik bir hale getirme sendrom ve girdabından kurtulması gerekir.

Sivil toplum örgütleri bağlamında yapılan hatalar, medya ayağında daha fazlasıyla yapıldı. Kadime yani geleneğe ait daha önce bir model olmadığından dolayı hem varolan örneklerden hem de pragmatik gerekliliklerden dolayı kendi medyasını inşa eden sağ- muhafazakar-dindar veya İslâmî

kesim vs. kendinden önceki örnekler olan seküler ve kapitalist modellerden beslendiği gibi aceleci bir tutumla akıl ve kalp dengesinden uzak melez bir medya ağı ördü. Son 15 yıllık süreçte sadakatle siddıklık arasında lafzi ilişkiyi kuramadığından dolayı iktidara sadakati, kör bir itaate dönüştürdü. Bu kör itaat hem iktidarın hakikati görmesini engellerken hem de kendisinin doğruyu bulamasına yol açtı. İktidarın meşruiyeti ve gücü, söylemin doğruluğuyla ilişkilendirildi. Doğru söylem ya da hakikat ıskalandı. Oysa medya en kritik meselelerde iktidarın gözünü açan ya da uyarıcı olan bir tecrübe ortaya koyabilirdi. Ama amaç hakikat olmaktan daha çok “reyting, sermaye bolluğu, iş takipçiliği, itibar ve makam” elde etme olunca ve medya bunların elde edilmesi için bir manivela olarak kullanılınca malum duruma gelindi.

Açılım-Çözüm Süreci ve Sonrası

2005 yılından beri iktidarın bazı meselelerde hata yapmasının nedeni iktidarın destekçisi olarak görülen medyadır. 2005 yılında “açılım” süreciyle başlayan sonrasında “çözüm süreci” ile devam eden Kürt meselesinde sonra Eldiven, Sarıkız, Balyoz vb. Ergenekon süreci davalar ve Deniz Feneri Davası, Özel Yetkili Mahkemeler, Arap Baharı bağlamında Suriye Meselesi, MIT Krizi, Uludere Katliamı, Rus uçağının düşürülmesi ve sonrasındaki süreç vb. durumlarda iktidar periferisindeki medyanın tökezlediğini söyleyebiliriz. Söz konusu muhafazakâr medya, hem toplumun hem de iktidarın meseleleri doğru anlamasını ve doğru davranmasını engelleyen yayınlar ortaya koydu.

“Açılım” ve “Çözüm” sürecinde yani Kürt meselesinin çözümünde demokrasinin yetersiz olduğunu, çözüme İslâmî perspektifte bakılması ve muhatabın HDP ya da Öcalan’ın değil halk olması gerektiğine dair yazı ve haber yapmayan medya bu medyaydı. Bu medya, 2007 Cumhuriyet mitinglerini çözümlemek yerine sonrasında bu mitingleri kullanarak Ergenekon davasını sulandırarak ve sınırlarını aşındırarak kendisine medyada, adalette, emniyette, askeriyede ve devletin diğer kritik noktalarında yer açan illegal bir yapıyı görmedi veya göremedi. İngiliz-Amerikan ittifakının, eskiyen köhnemiş bir yapı olan Ergenekon yerine kullanabileceği “ılımlı İslâm” tarzına sahip yeni bir yapı inşa ettiğini çok az kişi yazdı. Çoğu kişi Cemaatin/FETÖ’nün kayığına binerek medya ve ticaret yolculuğu yaptılar. Hatta o dönemde bile-

15 yıllık süreçte sadakatle siddıklık arasında lafzi ilişkiyi kuramadığından dolayı iktidara sadakati, kör bir itaate dönüştürdü. Bu kör itaat hem iktidarın hakikati görmesini engellerken hem de kendisinin doğruyu bulamamasına yol açtı. İktidarın meşruiyeti ve gücü, söylemin doğruluğuyla ilişkilendirildi. Doğru söylem ya da hakikat ıskalandı. Oysa, medya en kritik meselelerde iktidarın gözünü açan ya da uyarıcı olan bir tecrübe ortaya koyabilirdi. Ama amaç hakikat olmaktan daha çok “reyting, sermaye bolluğu, iş takipçiliği, itibar ve makam” elde etme olunca ve medya bunların elde edilmesi için bir manivela olarak kullanılınca malum duruma gelindi.

rek ya da bilmeyerek bu şebekenin yayın organlarında yazarak Ergenekonvari operasyonlara bizat el verenler oldu. Şimdi ise bunların çoğu “reisçi” oldu. Ergenekon operasyonunun cemaat tarafından yapıldığını ve sulandırıldığını ima edenleri ise “Ergenekoncu” olarak suçladılar. Şunu da belirtmeliyim ki “Ergenekon” -ya da adı başka bir şey olabilir- denen bir yapı vardı ve bu zevat dönemin Başbakanı olan R. T. Erdoğan hakkında hiç de olumlu ve güzel şeyler düşünmüyorlardı.

Yine Arap Baharı sürecinde Tunus’ta olan devrimin sahil olduğunu fakat Mısır, Libya, Yemen, Suriye’de olanın ise bir manipölasyon veya küresel güçlerin güdüm altına aldığı devrimler olduğunu göremediler. Mısır, Libya, Yemen ve Suriye’de dengeleri bozarak kaosu oluşturan güçleri deşifre edebilecek düzeyde değildiler. Arap Baharına “Fransız” bile kalmadılar. Çünkü entelektüel boyutları ve kaynakları Arap dünyasını anlayabilecek düzeyde değildiler. Oysa bu coğrafyada olanları sağlıklı bir şekilde analiz edip hükümete bu konuda enformasyon sağlayabilecek kalem ve kafaalara yer verebilirlerdi. Bunun yerine kalemşör ve tüccar tipli adamlara köşe vererek hükümete bu konularda uyarıcı olmayı bırakın hükümeti ya-nıltılar ve onun körleşmesine neden oldular.

Yine bu medya, o zamanların cemaati ya da hizmet hareketi şimdilerin FETÖ'süyle organik bir ilişki içerisinde bulunduklarından dolayı ne özel yetkili mahkemelerin cemaat mekanizması haline getirildiğine dair ne de MİT müsteşarı Hakan Fidan'a karşı yapılan operasyonun cemaat operasyonu olduğuna dair yazı ve haberde bulundular. Bu tür yazı yazan olduysa da oldukça çok nadirdi. Bu süreçte Erdoğan iki oyunu da görüp tek başına bozan kişi oldu. Medyanın ayıkması yaklaşık iki yılı buldu.

Talihsiz bir şekilde 38 kişinin katledildiği "Uludere" olayında dönemin İçişleri Bakanı olan sonradan şebekenin gazıyla parti kuran İ. N. Şahiner ağzıyla meseleyi medyada konu edinmelerinden dolayı bu hazin olayın arkasında bulunan art niyetli saikleri sorgulamadılar veya sorgulamadılar. Yine 17-25 Aralık sonrası devlet içinde FETÖ şebekesinin çok etkili olduğunu bildikleri halde Rus uçağının neden ve nasıl düşürüldüğünü veya sonuçlarının ne olacağını sorgulamak yerine iktidarın yanıltılması sonucu kullandığı hatalı dili süfle ettiler. Yine bu şebeke tarafından devlet büyüklerinin yanıltılabileceğini düşünemeyen ve askerin içinde NATO'cu bir kanadın varlığından şüphe duymayan mankurtlaşmış bir medya gerçeği ile karşı karşıyayız.

İktidar 15 yıllık sürecini; mahallenin itibar, makam ve iş takipçiliği yapar hale gelmiş zenginleşmiş konformist yazar-çizerleriyle, bozulan savrulan mahallede yetişmiş olan türedi bir yazar-çizer tipiyle ve mahalledeki rantı görüp mahalleye yerleşen mahalleliden daha iyi "**mahalleli**" ve "**reisçi**" olan bir medya kadrosuyla geçirdi. Bu bir iktidar için talihsiz bir durumdu. Tüm bu talihsiz duruma rağmen iktidar başarılı sayılabilecek bir performans ortaya koydu. Yaşanacak büyük bir sıkıntıda "**mahalleyi ve mahalleliyi**" terk edecek "**Reis'i**" de hemen bırakacak tiplerle hayatını sürdüren medya gerçekliğiyle karşı karşıyayız. Nitekim "**İki silahım yüzlerce mermim var, ben ölmeden Erdoğan'a kimse dokunamaz**" diye nara atan adamların işgal gecesi ortalıkta olmadığına şahit olan bir millet olduk. 15 Temmuz gecesi "**hakiki mahallenin**" neresi "**mahallelinin ve hakiki adamların**" kimler olduğunu gördük. İslami kesimin siyasi ve bürokratik kesimi ve medyasının patronlarının mahallenin has adamlarına "**mahallenin danası**" muamelesi yaptıkları bariz ortadadır. Nitekim siyasi ve bürokratik cenahın yaptığı atamala-

ra bakıldığında patronların gazetelerinde yazanlara verdiği ücret farklılığından bu tutumu bariz anlayabiliriz.

Artık hiçbir şey 15 Temmuz öncesi gibi değildir ve olmamalıdır. Kötü temsiller üzerinden melez yapılanmaya sahip olan sivil toplum ve medya (TV, gazete, dergi, internet siteleri) kendini yeniden inşa etmek zorundadır. Kadim bir geleneğin evlatları olarak Cumhuriyet döneminde Akif'lerin, Aksekili'lerin vermiş olduğu mücadeleden mirasına sahip N. F. Kısakürek, N. Topçu gibi dava adamlarının takipçileri olarak kendimize ait erdem, namus, dürüstlük gibi şahsiyet zeminine sahip ilmi ve fikri sivil toplum ve medya yapısı inşa etmek zorundayız. İçinde bulunduğumuz süreç, tarihsel olarak dil, ahlak ve ilim bağlamında en kötü süreci yaşadığımız zaman dilimidir.

Kırıntı yazar tiplerini kanaat önderi ya da akil olduğu bir sürece şahit oluyoruz. Yaşadığımız bu sefil süreci isimlerle örneklendirmekten imtina etmiyorum. Tarihsel olarak yüzyılımızın en sorunlu ve en riskli dönemlerinden geçtiğimiz bu dönemi *Sabah*, *Haber Türk* vb. mahfillerdeki köşebent tiplerle aşacağımızı zannediyoruz. Başta TRT olmak üzere medyada bulunan durum içler acısı. 15 Temmuz sonrası ülkenin cumhurbaşkanının yani liderinin ne söyleyeceğini ümitle ve umutla bekleyen halkın izlediği devlet kanalı olan TRT'de "eşime ve bana iftira atıyorlar" diye milleti Cumhurbaşkanına şikâyet eden itibar ve makam muhterislerinin bulunduğu medya ile yol almak mümkün değil. Yine bu zor süreci tuhaf cemaat yapılanmaları, enstitüler ve vakıflarla aşabileceğimizi zannediyoruz. Oysa çöküşe gidiyoruz farkında değiliz. Bu medyayla tarih yapmak ya da tarihte özne olmak imkânı olmayan bir durumdur. Hem eğitim sisteminin sorunları hem de sivil toplum ve siyasette yaşadığımız sorunlar öncü bir kuşağın yetişmesini engelleyecek düzeydedir. Kadim gelenekten beslenen, içinden geçilen tarihi sürecin farkında olabilecek medyayı ve sivil toplum örgütlerini tecdid etmeliyiz. Eğer bu tecdid mümkün değilse o zaman şahsiyet, ahlak ve ilim nizamında yeni medya ve yeni sivil toplum örgütleri inşa etmeliyiz. Aksi takdirde melez medyası ve sivil toplumluyla çöküşe giden bir kesim olacağız.

Dipnotlar

- 1 Güneş, Cevriye Demir. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar, Kaygı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi.
- 2 Akt. Mora, Necla. (2008). Medya, toplum ve haber kaynağı olarak sembolik seçkinler. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.

AK Parti Versus Cemaat: Sular Durulduktan Sonra...

Yüzlerce insanın öldürülmesine, binlercesinin de yaralanmasına sebep olan 15 Temmuz kalkışması ordunun itibarını adeta dibe vurdurmuş, medyanın da etkisiyle Cemaat'in kredisini Türkiye ölçeğinde ve geniş kitleler nezdinde sıfırlamıştır. Bu girişimde dikkat çeken ana hedef, sabah-akşam beddua edilen Erdoğan'ın her ne şekilde olursa olsun iktidardan uzaklaştırılması idi. Bu noktada tam bir kumar oynanmış ve kaybedilmiştir.

Muhammed Enes TOPGÜL

Siyaset sahnesinde iyi bir boşluğa doğmuştu AK Parti. Ülke mali krizlerle çalkalanıyor, merkez sağ oylarının yönelebileceği geniş tabanlı bir kitle partisine ihtiyaç duyuluyordu. Kader, siyasi yasaklı Recep Tayyip Erdoğan'ı AK Parti ile Türk siyaset tarihine armağan ederken Türkiye'nin yakın gelecekte kendisine nasıl bir rota belirleyeceğini tam olarak kestirmek güçtü. Ancak Özalp yılların ardından nispeten kesintiye uğrayan li-

beral ekonomi programlarının yeniden hayat bulacağı, demokratik birtakım gelişmelerin yaşanacağı, Müslümanların sistemle daha yakından temas kuracağı rahatlıkla öngörülebilirdi. Hepsi de gerçekleşti, hem de fazlasıyla.

Erdoğan kendi ifadesiyle "Milli Görüş gömleğini çıkarırken" bazı tarihi yükleri sırtından attığını da açığa vuruyordu. Türkiye'de Erbakan standartlarında İslâmcı bir siyaset yapmanın pek de mümkün olmadığını pekâlâ kestirmişti. Ancak

Erdoğan'ın çıkardığı gömlek kesinlikle din ile siyasetin birbirinden ayrıştırılacağı an-

67

lamına gelmiyordu. Zira ilerleyen yıllar dini birtakım unsurların Erdoğan'ın siyaseti açısından vazgeçilmez olduğunu ortaya koyacaktı. Onun siyaset tarzı merkez sağ seçmene yöneliyor, sisteme küskün herkesi kucaklamayı vaat ediyor ve halkın refah seviyesini yükseltmeyi hedefliyordu. Bundan dolayı muhafazakâr söylemi korumakla birlikte, dikkat çekici bir biçimde demokrasi ve Avrupa Birliği'ne girme hedefi parti tarafından dilendiriliyordu. Milletvekili yelpazesinin ve bakan seçimlerinin İslâmcıları rahatsız edecek oranda genişliği de mevcut siyaset üslubunun yansımalarıydı. Sosyal refah meselesi ile birkaç koldan oldukça sistematik olarak devreye sokuluyordu. Bir yandan büyük yatırımlar yapılıyor, diğer yandan sağlık ve eğitim sistemlerinde köklü değişikliklere gidiliyordu.

Genç ve dinamik bir siyasi kadroyla yola koyulan parti, yaklaşık 15 seneyi bulan tek başına iktidarı süresinde pek çok badire ile karşılaştı. İş yapılmasını engelleyen bir cumhurbaşkanı, Cumhuriyet mitingleri, asker baskısı, kapatma davası, gezi eylemleri, paralel devlet yapılanması, dış güçler ve son olarak darbe kalkışması/girişimi vb. her seçim öncesi, bir şekilde oylarında ve itibarında düşme eğilimleri sezilen AK Parti kadrosunun yardımına yetişti. Erdoğan ve ekibi, Milli Görüş'ün iktidar tecrübesinin başarısızlığındaki iki kritik noktayı dikkatle tahlil etmişti: Medya ve asker. Bundan dolayı bir iki küçük istisna dışında medya, farklı araçlar kullanılarak lüzumsuz yıpratma faaliyetini icra edemeyecek bir konuma çekildi, hatta iktidarın onuncu yıllarından sonra neredeyse Erdoğan lehine tek-tipleştirildi. Asker ise Erdoğan'ın sert üslubu ile kuvvetli halk desteğini geç de olsa kavradı ya da bir süreliğine buna

boyun eğdi. Ancak Erdoğan bu sureta itaat temayülü ile yetinmedi. Ordu içindeki muhtemel hareketlenmeler Cemaat eliyle yürütülen Ergenekon davası sayesinde etkisiz hale getirildi. Bu hamle aynı zamanda askerin, Cumhuriyet tarihinde ilk defa bu kadar geri plana düşmesi sonucunu doğurdu. Bunun yanı sıra birbirine kenetlenmiş parti herhangi bir ayrılıkçı yapıyı bünyesinden çıkar-mamaya azami özen gösteriyordu. Ne de olsa Türkiye şartlarındaki mevcut muhalefet seviyesi partiyi zorlayacak bir niteliğe sahip değildi. AK Parti her bir sıkıntının ardından güçlenerek yoluna devam etti. Mazlumluk/mağdurluk ile özdeşleşmesi ve parti güdücülerinin dindarlığına dair göstergeler partinin sessiz yığınlar nezdindeki belki de en önemli avantajıydı. Halkın nabzını iyi tutan ve dilden anlayan Erdoğan'ın siyaset tarzı bir yandan sevenler kümesini birbirine iyice yaklaştırıyor, diğer yandan muhalifler grubunu adeta yekvücut bir hale getiriyordu. Erdoğan sürekli olarak safları sıkılaştırma stratejisini izledi.

AK Parti bir kitle hareketi olarak doğduğunda yetişmiş kadrolara sahip değildi. Kaht-ı ricâl söylemini sıkça dile getiren kadim İslâmcı siyaset tarzı, bu boşluğu bir diğer kitle hareketi Cemaat/Hizmet'in yetişmiş kadroları ile giderdi. Said Nursi'nin vefatının ardından bir süre birlikteliğini muhafaza edebilen Nurcular farklı gruplara dağılmıştı. Bu yapılar içerisinde sosyal görünürlük açısından en dikkat çekeni ise özellikle 1990 sonrasında farklı bağlamlarda dikkat çeken Fethullah Gülen önderliğindeki Hizmet hareketi idi. Geniş bir sosyal taban bulan hareket, gerek yurtiçi ve yurtdışındaki eğitim faaliyetleri gerekse sosyal hizmetleri ile adından sıkça söz ettirdi. Öyle ki herhangi bir ortamda "cemaat" denildiğinde, genellikle bu hareket akla gelir oldu. Cemaat yapısının, diğer modern İslâmcı yapılarda olduğu gibi sistematik olarak adam yetiştirme ve yetişen nesil eliyle bir şeyleri dönüştürme hedefi, AK Parti iktidarına değin meyvelerini istenildiği oranda vermemişti. Parti, insan gücü ihtiyacını Cemaat'in gençleri ile gördü. Bürokrasinin kabuk bağlamış katmanları bu genç nesille belli oranda kırıldı. Normal şartlarda İslâmcılar tarafından birçok olumsuz çağrışımla anılan veya en azından hiçbir şekilde olumlanmayan Hizmet hareketi ile partinin yaptığı işbirliği, sadece İslâmcıların

siyaset yapma tarzı açısından değil, Müslümanların ilk defa belli bir program çerçevesinde sistemde yer alma imkânı bulmaları açısından da dikkat çekiciydi. Birliktelik görünüşe bakılırsa on yılı aşkın bir süre devam etse de partinin alternatif arayışlarına girmesi ve Cemaat'i tasfiye yollarını araması daha erken tarihlere tekabül ediyordu. Ancak her halükarda MİT krizi diye anılan hâdise bir kopuş noktası oldu ve sonrasında Erdoğan, medyanın propaganda etkinliği eşliğinde devletin tüm imkânlarını kullanarak farklı açılardan zaten kredisini tüketmiş olan Cemaat'in etkinliğini devlet birimlerinde ve halkın gözünde azalttı. Parti ile sürekli daha fazlasına talip olan Cemaat arasındaki güç dengelerinin parti aleyhine bozulduğu izlemi böylece ortadan kaldırıldı.

Siyasette Ayakta Kalma Sanatı: Pragmatizm

Bir partinin karakteristik niteliklerini tayin etmek kolay değil. Ancak AK Parti, Osmanlı'nın son yıllarından başlayıp çok partili Cumhuriyet tecrübesini de içine alacak şekilde kadim İslâmcı damar dikkate alınarak devamlılık ekseninde okunduğu zaman, bu nitelikler bir noktaya kadar tayin edilebilmektedir. Siyasi bir ideoloji olarak tarih sahnesine çıkışından 20. yüzyılın sonlarına kadar İslâmcılığın hareket tarzı açısından kendisini ciddi hiçbir revizyona tâbi tutmadığı rahatlıkla söylenebilir. Öyle ki bu tespiti İslâm coğrafyasının neredeyse tamamına teşmil etmek dahi mümkün gözükmemektedir. Kurucu değerleri yakın veya uzak vadeli hedefler için araçsallaştırmak, ıslah hedefini tavandan tabana doğru işletmek ve bu yolda gerek kavram dezenformasyonu yapmak, gerekse uzlaşmayacak mahfillerle dirsek teması kurmak gibi refleksler açısından ilk günkü hareket tarzını muhafaza ediyor İslâmcılık. Dikkat çekeceği üzere her üç faaliyet de temelde pragmatik tavır alışların yansımaları. Ancak tek başına söz konusu unsurların, kitleyi motive etme açısından sürdürülebilir bir mahiyet arz etmediği de açık. Bundan dolayı hamaset, İslâmcı hareket tarzının olmazsa olmazı. Süreci işletirken kitleyi idealize edilmiş temalara yönlendirmek ve bunun için ortak bir dil inşa etmek önem arz ediyor. AK Parti de sosyal politikaları, kırılma noktalarında ortaya koyduğu refleksler, propaganda araçları ve üslubu açısından bu çizgiyle örtüşüyor.

Birliktelik görünüşe bakılırsa on yılı aşkın bir süre devam etse de partinin alternatif arayışlarına girmesi ve Cemaat'i tasfiye yollarını araması daha erken tarihlere tekabül ediyordu. Ancak her halükarda MİT krizi diye anılan hâdise bir kopuş noktası oldu ve sonrasında Erdoğan, medyanın propaganda etkinliği eşliğinde devletin tüm imkânlarını kullanarak farklı açılardan zaten kredisini tüketmiş olan Cemaat'in etkinliğini devlet birimlerinde ve halkın gözünde azalttı. Parti ile sürekli daha fazlasına talip olan Cemaat arasındaki güç dengelerinin parti aleyhine bozulduğu izlemi böylece ortadan kaldırıldı.

AK Parti'nin, iktidar tecrübesinin ilk senelelerinde karşı mahallenin, tuttuğu mevziler üzerinden görünürlük kazanan uzlaşmaz tavırları partiyi oldukça zora sokmuştu. Muhtemelen henüz o yıllarda söz konusu muhalefet odaklarını pasifize etme niyeti vardı partinin güdücülerinde. Ancak bu niyetin fiile dökülmesi için biraz daha zamana ihtiyaç vardı. Partinin yetişmiş eleman ihtiyacını özellikle emniyet ve adliyede Cemaat kadroları ile gidermesi, ilerideki ciddi birtakım gelişmelerin habercisiydi. Gerçekten de özellikle askariyenin itibarsızlaşma sürecinde Cemaat hem emniyet hem de adliye ayağında başarılı bir performans ortaya koydu. Uzun tutukluluk süreleri, kanıt inşaları, medya desteği eşliğinde yürütülen bilgi dezenformasyonu faaliyeti bu süreçte oldukça ustaca sahnedeydi. Parti açısından bakıldığında ise, normalde İslâmcı cenahın asla bir arada yürüyemeyeceği bir yapıyla bu denli sıkı bir işbirliği kurmasını, pragmatik hedefler dışında bir unsurla izah edilemez. İşin özeti parti, askeriye ve adliyedeki katı bürokratik yapıyı Cemaat eliyle bertaraf etti. Bu bertaraf ediş aynı zamanda Cemaat'in kullanım süresinin de bitmesi anlamına geliyordu. Bu serüvenin devamı olarak Cemaat'in tasfiyesi sürecinde

Perinçek ve ekibinin, legal ve illegal biçimde aktif rol alıyor olması gerçeği ise, hem partinin refleksi olan pragmatizmin bir göstergesi hem de ulusalcı damarın ve asker içerisinde yapılanmaların Ergenekon sonrasında bir tasfiyeye daha maruz kalacaklarına dair bir işaret olarak okunabilir. Nitekim bu noktada yakın zamandaki darbe girişiminin ardından askeriye içerisinde işletilen süreç fikir verebilir.

Son on beş senede dış politikadaki değişkenlerin fazlalığı dikkate alındığında bu sahadaki pragmatizmin çok da sorunlu bir hareket tarzı olmadığı ileri sürülebilir. Ancak buradaki sıkıntı, biziatihi süregelen veya giden bir dış politikanın birtakım esasları üzerine yükselen ve aslında hareket alanı açma çabası olarak görülebilecek pragmatik hamlelerde değil. Asıl sorun, ne şekilde işlediği kimse tarafından kavranamayan ve yoğun olarak hamasi bir söylemle iç politika malzemesi yapılan hamleler. Türkiye'nin jeopolitik önemine dikkat çekmek, düşüşün bu coğrafyada olduğu gibi uyanışın da bu coğrafyada vuku bulacağını dillendirmek, dünyanın tamamının her zaman düşmanı-mız olduğu ve sürekli olarak ülkeyi bölüp parçalamayı hedeflediklerini belirtmek, ülkenin içerideki asli pek çok derdinin üstünü örterken yakın ve uzak coğrafyamızda müslümanların problemlerini gündelik olarak işlemek ve aslında iktidar

sahibi olunmayan sahalarda muktedir rolünde retorik yapmak. Burada dış politikadaki zikzakların önemsenmediği ya da en azından AK Parti'nin dış politika meselelerini hamasi bir üslupla iç politika malzemesi yapması, partinin tabanı dikkate alındığında anlamlı bir bağlama oturmaktadır. Özellikle son dönemde, yaklaşık on yıldır sürdürülen aktif ve katılımcı dış politika reflekslerinin Ahmet Davutoğlu sonrasında Cumhuriyet ideolojisinin suya sabuna dokunmayan dış politika tarzı olan "yurtta sulh cihanda sulh" eksenine kayması, yeni bir pragmatik hamleyi göstermektedir.

AK Parti'nin pragmatizmine sağlık hizmetleri, yol vs. yapımları ve müslümanlar lehine kazanılan gösterge nitelikli bazı demokratik kazanımların sürekli dile getirilmesine mukabil, eğitim ve adalet gibi alanlardaki kronik yetersizlikler en büyük ve gelecek açısından esas yoğunlaşılması gereken sıkıntılardandır.

Modern Dünyada Cemaat Olmak: Maslahat

Modern dönemdeki dini temelli hareketleri çözümlemek gerçekten zahmetli bir çalışma alanı görünümündedir. Mevcut halleriyle ne kadim dinî yapılanmalar ile örtüşebilen ne de tam anlamıyla gelenekten ayrılıp modern kurumlar halini alabilen cemaatler, iki arada bir derelikleri yani melez konumları ile modern insanın parçalı durumunu yansıtan yapılar olarak değerlendirilebilir. Bu yapılar İslâmcı refleksleri bünyelerinde barındırıyor ve tarikatlarda olduğu gibi geleneksel İslâm'ın devamcısı oldukları iddia ediyorlarsa da, kurumsallıkları dolayısıyla seküler yapılar olarak ele alınmayı fazlasıyla hak etmektedir. Hizmet hareketi de bu bağlamda okunmaya müsaittir. Kanaatimce gerek modern cemaat yapılarını gerekse burada ele alınan yapıyı çözümlemeye yarayacak en temel kavram maslahattır. Modern dönemde birlikte mevcudu verili olarak kabul edip farklı açılardan bu yapı içerisinde var olma mücadelesi veren dini hareketler maslahat kavramına dört elle sarıldı. Zira özü itibarıyla kavram hem tam olarak geçmişten vazgeçmemeyi hem de mevcudu, genelin durumunu dikkate alarak bazı açılardan esnetmeyi imlemektedir. Kurucusu olunmayan bir dünya içinde, bağlılara yaşama alanı açma imkânından dolayı Hizmet hareketi de, her ne kadar açıkça ve resmi olarak dillendirmese de, mas-

Parti, askeriye ve adliyedeki katı bürokratik yapıyı Cemaat eliyle bertaraf etti. Bu bertaraf ediş aynı zamanda Cemaat'in kullanım süresinin de bitmesi anlamına geliyordu. Bu serüvenin devamı olarak Cemaat'in tasfiyesi sürecinde Perinçek ve ekibinin, legal ve illegal biçimde aktif rol alıyor olması gerçeği ise, hem partinin değişmez refleksi olan pragmatizmin bir göstergesi hem de ulusalcı damarın ve asker içerisinde yapılanmaların Ergenekon sonrasında bir tasfiyeye daha maruz kalacaklarına dair bir işaret olarak okunabilir.

lahat düşüncesini ileri düzeyde benimsedi. Bu düşüncede asıl olan, elde edilmesi gerekli görülen birtakım ideallere giderken dini metinlerde tespit edilmiş esasları veya dinin genel olarak prensiplerini paranteze almaktır. Konunun Cemaat açısından dört örnek üzerinden ele alınması mümkündür.

- 1) Başörtüsü hadisesi, tarihi serüveni daha gerilere götürülebilirse de, müslümanlar nezdinde belki de siyasallaştırılması sebebiyle 28 Şubat sürecinde daha ciddi kırımlara yol açtı. Bu süreçte en dikkat çekici hamleler ise Cemaat kanadından geldi. Yaşananlar İslâmcı cenahla Cemaat arasının kapatılamaz bir biçimde açılması sonucunu doğurdu. 28 Şubat travmasının devamında İslâmcılar tarafından örgütlenen ve geniş katılımlarla beslenen başörtüsü eylemleri, özgürlük zincirleri gibi faaliyetlerde Cemaat ablaları ısrarla yer almadı/alamadı. Tam da sistemle karşı karşıya gelinen bir noktada Gülen tarafından verilen bir fetva ve hayli dikkat çekici bir demeçle İslâmcıları yarı yolda bırakan hareket, başörtüsünü açarak üniversiteye girme eylemini, ileride okumuş insanlara duyulacak ihtiyaçla meşru göstermeye çalışmıştı. Yani dinin bir esası maslahat prensibi çerçevesinde, ileride gerçekleşmesi umulan bir ideal için paranteze alınıyordu. Zaman, Cemaat'ın anladığı şekliyle maslahat tezinin yani her noktaya iş görece adam yerleştirme hedefinin başarılı olduğunu 2000'li yılların başlarından itibaren gösterecek ancak bu maslahat 2013 sonrasında daha büyük badirelere ve ayrışmalara neden olacaktı.
- 2) Özellikle 1990'da Sovyetler'in yıkılmasının ardından Türki coğrafya etkiye açık bir alan halini almıştı. Büyük güçlerin tamamının Rusya'nın çekildiği topraklara yönelik hedefleri vardı. Gerçekten dünyanın tamamına oynayan Amerika bu tarihi fırsatı kaçırmayarak, her ne kadar İslâmî damarları yıpranmış olsa da müslüman olan coğrafyayı ürkütmeyecek bir yayılım politikası benimsedi. Cemaat ile Amerika'nın yolunun Türki coğrafyada kesişmesinde ise anlaşıldığı kadarıyla Cemaat'in söz konusu coğrafyaya girmenin yollarını arasa da, yeterince maddi ve stratejik güce sahip olmaması, Amerika'nın ise her türlü güç sahipse de

coğrafyaya hitap edecek bir dilden mahrum olması etkiliydi. Bir anda coğrafyanın farklı bölgelerinde sürekli efsaneler ve tesadüfler eşliğinde açıldığı belirtilen Türk Okulları'nda İngilizce yabancı dil olarak öğretiliyor, ülkelerin müfredatları çerçevesinde seküler bir öğretim yapıyordu. Amerika ise dilini ithal ederek kültür dezenformasyonuna kapı aralıyordu. Cemaat bu noktada her zaman olduğu gibi maslahatı gözetmişti. Bu noktada maslahat olarak görülen bu coğrafyanın insanının yeniden İslâm'la buluşturulması, Amerikan istihbarat birimleri ile iş tutmayı meşrulaştırıyordu. Klasik İslâmî düşüncesindeki "helal olana giderken kullanılan yolların tamamının da helal olması gerekir" şeklindeki öğretinin yerini, "hedefe varan yolda her türlü araç ve ilişkiler mubahtır" anlayışı alıyordu.

- 3) Cemaat'ın ister AK Parti'nin göz yumması isterse gafletinden dolayı ülkenin pek çok kilit noktasında ciddi konumlar elde ettiği gerçeği son zamanlarda net bir şekilde gözlemlendi. Ancak bu yer tutma sürecinin pek de hukuki ve ahlaki bir zeminde işletilmediği de son süreçlerle birlikte aşikâr bir surette ortaya çıktı. Sorun şu ki, kendilerini adanmış olarak gören kimseler, bazı yerlerde sadece kendilerinin bulunmasını istiyor, bu noktada bütün ahlâkî tutumları ayaklar altına alarak soru çalma gibi illegal yöntemlerle devlet kadrolarında tahakkümünü artırıyorlardı. "Öncekiler kendileri için yapmıştı ama biz Allah rızası için yapıyoruz" zihnî arka planı ve retorisi ile beslenen bu tavır, asistan seçimlerinden memur alımlarına, lise ve üniversitesi sınavlarından polis ve hâkim alımlarına varıncaya kadar her aşamada bu gayri ahlaki tavrı farklı araçlarla işletti. Ger-

çekten de bu noktada dinin en temel esaslarından olan ahlâkî edimlerin askıya alınarak kişisel hakkın yenmesi tipik bir çarpık maslahatçı okuma örneğidir.

- 4) Konu ile son ve en aşırı örnek ise son günlerde yaşanan darbe girişimidir. Muhtemelen tam olarak Cemaat tarafından örgütlenmesi de, bu hareketin yıllarca süren bir gayretle ordu içerisinde sızdırdığı alt/üst kadroların külli desteği ile vuku bulan kalkışma, Türkiye'nin darbeler tarihi içerisindeki en trajik hamle olarak kaydedilecektir muhtemelen. Zira yüzlerce insanın öldürülmesine, binlercesinin de yaralanmasına sebep olan bu kalkışma hem ordunun zaten minimize olmuş itibarını iyice dibe vurmuş, medyanın da etkisiyle Cemaat'in kredisini Türkiye ölçeğinde ve geniş kitleler sıfırlamıştır. Bu girişimde dikkat çeken maslahat ise, sabah-akşam beddua edilen Erdoğan'ın her ne şekilde olursa olsun iktidardan uzaklaştırılması idi. Bu noktada tam bir kumar oynanmış ve kaybedilmiştir. Hükümet kanadının, sürecin sonrasına fazlaca hazırlıklı olduğu ise, olayın üzerinden 3-5 gün geçmeden aske-riye, adalet, Milli Eğitim, Diyanet, üniversite-ler gibi devlet kurumlarıdaki memur tasfiyesi-nin 50.000'lere ulaşmasından anlaşılıyor. Hu-kuki zemini tam olarak tebarüz etmese de, bu süreç Cemaat'i kurumsal kimliğinden tama-men mahrum olduğu 1980'li yıllardaki konu-muna geriletirken, olağanüstü bir durum ol-mazsa AK Parti'nin en azından 10 sene daha iktidarını sağlamlaştıracak gibidir.

Sonuç: Kesişen Yollar ve Ötesi

Aslına bakılırsa sunulacak olan İslâm algıla-rının problemleri bir yana bırakılacak olursa, bir şekilde devleti ele geçirerek yukarıdan aşağıda bir dindarlık modelini benimsemeleri açısından İslâmcılar ve onları temsil kabiliyetini gösterme niyetinde olan AK Parti ile Cemaat benzerlik arz ediyor. Her iki hareket de hamaseti seviyor. AK Parti söylemini Türk-İslâm tarihinden kesitlere, Cemaat ise sahabe nesline dayandırıyor. Her halü-karda iki yapıda da anakronik tavırlar dikkat çeki-yor. Her iki hareket de karizmatik liderlik kültü-ne sahip. AK Parti, lidere yüklenen misyon ve li-der algısı itibarıyla hızla siyasi bir oluşum içerisin-

de cemaat tipi bir yapılanma görünümü arz eder-ken, Cemaat dini nitelikli hata edemez bir lide-rin siyasi hedeflerini hareket tarzının merkezine yerleştiriyor. AK Parti de Cemaat de bilgi, irfan ve hikmet açısından orta seviyeli kimselere hitap edi-yor. Parti'nin, ntelektüel yetiştir(e)meme hali kro-nikleşen eğitim krizlerinin bir sonucu ve bunun çözümüne yönelik çalışmalar ise yetersiz. Cemaat ise yaklaşık kırk senedir aynı tipte, aynı entelek-tüel kısırlıkta standart insanlar yetiştirmekle övü-nüyor. Bundan dolayı gazetelerinde ve üniversite-lerinde sürekli ithal eleman kullandı, kullanıyor.

Sonuç olarak Türkiye'deki din-siyaset ilişki-lerini 2000'li yıllar özelinde okumak isteyen her araştırmacı, AK Parti ile Cemaat'i ait oldukları ge-lenek ve tarihî bağlamlar içerisinde ayrıntılı ola-rak tahlil etmek durumunda. Özellikle son dört sene ile birlikte devlet partisi halini alma eğilim-leri sergileyen partinin bu hali devlet aklının bir yansıması gibidir. Aynı aklın "devlet-millet kay-naşması" kavramsallaştırmasını bu süreçte fazla-ca kullanması, bir yandan sistemle kronik prob-lemleri olan İslâmcı yapıların işlevlerini tamamen yitirmesi, diğer yandan devletin İslâmî hareketler üzerindeki söz söyleme salâhiyetini artırması an-lamına geliyor. Türkiye'deki dinî gruplar, özelli-kle de tarikatlar cemaatleşme konusunda hayli is-tekli. Bu durum yakın gelecekte kuvvetle muhte-mel farklı badirelere yol açacak. Cemaat ise ge-niş kitleler nezdinde güvenini tamamen yitirmiş durumda. Yapıya hâlâ gönül bağı olan kimseler ise artık yaşantılarını AK Parti öncesinde olduğu gibi kimliklerini ve inanışlarını gizlemek suretiy-le sürdürecekle. Cemaat'in sınır tanımayacak de-recede siyasallaşması, akl-ı selim sahibi kimsele-rin, Türkiye'deki siyasi ve dini yapılanmalara olan güvenini sarsmıştır. Yakın gelecek yeni dindarlık modellerinin -ki sosyal medya üzerinden yayılım gösteren ve Ehl-i sünnet kavramı üzerinden Selefi propaganda yapan kişi merkezli hareketlenmeler bu konuda örnek olarak zikredilebilir- yanı sıra zaten yeterince sekülerleşen muhafazakâr cenahın bir şekilde kendini sıfırlaması tehlikesine de gebe-dir. Enkazın altından ise muhtemelen kendi din-darlık sürecini ve varoluş felsefesini kendisi tayin eden insanlar kalkabilecekler.

Olağanüstü Günler Olağanüstü Haller

Demokratik olduğu iddia edilen bir ülkede olağanüstü olan, halkın seçtiği sivil iktidarın, özgür iradesiyle aldığı kararları uygulayabildiği, bunu halkının büyük çoğunluğuna da rahatlıkla anlatabildiği dönemler midir? Sivil iktidar isterse savaş hali ilan etmiş bulunsun, eğer bunu, kendisini seçen halkına açıklayabiliyor, dışarıda veya içeride gözle görünür bir baskı sonucu karara bağlamıyorsa, bu hal olağanüstü değil olağan sayılmalıdır.

Metin Önal MENGÜŞOĞLU

Türkiye bazı televizyon yorumcularının, köşe yazarlarının söylediği gibi sahiden olağanüstü günlerden mi geçiyor? Şöyle de sorulabilir; Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en olağanüstü gün ve haller, şu son aylarda yaşananlar mıdır? Başka bir bakış açısıyla ayrı bir soru daha sorulabilir; olağanüstü adlandırmasını hangi çerçevede, kimler bakımından, hangi unsurları kastederek takmaktadırlar? Yani nedir olağanüstü olan? Sapık bir meşrebın ortaya çıkması mı? Onun söylemine aldanarak katılım mı yoksa inanarak katılım mıdır şaşırtıcı olan?

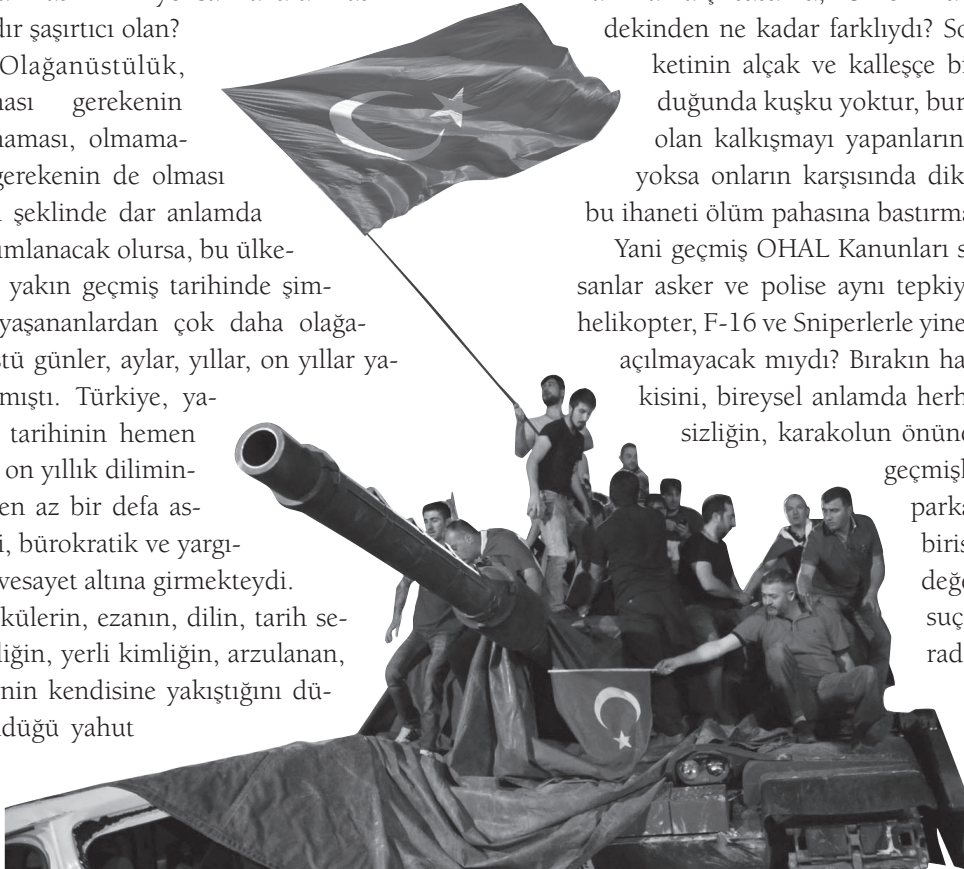
Olağanüstülük, olması gerekenin olmaması, olmaması gerekenin de olması hali şeklinde dar anlamda tanımlanacak olursa, bu ülkenin yakın geçmiş tarihinde şimdi yaşananlardan çok daha olağanüstü günler, aylar, yıllar, on yıllar yaşanmıştı. Türkiye, yakın tarihinin hemen her on yıllık diliminde en az bir defa askeri, bürokratik ve yargısal vesayet altına girmekteydi. Türkülerin, ezanın, dilin, tarih severliğin, yerli kimliğin, arzulanın, kişinin kendisine yakıştığını düşündüğü yahut

inancın gereği olan kılık kıyafetin bile yasaklandığı, izlendiği, kovuşturulduğu, yargılanıp mahkûm edildiği yıllar, günler, aylar daha da olağanüstü değil miydi?

Zavallı halkın gaz tüpü, margarin, benzin, ekme kuyruklarında telef olduğu olağanüstü günleri gençler hadi bilmiyor, diyelim. Memleketin okuryazar kesimi, köşe yazarları, televizyon yorumcuları da mı hafızasız konuşuyorlar? Sokaklarda, evlerde, okullarda asker ve polislerin, kendi halkına karşı tutumu, 15 Temmuz 2016 tarihinden ne kadar farklıydı? Son ihanet hareketinin alçak ve kallesçe bir kalkışma olduğunda kuşku yoktur, burada olağanüstü olan kalkışmayı yapanların katillliği midir yoksa onların karşısında dik duran halkın, bu ihaneti ölüm pahasına bastırması mı?

Yani geçmiş OHAL Kanunları sırasında da insanlar asker ve polise aynı tepkiyi gösterselerdi, helikopter, F-16 ve Sniperlerle yine üzerlerine ateş açılmayacak mıydı? Bırakın halkın toplu tepkisini, bireysel anlamda herhangi bir tepkisizliğin, karakolun önünden besmelesiz

geçmişliğin, sırtındaki parkanın, apoletli birisine kazara göz değdirmenin bile suç sayılıp, “burada Allah yoktur” denilen karakollarda, kışlalarda işkencelere tabi tutul-

duğu o olağanüstü günlerle şimdiki bir kıyaslayın.

Güya demokratik seçimler sonrasında halkın ve yine güya özgür oylarıyla seçtiği iktidarlar, ülke yönetimine ne ölçüde egemen olabilmektedirler? Gerek dış ve gerekse iç bağlantıların, dinamiklerin, beşinci-altıncı güçlerin, sözü edilen iktidarlar üzerindeki baskısı, onların iradelerini ne miktarda özgür bırakmaktaydı?

Demokratik olduğu iddia edilen bir ülkede olağanüstü olan, halkın seçtiği sivil iktidarın, özgür iradesiyle aldığı kararları uygulayabildiği, bunu halkının büyük çoğunluğuna da rahatlıkla anlatabildiği dönemler midir? Sivil iktidar isterse savaş hali ilan etmiş bulunsun, eğer bunu, kendisini seçen halkına açıklayabiliyor, dışarıda veya içeride gözle görünür bir baskı sonucu karara bağlamıyorsa, bu hal olağanüstü değil olağan sayılmalıdır. Çünkü toplumların hayatında barış nasıl aranan, mümkün ama her zaman ulaşılamayan bir erdemlik hali ise yerine göre savaş da aynı kاپیا çıkabilir.

Savaşta da barışta da asıl erdem, toplumların hangi safta yer aldığını gördükten sonra kararı verecek bir durum ve tutumdur. Eğer hakkın, haklının safında savaşıyor, hak ve adalete tanıklık yaparak onu inşa ve ihya etmek uğruna bir çabanın ardındaysanız, bu uğurda ölüm, yıkım, kayıp yoktur. Ölenlere “ölü” denilmez, kayıplar ise aslında uhrevi kazanç kapısıdır.

Yeni Zamanların Olağanüstülükleri

Ölçüyü böyle ortaya koyduktan sonra, yeni zamanlarda hiç mi olağanüstülük yoktur diye sorulduğunda, bunun bakma açısına göre değiştiği görülecektir. Mesela kendisine İbn Haldun’un yerini hazırladığınız bir aydının, aciz, meczup, şizofren bir adamın kuyruğuna takılarak hapislere düşmüş bulunması olağanüstü bir haldir. Türkçeyi en iyi kullanan kalemelerden birisi, son yüzyıllardaki İslamcılık cereyanı hakkında en özgün çalışmayı yapmış bir üniversite hocası, şu anda ucuz ve bayağı bir sebepten hapiste yatıyorsa, bu durum da tersinden olağanüstü bir durum sayılabilir. O üniversite hocası ki çok değil dokuz yıl önce *Anlayış* dergisi Mayıs 2007 48. sayısına verdiği bir mülakatla, partici bir aydın olarak görünmeyi bile göze almaktan çekinmeksizin, “Cumhurbaşkanı mutlaka AK Parti’den olmalıdır” diyebilmiştir. Mümtazer Türköne’yi hatırladınız.

Başka da var; meczupluğu, mecnunluğu, sefilliği, hainliği, ülkesi aleyhine casusluğu ortada olan, baştan sona melankoli, şizofreni dolu uydurma metinlerine kutsiyet atfedilen bir adamın kapısını, şu anda iktidarda bulunan hemen bütün siyasilerin çalmış, onunla oturmuş, onu pohpohlamış olmalarını, politik bir tercih görerek olağan saydınız diyelim. Asıl ilginç ve şaşırtıcı olan, ülkenin Müslüman aydınları arasında, her cephede en yüksek mevkide oturup o meczubun kapısını çalmış olmak değil midir? Buradaki olağanüstülüğün cevabını vermek zordur asıl.

Türkçe Olimpiyatları esnasında, yabancı uyruklu çocuklara şiirleri ezberletilerek okutulan Türkiye’nin yaşayan bazı şairleri, nasıl da göğüs kabartarak, toplantılarda jüri üyeliğini kabul edip ne fiyakalarla boy göstermekteydiler. Yanlış anlaşılmasın televizyonda izlerken minik çocukların kırık Türkçeleriyle okudukları kimi şiir ve türküler herkesin, elbet bizim de gözlerimizi yaşartmıştır. Hele benim gibi türkü delisi birisi, eğer seyirci olmuşsa hemen her türküde gözleri dolmuştur. Fakat insaf ediniz ki bu bahis başka bir bahistir.

2008 sonrasında neşredilmeye başlayan *Kur’ani Hayat* ilk sayılarında Fethullah Gülen imzalı yazılara yer vermişti. Mustafa İslamoğlu arkadaşımızın başyazarlığını yaptığı bu mecmuada, o adamın yazıları ne arıyordu? Üstelik yanılmıyorsa yazılar orijinal değil alıntı idi. Oysa mesele beklerdimki aynı mecmuada merhum M. Said Çekmegil’den nostaljik alıntılar yapılsın. Mustafa Bey kardeşimizin bile yakın arkadaşlarına söz geçiremediği olabiliyormuş meğer. Son aylarda yaşanan hallere olağanüstü diyorlar ya, şaşırmamak elde değil. FETÖ terör örgütünün Türkiye’de bir darbe girişiminde bulunmuş olması belki şu bakımdan olağanüstü sayılabilir. Nedir o; herkesin torbasında, kıtlık günleri için sakladığı ihtikâr malzemelerinin, yaşanan hadiselerle aniden ortaya dökülmüş olmasına ne dersiniz? Erzak ortaya dökülünce çorap sökücü aldı başını gidiyor. Efendim, siyasilerin hemen hepsi FETÖ ile gidip görüşmüş, önünde sıraya, hizaya dizilmişler. E güzel de şimdilerde “en son FETÖ’cü ben olurum” diyerek çırpınan Yusuf Kaplan kardeşimize ne demeli?

Onun FETÖ’cü olmadığına ben de tanıklık ederim. Ama ona şunu sormak gerekmez mi? FETÖ’yü bu noktaya getiren esin ve besin kaynaklarını bugün bizzat sen, din diye görmek, göstermek için kimi kardeşlerini “Kur’an İslamcısı” diyerek ahaliye ihbar etmiyor musun? FETÖ’nün

eserlerindeki dinsel söylem, “ehlisünnet omurgası” diye isimlendirdiğin inanç manzumesinden hangi noktada ayrı düşünüyor? Bunu da açıklamalı değil midir? Ah, sevgili Müslümanlar ah! Türkiye’nin yaşayan biricik filozofu Dücane Cündioğlu’nun bile asıl hocası ve ağabeyi olan Hikmet Zeyveli’yi bırakarak FETÖ vadilerinde dolanıp durduğunu öğrendikten sonra, kime ne söylenebilir ki?

Şöyle bir gözlemi bilmem kaç kişi paylaştı. Türkiye’de birilerinin olağanüstü gördüğü şu günlerde, siyaset adamlarının ülkedeki aydınlardan çok daha ferasetli, basiretli, uzak görüşlü ve sahih itikada yakın durduğu gerçeğidir sözü edilen. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İran gezisinde “benim Sünni diye Şii diye bir dinim yok, benim İslâm dinim var” demişti. Birkaç ay önce bir halka açık konuşmasında da mezhep, meşrep eğilimlerinin Kur’an’dan kopuştan kaynaklandığını haykırmişti. Fırat Kalkanı adı verilen fiili çatışma ortamına girildiğinde ise sözü hiç eğip bükmeden “mezhep balonu patlamıştır” demesin mi?

Aslında bütün bu ifadeleri altını üstünü doldurarak, Türkiyeli Müslüman aydınlar dile getirmeliydi. Ali Buluç, Yusuf Kaplan, Mustafa İslamoğlu, Dücane Cündioğlu, İhsan Eliaçık, Hayri Kırbaşoğlu, Ahmet Turan Alkan vd. Elbet belki bazılarını bazılarıyla aynı düşünce düzleminde görmemelidir. Ancak burada konu, siyasilerle aydınları karşılaştırmak olduğundan geçici bir kümelendirilmedir yapılan.

Hak ve Hakikati Öğretin

Türkiye’yi yöneten irade, mesela Hayri Kırbaşoğlu, İhsan Eliaçık gibi arkadaşların gözlemleriyle söylenecek olursa, kimi noktalarda hem ağır kalmakta hem de yanlışlar yapmaktadır. Bir kısmı

doğrudur da bu yaklaşımların. Ne var ki şu da inkârı zor bir gerçektir; Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın söylemlerini nazara aldığınızda, o makamdaki bir insandan daha fazlasını beklemek insafsızlık olmaz mı? Başka ne söylemesini bekliyorsunuz? Yukarıda zikri geçti söylediklerinin. Şimdi sıra aydınlarda değil midir; elinizi ayağınızı tutan mı var? Hür bir biçimde bütün meseleleri tartışabildiğiniz platformlara samimiyetle koşun. Halkınızı aydınlatın. Halktan hiçbir bilgiyi

saklamamak kaydıyla, halkı geri zekâlı farz etmeden ona hak ve hakikati öğretin.

İsimlerini saydığım, birisi hariç diğerleriyle şöyle veya böyle tanıştığım, hepsi de nazarımda sevgili kardeşlerim olan bu kişilerin, artık daha fazla tanınmaya, bilinmeye ihtiyaçları yoktur. Olan olmuştur, kazanılan kazanılmış, yitirilen yitirilmiştir. Bugünden tezi yok; yeni bir dil, yeni bir bakış, yeniden bir araya gelerek, her şeyi yeniden düşünmenin vaktidir şimdi. İşte tam bu bakımdan hal, olağanüstü haldir.

Türkiye’nin bir de çok koyu muhafazakâr muhitleri var, biliniyor. 15 Temmuz süreci sonrasında hükümet FETÖ örgütünün, fırkasının üzerine gidip onunla mücadele başlarken, kendilerinin de aralarında bulunduğu, yönetip yönlendirdikleri yahut sempati duydukları bütün öteki fırka ve örgütleri savunmak, temiz göstermek telaşına kapıldılar. Televizyonlarda boy göstererek, hükümetin ya da halkın FETÖ dışındaki bu oluşumlara karşı tavır alması için ellerinden geleni yapmaya koyuldular. Bir otokritiğe gitmeleri gerekirken telaşa kapılan bu arkadaşları muhatap almak, onları da aynı masaya çekmek bana imkânsızmış gibi görünüyor.

Muhtemeldir ki onlar bakımından en olağanüstü hal “Kur’an İslâmcılarının(!) çoğalması, “mezhepsizlerin” alıp başını gitmesi, Peygamber,

Bakın politikacıların bile itikadi, ilmi, kültürel ufku, ald başını gidiyor. Onlar bir hak söylediklerinde, aydınlara düşen onun altını doldurarak on hak söylemek olmalıdır. Gelin geçmişte ne olduysa oldu, şimdiden sonra şaşmaz kılavuzumuz olan İlâhi Vahyi yegâne Hak ölçü edinerek adına sünnet, hadis de denilmiş olsa kültürel malzememizi yeniden gözden geçirelim. Elimizdeki kültürel malzeme elbette son derece değerlidir. Kimilerinin zannettiği gibi hadisi, sünneti, peygamberi inkâr eden Müslüman yoktur aramızda. Sadece sahih olanla olmaya nın açığa çıkartılmasıdır arzulan.

sünnet, sired, “hadis düşmanlarının” da en az kendileri kadar ortalıkta görünür olması gibi endişeler, “Vahabiliğin yaygınlaşması” ve benzeri tehlikeler vardır. Hele Cumhurbaşkanı bile “mezhep balonu patlamıştır” diyerek bu cephede yer almışsa, yandıkları gündür, olağanüstü günler.

Kişisel gözlemlere girmekten genellikle sakınan birisi olmalıyım, ona gayret de ediyorum ama söylemeden, yazmadan zihnimi ve kalbimi patlatacak olandan da geri kalmanın sorumluluk getireceğini düşünüyorum. Ali Bulaç’ın hapse düşmesi, İhsan Eliaçık arkadaşımızın oraya buraya savrulması, eminim Recep Tayyip Erdoğan’ın gücüne gitmiş, üzülmüştür. Fakat şundan asla ve bir türlü emin olamıyorum, Recep Tayyip Erdoğan suikasta uğrasaydı, sözünü ettiğim aydınlar üzülmürler miydi, sevinirler miydi; karar okuyucunun. Normalde aydınların üzülp politikacının acımasız davranması beklenir değil mi?

Böyle bir bahiste duyguların ne yeri var; bu açıdan düşünen okuyucular şunu bilmelidir ki her ne zaman Türkiyeli siyasetçi ve aydınları konuşursanız konuşun, burası Türkiye’dir aydını da siyasetçisi de düşünmekten çok duygularıyla hareket etmektedirler. Tasavvufu, geleni en ufak bir eleştiriye tabi tutmaksızın, eleştirileri ise dinden çıkmak, nifak, küfür gibi yaftalarla suçlayarak, tamamını Din telakki etmek, Din’in omurgasıymış gibi göstermek, nasıl bir aydınlanma işareti olabilir? *Akit* gazetesinde bile (29 Eylül 2016 sayılı nüsha) şaşırtıcı bir biçimde, Prof. Şaban Şimşek hocanın kaleminde, (Buhari, Müslim dâhil) hadis kitaplarını yeniden ele almak, elimine etmek gibi bir teklif geldiğine göre, tasavvuf, gelenek ve hadis kitaplarının savunma avukatı arkadaşların kendilerine gelme günü yaklaşmadı mı?

Türkiye’de beni de şaşırtan şeyler oluyor. Yine *Akit* gazetesinde Hüseyin Öztürk kardeşimiz, sevgili Mehmet Durmuş’un yıllar önce kaleme aldığı

Mitolojik Kurtarıcı Mehdi adlı eserini olumlu bir dille eleştirerek alıntılar bile yapmış ve şu kanaate varmış: “Mehdi hadisleri uydurmadır ve hiçbir surette itikada delil teşkil etmezler.” (18 Ekim 2016 sayılı nüshadan). *Akit* gazetesinin iki eski yazarı Mustafa Kaplan ve Ali Eren bu yargıya kızmayacaklar mı?

Geçen Ramazan ayında hem de Diyanet TV’de, iki İlahiyat profesörü, Buhari ve Müslim’in hadis kitaplarında, en ufak bir şüpheli ifadenin bulunmadığını söylediklerine tanıklık edenler vardır. Prof. Şaban Şimşek bu iki kitaptan şöyle bir söz aktarıyordu, aynı yazısında: “Taşlama ayetinin ya-

zalı olduğu nüshayı keçi yemişti. Hazreti Ömer bu ayeti Kur’an’a tekrar koydurtmak istedi ama dedikodulardan çekindiği için koydurtmadı.” Edip Yüksel arkadaşı bilenler bilir. Kur’ancı, mealci vb. suçlamalara ilk muhatap olanlardandır. Tövbe Suresi’nin son iki ayeti 19 formülüne uymuyor diye, Kur’an’ın aslında bu iki ayetin bulunmadığı söylüyordu bir vakitler. Bu sebeple de aforoz edilmişti. İddiası beni de rahatsız etmişti elbette. Ancak Buhari ve Müslim’in metinlerinde mevcut olan ifade Edip Yüksel’in iddialarından geri kalıyor mu?

Bu durumda mesela Yusuf Kaplan arkadaşımızın bize bir açıklama borcu vardır, şu omurganın en ufak bir biçimde kanser bulaşmış tek bir hücresi dahi yok mu-

dur? Varsa lütfen tespitli söylesin bu marazi durum neresindedir. Eğer yok, bunların tamamı dindir diyorsa, zaten yıllardır aynı şeyi söylüyor. Söylüyor ama yıllardır aynı şeyi söyleyen politikacılar bile aydınlanmada kendisini geçmiştir haberi olsun. (Korkarım birileri buradaki aydınlanma lafına çok kızacaklar; bilsinler münevverin akrabasından söz ettiğimi yoksa ben Batı Felsefesini onlar kadar bilmem.)

Bir küçük yazıda bunca insanın ismini alarak dokundurmalar yapmak doğru oldu mu? Şu bakımdan oldu diyebilirim, adını saydığım herkes-

Bu günlerin hiç mi olağanüstü tarafı yok, diye sorulacak olursa, var derim elbette. Mesela Ali Bulaç, Ahmet Turan Alkan gibi arkadaşlarımızın hem de kendilerinden çok düşük seviyedeki bir meczubun muhibbi sıfatıyla hapiste yatmaları olağan görünmüyor bana. Düşünen, üreten, halkı etkileyen münevver kimselerin yerinde saydığı, durağanlaştığı günlerde, politikacıların ilmen, fikren, itikadeden onları aştığını gözlemek de olağan görünmüyor bana.

ten daha yaşlı birisiyim artık. Hepsi ile bir biçimde yakınlığım olmuştur. Hatta kimisiyle aile dostluğumuz bile vardır. Hepsini hâlâ sevmeye de devam ediyorum. Ve diyorum ki ben de dâhil, arkadaşlar artık silkinip kendimize gelelim. Bakın politikacıların bile itikadi, ilmi, kültürel ufku, aldı başını gidiyor. Onlar bir hak söylediklerinde, aydınlar düşen onun altını doldurarak on hak söylemek olmalıdır. Gelin geçmişte ne olduysa oldu, şimdiden sonra şaşmaz kılavuzumuz olan İlahi Vahiy yegâne Hak ölçü edinerek adına sünnet, hadis de denilmiş olsa kültürel malzememizi yeniden gözden geçirelim. Elimizdeki kültürel malzeme elbette son derece değerlidir. Kimilerinin zannettiği gibi (bir iki şaşkın yorumcuyu dışarıda tutarsak) hadisi, sünneti, peygamberi inkâr eden Müslüman yoktur aramızda. Sadece sahih olanla olmayanın açığa çıkartılmasıdır arzulanan.

Başında bir ilim adamının bulunduğu Diyanet İşleri Başkanlığı bu arada neler yapıyor. Süleyman Demirel döneminde bu başkanlığın sıradan bir tapu müdürlüğü kadar cürmü olduğu resmen söylenmişti. Bu “olağanüstü” günlerde görüyorum ki başkan eskisine nazaran biraz daha özgür davranabilme imkân ve fırsatına sahiptir. Öyleyse eğer şu Cuma hutbeleri illa da yukarıdan geleceyse, en azından onları kaleme alan yetkin bir kadro oluştursun. Bugüne kadar halktan saklanan dinin kolaylıkları, ezber bozulacak diye saklanmaya devam edilmesin; olduğu gibi gerçekliğiyle anlatılsın. Fitne çıkar endişesiyle hakkı gizleyenlerden Hak, bir gün çetin hesap soracaktır, unutulmasın. Fıkıh müessesesinin halk üzerinde korkutucu bir kılıç, uyulmadığında insanı dinden çıkartan bir aforizma metni olmadığı anlatılsın. Fıkıh, insanın yolu tıkandığında ona yeni yollar açan kolaylıklar bütünü değil midir? Halkın elindeki ilmihaller yeni zamanların fıkıhına göre yeniden yazdırılsın.

Diyanet Vakfı kitap yayını yapıyor. Said Nursi’yi güya nurların elinden kurtarmak maksadıyla, O’na ait *Risaleler*’i yayınlamaya başlamış. Diyanetin kitap satış noktasında bugüne kadar rastlamadığım bir şeye rastlayınca dikkatimi çekti. Sıklıkla uğradığım bu mekânda yeni olan durum, camdaki büyük yazılarla asılı ilandı: “Mektubat ve Sözler geldi.” Said Nursi eserlerinin ilanıydı bu. Şöyle bir teklifim var Diyanet Teşkilatına. Tamam, bu kitapları yayınlıyorsunuz; maksadınızın siyasi bir vechesi var. Şöyle yapın; Hikmet Zeyveli’nin Said Nursi’ye ait olduğu söylenen kitaplara dair ciddi, ilmi bir eleştiri metni vardır. Bu

metinden sizin de haberdar olduğunuzu biliyorum. Bütün o eserlerin içerisine bu eleştiri metnini de koyarak yayınlayın. İnsanlar iki metni karşılaştırarak okuma ve değerlendirme imkânına kavuşsunlar. Biz de takipçisi olalım.

Bilmem Yusuf Kaplan arkadaşımız öve öve bitiremediği bu zatın eserlerini okumuş mudur? Okur ve Fethullah Gülen’in yazdıklarıyla, söyledikleriyle karşılaştırırsa benzer söylemleri hatta belki daha ağır ve yoğun biçimde karşısında bulacaktır. Ben bu güne kadar bir hüsnü zan besleyerek, Said Nursi’nin biraz da siyasi mücadelesine saygı duymaya çalışarak, bu eserlerdeki hezeyanların talebeleri veya başkaları tarafından kitaplara sokuşturulduğunu düşünmüş, hatta sahnelerde söylemişimdir de. Acaba arkadaşlarımız ne diyecekler, merak içerisindeyim. Diyanet teklife nasıl bakacak, bekleyip göreceğiz.

Risaleler adlı bu metinleri açıp baktıklarında karşılarına çıkan kehanetleri, kerametleri, İlahi irtibatları yine ve hala tevil yolunu seçerek temize çıkartmayı sürdüreceklerse ne yapalım yolları açık olsun. Yıllardır bunu yapıyorlar zaten. Ve zaten “ehl-i sünnet omurgası”nı böyle davranarak korudular bu güne kadar. Yok, eğer, bir daha düşünelim diyorlarsa, o zaman dilerlerse ben, kendileri zahmete girmesin diye, bu kitaplardan yaptığım tespitleri postalayabilir işlerini kolay kılabilirim.

Bu günlerin hiç mi olağanüstü tarafı yok, diye sorulacak olursa, var derim elbette. Mesela Ali Buluç, Ahmet Turan Alkan gibi arkadaşlarımızın hem de kendilerinden çok düşük seviyedeki bir meczubun muhibbi sıfatıyla hapiste yatmaları olağan görünmüyor bana. Düşünen, üreten, halkı etkileyen münevver kimselerin yerinde saydığı, duranlaştığı günlerde, politikacıların ilmen, fikren, itikaden onları aştığını gözlemek de olağan görünmüyor bana.

İslâm’ı derinliğine okumaya, anlamaya fırsat bulamamış politikacıların, kültür adamlarından daha sahih bir söyleme sahip bulunmaları hayra alamet midir? Elbet onların bu düzleme gelmiş bulunmaları bizi sevindiriyor. Ancak kültür insanlarının gerilemelerini açıklamakta zorluk çekiyor insan. Bu fırlattığım ok, bumerang denilen nesne gibi, bir gün dönüp beni de hırpalayacak olsa bile ben yine de bunu bilir, bunu söylerim.

Mutlakiyet Döneminde Yasaklanan Bir Ders Kitabı: Muhtasar Tarih-i Osmanî

Selim Sabit Efendi'nin zikredilen kitabının yasaklanması, ardından toplatılması ve kendisinin de Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığı görevinden uzaklaştırılmasının sebebi olarak araştırmacılar farklı kanaatlerde bulunmuşlardır. Abdülaziz'in tahtan indirilmesini "hal" edildi diye aktarmasından dolayı; mezkûr yazarın Muhtasar Tarih-i Osmanî adlı eserinin toplatıldığı tüm araştırmacıların ortak kanaatidir.

Nurmehmet ÇARBOĞA

Osmanlı Devleti'nde tam anlamıyla Batılı anlamda eğitim ve öğretim islahatı Tanzimat dönemiyle başlamıştır. Bu dönemden sonra eğitim ve öğretimde Tarih dersinin önemine binaen; tarih dersinin 1869 yılında yayınlanan Ma'ârif Umumiye Nizamnamesi'ne alınmış olduğunu görüyoruz.¹

Osmanlı Devleti'nde tarih dersinin eğitim ve öğretim müfredatına eklenmesi ve bu dersin müfredattaki yeri üzerine birçok çalışma yapılmıştır ancak bu çalışma Osmanlı Devleti'nde yazılmış olan ilk tarih ders² kitabını konu alması ve bu kitabın devlet tarafından toplanmasını ele alması hasebiyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eseri önemli kılan durum; eseri yazan Selim Sabit Efendi'nin³ uzun bir süre Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif Âzâlığı'nı yapması, bu görevden Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif Reisliği'ne yükselmesi⁴ ve son olarak da 24 Kasım 1986'da Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığına getirilmiş⁵ olmasına rağmen tarih dersi için yazmış olduğu kitabın yasaklanmış olunmasıdır.⁶

Mutlakiyet döneminde kitap basımı Ma'ârif Nezâreti'nin iznine bağlıydı. Ma'ârif Nezâreti'nin zararlı gördüğü kitapların basımına izin verilmiyordu. İşte bu yasaktan ilk nasibini alan kitap; *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserdir.⁷

Muhtasar Tarih-i Osmanî Adlı Eser Hakkında Bilgiler

Selim Sabit Efendi'nin tarih alanında yazmış olduğu ilk eseri olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eser; ilk olarak 1874 yılında Matbaa-i Âmir'e'de basılmıştır. Zikredilen eserin Abdülaziz devrinde ilk baskısı, daha sonra farklı zamanlarda ise; yedi ayrı baskısı yapılmıştır. Eserin ilk altı baskısı 38 sayfa olarak yapılmışken, son baskı 30 sayfa olarak basılmıştır.⁸ Ancak gözden kaçırılması gereken bir nokta şudur ki; 30 sayfa olarak basılan son baskıda kitap daha kapsamlı olup, sonuna bir şiir de eklenmiştir.⁹ Eserin 1874 yılından sonra; 1878 (2. baskı), 1882 (2. baskı), 1884, 1888 yıllarında basımı yapılmıştır.¹⁰ Zikredilen eserin İstanbul, Edirne ve Mekke'de ayrı ayrı baskıları yapılmıştır.¹¹

Selim Sabit Efendi'nin sıbyan mektepleri için yazmış olduğu "Muhtasar Tarih-i Osmanî" adlı Tarih kitabı, Ma'ârif Umumiye Nizamnamesi'nin yayınlanmasından sonra yazılan ve sıbyan mekteplerinde tarih dersi için kullanılan ilk Tarih kitabı olması hasebiyle önemli bir yere sahiptir.¹²

Eser besmele ile başladıktan sonra; yazar, padişahı över ve padişahın soyunu Türk aşireti Kayıhan kabilesi serdarlarından Süleyman Şah'a dayandırır. Kayıhan kabilesinin Tatar zulmünden dolayı Anadolu'ya hicret ettiklerini söyler.¹³ Daha sonra Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve devletin kurulduğuna dair hutbenin okunmasını anlatır.¹⁴

Eserde her padişahın dönemi bir sayfa ile anlatılmış olmakla beraber; II. Mahmud ve Abdülmecid dönemlerine ikişer sayfa ayrılmıştır. İlk padişah olarak Osman Gazi'yi anlatan yazar, Ertuğrul Gazi ve Süleyman Şahı da anlatır. Ancak onları sultan değil, aşiret beyi olarak anlatır.¹⁵

Eserin siyasî tarihin yanında; sosyal tarihten, sosyal ve kültürel olaylardan da bahsettiğini görmekteyiz. Eserde yolların, köprülerin, camilerin yapımı,¹⁶ Anadolu Hisarı'nın yapılması,¹⁷ gemilerin karadan yürütülmesi,¹⁸ sigara,¹⁹ içki ve kahvenin yasaklanması;²⁰ meyhanelerin kapatılması, açık kıyafetlerle sokağa çıkma yasağı;²¹ Haliç'in buz tutması,²² Kâbe'nin onarılması,²³ Sultan Ahmet Camisi'nin tamamlandığı²⁴ gibi kültürel bilgilerin verildiğine de şahit oluyoruz. Bunun yanında eser, ilk defa Avrupa'ya seyahat yapan sultanın Abdülaziz olduğunu aynı dönemde İran Şahı'nın, Fransa Kraliçesi'nin ve Avusturya İmparatoru'nun İstanbul'a geldiklerini de anlatmaktadır.²⁵ Yazar, İstanbul'da meydana gelen yan-

gınları²⁶ ve depremleri²⁷ de eserine almıştır. Eserde padişahlarla ilgili ilginç bilgilere de yer verilmiştir; mesela III. Murad'ın 115 evladının olduğunu,²⁸ Avcı Mehmed'in yedi yaşında padişah olduğunu ve padişah olduktan bir sene sonra sünnet olduğunu anlatılır eser.²⁹ Tüm bu bilgilerden yola çıkarak; eserin sosyal içerikli olduğunu ve bazı kültürel bilgileri aktardığını görmekteyiz. Eser çocuklar için hazırlanmış olduğundan hikâye şeklinde yazılmış ve eserde akıcı bir dil kullanılmıştır.

Eserin Toplatılma Sebebi

Selim Sabit Efendi, 24 Kasım 1886'da Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığına getirilmişti. Selim Sabit Efendi'nin bu konumdaki görevi; sakıncalı olan yayınların kontrol etmesi ve gerekirse bu yayınları yasaklamasıydı. Ancak Selim Sabit bu görevinin ilk yılını tamamlamadan, kendisinin ilkökul öğrencileri için yazmış olduğu kitabı yasaklanmıştı.³⁰ Daha sonra Selim Sabit'in görevinden azledilmiş³¹ olduğunu da görüyoruz.

Selim Sabit Efendi'nin zikredilen kitabının yasaklanması, ardından toplatılması ve kendisinin de Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığı görevinden uzaklaştırılmasının sebebi olarak araştırmacılar farklı kanaatlerde bulunmuşlardır. Abdülaziz'in tahtan indirilmesini "hal" edildi diye aktarmasından dolayı; mezkûr yazarın *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserinin toplatıldığı tüm araştırmacıların ortak kanaatidir.³² Buna ek olarak Abdülaziz için intihar etti kelimesinin kullanmasından,³³ II. Abdülhamid'in istibdadına uygun hareket etmediğinden,³⁴ kitabın basımında bazı değişiklikler yaptığı halde izin almadan kitabı bas-

tırmasının da bu cezayı almasında etkili olduğu söylenmiştir.

Özcan Mert; Selim Sabit Efendi'nin *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserinin yasaklanma ve toplatılma sebebini en ayrıntılı inceleyen araştırmacıdır. Mert'e göre; zikredilen kitabın toplatılma sebepleri arasında; Abdülaziz'in tahtan indirilmesini anlatması, IV. Murad'ın tahtan indirilmesini anlatması ve Abdülaziz'in intihar ettiğini anlatmasıdır.³⁵ Mert, eserin izinsiz basılmış olmasını ve eserde anlatılan son dönemin II. Abdülhamid'in istediği şekilde anlatılmamasını da eserin yasaklanma sebepleri arasına eklemektedir.³⁶

Yasaklanmış Olan Eserin Toplatılması

Selim Sabit Efendi'ye ait *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin yasaklanması ve toplatılmasına karar verilmesi ardında toplatılma işlemlerini yerine getirmek için Dâhiliye Nezâreti ve Zaptiye Nezâreti, Rûsumat Emaneti (Gümrük Müdürlüğü), Posta ve Telgraf Müdürlüğü,³⁷ Şehremaneti, Ma'ârif Nezâreti ile Encümen-i Teftiş ve Muayene görevlendirilmiştir.³⁸ Buna rağmen zikredilen eserin toplatılmasında uzun süre sıkıntılar yaşanmıştır.

Selim Sabit Efendi'nin zikredilen eserinin toplatılması esnasında karşılaşılan en önemli sorun, eserin bazı matbaalar tarafından gizlice basılıp, öğrencilere satılmış olmasıdır.

Dâhiliye Mektub-i Kalemî tarafından yazılmış 7 Ocak 1900 tarihli bir belge yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin, yasaklı olmasına rağmen gizlice İranlı ve özel matbaacılar tarafından binlerce nüsha bastırılmış olduğunu belirtmektedir.³⁹ Belge, matbaaların basım tari-

hi olarak önceki senelerin tarihini yazdıklarını ve matbaa ismi belirtmeden kitapları piyasaya sürüp; okul öğrencilerine yirmi paraya sattıklarını belirtmektedir.⁴⁰ Ma'ârif Nezâreti'nce yazılmış bazı belgelerde ise; yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin bazı kitapçılarda nüshalarının bulunduğunu⁴¹ ve bazı mahallelerde bunların satışına müsamaha gösterildiğini⁴² belirttikten sonra mevcut yasağın daha da kuvvetlendirilerek genişletilmesi gerektiğini belirtmektedir. Belgelerde bunun yanı sıra kitapçı esnaflarında bulunan ve satılan bu zararlı eserlerin toplatılıp ve imha edilmesi için gerekli mercilerin görevlerini tamamiyle yerine getirmeleri de istenmektedir.⁴³

Ma'ârif Nezâreti'nden Ankara Ma'ârif Müdürlüğü'ne gönderilmiş olan 16 Ocak 1893 tarihli bir belgede ise yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin ders kitabı olarak okutulduğu ve yayınlanmasına dikkat edilmediğini söyledikten sonra önceki hükme kesinlikle uyulması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁴ Bu durum bize, kitapçı esnaflarda kitapları toplatırken karşılaşılan sıkıntıların bir benzerine; Ma'ârif müdürlüklerinden de kitapların toplatılmasında karşılaşıldığını göstermektedir.

Selim Sabit Efendi'nin *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserinin yasaklandıktan sonra toplatılıp, imha edilmesi için verilmiş olan kararın bazı görevlilerce uygulandığını ve bu durumun yazılı evraklara yansıdığını görmekteyiz. 9 Aralık 1891 Encümen-i Teftiş tarafından yazılmış bir belgede; kitapçı esnaftan Sabri Efendi'nin dükkânında yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserden 63 nüsha bulunduğunu ve bu nüshaların yakılarak

imha edildiğini bildirilmektedir.⁴⁵ Bu konuyla ilgili bir başka evrak Adana Ma'arif Müdürlüğü'nden Ma'arif Nezâreti'ne yazılmıştır. 27 Haziran 1891 tarihli belgede, yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin 104 nüshasının toplatılarak postaya teslim edildiği bildirilmektedir.⁴⁶

Selim Sabit Efendi'nin yasaklanmış olan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserinin toplatılmasından sonra karşılaşılan bir sorun da bu eserin yerine okullarda hangi eserin okutulacağıdır. Bununla ilgili olarak Erzurum ve Bolu'dan Ma'arif Nezâreti'ne gönderilmiş olan belgelerde, öğrencilerin elinde ve kütüphanelerde bulunan *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserlerin toplatılarak iade edildiğini ancak bunların yerine okulda ders kitabı olarak okutulacak herhangi bir tarih kitabının bildirilmediği yazılmaktadır.⁴⁷ Bu yazılan belgelere Ma'arif Nezâreti tarafından cevap verilmiştir. Ancak verilen cevaplarda herhangi bir Tarih ders kitabının ismi yoktur; sadece yasaklanan kitabın yerine uygun bir eserin belirtileceği ve cevabın verileceği söylenmektedir.⁴⁸

Sonuç

Mutlakîyet döneminde bir ders kitabının yasaklanmasına ve toplatılmasına sebep olan şey; döneme hâkim olan egemen gücün yakın tarihle ilgili istemediği bazı bilgilere yer vermesidir. Bahsedilen kitabın yasaklanmasına ve toplatılmasına sebep olan bilgilere, bugünün gözüyle baktığımızda çok ehemmiyetli olan bilgiler değilmiş gibi gözükse de; kitabın toplatıldığı tarihte bir eserin yasaklanmasına sebep olabilecek kadar önemli bilgilerdir.

Egemen olan gücün; bilgiyi yasaklama, sansürleme ve engel-

leme girişimleri yabancı olduğumuz bir durum değildir. Tarih boyunca tüm egemen güç sahipleri, istemedikleri bir bilginin topluma sunulmasına engel olmaya çalışmışlardır. Bu kitabın hikâyesi de aynı durumu bize anlatmaktadır. İlginç olan bir başka durum da, *Muhtasar Tarih-i Osmanî* adlı eserin yazarı Selim Sabit Efendi'nin II. Abdülhamid tarafından 1886 yılında Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığı görevine getirilirken; bu görev üzerine bir yıl geçmeden kendi kitabının yasaklanmasıdır. Bu durum bize iki şeyi ifade etmektedir. Birincisi Mutlakîyet döneminde yayınları sansürleme veya kontrol etme görevinde bulunan hatta bu görevin en üst rütbeli memuru olan şahsın bile kitabının yasaklanmış olmasıdır. Bu zikredilen dönemin ne kadar karışık ve sıkıntılı bir dönem olduğunu göstermesi açısından önemlidir. İkincisi de Mutlakîyet döneminin hükümdarı olan ve egemenliği tek başına elinde bulundurmaya çalışan II. Abdülhamid'in ne kadar yalnız olduğunu göstermektedir. II. Abdülhamid için Encümen-i Teftiş ve Muâyene başkanlığı görevi çok önemli bir görevdi. Bu göreve getirmiş olduğu şahıs da bir o kadar önemliydi. Ancak bu görevin başında bulunan kişinin; yazmış olduğu kitapta, II. Abdülhamid'in istemediği ve II. Abdülhamid'in aleyhine olan bilgilere yer vermesi mezkûr padişahın ne kadar zor durumda olduğunu bize göstermesi açısından önemlidir.

Dipnotlar

- 1 Nevzat Köken, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları ve Tarih Eğilimi (1923-1960), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta 2002, s. 27.
- 2 Bahri Ata, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, *Selim Sabit Efendi'nin Okul Tarihi İnşası*, 7/2, Bahar 2009, s. 383.
- 3 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi

- Kalemi, 1891, nr. 129/149.
- 4 Haşan Ali Koçer, Türkiye 'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 98.
- 5 Uğur Ünal, *Meclis-i Kebir-i Maârif 1869-1922*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008, s. 68.
- 6 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1888, nr. 100/106.
- 7 Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi* (Başlangıçtan 1903'e) gözden geçirilmiş 5.baskı, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994, s. 222.
- 8 Hasan Gökçe, *Mi'yarü'l-Kelâm* (Metin-İnceleme-Sözlük), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 41.
- 9 Özcan Mert, *Selim Sabit Efendi ve Muhtasar Tarih-i Osmanî*, *Uluslararası Vize Tarihi ve Kültür Sempozyumu-Türkiye'nin İlk Pedagogu Vize 'li Selim Şahit Efendi, Vize (Kırklareli) 2000*, s. 103.
- 10 Gökçe, A.g.t., s. 41.
- 11 Mert, A.g.e., s. 102.
- 12 Gökçe, A.g.t., s. 41-42.
- 13 Selim Sabit Efendi, *Muhtasar Tarih-i Osmanî*, s. 2.
- 14 A.g.e., S. 4.
- 15 A.e., s. 2-3.
- 16 A.e., s. 6.
- 17 A.e., s. 7.
- 18 A.e., s. 10.
- 19 A.e., s. 20.
- 20 A.e., s. 15.
- 21 A.e., s. 28.
- 22 A.e., s. 18.
- 23 A.e., s. 20.
- 24 A.e., s. 17.
- 25 A.e., s. 27.
- 26 A.e., s. 24.
- 27 A.e., s. 11.
- 28 A.e., s. 15.
- 29 A.e., s. 22.
- 30 Mert, A.g.e., s.107.
- 31 Ünal, A.g.e., s. 68.
- 32 Cavit Binbaşoğlu, Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 29; Akyüz, A.g.e., s. 222-223; Koçer, A.g.e., s. 98; Ünal, A.g.e., s. 68.
- 33 Ünal, A.g.e., s. 68; Akyüz, A.g.e., s. 222-223.
- 34 Koçer, A.g.e., s. 98.
- 35 Mert, A.g.e., s.107.
- 36 Mert, A.g.e., s. 112.
- 37 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1902, nr. 671/45.
- 38 BOA, *Dâhiliye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1900, nr. 2294/50.
- 39 A.b.
- 40 A.b.
- 41 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1902, nr. 671/45.
- 42 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1893, nr. 159/119.
- 43 BOA, *Dâhiliye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1900, nr. 2294/50; BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1902, nr. 671/45; BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1893, nr. 159/119.
- 44 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1893, nr. 158/75.
- 45 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1892, nr. 134/41.
- 46 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1891, nr. 129/149.
- 47 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1889, nr. 105/101; BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1888, nr. 101/61.
- 48 BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1889, nr. 106/42; BOA, *Maarif-i Umûmiye Nezâreti*, Mektubi Kalemi, 1888, nr. 102/89.

Sala: Millet Kıyamına Mabet Selamı

Bülent ACUN

Sala:

Vatan hainlerinin alçak uçuşlarına yüksek haykırış.

Sala:

Ölüm kusmak için uluyan uçak ve tanklara, ulu bir mabet direnişi.

Sala:

“Asım’ın neslinin” diriliş marşı.

Sala:

Diriliş neslinin direniş destanı.

Sala:

Vatan’da millete vahdet çağrısı.

Sala:

Kökü, gözü ve gönü dışarıda olan iç düşmanlarımıza içli bir mabet direnişi.

Sala:

Kara ruhlu, kara suratlı karanlık güçlerin uşağı bedbahtların karartmak istedikleri bin yıllık tarihe karşı minarenden çakılan işaret fişeği.

Sala:

Din, devlet, vatan ve millet düşmanlarına esaslı bir dur ihtarı.

Sala:

Esareti boğmak için kükreyen milli iradenin hücum marşı.

Sala:

Bin yıllık tarihimizi bir gecede yok etmeye kalkışan haydutlara karşı seferberlik ilanı.

Sala:

Hiçbir değer tanımayan, bu cennet vatanın, şanlı bayrağın ve aziz

milletin kıymetini bilmeyen vefasız nankörlere bir kıyamet habercisi.

Sala:

Allah ve Resül’ü’ne bu toprakları bizim için vatan kılan bütün şehit ve gazilerimize Malazgirt, İstanbul ve Çanakkale ruhuna mukaddes bir nöbet tekmili.

Sala:

Büyük doğunun darbelere karşı kör ve sağır kesilen iri batıyı inle-ten sesi.

Sala:

Son nefesinde olduğu zannedilen bir milletin sonsuzluk nefesi.

Sala:

Milletine kurşun sıkacak kadar bayağılaşan zalimlere karşı hüseyini makamında bir Hamza kükreyişi.

Sala:

Ülkeden ümmete aydınlık yarınların umut aşısı.

Sala:

Din ve diyanetin kin ve hıyanete galibiyeti.

Sala:

FETÖ’nün paralel darbesine milletin dikey şahlanişi.

Sala:

Vatan hainlerinin suratında patlayan sille-i milletin gür sesi.

Sala:

İhanet tanklarının tosladığı minarenin muhteşem şahlanişi.

Sala:

Millet kıyamına mabet selamı.

Sala:

Şehitlerin tebessümüne şahitlerin terennümü.

Sala:

Tank girmez kurşun geçirmez ses duvarı.

Sala:

Yerlerden gelecek zarara karşı “göklere gelecek bir karar” niyazı.

Sala:

Tank köprüsüne geçit vermeyen millet duvarının çimentosu.

Sala:

Silah seslerini susturan muhabbet-i Muhammedi

Sala:

Mazlum milletin arşa yükselen duası.

Sala:

Şehadete koşan yiğitler için cennet müjdesi.

Sanat, Yanlışlarımızı Düzeltmemiz İçin Bir Sorgulama Aslında

Ressam Hülya Yazıcı ile Eylül ayında üçüncüsü düzenlenen “yurtsuzlaşmak” temalı İstanbul Trienali ve mülteci kavramı üzerine konuştu. Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi’nde “kavramsal” ve “güncel” sanat örneklerinin sergilendiği trienalde, birçok ülkeden 40 sanatçının “yurtsuzlaşma” ana teması üzerine serbest çalışmaları yer alıyor. Sergilenen işlerin daha çok video ve enstalasyon tarzında olduğu etkinlikte, farklı sanat disiplinleri bir arada yer buldu.

Fatih AKTAŞ-Hülya YAZICI

Hülya Yazıcı

82

İstanbul Trienali’nin çıkış hikâyesinden bahseder misiniz? Bir de konuya yabancı okuyucularımız olabilir, onları da aydınlatmak adına trienal ne demek, belki önce buradan başlayabiliriz?

Kavramsal sanat etkinliklerinin geçmişi 1960’lara kadar dayanıyor. ‘düşünce sanatı’ diye de bilinen bu sanat tarzı güncelle de ilişki kuruyor. Geleneksel sanat tekniklerinin ötesinde bir anlatım özelliğine sahip deneyseleliğe ve yeniliğe açık... Ülkemizde bu tür sanat İstanbul Bienali ile görünür oldu, neredeyse 30 yıla yakın bir süredir. Bütün sanat disiplinlerini içinde barındıran kavramsal sanat avangard bir hareket olarak başlamış, sanatı alışık olduğumuz elit bir sınıfın tekelinden kurtarmak, halka yakınlaştırmak, galerilerin dışına taşımak amacını da gütmüştür. Sanatın biricikliğinden ziya-

de estetik yanını tamamen göz ardı etmeden öncelikli olarak düşündürmeyi hedef almıştır. Bienalin kelime anlamı, iki yılda bir tekrarlanan demek, trienal ise adı üstünde üç yılda bir tekrarlanıyor.

Sanat sosyal ve kültürel açıdan evrensel bir dil geliştirmeye çalışırken bu çabaya tepki gösteren kesimler de her zaman sahnedeyi yerini alıyor... Bu yüzden hiçbir zaman istenen uzlaşma sağlanamıyor? Sizce bu neden kaynaklanıyor?

Bana göre, sanat denilen olgunun ne olduğunu hiç düşünmemek, var olan önemli bir gerçeği sorgulamadan hayatımızın dışında tutmak anlamına geliyor. Bütün varlık çok ince bir sanatla önümüze serilmişken, algımıza sunulan bu bilginin üzerimizdeki etkisini yok saymak, güzelliği bütün hayatımıza has kılamamak anlamına ondan uzak al-

gıdan uzak durmak. İnsanın ilâhi yaratımı en derin şekliyle algılaması ve bu farkındalığı göstermesidir sanat. Toplumsallığı da estetik yönü kadar önem taşır...

Sanattan uzak kalmak bizi insani olandan da uzaklaştırır. Estetik algı yaşama biçimine dönüşür ve bütün davranışlarımızı yansıtır. Bunun dini inancımıza zedelemek yerine güçlendireceğine inancım sonsuz. Hadisten de anlayacağımız gibi ‘ameller niyetlere göredir’ niyetiniz putperestlikle tapınılacak malzeme sonsuzdur. Kargayı da, bülbülü de yaratan Allah birine olağanüstü bir sanat yeteneği vermiştir. Bunu bizim için yapmıştır, dünyamızı güzelleştirmek için bu güzelliğe kulaklarımızı tıkayabilir miyiz? İnsan her şeyi bu öğretilenlerden öğrenir ve üzerine kendinden bir şeyler katmaya ya da var olanı keşfetmeye çalışır.

Mültecilik Sadece Günün Konusu Değil

Sanatın, mülteci sorunu gibi toplumsal olaylara karşı doğru-
dan müdahale etme gücü var mı-
dır?

Sanat artık görünür ve bili-
nir olanı tekrarlamak anlamı-
na gelmiyor. Gözümüzü ve dü-
şüncelerimizi etkileyerek evren-
sel ve ya yerel insanlık sorunla-
rına da dikkat çekiyor, farkın-
dalık oluşturuyor, çözüm arama
odaklı işler üretiliyor. Çünkü san-
nat bize kendi insanlığımızı ta-
nıma imkânı açarak, geniş bir
açıdan bakmamızı sağlıyor. Do-
layısıyla insanlığın ortak sorun-
larına eğilmek ve doğru tepki-
yi vermek, yaşananlarının top-
lum bilincinde yer etmesi ve bel-
gelenmesini sağlamak da sanat-
cının görevlerinden. Kavramsal
sanat ise daha çok güncelle ilgili
bu yüzden mültecilik konusunu
bu çok büyük insanlık dramını
sanat yoluyla işlememiz gerek-
liydi. Mültecilik günün konusu
olduğu gibi, aynı zamanda bü-
tün insanlık tarihi boyunca ya-
şanan bir acı ve şu anda dünya-
nın farklı coğrafyalarında da ya-
şanan bir sorun. Sanat tarihinde
en önemli eserlerin görsel ya da
yazılı kültür olsun böyle kitlesel
savaşlar, göçler, afetlerden ortaya
çıktığını biliyoruz. Picasso'nun
Guernika'sı, Rodrigo'nun gi-
tar konçertosu, Mehmet Akif
Ersoy'un İstiklal Marşı gibi.

*Trienal'deki sanatçıları bir
araya getirirken özel bir çalış-
manız oldu mu? Ortak bir acı
veya farklı bir bakış açısı?*

Elbette etkinlik planı bir yıl
önceden yapılıyor. Tema ya da

*Bana göre, sanat denilen olgunun ne olduğunu hiç
düşünmemek, var olan önemli bir gerçeği sorgula-
madan hayatımızın dışında tutmak anlamına geliyor.
Bütün varlık çok ince bir sanatla önümüze serilmiş-
ken, algımıza sunulan bu bilginin üzerimizdeki etki-
sini yok saymak, güzelliği bütün hayatımıza has kıla-
mamak anlamına ondan uzak algıdan uzak durmak.
İnsanın Tanrısal yaratımı en derin şekliyle algılaması
ve bu farkındalığı göstermesidir sanat. Toplumsallığı
da estetik yönü kadar önem taşır...*

kavram belirlenip önce bunu
açıklayan bir yazı yazılıyor kura-
tör tarafından, sonra temayı ka-
bul eden bu şekilde yeni bir ça-
lışma yapmak isteyen sanatçılar-
la görüşmeler başlıyor. Mülteci-
lik kavramını anlamaya çalışır-
ken, kendisi de bir mülteci olan
çok değerli entelektüel Edward
Said'den yola çıktık. Said tüm
hayatı boyunca sürgünde bir ya-
bancı olarak yaşayan ve ileriki
dönemlerde bu durumu benim-
seyip avantaja dönüştürebilen
çok önemli bir düşünür. Ancak
biz, mülteciliğin evinden, yur-
dandan zorla koparılıp atılma-

nın, geçmişi ile bağları koparı-
lıp silinirken aynı zamanda şim-
di ile ilgili aidiyet sorunları yaşı-
manın ve geleceğe dair bir bek-
lentinin olamayışının bir muha-
sebesini yapmaya çalıştık. Bunu
en iyi ifade edecek olan sanatçı-
lar bu olguyu yaşayan sanatçılar-
dır diyerek mülteci sanatçılarla
çalıştık çoğunlukla ve yine ko-
nuya hassas diğerleri ile.

Bir Bienal Yapalım Demekle Olmaz

*Son yıllarda Türkiye'de mo-
dern sanata olan ilgi artıyor. Yeni
sanatçılar ve etkinlikler ortaya*

çıkıyor, sizce İstanbul Trienali bu oluşumların neresinde yer alıyor?

Sanatın serüveni insanlık tarihi kadar eski ve bu uzun süreçte evrensel bir dil ve algı oluşmuş elbette. Bu günde yani eş zamanlı çok geniş bir etkilenme biçimi var ve buna çağdaş sanat diyoruz, bu çağda yaşanan ve yapılan her şeyi içine alabilecek geleneksel olanı da yeniden yapılandırıp kapsayabilecek bir alan. Ancak şu yanlışla düşülmemeli sanatsal olgunluğun kendi içinde bir süreci beslediği kaynaklar ve gelişimi söz konusu. Bu aş-

malardan geçmeden sanatta son sözü söylemek teknik araçlara ulaşmak mümkün değil. Olursa bu yanlış bir şey olur. Yani daha gelenekseli anlamadan çağın dilini yakalamaya çalışmak yanlış olur. Haydi kalkın biz de bir bienal yapalım demekle olmaz.

İstanbul Trienali 10 yıllık bir dernek olan Bağımsız Sanat Derneği'nin bir çalışması derneğimiz bu yıl vakıf niteliğini kazandı. Sanatın pek çok disipliniyle ilgili dersler ve atölye çalışmaları sürdürüyoruz vakıf bünyesinde. Trienal ise ilk kez 2010 yılında görünür oldu 'şehrin giz-

li dili 'başlığı ile, ikinci kez 2013 de ise 'Yedi vadi altmış kanat gölgesi' adıyla ikinci kez ve bu yıl 2016 da 'yurt-suz-laş-mak' teması ile üçüncü kez gerçekleşti. Bu türden büyük çaplı uluslararası nitelikteki etkinliklerin üçüncü kez tekrarlanıyor olması rüştünü ispat ettiği anlamına gelir bir bakıma süreklilik önemli.

İzleyicinin tepkisi de çok önemli elbet. Sağlam bir zeminde kendimize olan inancımızı artırarak devam ediyoruz yolumuza. Bu geldiğimiz yer otuz yıllık birikim ve çabanın sonucu ve küresel sanat oluşumlarının konseptinden hareketle örgütlenmiş ve kendi coğrafyasından malzemelerle, birikimlerle özgün işler ortaya koymaya çalışan işler yapmaya çalışıyoruz.

Ülkemizdeki Mülteci Sanatçılar

Trienale nasıl hazırlandınız? Trienal ekibi nasıl bir araya geldi, hazırlık aşamasında neler yaşadınız, biraz da bunu konuşalım...

Önce insan olarak hepimizin ve benimde içimi acıtan bu konu zihnimde netleşti ve oturup bir yazı yazdım. Arkadaşlarıma bu konuda bir çalışma yapma fikrimi ilettim karşı çıkanlar ve beğenenler oldu. Yaptığımız toplantılarda zamanla konu netleşti ve sonra kimlerle çalışabileceğimi düşünmeye başladım. Ülkemizdeki mülteci sanatçılarla iletişim kurarak daha sonra onların yurt dışındaki arkadaşlarına ulaştık ve önceden bizimle çalışmış ya da yeni bağlantılarla yeni sanatçılar davet etti. Ancak satış amacı gütmeyen ve ücretsiz izlenen etkinlikler sponsor sağlanmadan yapılamayacağı için

Mültecilik kavramını anlamaya çalışırken, kendisi de bir mülteci olan çok değerli entelektüel Edward Said'den yola çıktık. Said tüm hayatı boyunca sürgünde bir yabancı olarak yaşayan ve ileriki dönemlerde bu durumu benimseyip avantaja dönüştürebilen çok önemli bir düşünür. Ancak biz, mülteciliğin evinden, yurdundan zorla koparılıp atılmanın, geçmişi ile bağları koparılıp silinirken aynı zamanda şimdi ile ilgili aidiyet sorunları yaşamının ve geleceğe dair bir beklentinin olamayışının bir muhasebesini yapmaya çalıştık. Bunu en iyi ifade edecek olan sanatçılar bu olguyu yaşayan sanatçılardır diyerek mülteci sanatçılarla çalıştık çoğunlukla ve yine konuya hassas diğerleri ile.

bizi en çok yoran kısmı spon-
sörlara ulaşmak oluyor ne yazık
ki. Umarım bu konuda bundan
sonra şimdiye kadar yaşadığımız
sorunları aşabiliriz. Trienal şaşır-
tıcı bir şekilde yüksek izleyiciye
ulaştı. Bu memnun edici... Kü-
çük elit bir izleyici kitlesinden
çok büyük bir kitleye ulaşması
bu tarz sanatın amacına, özüne
daha uygun...

*Küratör olarak 3. İstanbul
Trienal'i beklentilerinizi karşıla-
dı mı? Bir sonraki çalışma için
hazırlıklar, planlar ne yönde?*

Bir yıl öncesinden çalışmalara
başlıyoruz ve aslında yola çı-
karken çokta kararlı çıkmıyoruz.
Zamanla olgunlaşıp belirginleş-
iyor her şey. En büyük heyecanı
tema belirlendiğinde yaşıyorum
birde en son çalışmaların kuru-
lum aşamasında ve bütün işlerin
birbiriyle doğru bir ilişki kura-
rak birbirlerini olumlu olarak et-
kilediklerinde ve tabi izleyiciyle
karşılaşması ve onlardan gelen
tepkilerin olumlu olmasıyla bek-
lentimiz tamamlanıyor büyük
ölçüde, zamanı geldiğinde in-
şallah. Ama umarım daha umut
veren temalarla.

Bir Yakarma Biçimi

*Yoksulluk, gelir adaletsizliği,
göçler, savaşlar ve daha birçok
sebeple dünya üzerinde binlerce
insan her gün büyük sıkıntılar
yaşamakta... Trienal çerçevesin-
de sanat eserlerini bir dua, bir
yakarış olarak görebilir miyiz?*

Güzel bir soru, evet aslında
yaptığımız şey sanat bir dua aynı
zamanda. Bir yakarma biçimi.
Yanlışlarımızı düzeltmemiz için
bir sorgulama.

*Triennale, 15 Temmuz darbe
girişimine gönderme yapan ("Ya-
takta basacaklar, şafakta asacak-
lar") bir çalışma sonradan dâhil
oldu, siz sanatçı olarak böyle bir
çalışmayı organizasyona dâhil
ederken neler düşündünüz?*

Darbeler, halkın iradesinin
gasp edilmesiyle ortaya çıkan iç
karışıklıklar ve savaş nedeni. Bu
yüzden 'YURT-SUZ-LAŞ-MAK'
temasıyla örtüştü ve konuya
dâhil oldu. Başlangıçta tasarla-
madığımız halde. Ve belki ilk
kez ülke geçmişini çok sık meş-
gul eden bu nahoş konu sanat
yoluyla işlenmiş oldu.

*Mültecilerle, yurtsuzlarla kı-
sacası toplumdaki "öteki"lerle
dayanışmanın yollarını bulabilir
miyiz, bu konuda İstanbul Trie-
nali insanlara nasıl bir yol gös-
teriyor?*

Dünyayı yakıp yıkmaya ça-
lışanlar bilmelidir ki, yakmaya
çalıştığımız hepimizin evi ve yok
etmeye çalıştığımız kendi insan-
lığımızdır. Ötekileştirdiklerimi-
zin yerine kendimizi koymayı
öğrenmeli kendimizi olup bite-
nin dışında tutmamalıyız. Biliyo-
ruz ki bu coğrafyada veya başka
bir yerde hiçbir yerin güvenilirli-
ği test edilmiş değil.

*Bu işi hazırlarken kendini-
zi hiç baskı altında hissettiğiniz
oldu mu?*

Elbette çok fazla politize ol-
muş bir toplumuz. Birbirimize
yaklaşımımız ve değerlendirmelerimizde siyasi kimliğimiz ve
dolayısı ile ön yargılarımız etkili
oluyor bu sanat dünyasında da
böyle. Aslında bunu yıkmak için
de bir mücadeleyi göze aldım
çünkü bu yanlışlardan kurtula-

mazsak toplum olarak doğruyu
bulmamız çok zor. Bu nedenle
bir baskı hissetmedim yalnızca
doğruyu yapmaya çalışıyorum
bu benim doğrumda değil esa-
sen. İnsanlığın ortak değerleri
üzerinden düşünmeye çalışıyo-
rum. Sanatçı grubumuzda da
farklı dünya görüşlerine sahip
ama birbirini hiçbir şekilde öte-
kileştirmeyen arkadaşlarla çalış-
ıyoruz. Bu benim için çok de-
ğerli...

*Son olarak kısa ve uzun va-
dede gerçekleştirmeyi düşündü-
ğünüz projelerinizden bahseder
misiniz?*

Yakın vadede vakıf bünyesinde ki çalışmalara öncelik verece-
ğiz. Atölye dersleri, seminer ve
paneller olmak üzere küçük öl-
çekli sergilerle devam edeceğiz
inşallah. Ve tabi yeni bir Trienal
için hazırlıklar.

Bize zaman ayırdığınız için
teşekkür ederiz...

Derdest Belgeseli: “İçerideki 28 Şubat”

Belgesel, yönetmen Kevser Çakır Demir'in ikinci filmi, ilk filmi ise İkna Odaları belgeseliydi. Her iki belgesel de birçok mağduriyetin hiç anlatılmamış hikâyelerini içerisinde barındırıyor. Türkiye'de düne nazaran artık daha elverişli imkânlar olsa dahi bu tür projeleri gerçekleştirmenin zorlukları ortada iken ikisi de Türkiyeli Müslümanlar açısından “kanayan yaralar” olarak olduğu yerde duran bu iki mevzu ile ilgili gösterilen gayretin takdire şayan olduğu açık...

Erkam KUŞÇU

Türkiye'deki adalet sistemi temelli “hukuksuzlukları”; darbe süreçleri, ekonomik krizler, toplumsal ve siyasal krizler eşliğinde değerlendirmek meselenin odak noktasını anlamamız açısından önemli veriler sunabilir. Farklı ideolojik görüşlere sahip kimselerin hukuksuz yargılama süreçleri sonucunda yaşadıkları mağduriyetler özellikle 12 Eylül referandum sürecinde gündeme gelmişti. Ancak “öz yurdunda garip, öz vatanında parya” muamelesi gören Müslüman kimlikli insanların mağduriyetleri ne yazık ki gündeme getirilmedi ve yahut görmezden gelindi. Böylesi bir vasatta son derece samimi bir belgesel-film çalışmasının geçtiğimiz ay gösterimi gerçekleştirildi. Yönetmenliğini Kevser Çakır Demir'in, metin yazarlığını Yılmaz Çakır'ın gerçekleştirdiği Derdest Belgeseli çeşitli davalar-dan hüküm sürmekte olan Müslüman tutsakların hikâyesini anlatıyor...

Belgesel, yönetmen Kevser Çakır Demir'in ikinci filmi, ilk

filmisi ise İkna Odaları belgeseliydi. Her iki belgesel de birçok mağduriyetin hiç anlatılmamış hikâyelerini içerisinde barındırıyor. Türkiye'de düne nazaran artık daha elverişli imkânlar olsa dahi bu tür projeleri gerçekleştirmenin zorlukları ortada iken ikisi de Türkiyeli Müslümanlar açısından “kanayan yaralar” olarak olduğu yerde duran bu iki mevzu ile ilgili gösterilen gayretin takdire şayan olduğu açık...

“Kapanan Dosyalar, Kapanmayan Yaralar”

“Gönlümü umuda çevirdim; Anama gidin söyleyin

Oğlun kardelenlerin açtığı yere gitti

Özlemlerim, umudum, hasretim bende

Yüreğimi evde bıraktım, saklasın onu

İdam dediğin ne ki

Allah kısmet ederse çıkarım belki...” Atavi Osman Erdemir

Hukuksuz yargılama... Başlı başına saçma bir duruma işareten eden bu tamlama adaleti sağ-

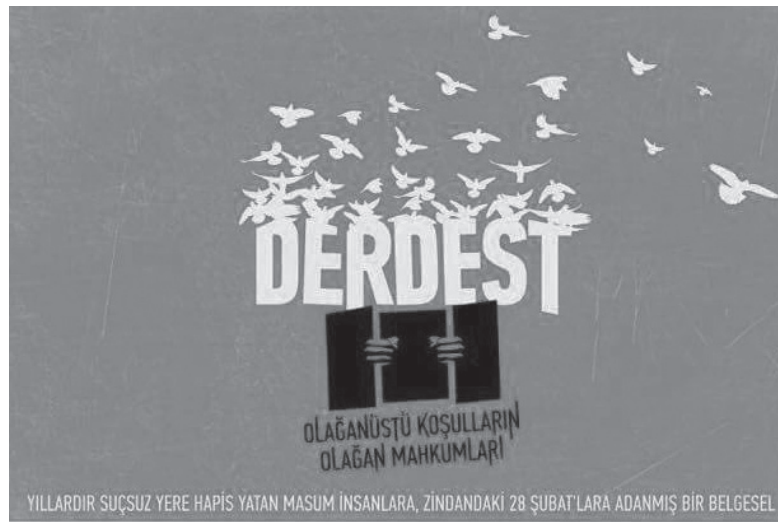
lamakla yükümlü olanların yapıp ettikleri haksızlıklardan dolayı ömürlerini ve ailelerini bedel olarak ödeyen insanların hikâyesinin başlangıcı aslında. Hapiste olmak, tutsaklık insan psikolojisi açısından izahı dahi zor bir durum olabilir. Hele ki haksız yere yani “hukuksuzluk” sonucunda böyle bir bedel ödemek... Birisi televizyon tamircisi birisi şoför veya öğrenci bu insanlardan bazılarının hayatının yarısı “içeride” geçti. Üstelik birçoğu tam olarak orada neden bulunduğunu bile bilmeden bu durumu yaşamak zorunda kaldı, kalıyor.

Hapsolmanın ne demek olduğunu ancak gerçekten hapsedildiğimizde anlayabiliriz herhalde. Nefes alamamak gibi bir şey olsa gerek çünkü sebebini ve ne zaman biteceğini bilemediğin bir mağduriyeti her an her saniye yaşamak bunu kendine ömür edinmek, anlatılması dahi güç bir şey. Bir de dışarıda olup içeridekinin yakını olmak durumu var. Oğlunu işkenceye, demir parmaklıkların ardına yollayan anneler, evlilik hazırlıkları yapan nişanlılar veyahut son isteği ölmeden önce oğlunu görmek olan babalar... Hapis hayatı bir bakıma onlar içinde devam ediyor. Yönetmen Kevser Ç. Demir, “28 Şubat döneminden içeride hala 600'ün üzerinde insan var. Bunların 300'ünden fazlası ağırlaştırılmış müebbet almış. Uzun süre yattıktan sonra yeni yeni çıkanlar da var. Bu insanların arasında tefsir dersi yaptıkları için içeri alınanlar, devleti yıkmak için örgüt kurmakla suçlananlar var. 28 Şubat döneminden mağduriyetler bir şekilde giderilmeye çalışılıyor ama içeride olanlar için bir şey yapılmıyor.

Bugün darbecilerin yargılandığı bir dönemdeyiz ve buna rağmen içeride yatanlar halen yeniden yargılanmıyor.” diyerek bu yarlara çare olmak adına bu belgeselin yapıldığını ifade etmiş. İlk olması açısından çok önemli olan bu belgeselin farkındalığı artırması ya da en azından dikkatleri bu konu üzerine çekmeye çalışması dahi çok önemli. Zira bu konuda en büyük sessizlik ne yazık ki Müslümanlara ait... Metin yazarı Yılmaz Çakır'da röportajların toplandığı kitabın takdim yazısında şunları belirtmiş: “Aslında bir yönüyle bu çalışma yıllardır beton duvarlar arasında adeta sükküt suikastına uğratılmaya, sesleri bastırılmaya çalışılan Müslüman tutsakların unutulmadığına, unutulamayacağına dair de bir haykırıştır. Konusunu kirli, zalim uygulamalarıyla bu ülkenin hafızasına kazınmış bir hukuksuzluk cenderesinin devam edegelen mağduriyetleri oluşturmaktadır. 28 Şubat adı verilen postmodern darbe sürecinin hukuku, mantığı, haklarımızı, özgürlüklerimizi bir silindir gibi ezmesinin üzerinden geçen bunca yıldan sonra bile yaranın hala kanamaya devam ettiğini hatırlatmak üzere hazırlanmıştır.”

“Müslüman Tutsaklara Özgürlük”

Derdest Belgeseli yukarıda az da olsa değindiğimiz “dinmeyen acıları” elinden geldiği kadar dindirmeye gayret eden, Müslümanları duyarlılık göstermeye ve kardeşlerine sahip çıkmaya çağıran samimi bir çalışma olmuş. Belgeselin 38 dakikalık süresi ne yazık ki tam olarak derdini anlatmasına imkân tanımamış ama bundan sonrası için yapılacak çalışmalara kılavuzluk ede-

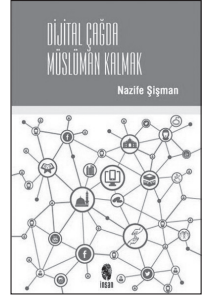
cek olması bile yeterli. Belgeselin metin yazarlığını da yapan Yılmaz Çakar tarafından derlenen röportajlar da kitaplaştırılmış ve Ekin Yayınları tarafından basılmış. Bu eserde bu kimselerin yaşadıkları mağduriyetleri anlamamız açısından önümüze gerçekten derli toplu bir çalışma sunuyor. Tutsakların avukatları ve yakınları ile yapılan röportajlar yapılan zulmün nerelere vardığını görmemiz için gerçekten önemli. Ailelerin biraz trajikte olsa yargı sistemi ve ceza hukuku noktasında epeyce bilgili olduklarını görmek şaşırtıcı bir deneyim oluyor ama 22 yıldır oğlunu göremeyen Osman Erdemir'in babası Abdullah Erdemir, 23 yıldır hapis yatan Bülent Düğenci'nin eşi Buket Düğenci, yakalandığında 20 yaşında olan Ahmet Şat'ın ablası Zeynep Durmaz ve diğerleri için bu durum biraz zorluluktan ileri geliyor. Senelerdir süregelen davalarda onlar ister istemez bu terimlere ve kavramlara oldukça aşına hale gelmişler.

Müslümanlar olarak sebensiz yere içeride olan kardeşlerimiz için yapabileceğimiz şeylerin başında bu mevzuyu gündemleştirmek ve siyasilerin çözüm için harekete geçmesini sağlamaya

çalışmaktır. Bu adımda Müslüman tutsakların özgürlüğü için yapılan her şey önemlidir. Hele ki televizyonun, sinemanın kullanım alanının bu kadar yaygınlaştığı bir zamanda bunu bir belgesel film ile gerçekleştirmek Müslümanlar için örnek oluşturması gereken bir husus zira bu konudaki eksikliğimiz de aşikâr. Bu tür çabaların yaygınlaştırılması ilklerin ne kadar erken gerçekleştirildiğiyle de yakından ilgili aslında. Bundan dolayı Müslümanlar olarak mağduriyetlerimizin giderilmesi noktasında medya, sinema alanlarında yapılan işlerin önemi çok daha önemli bir yerde duruyor. Derdest Belgeseli'nin sinematografik açıdan veyahut içerik ile ilgili hususlardan ziyade önemli ve değerli olmasını sağlayan da zaten bu. Çünkü Osman ağabeyin babası Abdullah amca hâlâ oğlunun o merdivenlerden çıkıp geleceği günü bekliyor. “son nefesimde Osman'ın yanımda olmasını istiyorum. Artık bu kadar yaşa geldim ben. 22 seneden beri peşindeyim. Bir gün acizlenmedim. ...Osman namussuzluk yapmadı, hırsızlık yapmadı. Bizim ailemize bir leke getirmedi...”

Dijital Çağda Müslüman Kalmak Nazife Şişman

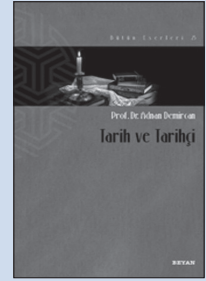
21. yüzyılda yaşayan faniler olarak nasıl bir dünya ile kuşatılmış olduğumuzun farkında mıyız? Alo fetva hatları, online zekât mecraları, Youtube'dan yayınlanan vaazlar, zikirmatikler, Mescid-i Haram'dan naklen yayınlanan namazlar... Bu yeni teknolojiler, yeni araçlar dinî neşvenin, ilmin, fıkının, maneviyatın aktarılmasında kullanıldığında, esasında olmakta olan nedir? İştmenin yerini görmenin aldığı, görüntünün gerçekten daha gerçekmiş gibi kabul gördüğü bir dünyada feraseti ve basireti nasıl kuşanacağız? Bilgi, mahremiyet, merhamet, mimari, duyusal, zihinsel, davranışsal ve ahlâkî, insana dair hemen her şey, muhatap olduğumuz dijital çağda nasıl bir dönüşüm geçiriyor? Hayatımıza katılan her teknolojik yenilik, gündelik hayat örgütlenmemizi de zihniyet dünyamızı da dönüştürüyor. Bu değişim ve dönüşümle yüzleşmeden, neyi nasıl yapacağımız konusunda bir netlik hâsıl olması mümkün değil. Bu kitap, karşılaştığınız yakıcı sorunlara çözümler sunmuyor; tasvir olmadan tahlilin, tahlil olmadan da teklifin mümkün olmaya-çağını hatırlatmaya çalışarak, okuyucusunu içinde yaşadığı dijital kültürle yüzleşmeye davet ediyor.

İnsan Yayınları
2016

Tarih ve Tarihçi Adnan Demircan

İslam Tarihî'nin ilk dönemlerine ilişkin pek çok kitap kaleme almış olan Adnan Demircan, ilk defa tarih ilmi ve onun hem kaydedicisi hem de değerlendircisi olan tarihçi ile ilgili bir eser yayınladı. Tarih ve Tarihçi adıyla yayınlanan eser bir anlamda Tarih İlmi, Tarih Usulü ve Tarihçi üzerine teorik bir değerlendirme yapıyor. Geçmişte meydana gelen bir olayın ele alınışı sırasında dikkat edilecek hususlara, tarih usulü kitaplarında yer verilmekle birlikte bu kitaplarda karşılaşılan sorunlarla ilgili pratik değerlendirmeler bulmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Tarih ve Tarihçi, bu ihtiyaçtan hareketle, hakikate ulaşma gayreti içinde çözümlemeler yapmak isteyen okuyucu ve araştırmacılara yol gösterici değerler taşıyan bir kılavuz kitap olarak önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Beyan Yayınları
2016

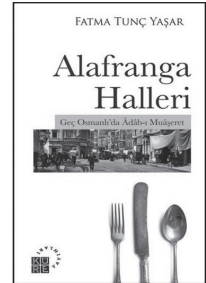
Şirin'in Dügünü Cihan Aktaş

İz Yayınları, 2016

Cihan Aktaş, romanında, insanlığın duygularını etkileyici bir duyarlılıkla keşfe çıkıyor. Klasik edebiyatın büyük karakterlerden biri olarak çok tartışılan ve yanlış bilinen Şirin'den izler taşıyan roman ünlü aşk efsanelerinin hiçbir zaman eskime-diğini de ortaya koyuyor. Yazarın böylelikle hem şifahi hem de yazılı alandaki mevcut kalıpları, çok iyi bilinen bir anlatı kanalıyla kırmaya çalıştığı söylebilir. Çünkü klişelerle düşünen bir zihin için Şirin, en fazla birkaç cümleyle anlatılabilecek bir hikâye.

Alafranga Halleri Fatma Tunç Yaşar

Osmanlı âdâb-ı muâşeret kitapları belirli bir muhatap kitle için görgü ve davranış kurallarını belirleyen rehberlerdir. Alafranga Halleri'nde Fatma Tunç Yaşar, geç dönem Osmanlı âdâb-ı muâşeret kitaplarının bağlamını, içeriğini ve gündemini, dönemin sosyo-politik ve kültürel atmosferi çerçevesinde inceliyor ve bunu yaparken modernleşme paradigmasının dar çerçevesine hapsolmaktan bilhassa kaçınıyor. Bu literatürün ortaya çıkışını Batılılaşma, modernleşme ve medenileşme gibi süreçlerin bir parçası ya da sonucu olarak değil; idealleri, özlemleri ve beklentileriyle Osmanlı âdâb-ı muâşeret yazarlarının bu süreçler ile farklı yüzleşme ve tavır alma çabaları olarak okuyor.

Küre Yayınları
2016

Devlet Felsefesi Ayhan Bıçak

Devlet Felsefesi başlıklı bu çalışmada, devletin temel kurum ve değerleri, devletin tarihsel süreçte biçimleniş, temel ihtiyaçların giderilme tarzı, devletin yapısını oluşturan iktisadi, siyasi ve dini değer sistemleri, yöneticileri ve yönetim tarzları eleştirel bir tarzda incelenmektedir. Bu bağlamda; devletin geçmişi, şimdisi ve geleceği yeniden değerlendirilmektedir. Bu çalışmada amaçlanan şey, insanlık sorunlarını çözecek, ahlaki temele dayalı adaletli bir devletin nasıl mümkün olduğunu tartışmaktır. Adalet temeline dayalı ya da adaleti amaç edinen bir devletin hangi şartlarda gerçekleştirilebileceğinin teorik denemesi yapılmaktadır.

Dergah Yayınları
2016